

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

На правах рукопису

Черкасов Олександр Олександрович

УДК 658.27:631.11

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ
ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник:
доктор економічних наук, професор
Плаксієнко В. Я.

Полтава – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	14
1.1. Сутнісна характеристика відтворення основних засобів сіськогосподарських підприємств.....	14
1.2. Кругообіг основних засобів у сільському господарстві	28
1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах.....	46
Висновки до першого розділу.....	63
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	66
2.1. Оцінка та рівень забезпеченості основними засобами у сіськогосподарських підприємствах.....	66
2.2. Результативність управління процесом відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.....	91
2.3. Джерела фінансування відтворення основних засобів сіськогосподарських підприємств.....	113
Висновки до другого розділу.....	135
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА НАПРЯМИ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	138
3.1. Стратегія відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.....	138
3.2. Напрями удосконалення форм простого відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.....	158
3.3. Обґрунтування джерел та способів відтворення основних засобів сільського господарства.....	180
Висновки до третього розділу.....	203
ВИСНОВКИ.....	206
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	210
ДОДАТКИ.....	236

ВСТУП

Актуальність теми. Основні засоби є однією з основних складових продуктивних сил суспільства – створюють матеріально-технічну базу підприємства, визначають його виробничу потужність та ресурсне забезпечення виробничої програми, рівень техніко-технологічної відповідності виробництва вимогам, які висуває ринкове середовище до якості й надійності продукції. Виходячи із вищезазначеного, підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в значній мірі залежить від оптимального забезпечення основними засобами в необхідній кількості та за структурним складом їх видів (груп). Це є важливою передумовою їх раціонального використання, що може забезпечити найвищий рівень віддачі та економічність експлуатації.

В умовах ринкового розвитку сільського господарства у структурі авансованого капіталу відповідно до технологічних нормативів частка основних засобів має становити 40 %. Фактична частка вказаних засобів складає 26,6 %, що обумовлено високим рівнем їх фізичного та морального зносу, недостатністю власних джерел фінансування техніко-технологічного переоснащення, зростанням цін на нову сільськогосподарську техніку, зниженням обсягів державної підтримки оновлення основних засобів, нерозвиненістю вітчизняного сільськогосподарського машинобудування.

За такої ситуації відтворювальний процес є інтегрованою, гармонізованою множиною взаємопов'язаних економіко-правових та організаційно-технічних інструментів і засобів якісного зростання уречевленої вартості основного капіталу підприємств. Оновлення основних засобів повинне відбуватися в економічно і технічно оптимальні терміни з використанням форм реновації, що відображають передусім інтереси інвестора. Крім того, перманентний процес оновлення має відбуватися поруч з реалізацією генеральної стратегії підприємства, а також відповідати стратегії ресурсного (передусім – фінансового) забезпечення реновацій.

Проблема організаційно-економічного відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств досліджувались в різних напрямках. Визначенню категоріальної сутності основних засобів присвятили свої праці багато відомих вчених, серед яких: О. Г. Агрес, Н. Д. Баб'як, А. Г. Загородній, М. Я. Дем'яненко, П. А. Денисенко, Н. В. Довгалюк, А. М. Коваленко, І. І. Лукінов, Л. Ю. Мельник, О. В. Неміш, В. П. Ситник, П. Т. Саблук, Н. С. Стражева, Л. К. Сук.

Питання формування та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств досліджувалися багатьма науковцями, серед яких слід відзначити: Я. К. Білоусько, М. П. Бутко, С. І. Василюшина, О. І. Дадія, М. А. Демченко, О. В. Кленіна, І. О. Мазуркевич, М. М. Могилову, О. В. Олійника, О. В. Пасько, Г. М. Підлісецького, С. В. Стахурську, О. М. Федорчука.

Наукові погляди щодо фінансових аспектів відтворення основних засобів розкриті в працях таких вчених: В. Г. Андрійчука, В. І. Артиша, В. В. Іванишина, В. В. Казамірського, В. В. Кузьміна, П. М. Макаренка, І. Г. Міхаліна, В. Я. Плаксієнка, Л. Н. Прилуцького, Н. В. Харченко.

Відзначаючи безумовну вагомість одержаних результатів зазначених науковців, слід відмітити, що окремі аспекти даної проблеми потребують подальшого наукового опрацювання. Зокрема, це стосується узагальнення теоретичних положень кругообігу основних засобів сільського господарства, подальшої класифікації видів відтворення основних засобів, розробки методичних підходів до оцінки ефективності відтворення на основі комплексного показника, розробки стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, удосконалення форм простого відтворення та обґрунтування джерел і способів відтворення виробничих основних засобів сільського господарства. Тому вирішення запропонованих наукових завдань зумовлює актуальність теми та її практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних

робіт Полтавської державної аграрної академії за темами: «Організаційно-економічний механізм формування конкурентоспроможності агропромислового комплексу» (номер державної реєстрації 0110U000835) та «Розробити наукові напрямки організаційного, економічного, фінансового і соціального розвитку, управління та регулювання в агропромисловому комплексі на галузевому рівні та в організаційно-правових формах ринкового господарювання» (номер державної реєстрації 0111U002780). У межах означених тематик автором обґрунтовувалась організаційно-економічне відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств на типологічних засадах.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних і методичних засад та розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування та відтворення основних засобів сільського господарства на інноваційній основі.

Для досягнення поставленої мети були визначені і вирішувалися такі основні завдання:

- узагальнити особливості та структуру організаційно-економічного механізму відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств;
- сформулювати економічну концепцію кругообігу об'єкту основних засобів підприємства в контексті відтворювального процесу;
- здійснити класифікацію процесу відтворення основних засобів у сільському господарстві;
- опрацювати показники оцінки ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств;
- проаналізувати забезпеченість, результативність управління та джерела фінансування основних засобів і їх відтворення в сільськогосподарських підприємствах;
- сформулювати систему мобільних виробничих основних засобів сільськогосподарського підприємства у процесі розподілу їх корисності та культури сівозміни;

- розробити алгоритм проведення МТО-аналізу визначення черговості заміни активних основних засобів та оцінки альтернативних варіантів енергомашин сільськогосподарських підприємств;
- запропонувати напрями та форми відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах;
- розробити методику розрахунку коефіцієнта економічної ефективності капітального ремонту техніки;
- здійснити оцінку альтернативних варіантів придбання нових енергозасобів сільськогосподарських підприємств;
- розробити інструменти кредитування операцій з купівлі машин при оновленні їх парку в сільськогосподарських підприємствах.

Предмет і об'єкт дослідження. *Об'єктом дослідження є процеси формування, використання та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.*

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів підвищення ефективності механізму відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною базою дослідження є системний підхід до вивчення економічних процесів на засадах діалектичного методу пізнання, використання наукових розробок вітчизняних і зарубіжних вчених із питань формування, використання, відтворення основних засобів, законодавчих та нормативних актів державних органів влади України щодо розвитку сільського господарства. У процесі розробки теоретичних узагальнень та формулювання висновків і пропозицій у роботі використовувались такі методи економічних досліджень, як: *аналіз і синтез* (дослідження теоретико-методичних положень ефективного відтворення основних засобів), *абстрактно-логічний* (теоретичні узагальнення і формування висновків), *історико-логічний* (узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду визначення поняття «основні засоби» та «відтворення»), *монографічний* (вивчення особливостей використання та

відтворення основних засобів у сільському господарстві), *системний* (дослідження процесу відтворення як комплексного організаційно-економічного механізму); *статистико-економічний* (аналіз сучасного стану відтворення основних засобів та його вплив на рівень ефективності використання основних засобів у сільськогосподарських підприємствах), *індексний метод* (аналіз динаміки вартості, рівня забезпечення та ефективності використання основних засобів), *групування* (для оцінки впливу первісної вартості основних засобів та рівня їх зносу на темпи оновлення та ефективність використання засобів праці); *екстраполяція* (прогнозування рівня оновлення основних засобів), *кореляційно-регресійний* (визначення впливу чинників на фондovіддачу з використанням засобів програмного середовища статистичної обробки даних з відкритим кодом R), *графічний* (наочне відображення досягнутого рівня забезпеченості, якісного стану та ефективності використання основних засобів), *порівняльний аналіз* (класифікація процесу відтворення основних засобів у сільському господарстві, порівняльна оцінка досягнутих показників по досліджуваних підприємствах, області та Україні), *функціонально-вартісний аналіз* (оцінка альтернативних варіантів енергозасобів), *дисконтування* (система показників обґрунтування зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів), *нормативний* (порівняння рівня забезпечення технікою та темпів вибуття, оновлення з нормами) та інші.

Інформаційну базу дослідження становлять закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові документи Міністерства аграрної політики та продовольства України, аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики, Головного управління статистики у Полтавській області, Департаменту агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації, відкрита звітність і первинна документація сільськогосподарських підприємств Полтавської області, матеріали конференцій і нарад, періодичні видання, монографії, інформаційні ресурси глобальної мережі Internet, власні

спостереження.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш суттєвими результатами дослідження, що мають наукову новизну, є такі:

вперше:

- розроблено методичний підхід до розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, що базується на оцінці комплексних індексів за показниками інтенсивності відтворення, доцільності, забезпеченості, результативності, інноваційності та ефективності з урахуванням ступеня їх значущості;

- запропоновано алгоритм та механізм проведення МТО-аналізу у сільськогосподарських підприємствах для визначення черговості заміни активної групи основних засобів, що передбачає порівняння структури енергозасобів за кількістю операцій, що виконуються, та рівнем зносу об'єктів з урахуванням існуючої спеціалізації виробництва, рівня ресурсного забезпечення та технологічно-інноваційного розвитку підприємства;

удосконалено:

- структуру організаційно-економічного механізму управління відтворенням основних засобів сільськогосподарських підприємств за функціями (прогнозування та планування; матеріально-технічне постачання; облік; організація; контроль), завданнями та суб'єктами реалізації з подальшим коригуванням заходів, виявленням «вузьких місць» та розробкою рекомендацій щодо удосконалення управління відтворенням основних засобів;

- економічну концепцію кругообігу об'єкту основних засобів підприємства у контексті відтворювального процесу, що на відміну від існуючої відображена у 3-мірному середовищі з точками екстремуму, які характеризуються величинами норми прибутку, вартості використання/заміщення основних засобів, що змінюється із плином часу;

- класифікацію відтворення основних засобів у сільському господарстві за: сферою (виробниче, обслуговуюче); за змістом (розширене,

просте, звужене); за місцем здійснення (індивідуальне, локальне, галузеве, регіональне); за формою (натурально-речове, вартісне); за інституційною належністю (приватне, колективне, державне, інтернаціональне); за рівнем (індивідуальне, суспільне); за ступенем (ремонт, поліпшення, оновлення); за інтенсивністю (відтворення нульового порядку, першого, другого, третього, четвертого, п'ятого порядків); за типом (екстенсивне, інтенсивне, інноваційне); за причинами виникнення (реактивне, стратегічне); за джерелами (ендогенне, екзогенне); за економічною ефективністю (фондомістке, фондозберігаюче, фондонеїтральне);

- методичний підхід до розрахунку коефіцієнта економічної ефективності капітального ремонту техніки, що на відміну від існуючої оцінки враховує різницю в часових періодах експлуатації капітально відремонтованої та нової техніки, додаткові витрати, пов'язані зі збільшенням тривалості та трудомісткості відремонтованого обладнання, та ліквідаційну вартість об'єкта основних засобів;

- систему показників обґрунтування зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств за посередництвом розрахунку дисконтованих інвестиційних витрат та чистих дисконтованих інвестиційних витрат;

- систему вибору мобільних причіпних засобів рослинництва в сільськогосподарських підприємствах в процесі розподілу їх корисності, що на відміну від існуючого способу, включає мережевий підхід поділу енергозасобів в розрізі основних компонент сільськогосподарських робіт для типової сівозміни зони Лісостепу України;

набули подальшого розвитку:

- сутність поняття «основні засоби», що, на відміну від існуючих, включає такі характеристики засобів праці як вартість, яка здатна до самозростання і постійно знаходиться в процесі руху (обороту), а також особливості використання та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств;

- класифікація чинників ефективності економічного механізму відтворення, порядку визначення ступеня забезпеченості виробничими ресурсами, нормативних обмежень та визнаних неформальних галузевих стандартів господарювання і системоутворюючих показників створення вартості підприємства;

- напрями та форми відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах в умовах концентрації та диверсифікації асортименту сільськогосподарської продукції за стадіями життєвого циклу підприємства з урахуванням рівня фінансового забезпечення;

- оцінка альтернативних варіантів енергозасобів за допомогою функціонально-вартісного аналізу, що дозволяє порівняти функціональність енергозасобу з витратами на його придбання та витратами на експлуатацію за критерієм мінімуму функціонально-вартісного коефіцієнту;

- принципи розробки амортизаційної політики та методичний апарат до визначення норми амортизації з урахуванням концепції цінності грошей у часі та темпів морального зносу основних засобів у сільському господарстві;

- механізм використання товарних та фінансових аграрних розписок як джерела фінансових коштів для придбання основних засобів безпосередньо у постачальника або за умови залучення третьої сторони – банку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені у дисертаційному дослідженні основні положення, пропозиції та рекомендації можуть бути використані державними органами управління, місцевого самоврядування, сільськогосподарськими підприємствами з метою підвищення ефективності формування та використання основних засобів.

Пропозиції щодо методики оцінки рівня ефективності відтворення основних засобів на основі використання інтегрального показника, механізм визначення черговості заміни активної групи основних засобів, аналіз розподілу корисності основних виробничих засобів галузі рослинництва із

використанням типової сівозміни для зони Лісостепу України, оцінка альтернативних варіантів енергозасобів за допомогою функціонально-вартісного аналізу, методичний апарат до визначення норми амортизації з урахуванням концепції цінності грошей та темпів морального зносу основних засобів у сільському господарстві, обґрунтування механізму використання аграрних розписок для фінансування придбання основних засобів сільськогосподарськими підприємствами, прийняті до впровадження Департаментом агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації (довідка № 72 від 06.05.2016 р.) та Управлінням агропромислового розвитку Шишацької районної державної адміністрації (довідка № 47 від 05.05.2016 р.). Розроблений методичний підхід до розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів, рекомендації щодо проведення МТО-аналізу для визначення черговості заміни активної групи виробничих засобів рослинництва, методичний підхід для обґрунтування доцільності проведення капітального ремонту, оцінка альтернативних варіантів енергозасобів за допомогою функціонально-вартісного аналізу, запропоновані напрями та форми відтворення основних засобів в залежності від ширини асортименту, стадії життєвого циклу підприємства з урахуванням рівня фінансового забезпечення, використання альтернативних джерел фінансування оновлення засобів шляхом венчурного інвестування та використання аграрних розписок запропоновано до використання у практичній діяльності ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району (довідка № 47 від 19.04.2016 р.), ТОВ «Федунка» Шишацького району (довідка № 34 від 19.04.2016 р.), ПП «Комунар» Великобагачанського району (довідка № 51 від 28.04.2016 р.). Прийнято до використання у навчальному процесі Полтавської державної аграрної академії основні теоретичні та практичні розробки дисертаційної роботи щодо методики розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, модель проведення МТО-аналізу для визначення черговості заміни активної групи основних виробничих засобів, методики розрахунку коефіцієнта ефективності

капітального ремонту техніки, системи показників обґрунтування зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах використовуються у навчальному процесі при викладанні наступних навчальних дисциплін: «Економіка підприємства», «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Інноваційний розвиток підприємства», «Потенціал і розвиток підприємства», «Організація виробництва», «Управління потенціалом підприємства» (довідка від 27.04.2016 р. № 01-06/59).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження автора. Всі наукові результати дослідження отримані автором особисто. За результатами дослідження викладено авторський підхід до вивчення проблеми формування організаційно-економічного механізму та управління відтворенням основних засобів сільськогосподарських підприємств. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатами особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження автора за темою дисертаційної роботи оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні концепції управління соціально-економічним розвитком держави» (м. Дніпропетровськ, 5-6 червня 2015 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання економічних наук» (м. Запоріжжя, 12-13 червня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації» (м. Херсон, 15-16 жовтня 2015 р.); Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення» (м. Тернопіль, 26-27 жовтня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми інвестування та формування інвестиційного клімату в АПК» (м. Полтава, 29-30 жовтня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні, соціальні та екологічні проблеми розвитку

агропродовольчої сфери» (м. Харків, 19 лютого 2016 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Проблеми розвитку аграрної економіки в умовах глобалізації», присвяченої пам'яті професора В. Я. Амбросова (м. Харків, 10 березня 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 14 наукових працях, з яких 11 – одноосібних, у тому числі 7 статей у наукових фахових виданнях, з них 6 одноосібних, 1 стаття у іноземному виданні. Загальний обсяг опублікованих наукових праць становить 4,54 друк. арк., з них особисті 4,19 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 236 сторінок. Основний зміст викладено на 183 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 52 таблиці, 33 рисунки, 21 додаток. Список використаних джерел налічує 246 найменувань, який розміщується на 26 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

1.1. Сутнісна характеристика відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств

Основні засоби є однією з основних складових продуктивних сил суспільства. Рівень забезпеченості, структурні пропорції та якісний стан основних засобів визначають потенціал розвитку економіки в цілому і окремих галузей зокрема. Оскільки сільське господарство в Україні є однією з провідних галузей, то заслуговує на увагу дослідження резервів підвищення ефективності даної галузі. Для визначення шляхів розвитку необхідно перш за все визначити особливості використання основних засобів у сільському господарстві, яке має свої специфічні риси порівняно з іншими галузями економіки. Вказаний чинник безпосередньо впливає на ефективність як використання, так і відтворення основних засобів.

На теперішній час існує досить велика кількість трактувань понять «основні засоби» та «основні фонди». Зокрема, деяка частина науковців ототожнює дані поняття, інші говорять про відмінності, що лежать у оціночній сфері. Зокрема, вважається, що основні засоби є натурально-речовим виразом засобів праці, які тривалий час, не змінюючи своєї натуральної форми, багаторазово беруть участь у процесі виробництва, поступово спрацьовуються й частинами переносять свою вартість на вироблену продукцію [59, с. 289; 80, с. 131]. В свою чергу, фонди – це їх грошовий вираз. Однак наведені визначення у чинній законодавчій та нормативній базі дають досить вичерпне визначення даному поняттю.

Теоретичні підходи до визначення сутності основних засобів наведені у додатку А.

Більш детальноше розглянемо нормативно-правове визначення основних засобів у вітчизняних та міжнародних стандартах бухгалтерського обліку.

Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16) «Основні засоби», основні засоби – це матеріальні об’єкти, що їх: утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей; використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду [113]. Тобто, у міжнародному стандарті акцентується увага на корисності використання основних засобів та термін їх використання.

Міжнародне поняття основних засобів знайшло своє відображення у Наказі Міністерства фінансів України «Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі» від 12.10.2010 р. № 1202, де подано більш розгорнуте визначення основних засобів – матеріальні активи, які утримуються для використання їх у виробництві/діяльності або при постачанні товарів, виконанні робіт і наданні послуг для досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб суб’єкта бухгалтерського обліку в державному секторі або здавання в оренду іншим особам і використовуються, за очікуванням, більше одного року [174].

Згідно п. 4 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» від 27.04.2000 р. № 92, основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він більше за рік) [166].

У Постанові Національного банку України «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України» від 20.12.2005 р. № 480 зазначено, що основні засоби – матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [173].

Відповідно до пп. 14.1.138 ст. 14 Податкового кодексу України, основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 6000 грн., невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 6000 грн. і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) [164].

Однак у п. 14 Податкового кодексу України вказано, що у 2011 р. норматив для основних засобів, визначений у пп. 14.1.138 цього Кодексу, встановлюється в розмірі 1000 грн. Тобто, з 01.04.2011 р. застосовується уніфікований термін «основні засоби» і в бухгалтерському, і в податковому обліку [164].

На нашу думку, нормативне визначення суми вартості основних засобів у розмірі 6000 грн. є не досить коректним, оскільки в умовах глобальної та національної нестабільності економіки, значних кон'юнктурних коливань, валютного диспаритету та воєнного конфлікту не зовсім вірним є зазначення фіксованого значення без врахування інфляційних процесів у економіці країни. Тому критеріальний показник у вигляді фіксованої суми потрібно або щорічно індексувати, або зробити прив'язку до соціальних стандартів (наприклад, до значення мінімальної заробітної плати чи розміру прожиткового мінімуму).

Співвідношення між окремими складовими основних засобів характеризує їх структуру. Одним з ключових моментів підвищення ефективності використання основних засобів є їх класифікація. З прийняттям Податкового кодексу України законодавчо затверджено 16 груп основних

засобів та визначено мінімально допустимі строки їх корисного використання [164]:

- група 1 – земельні ділянки (не визначений термін);
- група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом (15 років);
- група 3 – будівлі (20 років), споруди (15 років), передавальні пристрої (10 років);
- група 4 – машини та обладнання (5 років);
- група 5 – транспортні засоби (5 років);
- група 6 – інструменти, прилади, інвентар (меблі) (4 років);
- група 7 – тварини (6 років);
- група 8 – багаторічні насадження (10 років);
- група 9 – інші основні засоби (12 років);
- група 10 – бібліотечні фонди (не визначений термін);
- група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи (не визначений термін);
- група 12 – тимчасові (нетитульні) споруди (5 років);
- група 13 – природні ресурси (не визначений термін);
- група 14 – інвентарна тара (6 років);
- група 15 – предмети прокату (5 років);
- група 16 – довгострокові біологічні активи (7 років).

Класифікація основних засобів згідно Податкового кодексу України викликає ряд питань. Одне з них – це доцільність включення земельних ділянок до основних засобів. Особливо це стосується галузі сільського господарства, де земля виступає не тільки засобом, а й предметом праці. Земельні ресурси є продуктом природи, а отже не є результатом праці людини. У процесі правильного використання земля не лише не зношується, а навпаки, покращуються її якісні характеристики, що не характерно для основних засобів. Крім того, за умови раціонального користування земля є вічним ресурсом. Також відсутність сформованого, повноцінного та

функціонуючого ринку землі не дозволяє включати їх вартість до структури капіталу сільськогосподарського підприємства. Тим більше, що переважна більшість сільськогосподарських підприємств є не власниками, а користувачами земельних ділянок на основі договорів оренди. У той же час до основних засобів віднесені капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом, що за своєю економічною сутністю відповідають поняттю «основні засоби».

Слід відмітити, що зазначені допустимі строки корисного використання основних засобів у Податковому кодексі України є скоріше не мінімальними, а середніми або навіть значними, оскільки враховують лише фізичний знос і упускають моральний знос, який в умовах бурхливого науково-технічного розвитку набуває все більшої актуальності. У вітчизняній практиці останнє підтверджується проблематикою обліку деяких видів оргтехніки, стрімке старіння якої описується так званим законом Мура.

Незважаючи на зазначені недоліки, визначення дефініції «основні засоби» у нормативних документах є досить вичерпними, і дозволяють виділити загальні особливості формування та використання основних засобів у галузях національної економіки (рис. 1.1).

Однак кожна галузь національної економіки має свої специфічні риси, що безпосередньо впливають на формування, використання та відтворення основних засобів. Зокрема, головними особливостями сільського господарства є діяльність в певних природно-кліматичних умовах, сезонність виробництва, використання земельних ресурсів у якості засобу та предмету праці, робота з живими організмами. На основі дослідження особливостей сільського господарства, нами визначені особливості використання та відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємств.

1. Основні засоби досить різноманітні за складом та різноманітні за функціональними особливостями, що передбачає їх поділ на активну частину, що безпосередньо бере участь у створенні доданої вартості, та пасивну частину, яка створює умови для виробництва.

Рис. 1.1. Особливості формування та використання основних засобів у галузях національної економіки

Джерело: узагальнено автором за даними [101; 131; 186]

2. При виробництві сільськогосподарської продукції використовуються різні технічні засоби при виконанні агротехнічних або зооінженерних робіт. Зокрема, виділяють загальні технічні засоби та спеціальні. Спеціальні технічні засоби галузі рослинництва та тваринництва різні за функціональним призначенням, а тому мають обмежену взаємозамінюваність чи взаємодоповнення. Слід відмітити, що трактори у сільському господарстві можуть виконувати технологічні операції лише за наявності додаткового навісного чи причіпного обладнання.

3. Сезонність сільського господарства зумовлює неритмічність використання основних засобів протягом року, особливо задіяних в галузі рослинництва. Для основних засобів галузі тваринництва характерна більша ритмічність, оскільки виробництво не припиняється протягом всього року, а технологічні операції часто повторювані і більш однорідні. Основні засоби

вузької спеціалізації у рослинництві (борони, культиватори, сівалки, збиральні комбайни) можуть використовуватися від кількох днів до місяця, що значно зменшує їх річний рівень продуктивності, а також можливості розширеного відтворення.

4. У сільському господарстві для основних засобів характерний швидкий фізичний та моральний знос. Вищий рівень фізичного зносу порівняно з іншими галузями економіки обумовлений роботою основних засобів під відкритим небом під впливом несприятливих погодних умов, а також взаємодія з землею та біологічними активами. Швидкий моральний знос зумовлений постійним якісним удосконаленням і розширенням арсеналу технічних засобів виробництва. У національному сільському господарстві все більше зростає частка іноземної техніки, яка характеризується кращими техніко-експлуатаційними характеристиками.

5. В умовах дефіциту фінансового забезпечення значна частина основних засобів сільськогосподарських підприємств використовується після завершення експлуатаційного терміну, що негативно впливає на якість і своєчасність виконання виробничих операцій та, як наслідок, зумовлює зростання собівартості продукції.

6. Використання технічних засобів у сільському господарстві потребує активної участі людини, тобто повне і раціональне використання основних засобів неможливе без участі трудового ресурсу, який здійснює управління та організацію використання, зберігання та відтворення основних засобів.

7. Основні засоби у сільському господарстві сприяють поглибленню поділу праці, оскільки виробництво певного виду сільськогосподарської продукції потребує окремого набору технічних засобів.

8. Використання основних засобів у сільськогосподарських підприємствах потребує додаткових витрат, пов'язаних з експлуатацією, наприклад, пальне, мастило, запасні частини, ремонт.

9. Набір основних засобів для виробництва певного виду сільськогосподарської продукції залежить від технології виробництва, рівня спеціалізації та можливостей системи ресурсного забезпечення підприємства.

10. У сільськогосподарському виробництві, що характеризується значною просторовою розосередженістю, транспорт та логістична інфраструктура забезпечує матеріальні та організаційно-економічні умови для синхронізації виробничої діяльності з іншими сферами.

11. Перманентний диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію створює передумови лише до звуженого відтворення основних засобів, а, отже і скорочення сільськогосподарського виробництва.

12. При відтворенні технічних засобів необхідно враховувати техніко-експлуатаційні характеристики та вимоги екологічності.

13. Ефективність використання основних засобів безпосередньо залежить від пропорційності забезпеченості оборотними засобами.

14. Менший ризик інфляційного знецінення та втрати в процесі господарської діяльності.

15. Порівняно низький рівень маневреності, ліквідності, неможливість швидко змінити структуру вкладених коштів.

Відповідно до Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України, однією з головних цілей розвитку є технологічне переобладнання і структурна перебудова виробництва з метою нарощування випуску товарів, конкурентоспроможних на світовому і внутрішньому ринках [83]. На сьогодні техніко-економічний рівень виробництва сільськогосподарської продукції в Україні залишається низьким. Це стосується, насамперед, коливання урожайності сільськогосподарських культур та зростання обсягів витрат, пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції. Суттєвий вплив на даний стан здійснюють флуктуації параметрів фінансового забезпечення функціонування машинно-тракторного парку, та викликана цим проблематика оптимального формування машинно-тракторних агрегатів для повного використання ресурсу їх потужності.

Досліджуючи механізм відтворення основних засобів необхідно, насамперед, з'ясувати сутність даного поняття. Механізм – це система або

спосіб, що визначає порядок певного виду діяльності механізм являє собою сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище [127, с. 461]. Господарський механізм характеризують як сукупність організаційних структур, конкретних форм господарювання, методів управління та правових норм [17, с. 819]. Слід відмітити, що визначення господарського механізму безпосередньо пов'язане з процесами відтворення: господарський механізм – це органічна складова економічної системи; функціональна сторона виробничих відносин; спосіб організації та управління виробництвом з притаманними йому формами, методами і засобами, які реалізують соціально-економічні та науково-технологічні принципи й відносини в інтересах задоволення потреб як кожного господарюючого суб'єкта, так і суспільства в цілому [235, с. 63].

За визначенням С. В. Мочерного, господарський механізм – це система основних форм, методів та інструментів використання економічних законів, розв'язання протиріч суспільного обсягу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини, формування її потреб, створення системи стимулів та узгодження економічних інтересів основних класів соціальних груп [117].

На нашу думку, господарський механізм підприємства представляє собою сукупність організаційно-управлінських структур, взаємозв'язків між ними, що утворюють базис для розвитку організаційно-економічного механізму забезпечення конкурентоспроможного виробництва продукції з урахуванням змін зовнішнього середовища.

Звідси випливає, що механізм відтворення основних засобів є складовою загального господарського механізму, та забезпечує функціональне відтворення капіталу як комплексної економічної категорії. При цьому відтворення основних засобів має відбуватися не лише на етапі перетворення предметів праці (власне виробництва), а й на операційних етапах «входу» (ресурсного, у тому числі інформаційно-технологічного та організаційного забезпечення) та «виходу» (розподілу) виготовленої продукції.

Проведені дослідження показують, що у сільськогосподарських підприємствах України відсутня система управління основними засобами практично відсутня або носить фрагментарний характер. Зокрема, на деяких підприємствах існують лише окремі її елементи у вигляді аналізу досягнутого рівня використання основних засобів, обліку фактично рівня зносу, складання поточного плану оновлення технічних засобів. Водночас відсутні плани-графіки заміни зношених об'єктів, плани впровадження нових технологій, що дозволяють виробляти конкурентоспроможну продукцію, розробка обґрунтованої інвестиційної програми з вибором оптимальних форм та джерел відтворення основних засобів. Обґрунтування розміру та порядку здійснення амортизаційних відрахувань стосовно окремих об'єктів основних засобів у ряді випадків здійснюється неналежним чином унаслідок відсутності організаційної взаємодії між інженерно-технічним та фінансово-економічним менеджментом підприємств. Амортизаційна політика також потребує особливої уваги, оскільки в сучасних умовах саме амортизація виступає основним джерелом відтворення основних засобів. Однак бухгалтерський облік амортизації не відображає фактичного рівня фізичного та морального зносу основних засобів, інформація про який відсутня. Відповідно, залишкова вартість основних засобів, що відображається у звітності не відповідає її справедливій вартості на ринку.

Нами запропоновано організаційно-економічний механізм управління відтворенням основних засобів у сільськогосподарських підприємствах (рис. 1.2), що включає наступні елементи:

- 1) прогнозування та планування;
- 2) матеріально-технічне постачання;
- 3) облік;
- 4) організація;
- 5) контроль;
- 6) коригування заходів, виявлення «вузьких місць», розробка рекомендацій щодо підвищення результативності використання основних виробничих засобів підприємства.

Рис. 1.2. Структура організаційно-економічного механізму управління відтворенням основних засобів у сільськогосподарських підприємствах
Джерело: розробка автора

Першою ланкою комплексної системи управління основними засобами, на нашу думку є прогнозування та планування, що здійснюється планово-економічним відділом, маркетинговим відділом, головним інженером та головним механіком. Служба маркетингу підприємства має проводити дослідження не лише у сфері прогнозування попиту на внутрішньому та світовому ринках, але і дослідження ринку інновацій (науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт) з метою виявлення прогресивних технологій та технічних засобів для її реалізації. На основі маркетингових досліджень складається довгострокова виробнича програма. Планово-економічний відділ спільно з головним інженером та механіком оцінює фактичний фізичний і моральний знос кожного об'єкта, визначають потребу в придбанні (будівництві) основних засобів із зазначенням пріоритетності надходження у разі обмежених фінансових ресурсів, а також складання інвестиційної програми підприємства.

Таким чином, відділ головного інженера визначає конкретні об'єкти основних засобів, що вимагають придбання для того, щоб забезпечити виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції з урахуванням розвитку науково-технічного прогресу та інноваційних розробок у галузі, а також формує ранжований ряд основних засобів, що потребують першочергового відтворення. Особливої уваги при цьому необхідно надавати відтворенню саме активної частини основних засобів, що здійснює більший вплив на кінцеві результати виробничої діяльності. На головного механіка покладається завдання своєчасно замінювати ті об'єкти основних засобів, використовувати як через їх фізичний та моральний знос недоцільно. Для визначення термінів заміни таких об'єктів необхідна співпраця з планово-економічним відділом, який на основі розрахунків визначає терміни заміни з урахуванням термінів економічно доцільного використання.

У наступному елементі організаційно-економічного механізму управління основними засобами – матеріально-технічне постачання – беруть

учать головний інженер, фінансовий відділ, планово-економічний відділ та відділ логістики. На цьому етапі вирішуються такі завдання:

- вибір форми надходження/відновлення основних засобів: капітальний ремонт, придбання нових засобів, придбання засобів, які були у використанні, поліпшення, вдосконалення, реконструкція, модернізація, створення засобів господарським способом, оренда (лізинг);
- вибір джерел надходження/відновлення основних засобів: внутрішні (амортизація, прибуток, внутрішні резерви), зовнішні (кошти державного та місцевих бюджетів, кредити, іноземні інвестиції, аграрні розписки, венчурні фонди тощо) та їх поєднання;
- інформаційне забезпечення оптимальних форм та джерел відтворення основних засобів;
- надходження (придбання) основних засобів підприємством (інвестування).

Завданням логістичної служби є інформаційний пошук оптимальних варіантів основних засобів на основі функціональних вимог, що висувуються виробництвом та придбання (надходження) даних засобів. При виборі оптимального варіанту технічного засобу фахівці мають використовувати функціонально-вартісний аналіз, методичне обґрунтування якого наведено у розділі 3.1.

Суттєве значення у забезпеченні ефективного управління об'єктами основних засобів підприємства має діяльність фінансово-економічного підрозділу (бухгалтерської служби), що полягає в:

- об'єктивному відображенні функціонального призначення залучених та придбаних об'єктів основних засобів у обліково-класифікаційних реєстрах;
- організація раціональної облікової політики відносно основних засобів;
- здійснення раціональної амортизаційної політики;
- визначення терміну корисного використання об'єктів основних засобів;

– забезпечення обґрунтованого рівня капіталізації бізнесу, визначення його ринкової привабливості шляхом обліку та контролінгу об'єктивної (справедливої) вартості активів, у першу чергу – об'єктів основних засобів.

Наступним обов'язковим елементом управління відтворенням основних засобів є раціоналізація використання наявних та нових основних засобів, що здійснюється під керівництвом завідувача виробництвом та з допомогою відділу логістики (постачання):

- здійснення комплектації основних засобів, забезпечення енергозасобів необхідними сільськогосподарськими машинами для виконання операцій;
- складання графіку використання у напружені періоди проведення польових робіт;
- забезпечення необхідними оборотними засобами для здійснення робіт;
- раціоналізація режиму праці та відпочинку для персоналу та технічних засобів з метою запобігання передчасного спрацювання останніх;
- організація безперебійної роботи техніки, проведення поточних ремонтів основних засобів.

Однією з основних функцій управління є контроль. У структурі організаційно-економічного механізму відтворення основних засобів контроль є передостанньою ланкою. Зокрема, на цьому етапі здійснюється контроль за своєчасним вибуттям основних засобів, контроль за функціональним станом, а також правильними умовами зберігання засобів у міжсезонні періоди. Не менш важливим є проведення моніторингу змін, що відбуваються у бізнес-процесах підприємства, пов'язаних з відтворенням основних засобів з метою оцінки ефективності інвестиційної програми відтворення основних засобів.

На основі контролю визначається досягнутий рівень ефективності відтворення основних засобів, виявляються чинники, що негативно вплинули на оновлення, а також рівень забезпеченості основними засобами для

розширення виробництва і на основі отриманих результатів розробляють корегуючі заходи та рекомендації, що дозволять підвищити ефективність системи управління відтворенням основних засобів.

Організаційно-економічний механізм управління відтворенням основних засобів у сільськогосподарських підприємствах має враховувати наступні принципи:

- принцип відповідності цілям, що перед ним поставлені. Головною ціллю механізму управління відтворенням основних засобів є забезпечення безперервності функціонування виробничої системи, підвищення ефективності виробництва та розвиток підприємства;

- принцип відповідності елементів організаційно-економічного механізму один одному – відповідність основних засобів технологічному процесу, відповідність форм відтворення потребам та фінансовим можливостям підприємства, взаємна відповідність структур, що здійснюють управління і тих елементів, якими управляють;

- принцип послідовності – перехід до наступного елементу організаційно-економічного механізму можлива за реалізації попередніх функцій;

- принцип розвитку – властивість зберігати свій стан, здатність реформуватися, оптимізація використання резервів, а також можливість змінюватися під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища.

1.2. Кругообіг основних засобів у сільському господарстві

Прискорення науково-технічного прогресу і технічне переозброєння виробництва є найважливішою умовою інтенсифікації сільського господарства. Своєчасне оновлення основних засобів серед інших факторів підвищення ефективності суспільного виробництва на сучасному етапі

розвитку науково-технічного прогресу займає, одне з провідних місць.

Розвиток матеріально-технічної бази сільського господарства залежить від комплексу чинників, у тому числі техніко-економічних параметрів засобів виробництва, якими визначаються їх надійність і довговічність, суспільно-економічні умови повного та часткового відтворення. Кожний з чинників, у свою чергу, залежить від комплексу інших.

На нашу думку, недоцільно ототожнювати поняття кругообігу та життєвого циклу основних засобів, оскільки останній передбачає період від зародження ідеї до її практичної реалізації та до моменту завершення – зняття з виробництва, тоді як кругообіг включає декілька життєвих циклів до процесу припинення виробництва сільськогосподарської продукції з використанням даного основного засобу незалежно від функціонального стану основних засобів.

Життєвий цикл проекту – концепція, що розглядає проект як послідовність фаз, серед яких основними є [238, с. 49 – 58]:

1. Передінвестиційна фаза: аналіз (ідентифікація) інвестиційних можливостей; вибір ідеї проекту, визначення цілей і завдань; попередня оцінка техніко-економічної і фінансової прийнятності; ранжування альтернативних варіантів; вибір конкретного варіанту проекту; додаткові маркетингові дослідження; розробка і експертиза товару; детальне проектування та вибір технології; складання проектно-кошторисної документації.

2. Інвестиційна фаза: підготовка та проведення тендерів, вибір підрядника, укладання договорів; інженерно-технічне проектування; будівельні роботи, установка устаткування; передвиробничий маркетинг; набір та навчання персоналу; закупівля матеріальних ресурсів та створення резервів.

3. Експлуатаційна фаза: здача об'єкта до експлуатації; виробнича експлуатація; ремонт, модернізація та заміна обладнання; реалізація продукції; розширення та інновації.

4. Ліквідаційна фаза: припинення виробничої діяльності; демонтаж устаткування; продаж та утилізація невикористаних засобів; звільнення персоналу.

Виходячи із переліку стадій, які підпорядковані кожній з фаз, можна зробити висновок, що основні засоби можна розглядати у якості частки інвестиційного проекту, яка охоплює інвестиційну, експлуатаційну та ліквідаційну фази його циклу. Тобто, життєвим циклом об'єкту основних засобів є період часу, протягом якого реалізуються інвестиційна, експлуатаційна та ліквідаційна фази інвестиційного проекту (рис. 1.3)

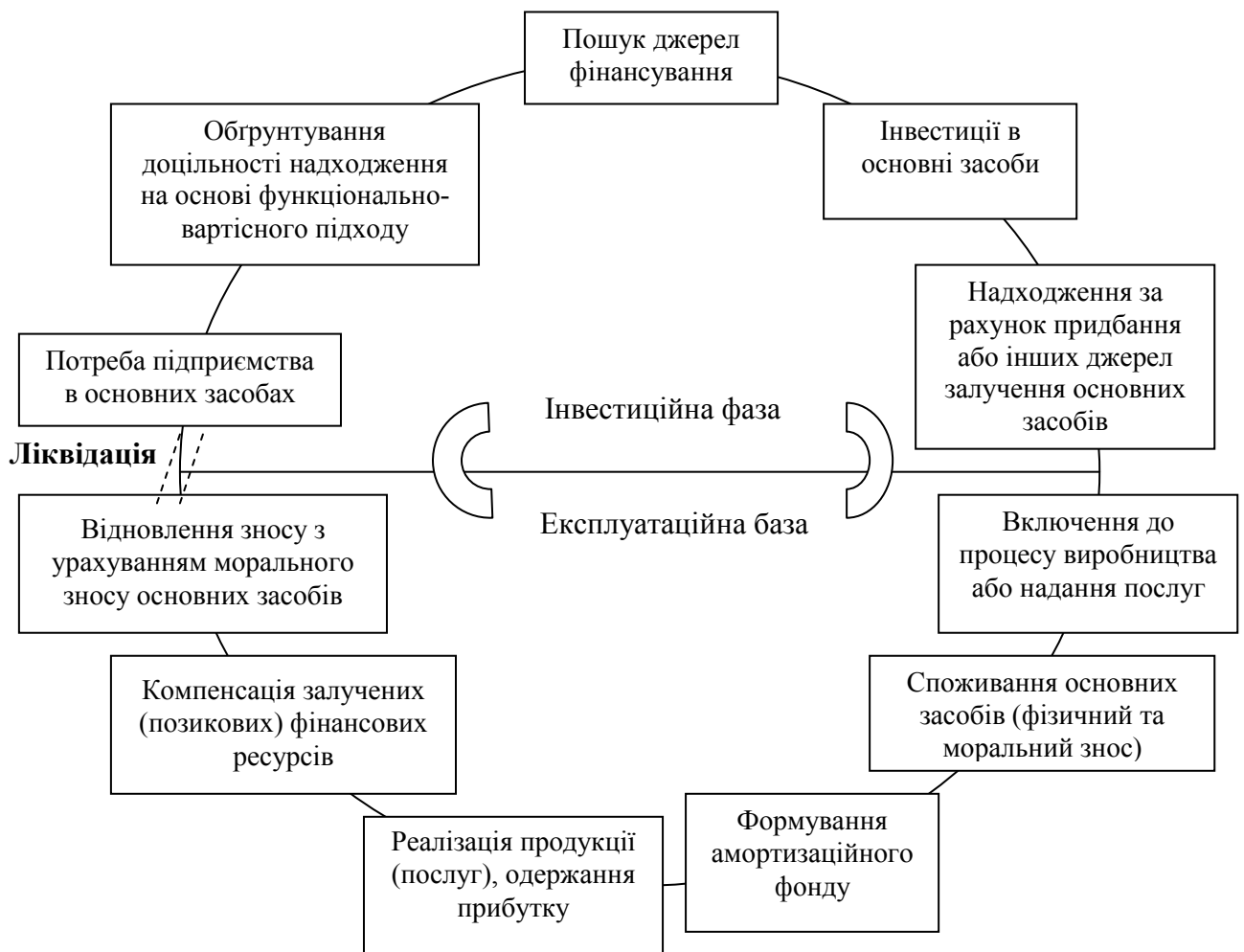

Рис. 1.3. Спрощена модель кругообігу основних засобів у сільськогосподарських підприємствах

Джерело: розробка автора

Економічний аспект змін величини та структури основних засобів підприємств виробничого напрямку будь-якої сфери, у тому числі й у

сільському господарстві, полягає у відповідному спрямуванні інвестицій. Звідси випливає, що у внутрішньогосподарській системі фактично спостерігаються два грошових потоки: грошовий потік інвестицій від інвестора до підсистеми фінансового забезпечення операційної системи підприємства, та грошовий потік нерозподіленого доходу на капітал, коли отриманий дохід спрямовується до інвестора, який приймає рішення щодо його споживання, інвестування у інші сфери чи рефінансування поточної діяльності зазначеного сільськогосподарського підприємства (рис. 1.4).

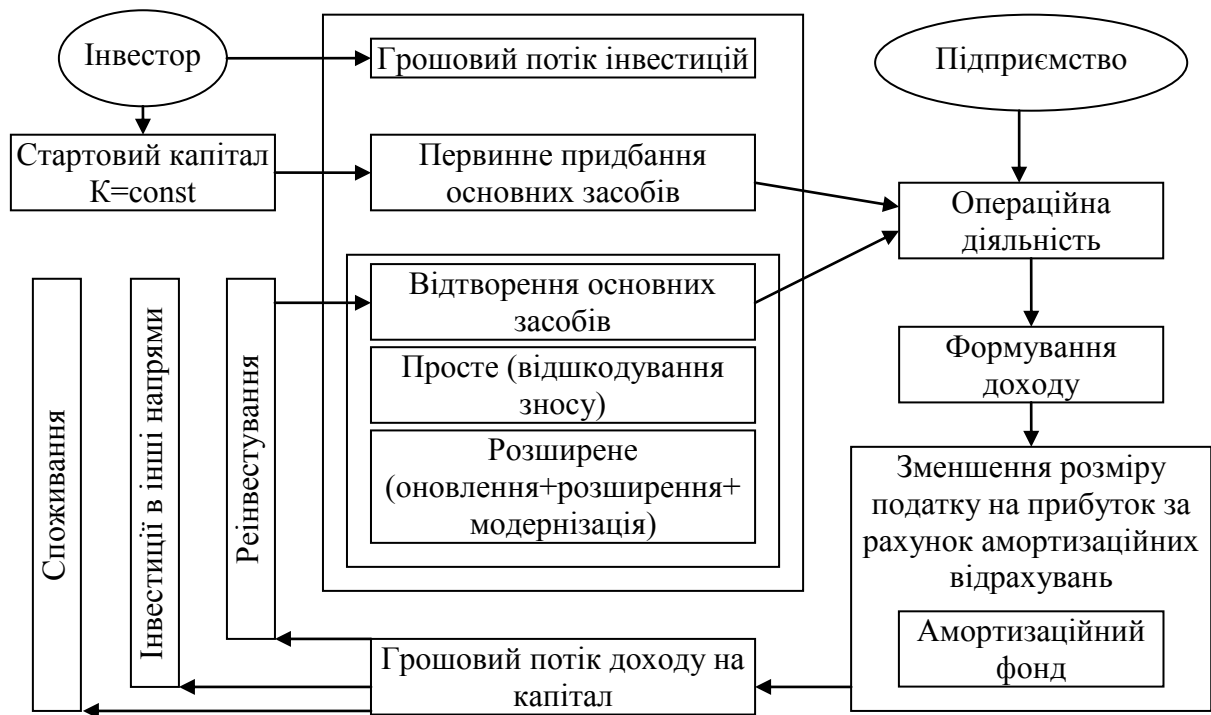

Рис. 1.4. Інвестиційний процес у сільськогосподарських підприємствах

Джерело: розробка автора

Обсяги реінвестування можуть носити підтримуючий характер, що забезпечує просте відтворення основних засобів. За умови залучення інвестицій у розмірі, достатньому забезпечити оновлення зношеної частини, кількісного розширення та модернізації основних засобів, буде відбуватися їх розширене відтворення.

Фіксована величина стартового капіталу $K = \text{const}$ при залученні його у створення підприємства, формує первісну вартість основних засобів. У

процесі експлуатації останніх на величину їх зносу нараховується амортизація. Слід підкреслити, що поняття «амортизаційний фонд», який призначений для відшкодування спрацьованої частини основних засобів, є суто теоретичною економічною категорією, та на практиці не створюється. Головна характеристика амортизаційних відрахувань – це законодавчо встановлена можливість підприємств у певних межах відносити вартість зносу основних засобів до складу валових витрат, і, таким чином, зменшувати величину валового прибутку, що, в свою чергу, надає змогу сплачувати податок на прибуток у меншому розмірі. Розмір та структура основних засобів підприємства залежить суто від інвестиційних рішень власника капіталу, на які можуть впливати головним чином прибутковість галузі та ступінь ризику здійснення операційної діяльності.

Сукупна вартість основних засобів підприємства у певному операційному циклі загальному процесу їх кругообігу визначається за формулою:

$$V_{Ocz_i} = ZB_{(i-1)} + I_i - Z_i, \quad (1.1)$$

де V_{Ocz} – вартість основних засобів підприємства в i -му операційному циклі, грн. У початковому операційному циклі, коли $i = 1$, V_{Ocz1} дорівнює вартості стартового капіталу інвестора, який спрямований на придбання основних засобів для даного сільськогосподарського підприємства;

$ZB_{(i-1)}$ – залишкова вартість основних засобів станом на кінець попереднього (тобто у $i-1$) операційного циклу, грн.;

I_i – сума інвестицій, спрямованих на відтворення основних фондів у i -му операційному циклі, грн.;

Z_i – вартість зносу основних засобів у процесі експлуатації в i -му операційному циклі, грн.

Сільськогосподарське підприємство функціонує у багатомірному середовищі, що визначається як стохастичними, так і динамічно-детермінованими параметрами зі значним ступенем чутливості до вихідних умов. Вказане середовище стосовно об'єктів основних засобів може

характеризуватися величинами норми прибутку (F), вартості використання/заміщення вказаних засобів (C), що змінюється із плином часу (T). З огляду на вищезазначене, концептуальна модель кругообігу, тобто використання та відтворення об'єкту основних засобів сільськогосподарського підприємства, може бути відображена у 3-мірному середовищі (рис. 1.5).

У процесі кругообігу об'єкту основних засобів за умови в цілому успішного функціонування підприємства на початковому етапі їх залучення у господарське використання спостерігається вихід об'єкту на позицію самоокупності c_1^+ . Вказаний процес відповідає траєкторії зміни значень основних засобів за параметрами зміни (F , C) у циклах простого відтворення R_j , $\{j = 1, 2, 3, \dots, t \mid t \in T\}$ з значення початкової інвестиційної стадії c_0 до значення a_j^- .

На стадії перетворення стартового інвестиційного капіталу унаслідок здійснення необхідних витрат на залучення (придбання) основних засобів, пуско-налагоджувальні роботи тощо спостерігається негативна величина норми прибутку та належність вартісного показника експлуатації/заміщення до від'ємної множини значень ($C \leq 0$). За умови прибуткової роботи підприємства у нормальному режимі після проходження значення самоокупності c_j^+ , відбувається підвищення накопиченого прибутку на одиницю вкладів капіталу за одночасного позитивного грошового потоку від використання вказаного активу (позиція a_j^+). Однак подальше поступове погіршення корисних властивостей під час експлуатації, зберігання тощо вимагає підвищеного розміру витрат на ремонт та технічне обслуговування. І, хоча об'єкт продовжує генерувати прибуток, експлуатаційні витрати та вартість його утримання здійснюють суттєвий негативний вплив на динаміку норми прибутку. У тривимірному середовищі F , C , T у момент часу t_j у циклах простого відтворення R_j , після проходження значення c_j^- , за якого норма рентабельності неминуче від'ємна та прямує до порогового значення f_3 , настає позиція a_j^- , коли об'єкт основних засобів має лише ліквідаційну вартість.

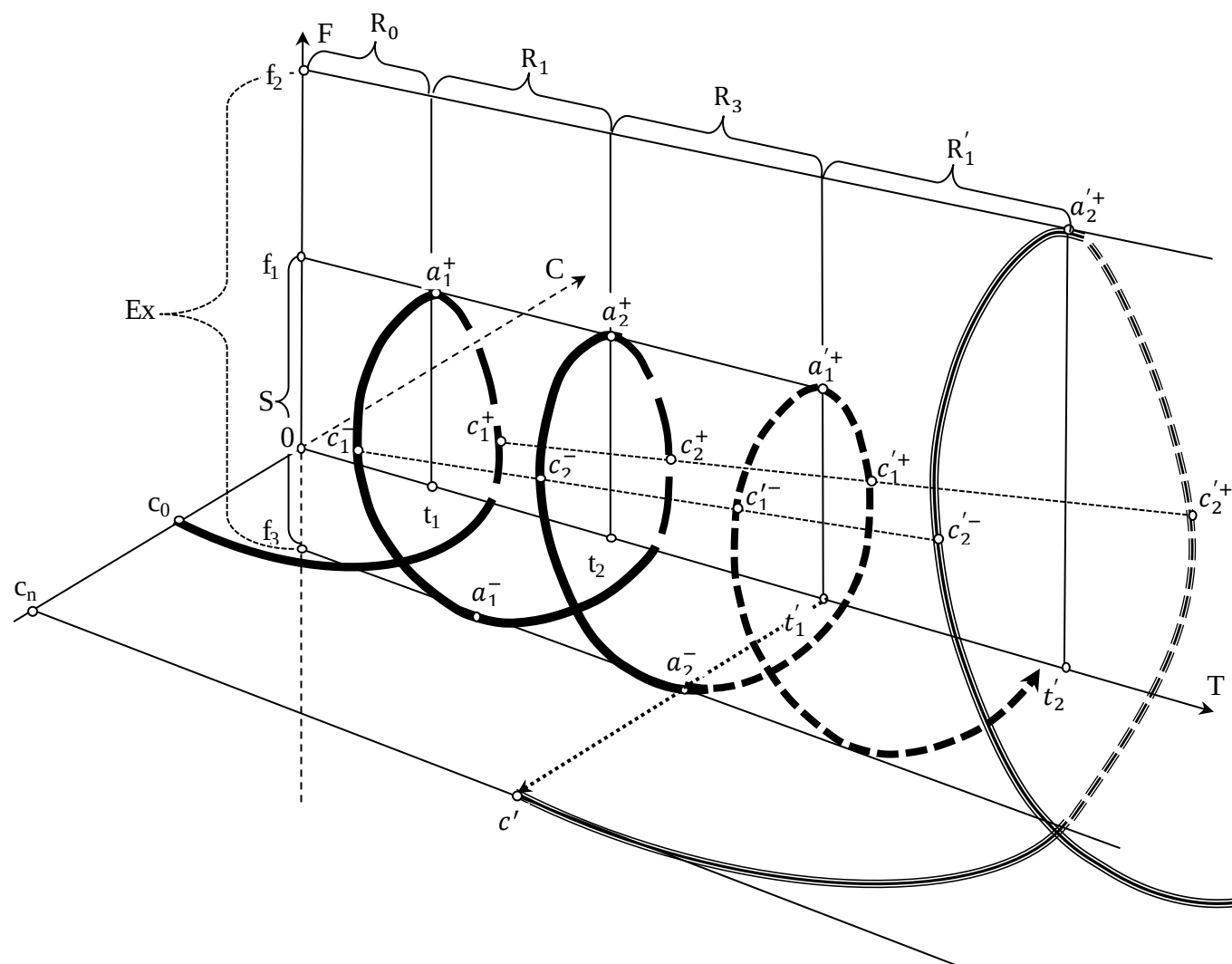

Рис. 1.5. Кругообіг об'єкту основних засобів підприємства у контексті відтворювального процесу

Джерело: розробка автора

Вказаний екстремум значень є порогом можливості використання об'єкта, унаслідок 100-відсоткового зносу унеможлиблюється застосування за цільовим призначенням (навіть за умови перевищення експлуатаційних витрат над корисним ефектом), що визначає необхідність повного відтворення вартості зазначеного засобу.

Таким чином, критична маса накопиченого зносу внаслідок експлуатації (фізичного зносу), так само як і функціональне застарівання (моральний знос), а також унеможливлення корисного використання, що детермінується змінами у зовнішньому середовищі діяльності підприємства (економічний знос), зумовлюють поступове завершення життєвого циклу об'єкта основних засобів та необхідність його відтворення, тим самим започатковуючи новий цикл кругообігу.

У разі, коли на етапі циклу, близькому до значення a_j^- , відбувається модернізація об'єкта основних засобів, посилення його виробничої потужності, впровадження нової технології з використанням зазначеного об'єкту (на рис. 1.5 – відрізок a_2^-c'), змінюються не лише вартісні характеристики об'єкта, а й обсяги генерування ним грошового потоку. Тобто вартісні зміни $E_x > S$ детермінують повне розширення амплітуди циклу відтворення (цикл простого відтворення R_j відносно коротший за цикл розширеного відтворення R'_j , $\{j = 1, 2, 3, \dots, T\}$).

Слід зазначити, що характеристики об'єкта основних засобів на всіх етапах відтворювального циклу слід розглядати у комплексі, оскільки наявність домінуючої ознаки, наприклад, значний ступінь зносу, може супроводжуватися періодами зростаючої динаміки генерування грошового потоку. Однак, поступове зменшення корисності об'єкту внаслідок її перенесення на предмети праці спричиняють життєвий цикл, що графічно може бути поданий у вигляді умовної гвинтової лінії вздовж змінної часу T .

Кругообіг споживчої вартості не співпадає з кругообігом грошової вартості. Тому можливе виникнення наступних трьох ситуацій:

1) темпи кругообігу споживчої вартості перевищують темпи кругообігу грошової вартості основних засобів ($T_{\text{спож}} > T_{\text{варт}}$) спостерігається

підвищений знос основних засобів і на кінець циклу споживчої вартості недостатньо накопичених коштів для простого відтворення основних засобів;

2) темпи кругообігу споживчої вартості дорівнюють темпам кругообігу грошової вартості основних засобів ($T_{\text{спож}} = T_{\text{варт}}$) – режим експлуатації відповідає розподілу грошової вартості і передбачає просте відтворення основних засобів без врахування науково-технічного прогресу;

3) темпи кругообігу споживчої вартості менші за темпи кругообігу грошової вартості основних засобів ($T_{\text{спож}} < T_{\text{варт}}$) дозволяє використовувати основний засіб понад нормативний термін експлуатації. За термін зменшення споживчої вартості можна здійснити розширене відтворення з урахуванням морального зносу основного засобу.

Вперше поняття «відтворення» у макроекономічному аспекті знаходять у працях фізіократів і основоположника даної теорії Ф. Кене у праці «Економічна таблиця» (1758 р.). Він розглянув суспільне відтворення як процес обміну засобами між основними класами суспільства: фермерами, промисловцями та земельними власниками. Особливе акцентування на необхідність проведення аналізу простого відтворення зумовлено виявленням механізму забезпечення простого відтворення в умовах стагнації економіки країни. Завдяки аналізу суспільного відтворення Ф. Кене поділив капітал за вартісною та натурально-речовою формами, виокремив основний і оборотний капітал. При цьому вчений зауважив, що відтворення здійснюється у формі кругообігу ресурсів.

Нами проведено дослідження сучасних трактувань відтворення капіталу та основних засобів вітчизняними дослідниками.

Процес відтворення основних засобів за В. С. Котовським представляє собою інтегровану, органічно пов'язану цілісну систему економічних, організаційних і правових форм та методів господарювання, спрямованих на впровадження прогресивної й принципово нової техніки, комплексної модернізації основного капіталу [87, с. 8]. Тобто автор робить акцент саме на оновленні основних засобів за рахунок надходження техніки нового

покоління не розглядаючи при цьому просте натурально-речове відновлення з урахуванням потреби виробництва.

Концепція перебудови відтворювального процесу основного капіталу на думку В. В. Боковець повинна передбачати своєчасне оновлення функціонуючих і прискорення заміни застарілих технічних засобів, раціоналізацію їх вікової структури, удосконалення інвестиційної політики, оптимізацію строків служби та пропорцій між формами їх оновлення [15, с. 16]. Автор до поняття «відтворення» додав оптимізацію форм оновлення основних засобів.

О. В. Пасько вважає, що відтворення основних засобів – це процес, що складається з двох груп чинників: ендогенних, які перебувають у сфері впливу конкретного підприємства та екзогенних, які перебувають у сфері впливу державних органів управління [150, с. 12]. Вчений розглядає лише один з аспектів відтворення, а, зокрема джерело відтворення.

Н. В. Швець визначає сутність відтворення як безперервний процес формування, забезпечення працездатного стану й розвитку основних засобів підприємства згідно з його стратегічними орієнтирами [239, с. 6]. Однак забезпечення працездатного стану засобів не обов'язково передбачає відновлення його функціональних властивостей у повній мірі.

На думку Т. М. Старицького відтворення основного капіталу – це процес постійного повторення його виробничого використання, зносу, амортизації, підтримки в робочому стані через здійснення ремонтів і відновлення в натурі. З ним також погоджується А. Г. Андрійчук [5, с. 251]. При цьому раціональне відтворення основного капіталу сільського господарства характеризує такий тип відтворення, при якому досягається оптимальне поєднання його складових елементів, поліпшення кількісних і якісних характеристик, максимальний вихід продукції при мінімальних витратах ресурсів, а також розподіл кінцевого результату в інтересах власників [203]. Автор звертає увагу на необхідності відновлення основних засобів у натурі, хоча вартісний та натурально-речові аспекти

взаємопов'язані в ринковій економіці, при цьому відсутня прив'язка до виробництва, що висуває вимоги до доцільності та повноти відтворення основних засобів.

О. В. Кленін вважає, що відтворення основного капіталу передбачає процес безперервного відшкодування вартості основних засобів та нематеріальних активів за рахунок амортизаційного фонду, їх оновлення на новій технічній, технологічній та програмній основі, а також зростання вартості основного капіталу за рахунок частини створеного додаткового продукту [77, с. 7]. Вчений зазначає, що відтворення здійснюється за рахунок створеного додаткового продукту, однак даний процес здійснюється не лише за рахунок внутрішніх, але і зовнішніх джерел фінансування.

Відповідно до досліджень А. В. Буряка суспільне відтворення забезпечується кругообігом фінансово-грошових потоків, змістовно виражаючи відтворення внутрішнього валового продукту як генерації нової вартості. При цьому автор виділяє прямий та фінансовий потоки, які забезпечують цикл кругообігу і ґрунтується на підході К. Маркса [21, с. 6]

А. М. Демченко розглядає відтворення основних засобів у двох площинах: перша – натуральна, яка передбачає створення нових об'єктів і поліпшення стану діючих, і друга – вартісна, тобто поновлення основного капіталу, зміна співвідношення на користь так званих «необоротних» активів за рахунок «оборотних» [48, с. 7]. При цьому натуральне та вартісне відтворення не розкриває сутності відтворення, незмінне або зростання кількості і вартості основних засобів можуть не забезпечити навіть простого відтворення за споживчою вартістю.

Л. Л. Жданова вважає, що результатом відтворення є нагромадження капіталу в умовах конкуренції, розвитку технічного прогресу і взаємодії різних видів капіталів один з одним [56, с. 14]. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки доведено, що накопичення капіталу в національній економіці може призводити до зростання інфляції та безробіття, а метою відтворення є не нагромадження капіталу, а оптимальне забезпечення

виробництва основними засобами з метою підвищення ефективності діяльності.

Автори економічного довідника «Економіка сільського господарства» визначають відтворення як планомірний процес безперервного відновлення, розширення та технічного удосконалення суспільного виробництва [54, с. 62]. Даним визначенням автори звертають увагу не лише відтворення на рівні окремого виробництва чи підприємства, а як суспільний процес з урахуванням рівня розвитку продуктивних сил.

На думку І. М. Бойчик відтворення основних засобів представляє собою складний процес, які включає такі взаємопов'язані стадії, як створення, споживання, амортизація, відновлення і заміщення засобів праці [14, с. 167]. Тобто, автор поєднує елементи суспільного та індивідуального відтворення основних засобів.

У словнику законодавчих термінів [197], категорія відтворення має такий зміст:

- відновлення – повернення до початкового (попереднього) стану чи до нормального експлуатування;
- за ДСТУ 2860-94, відновлення – це подія, яка полягає в тому, що після несправності об'єкт знову відновлює здатність виконувати потрібну функцію;
- за ДСТУ 2620-94, відновлення – це процес зміни чи ремонту окремих компонентів чи елементів технічних засобів із метою виявлення виявлених пошкоджень.

Проаналізувавши існуючі погляди вчених-економістів на поняття «відтворення основних засобів» можна виділити наступні недоліки:

- відсутність зв'язку з процесом виробництва, оскільки основні засоби реалізують свій потенціал лише шляхом корисного використання, а необхідність їх використання обумовлює доцільність відтворення основного засобу;
- ототожнення відтворення або з натурально-речовою формою відновлення, або з вартісною формою, що не завжди забезпечує навіть просте

відтворення, однак процес відтворення має забезпечувати відновлення споживчої вартості основного засобу, тобто повної функціональності для споживача;

- відтворення має здійснюватися не на основі індивідуальних витрат, а на основі суспільно необхідних витрат;
- використання у визначенні відтворення конкретних форм або видів відтворення.

З урахуванням вищеназваних узагальнення досліджень сутності відтворення основних засобів нами сформоване власне визначення даної категорії – це складний механізм, що забезпечує інтегровану взаємодію процесів відновлення та оновлення, ґрунтується на розвитку продуктивних сил та виробничих відносин та обумовлений забезпеченням безперервного функціонування виробництва і можливість реалізації стратегічних напрямів.

Відтворення основних засобів у сільському господарстві має здійснюватися на основі дотримання наступних принципів:

- відтворення основних засобів має передбачати не просту кількісну заміну спрацьованих засобів праці, а заміну зношених засобів праці більш досконалими;
- відтворюються лише ті засоби праці, що споживаються у процесі виробничої діяльності, тобто економічно доцільне відтворення зносу;
- відшкодування зносу основних засобів і терміни відновлення визначають не лише оборот, а й його швидкість;
- відтворення основних засобів повинно відбуватись на науковій основі урахуванням удосконалення функціональних властивостей основних засобів, а також з урахуванням динамічного підходу до оцінки доцільності проектних рішень;
- відтворення основних засобів має забезпечувати підвищення рівня механізації, інтенсифікації виробничих процесів та збільшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції;
- високі темпи розвитку науково-технічного прогресу зумовлюють

інтенсифікацію процесу відтворення, в тому числі прискорення обороту основних засобів;

– повний оборот технічних засобів чи інших основних засобів залежить від їх надійності і довговічності, визначається інтенсивністю використання і характером підтримання техніки у роботоздатному стані.

Нами проведена класифікація процесу відтворення у сільському господарстві за наступними ознаками:

1. За сферою:

а) виробниче – відтворення основних засобів, задіяних у виробництві продукції рослинництва і тваринництва;

б) обслуговуюче – відтворення основних засобів, задіяних в обслуговуванні сільськогосподарського виробництва, допоміжних виробництвах.

2. За змістом:

а) розширене – тип відтворювального процесу, за якого збільшується сукупна ринкова вартість наявних у підприємства основних засобів за рахунок як кількісного збільшення потужностей, так і підвищення їх якісних параметрів (ресурсоощадності, продуктивності, безпеки експлуатації тощо);

б) просте – відтворення, що передбачає заміну зношених або застарілих основних засобів, оновлення натурально-речової форми технічних засобів без зміни продуктивності основного засобу;

в) звужене – надходження основних засобів у підприємстві відбувається нижчими темпами порівняно з вибуттям, кількість та вартість засобів має тенденцію до зменшення.

3. За місцем здійснення:

а) індивідуальне – відтворення окремого основного засобу підприємства;

б) локальне – відтворення на рівні окремого суб'єкта господарювання;

в) галузеве – заміна основного капіталу галузі сільського господарства;

г) регіональне – відтворення міжгалузевих капіталів на регіональному рівні.

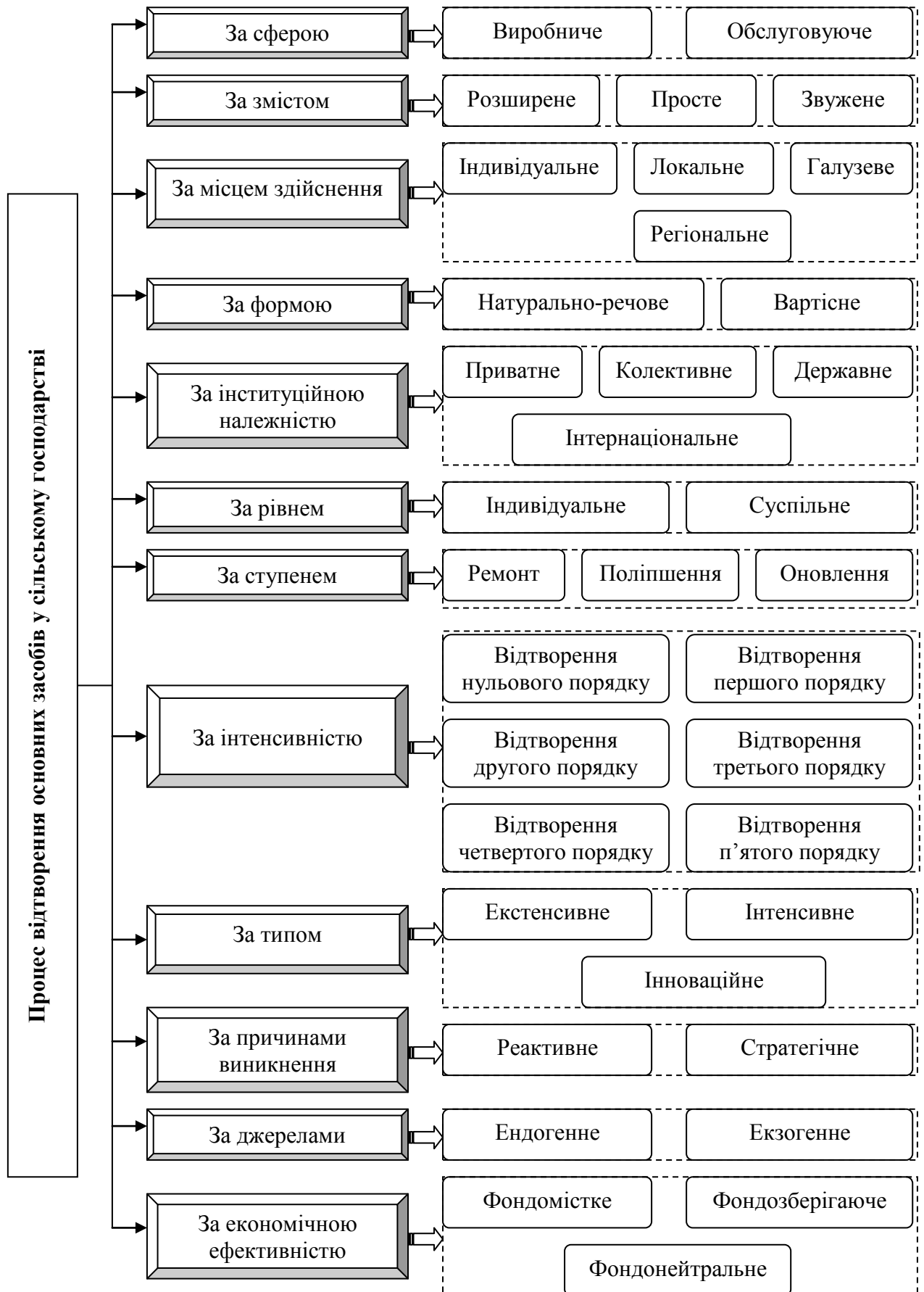

Рис. 1.6. Класифікація процесу відтворення основних засобів у сільському господарстві

Джерело: розробка автора

4. За формою:

- а) натурально-речове – фізичне відтворення об'єкта основних засобів;
- б) вартісне – повернення вартості об'єкта основних засобів у грошовому виразі.

5. За інституційною належністю:

- а) приватне – відтворення основного капіталу, що є предметом приватної власності;
- б) колективне – відтворення основного капіталу, що є власністю декількох суб'єктів господарювання – підприємців, акціонерів тощо;
- в) державне – відтворення основного капіталу, що перебуває в управлінні державних органів;
- г) інтернаціональне – відтворення інтернаціональних форм основного капіталу, що є власністю іноземних держав, приватних закордонних інвесторів, транснаціональних корпорацій.

6. За рівнем:

- а) індивідуальне – процес постійного відновлення виробництва;
- б) суспільне – відтворення природних ресурсів (родючості землі), продуктивних сил і виробничих відносин.

7. За ступенем:

- а) ремонт – усунення поточних несправностей та відновлення робочого ресурсу основних засобів за рахунок заміни зношених деталей, вузлів, конструкцій тощо;
- б) поліпшення – модернізація, модифікація, дообладнання, реконструкція, яке спрямоване на збільшення майбутніх економічних вигід, що первісно очікуються від його використання;
- в) оновлення – надходження нових основних засобів на підприємство.

8. За інтенсивністю:

- а) відтворення нульового порядку – відтворення вихідних функціональних властивостей, цільова зміна, що зберігає й оновлює існуючі функції основних засобів не змінюючи продуктивності основних засобів;

б) відтворення першого порядку – пристосування до кількісних вимог при незмінному загальному технічному рівні виробництва; перегрупування основних засобів у разі зміни спеціалізації підприємства (співвідношення між галузями рослинництва і тваринництва); відтворення, викликане простими організаційними змінами;

в) відтворення другого порядку – відтворення, що передбачає найпростішу якісну зміну, що перевищує межі адаптивних змін і сприяє підвищенню продуктивності основного засобу;

г) відтворення третього порядку – змінюються всі або більшість функціональних властивостей основних засобів, але на основі базового технічного рівня та технології;

д) відтворення четвертого порядку – якісна зміна функціональних властивостей основних засобів, змінюється технічний рівень виробництва галузі;

е) відтворення п'ятого порядку – докорінна зміна функціональних властивостей на основі фундаментальних досліджень, що змінює основний функціональний принцип функціонування основних засобів.

9. За типом:

а) екстенсивне – відтворення основних (необхідних) функціональних властивостей та створення додаткових, що суттєво не впливають на продуктивність засобу та виходять з існуючого рівня розвитку продуктивних сил;

б) інтенсивне – відтворення основних засобів за рахунок додаткових капітальних вкладень, що пов'язано з покращенням техніко-експлуатаційних характеристик та підвищенням продуктивності основних засобів;

в) інноваційне – введення принципово нових основних засобів з використанням раніше не відомих функціональних принципів на основі науково-дослідних робіт і розробок, що суттєво підвищують продуктивність засобів та знижують експлуатаційні витрати.

10. За причинами виникнення:

а) реактивне – відтворення, що забезпечує підтримання виробничого процесу підприємства на існуючому рівні або удосконалення з метою економії витрат і виникає як реакція підприємства на перетворення, що відбуваються на ринку та в зовнішньому оточенні;

б) стратегічне – відтворення, що має «випереджальний» характер, здійснюється з метою отримання вирішальних конкурентних переваг у перспективі.

11. За джерелами:

а) ендогенне – відтворення основних засобів за рахунок власних можливостей та фінансових ресурсів;

б) екзогенне – відтворення основних засобів за рахунок зовнішніх чинників та джерел.

12. За економічною ефективністю:

а) фондомістке – відтворення основних засобів, що характеризується збільшенням витрат основних засобів на одиницю продукції;

б) фондозберігаюче – відтворення основних засобів, що супроводжується економією виробничих основних засобів на одиницю продукції, підприємство отримує позитивний річний економічний ефект від провадження засобів;

в) фондонеїтральне – темпи відтворення основних засобів відповідають темпам збільшення вартості основних засобів.

Для розробки ефективного механізму управління відтворенням основних засобів у сільському господарстві необхідна інтегрована взаємодія мікро- (висококваліфіковані кадри, достатність фінансових ресурсів, досконалість амортизаційної політики тощо) та макрочинників (попит на продукцію, рівень розвитку національної економіки, держана підтримка, інвестиційний клімат, розвиток виробничої інфраструктури тощо). Однак не менш важливим аспектом є розробка методичних підходів до оцінки ефективності відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах.

1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах

На сьогодні виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських підприємств здійснюється під впливом ряду кризових процесів, що відбуваються в національній економіці. Зношеність основних засобів у сільському господарстві становить 38,8 %, більша частина машин, обладнання та транспортних засобів вичерпала свій ресурс і має вік більше 10 років. Рівень інноваційної активності підприємств досить низький, що обумовлено переважно нестачею фінансових ресурсів та зменшенням інвестиційного забезпечення. Такі тенденції негативно впливають на можливості ефективного відтворення основних засобів, а тому необхідним є обґрунтування реалізації стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Комплексний аналіз відтворення основних засобів у підприємствах є передумовою виявлення потреби, своєчасності, необхідності та результативності оновлення основних засобів і на цій основі підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

До синтезуючих засобів дослідження стану та ефективності відтворення основних засобів підприємства слід віднести наступні: засоби виявлення визначальних параметрів отриманих показників, встановлення їх вагових коефіцієнтів у підсумкових результатах, та подальшої побудови систематизованої ієрархії значень із постійними чи змінними залежностями та зв'язками; встановлення потенційних (оптимальних) показників ефективності відтворення основних засобів, порівняння з фактичним їх станом та визначення невикористаних резервів; побудови стратегії розвитку та оновлення матеріально-технічної бази підприємства, обґрунтування заходів виконання контрольних показників, досягнення планових параметрів ефективності за неухильного забезпечення адаптивності до зовнішнього середовища.

Особливостями аналізу відтворення основних засобів у сільському господарстві, на нашу думку, є:

1) розміри відтворення основних засобів мають чітко відповідати потребам і масштабам виробництва та забезпечувати його безперебійність, тобто планування придбання обладнання здійснюється на основі технологічних карт сільськогосподарських культур та карт виробництва продукції тваринництва;

2) відтворення основних засобів має відповідати як загальній стратегії розвитку підприємства (лідерства, зростання, стабілізації, скорочення), так і стратегіям розвитку окремих видів продукції;

3) при аналізі основних засобів, що використовуються у рослинництві необхідно враховувати неритмічність їх використання як протягом року (сезонність виробництва), так і по роках, що зумовлено змінами в структурі посівних площ культур, відмовою від збиткових виробництв тощо;

4) необхідність врахування прискорення темпів науково-технічного прогресу та наявності морального зносу, що вимагає прискорення темпів завершення одного циклу відтворення;

5) орієнтація на оновлення не за рахунок придбання аналогічних зношеним основних засобів, а придбання комплексних агрегатів зданих виконувати кілька операцій, мають кращі техніко-економічні показники, що забезпечує економію матеріальних, фінансових та трудових ресурсів;

6) аналіз доцільності відтворення основних засобів безпосередньо пов'язане з інтенсивністю та ефективністю використання даних засобів. У разі невикористання основного засобу у процесі виробництва та обслуговування його відтворення є економічно недоцільним;

7) в процесі аналізу важливим є не лише забезпеченість основними засобами, але і їх як якісний стан. При цьому варто враховувати і фізичний, і моральний знос;

8) при аналізі відтворення основних засобів необхідно враховувати способи відтворення. На нашу думку, існують екстенсивний, інтенсивний та

інноваційний спосіб відтворення. Інноваційний спосіб відтворення передбачає оновлення основних засобів, що передбачає виробництво сільськогосподарської продукції за інноваційними технологіями за умови збалансування економічних, соціальних та екологічних інтересів на основі науково-технічного прогресу.

Аналіз стану та результативності відтворення основних засобів підприємства передбачає здійснення певних аналітичних заходів (рис. 1.7).

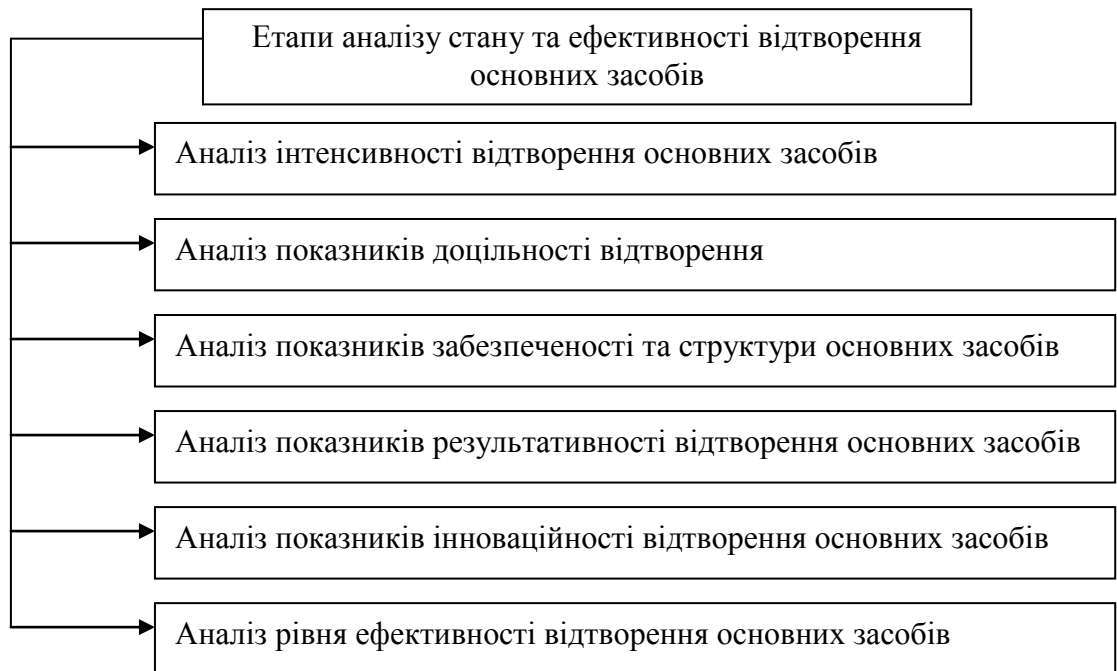

Рис. 1.7. Етапи економічного аналізу відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах

Джерело: розробка автора

У результаті класифікації показників відтворення основних засобів нами виділені шість груп: інтенсивності, доцільності, забезпеченості та структури основних засобів, результативності, інноваційності та ефективності відтворення, оскільки процес оновлення тісно пов'язаний з процесами використання основних засобів. У розрізі кожної групи можна виділити також натуральні, вартісні та відносні показники.

До групи показників інтенсивності відтворення нами віднесено:

– коефіцієнт оновлення ($K_{он}$), що визначається відношенням нових основних засобів до засобів на кінець періоду:

$$K_{\text{он}} = \frac{\text{ОсЗ}_{\text{н}}}{\text{ОсЗ}_{\text{к}}}, \quad (1.2)$$

де $\text{ОсЗ}_{\text{н}}$ – введені в дію нові основні засоби, грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{к}}$ – вартість основних засобів на кінець року, грн.

Позитивним є тенденція до зростання коефіцієнта оновлення та наближення його значення до рівня коефіцієнта надходження. Це свідчить про те, що оновлення основних засобів переважно здійснюється за рахунок надходження саме нових, а не раніше використовуваних основних засобів;

– коефіцієнт надходження ($K_{\text{над}}$) розраховується відношенням надходження основних засобів протягом року до вартості основних засобів на кінець періоду:

$$K_{\text{над}} = \frac{\text{ОсЗ}_{\text{над}}}{\text{ОсЗ}_{\text{к}}}, \quad (1.3)$$

де $\text{ОсЗ}_{\text{над}}$ – вартість основних засобів, що надійшли протягом аналізованого періоду, грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{к}}$ – вартість основних засобів на кінець року, грн.

Позитивним є тенденція до збільшення даного показника. Коефіцієнт надходження свідчить про інтенсивність оновлення і показує, яка частка основних засобів надійшла протягом року і вплинула на формування кінцевої суми засобів.

– коефіцієнт вибуття ($K_{\text{виб}}$), що визначається відношенням основних засобів, що вибули протягом періоду до суми основних засобів на кінець року:

$$K_{\text{виб}} = \frac{\text{ОсЗ}_{\text{виб}}}{\text{ОсЗ}_{\text{п}}}, \quad (1.4)$$

де $\text{ОсЗ}_{\text{виб}}$ – вартість основних засобів, що вибули протягом аналізованого періоду, грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{п}}$ – вартість основних засобів на початок року, грн.

– коефіцієнт заміни ($K_{\text{зам}}$) – відношення основних засобів, що надійшли протягом року до суми основних засобів, що вибули:

$$K_{\text{зам}} = \frac{OсЗ_{\text{над}}}{OсЗ_{\text{виб}}}, \quad (1.5)$$

де $OсЗ_{\text{над}}$ – вартість основних засобів, що надійшли протягом аналізованого періоду, грн.;

$OсЗ_{\text{виб}}$ – вартість основних засобів, що вибули протягом аналізованого періоду, грн.;

Даний показник показує частку введених засобів, направлених на заміну вибуваючих. Якщо $K_{\text{зам}} > 1$, то це свідчить про розширене відтворення, оскільки надходження перевищує вибуття основних засобів і, відповідно, вартість основних засобів на кінець періоду збільшиться. І навпаки, якщо $K_{\text{зам}} < 1$, це свідчить що надходження не покриває вибуття, а, отже, відбувається зменшення основних засобів;

– коефіцієнт інтенсивності оновлення ($K_{\text{інт.он}}$) – відношення основних засобів, що вибули протягом досліджуваного періоду до надходження основних засобів за даний час:

$$K_{\text{інт.он}} = \frac{OсЗ_{\text{виб}}}{OсЗ_{\text{н}}}, \quad (1.6)$$

де $OсЗ_{\text{виб}}$ – вартість основних засобів, що вибули протягом аналізованого періоду, грн.;

$OсЗ_{\text{н}}$ – введені в дію нові основні засоби, грн.

Показує рівень вивільнення капіталу в результаті надходження нових основних засобів.

До групи показників доцільності відтворення нами віднесено:

– коефіцієнт введення основних засобів в експлуатацію ($K_{\text{вв.екс}}$) – відношення основних засобів, що введені в експлуатацію до тих основних засобів, що надійшли:

$$K_{\text{вв.екс}} = \frac{OсЗ_{\text{вв.екс}}}{OсЗ_{\text{над}}}, \quad (1.7)$$

де $OсЗ_{\text{вв.екс}}$ – основні засоби, що введені в експлуатацію, грн.;

$OсЗ_{\text{над}}$ – вартість основних засобів, що надійшли протягом аналізованого періоду, грн.

Показує частку основних засобів, яка фактично введена у виробничий процес і свідчить про те, наскільки політика відтворення узгоджена з виробничими потребами підприємствами. Даний показник має дорівнювати одиниці, якщо $K_{\text{вв}} < 1$, то підприємство неповно використовує надходження основних засобів, що призводить до збільшення непродуктивних витрат і зниження загального рівня ефективності використання основних засобів.

– коефіцієнт заморожування тісно пов'язаний з коефіцієнтом введення основних засобів у експлуатацію, а його значення має наближуватися до нуля:

$$K_{\text{замор}} = 1 - K_{\text{вв.екс}}, \quad (1.8)$$

де $K_{\text{вв.екс}}$ – коефіцієнт введення основних засобів в експлуатацію.

– коефіцієнт необхідності заміни ($K_{\text{необ.зам}}$) – відношення накопиченої суми амортизації до первісної суми основних засобів:

$$K_{\text{необ.зам}} = \frac{\sum_{t=1}^n A_t}{\text{ОсЗ}_{\text{перв}}}, \quad (1.9)$$

де $\sum_{t=1}^n A_t$ – накопичена сума амортизації за n-період, грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{перв}}$ – первісна вартість основних засобів, грн.

– коефіцієнт своєчасності заміни – відношення фактично ліквідованих основних засобів до суми річної амортизації, що відображає нормативний знос основних засобів:

$$K_{\text{св.зам}} = \frac{\text{ОсЗ}_{\text{лікв}}}{A_p}, \quad (1.10)$$

де $\text{ОсЗ}_{\text{лікв}}$ – сума основних засобів, що ліквідовані, фактично виведені із використання основні засоби, грн.;

A_p – річна сума амортизації, грн.

Показує співвідношення темпів зменшення балансової вартості за рахунок вибуття зі зменшенням вартості основних засобів внаслідок перенесення вартості на готову продукцію.

Якщо коефіцієнт наближується до одиниці, що свідчить про наближення фактичного зносу основних засобів зі зносом, що визначаються нормою амортизації. У разі $K_{\text{св.зам}} > 1$ – вибуття основних засобів відбувається до настання моменту їх повної амортизації, якщо $K_{\text{св.зам}} < 1$, то на підприємстві використовуються основні засоби, знос яких перевищив 100 % і свідчить про несвоєчасність прийняття рішення з питань ліквідації та відтворення.

– коефіцієнт доцільності проведення капітального ремонту:

$$Eф_{\text{к.р}} = 1 - \frac{B_{\text{к.рем}} + \Delta B_{\text{ек}}}{B_{\text{н.об}} \cdot \alpha \cdot \beta + ЛВ}, \quad (1.11)$$

де $B_{\text{к.рем}}$ – витрати на проведення капітального ремонту, грн.;

$\Delta B_{\text{ек}}$ – величина перевищення експлуатаційних витрат, пов'язаних з обслуговуванням капітально відремонтованого обладнання над експлуатаційними витратами щодо обслуговування нового обладнання, грн.;

$B_{\text{н.об}}$ – витрати на нове обладнання, грн.;

α – коефіцієнт, що враховує співвідношення продуктивності відремонтованого та нового обладнання;

β – коефіцієнт, що враховує співвідношення тривалості ремонтного циклу відремонтованого та нового обладнання;

ЛВ – ліквідаційна вартість обладнання, грн.

Якщо $Eф_{\text{к.р}} > 0$, то здійснення капітального ремонту є доцільним, якщо $Eф_{\text{к.р}} < 0$, то більш ефективним є купівля нового основного засобу.

На нашу думку, даний показник містить деякі методичні протиріччя, а ефективність проведення капітального ремонту має проводитися за наступною формулою:

Показники забезпеченості та структури основних засобів:

– фондозабезпеченість ($\Phi_{\text{заб}}$) розраховують як відношення вартості основних виробничих фондів до площі сільськогосподарських угідь:

$$\Phi_{\text{заб}} = \frac{ОсЗ_{\text{ср}}}{ПЛ_{\text{с.у}}}, \quad (1.12)$$

де $ОсЗ_{\text{ср}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.;

$ПЛ_{с.у}$ – площа сільськогосподарських угідь, га.

– фондоозброєність праці ($\Phi_{озб}$) розраховують як відношення вартості основних засобів до середньооблікової чисельності працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві:

$$\Phi_{озб} = \frac{ОсЗ_{ср}}{ЧП_{с.о}}, \quad (1.13)$$

де $ОсЗ_{ср}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.;

$ЧП_{с.о}$ – середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, осіб.

– забезпеченість основних засобів оборотними ($К_{спів}^{ОбЗ}$) – відношення суми оборотних засобів до основних засобів:

$$К_{спів}^{ОбЗ} = \frac{ОбЗ_{ср}}{ОсЗ_{ср}}, \quad (1.14)$$

де $ОбЗ_{ср}$ – середньорічна вартість оборотних засобів, грн.;

$ОсЗ_{ср}$ – середньорічна вартість основних засобів, грн.;

На думку А. Г. Андрійчука значення даного показника у сільському господарстві має бути не менше 0,6 грн., оскільки нестача оборотних засобів обумовлює простої та неефективне використання основних засобів.

– енергозабезпеченість виробництва ($Е_{заб}$):

$$Е_{заб} = \frac{ЕР}{ПЛ_{п}} \cdot 100, \quad (1.15)$$

де $ЕР$ – енергетичні ресурси підприємства, кВт;

$ПЛ_{п}$ – посівна площа сільськогосподарських культур, га.

– енергоозброєність праці ($Е_{озб}$):

$$Е_{озб} = \frac{ЕР}{ЧП_{с.о}}, \quad (1.16)$$

де $ЕР$ – енергетичні ресурси підприємства, кВт;

$ЧП_{с.о}$ – середньооблікова чисельність працівників, задіяних у сільськогосподарському виробництві, осіб.

– питома вага активної частини (машини та обладнання, транспортні засоби тощо) у структурі основних засобів ($\pi_{акт.ч}$):

$$\pi_{\text{акт.ч}} = \frac{\text{ОсЗ}_{\text{акт.ч}}}{\text{ОсЗ}_{\text{ср}}}, \quad (1.17)$$

де $\text{ОсЗ}_{\text{акт.ч}}$ – активна частина основних засобів, грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{ср}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.

– співвідношення активної та пасивної частини основних засобів підприємства ($K_{\text{спів}}^{\text{акт.ч}}$):

$$K_{\text{спів}}^{\text{акт.ч}} = \frac{\text{ОсЗ}_{\text{акт.ч}}}{\text{ОсЗ}_{\text{пас.ч}}}, \quad (1.18)$$

де $\text{ОсЗ}_{\text{акт.ч}}$ – активна частина основних засобів, тис. грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{пас.ч}}$ – пасивна частина основних засобів, тис. грн.

Показники результативності відтворення:

– коефіцієнт фізичного зносу ($K_{\text{зн}}$) – відношення суми зносу до вартості основних засобів:

$$K_{\text{ф.зн}} = \frac{З_{\text{н}}}{\text{ОсЗ}} \text{ або } K_{\text{ф.зн}} = \frac{T_{\text{ф}}}{T_{\text{н}}}, \quad (1.19)$$

де $З_{\text{н}}$ – сума зносу основних засобів, грн.;

ОсЗ – сума основних засобів підприємства, грн.;

$T_{\text{ф}}$ – фактичний термін експлуатації обладнання, років;

$T_{\text{н}}$ – нормативний термін експлуатації обладнання, років.

Якщо коефіцієнт зносу має тенденцію до зменшення, то це свідчить про ефективну політику відтворення спрямовану на поступове оновлення основних засобів. Якщо $K_{\text{зн}} > 0,5$ це свідчить про незадовільний функціональний стан основних засобів підприємства.

– коефіцієнт загального зносу ($K_{\text{з.зн}}$):

$$K_{\text{з.зн}} = 1 - (1 - K_{\text{ф.зн}}) \cdot (1 - K_{\text{м.зн}}), \quad (1.20)$$

де $K_{\text{ф.зн}}$ – коефіцієнт фізичного зносу основних засобів;

$K_{\text{м.зн}}$ – коефіцієнт морального зносу основних засобів.

– коефіцієнт придатності ($K_{\text{прид}}$) – відношення залишкової вартості основних засобів до первісної:

$$K_{\text{прид}} = \frac{ОсЗ_{\text{зал}}}{ОсЗ_{\text{перв}}}, \quad (1.21)$$

де $ОсЗ_{\text{зал}}$ – залишкова вартість основних засобів, грн.;

$ОсЗ_{\text{перв}}$ – первісна вартість основних засобів, грн.

Коефіцієнт придатності та коефіцієнт зносу тісно пов'язані між собою і в сумі становлять одиницю. Збільшення коефіцієнта придатності свідчить про підвищення результативності відтворення основних засобів і підвищення ефективності політики відтворення підприємства.

– абсолютна зміна вартості основних засобів ($\Delta ОсЗ$) показує збільшення або зменшення первісної або залишкової вартості основних засобів:

$$\Delta ОсЗ = ОсЗ_{\text{к}} - ОсЗ_{\text{п}}, \quad (1.22)$$

де $ОсЗ_{\text{к}}$ – первісна (залишкова) сума основних засобів на кінець року, грн.;

$ОсЗ_{\text{п}}$ – первісна (залишкова) сума основних засобів на початок року, грн.

– темп зміни основних засобів ($T_{\text{зм}}, \%$) показує як змінилася вартість основних засобів за аналізований період:

$$T_{\text{зм}} = \frac{\Delta ОсЗ}{ОсЗ_{\text{п}}} \cdot 100 \%, \quad (1.23)$$

де $\Delta ОсЗ$ – абсолютна зміна вартості основних засобів, грн.;

$ОсЗ_{\text{п}}$ – вартість основних засобів на початок року, грн.

– темп надходження ($T_{\text{над}}, \%$) показує приріст або зменшення надходження засобів відносно основних засобів на початок періоду:

$$T_{\text{над}} = \frac{ОсЗ_{\text{над}} - ОсЗ_{\text{виб}}}{ОсЗ_{\text{п}}} \cdot 100 \%, \quad (1.24)$$

де $ОсЗ_{\text{над}}$ – сума основних засобів, що надійшли протягом року, грн.;

$ОсЗ_{\text{виб}}$ – вартість основних засобів, що вибули протягом аналізованого періоду, грн.;

$ОсЗ_{\text{п}}$ – вартість основних засобів на початок року, грн.

– коефіцієнт розширеного відтворення основних засобів ($K_{\text{роз.он}}$) показує, яка частина основних засобів направлена на покриття вибуття:

$$K_{\text{роз.он}} = 1 - K_{\text{інт.он}} = \frac{\Delta \text{ОсЗ}}{\text{ОсЗ}_{\text{над}}}, \quad (1.25)$$

де $K_{\text{інт.он}}$ – коефіцієнт інтенсивності оновлення основних засобів;

$\Delta \text{ОсЗ}$ – абсолютна зміна вартості основних засобів, грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{над}}$ – сума основних засобів, що надійшли протягом року, грн.

– коефіцієнт обороту основних засобів ($K_{\text{об}}$):

$$K_{\text{об}} = \frac{A}{\text{ОсЗ}_{\text{ср}}}, \quad (1.26)$$

де A – річна сума амортизації, грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{ср}}$ – середньорічна вартість основних засобів, грн.

Коефіцієнт обороту відображає швидкість обороту вартості авансованої в основні засоби і позитивною тенденцією є збільшення даного показника.

– тривалість обороту оборотних засобів ($T_{\text{об}}$, днів):

$$T_{\text{об}} = \frac{\text{ОсЗ}_{\text{ср}}}{A}, \quad (1.27)$$

де $\text{ОсЗ}_{\text{ср}}$ – середньорічна вартість основних засобів, грн.;

A – річна сума амортизації, грн.

– машиноозброєність ($\text{МШ}_{\text{озб}}$, грн./особу):

$$\text{МШ}_{\text{озб}} = \frac{\text{МШ}}{\text{ЧП}_{\text{с.о}}}, \quad (1.28)$$

де МШ – вартість силових і робочих машин у підприємстві, грн.;

$\text{ЧП}_{\text{с.о}}$ – середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, осіб.

– продуктивність праці ($\text{ПР}_{\text{пр}}$) визначається відношенням валової продукції сільського господарства до середньооблікової чисельності працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві:

$$\text{ПР}_{\text{пр}} = \frac{\text{ВП}}{\text{ЧП}_{\text{с.о}}}, \quad (1.29)$$

де ВП – валова продукція сільського господарства у постійних цінах 2010 р., грн.;

$\text{ЧП}_{\text{с.о}}$ – середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, осіб.

Підвищення рівня продуктивності праці свідчить про ефективну політику удосконалення засобів праці оскільки технічний рівень є одним визначальних чинників підвищення ефективності використання ресурсу праці.

Показники інноваційності відтворення основних засобів:

– коефіцієнт механізації виробничих процесів ($K_{\text{мех}}$) як відсоткове відношення обсягу робіт, виконаних машинами, до загального їх обсягу:

$$K_{\text{мех}} = \frac{\text{ОР}_{\text{мех}}}{\sum \text{ОР}} \cdot 100 \%, \quad (1.30)$$

де $\text{ОР}_{\text{мех}}$ – обсяг робіт, виконані механізованим і напівмеханізованим способом;

$\sum \text{ОР}$ – загальний обсяг виконаних робіт.

– коефіцієнт новизни ($K_{\text{нов}}$) показує, яка частка нових основних засобів із тієї суми засобів, що надійшли:

$$K_{\text{нов}} = \frac{\text{ОсЗ}_{\text{н}}}{\text{ОсЗ}_{\text{над}}}, \quad (1.31)$$

де $\text{ОсЗ}_{\text{н}}$ – введені в дію нові основні засоби, грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{над}}$ – сума основних засобів, що надійшли протягом року, грн.;

– коефіцієнт масштабності оновлення ($K_{\text{масш.он}}$) – відношення нових основних засобів до суми основних засобів на початок року:

$$K_{\text{масш.он}} = \frac{\text{ОсЗ}_{\text{н}}}{\text{ОсЗ}_{\text{п}}}, \quad (1.32)$$

де $\text{ОсЗ}_{\text{н}}$ – введені в дію нові основні засоби, грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{п}}$ – вартість основних засобів на початок року, грн.

– коефіцієнт морального зносу 1-ї форми ($K_{\text{м.зн1}}$):

$$K_{\text{м.зн1}} = 1 - \frac{\text{ОсЗ}_{\text{відн}}}{\text{ОсЗ}_{\text{перв}}}, \quad (1.33)$$

де $\text{ОсЗ}_{\text{відн}}$ – відновна вартість основних засобів, грн.;

$\text{ОсЗ}_{\text{перв}}$ – первісна вартість основних засобів, грн.

– коефіцієнт морального зносу 2-ї форми:

$$K_{\text{м.зн2}} = 1 - \frac{Ц_{\text{н}}}{Ц_{\text{в}}} \cdot \frac{ПР_{\text{в}}}{ПР_{\text{н}}}, \quad (1.34)$$

де $Ц_{\text{н}}$, $Ц_{\text{в}}$ – ціна нового та використовуваного основного засобу відповідно, грн.;

$ПР_{\text{н}}$, $ПР_{\text{в}}$ – продуктивність або інші техніко-експлуатаційні характеристики нового та використовуваного основного засобу відповідно.

– коефіцієнт забезпечення підприємства новітньою технікою ($K_{\text{з.н.тех}}$):

$$K_{\text{заб.н.тех}} = \frac{K_{\text{н.тех}}}{\sum K_{\text{тех}}} \text{ або } K_{\text{заб.н.тех}} = \frac{B_{\text{н.тех}}}{\sum B_{\text{тех}}}, \quad (1.35)$$

де $K_{\text{н.тех}}$ – кількість нової техніки у підприємстві, од.;

$\sum K$ – загальна кількість техніки у підприємстві;

$B_{\text{н.тех}}$ – вартість нової техніки у підприємстві, грн.;

$\sum B_{\text{тех}}$ – загальна вартість техніки у підприємстві.

– термін простого оновлення основних засобів ($T_{\text{он}}$)

$$T_{\text{он}} = \frac{100}{K_{\text{над}} - K_{\text{виб}}}, \quad (1.36)$$

де $K_{\text{над}}$ – коефіцієнт надходження;

$K_{\text{виб}}$ – коефіцієнт вибуття.

Показники ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств:

– фондоддача основних засобів (ФВ):

$$ФВ = \frac{ВП}{ОсЗ_{\text{ср}}}, \quad (1.37)$$

де ВП – валова продукція підприємства у постійних цінах 2010 р., грн.;

$ОсЗ_{\text{ср}}$ – середньорічна вартість основних засобів, грн.

– фондомісткість основних засобів (ФМ):

$$ФМ = \frac{ОсЗ_{\text{ср}}}{ВП}, \quad (1.38)$$

де $ОсЗ_{\text{ср}}$ – середньорічна вартість основних засобів, грн.;

ВП – валова продукція підприємства у постійних цінах 2010 р., грн.;

На нашу думку, існуюча методика визначення показників фондовіддачі та фондомісткості містить певні неузгодженості. Нами встановлено, що при їх розрахунку використовується показник валової продукції, виробленої за звітний рік, і сумарна вартість основних засобів, які використовуються понад рік або кілька операційних циклів. Отже, чисельник і знаменник є неспівставними з точки зору періоду одержаних результатів та періоду використання вхідних ресурсів, так як основні засоби використовуються протягом декількох років і забезпечують одержання продукції кожного операційного циклу.

У зв'язку з цим нами пропонується в якості витрат основних засобів використовувати виплати на відтворення основних засобів (розрахункова величина амортизаційних відрахувань) і здійснювати визначення ефективності їх використання із застосуванням наступної системи показників:

– фондовіддача підприємства ($\Phi B_{\text{п}}$, грн.) визначається відношенням валової продукції підприємства до суми річної амортизації:

$$\Phi B_{\text{п}} = \frac{\text{ВП}}{A}, \quad (1.39)$$

де ВП – валова продукція підприємства (у постійних цінах 2010 р.), грн.;

A – сума амортизації основних засобів підприємства, грн.

Позитивним є збільшення показника.

– фондомісткість підприємства ($\Phi M_{\text{п}}$) – обернений показник до фондовіддачі підприємства:

$$\Phi M_{\text{п}} = \frac{A}{\text{ВП}}, \quad (1.40)$$

де A – сума амортизації основних засобів підприємства, грн.;

ВП – валова продукція підприємства (у постійних цінах 2010 р.), грн.

– фондовіддача продукції ($\Phi B_{\text{прі}}$, грн.) розраховується відношенням виробленої продукції у грошовому виразі до амортизаційних відрахувань, нарахованих на собівартість даної продукції:

$$\Phi B_{\text{пр}i} = \frac{ВП_i}{A_i}, \quad (1.41)$$

де $ВП_i$ – виробництво i -го виду продукції у постійних цінах, грн.;

A_i – амортизаційні відрахування на виробництво i -го виду продукції, грн.

Значення даного показника має перевищувати одиницю, відповідно позитивною тенденцією характеризується зростання показника.

– фондомісткість продукції (грн./ц, грн.) – обернений показник до фондovіддачі продукції і його зменшення свідчить про зменшення витрат основних засобів на виробництво додаткової одиниці продукції за рахунок використання нових, інноваційних основних засобів:

$$\Phi M_{\text{пр}i} = \frac{A_i}{ОВ_i} \text{ або } \Phi M_{\text{пр}i} = \frac{A_i}{ВП_i}, \quad (1.42)$$

де A_i – амортизаційні відрахування на виробництво i -го виду продукції, грн.;

$ОВ_i$ – обсяг виробництва i -го виду продукції, ц;

$ВП_i$ – виробництво i -го виду продукції у постійних цінах, грн.

– фондомісткість виробництва (грн./га, грн./гол):

$$\Phi B_{\text{вир}i} = \frac{A_i}{ПЛ_i (Пог_i)}, \quad (1.43)$$

де A_i – амортизаційні відрахування на виробництво i -го виду продукції, грн.;

$ПЛ_i$ – посівна площа i -го виду сільськогосподарської культури, га;

$Пог_i$ – поголів'я i -го виду тварин, гол.

Дана система показників за умови повного використання (відсутності необумовлених технологією простоїв) дозволяє визначити досягнутий рівень ефективності їх використання в окремих сільськогосподарських підприємствах. Також дозволяє здійснити об'єктивне порівняння результатів з іншими підприємствами (конкурентами), середніми показниками по області, країні. Фондовіддача продукції дозволяє визначити обсяг (вартість) виробленої продукції на 1 грн. вкладених основних засобів у виробництво

продукції. Фондомісткість виробництва показує необхідну суму основних засобів, яку необхідно вкласти на 1 га посівної площі сільськогосподарської продукції у рослинництві або 1 гол. тварин у тваринництві.

– рентабельність використання основних засобів ($P_{\text{ОсЗ}}$) визначається відношенням чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості основних засобів:

$$P_{\text{ОсЗ}} = \frac{\text{Пр}_\text{ч}}{\text{ОсЗ}_\text{ср}} \cdot 100 \%, \quad (1.44)$$

де $\text{Пр}_\text{ч}$ – чистий прибуток підприємства, грн.;

$\text{ОсЗ}_\text{ср}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.

Рентабельність використання свідчить про суму одержаного чистого прибутку на 1 грн. основних засобів. Недоліком даного показника є використання в якості результативного показника суми чистого прибутку, на яку впливає велика кількість інших чинників.

– норма прибутку ($H_\text{пр}$, %) характеризує ефективність використання основних та оборотних засобів підприємства. Доповнення рентабельності використання основних засобів оборотним капіталом обумовлено значним впливом раціональності співвідношення основних і оборотних засобів:

$$H_\text{пр} = \frac{\text{Пр}_\text{ч}}{\text{ОсЗ}_\text{ср} + \text{ОбЗ}_\text{ср}} \cdot 100 \%, \quad (1.45)$$

де $\text{Пр}_\text{ч}$ – чистий прибуток підприємства, грн.;

$\text{ОсЗ}_\text{ср}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.;

$\text{ОбЗ}_\text{ср}$ – середньорічна вартість оборотних засобів підприємства, грн.

Для здійснення поглибленого аналізу оцінки стану, руху та використання основних засобів всі показники можна поділити на основні, додаткові та подібні. Основними є показники, аналіз яких дозволяє зробити висновки про ефективність відтворення. Додаткові показники необхідні у випадку неможливості зробити однозначні висновки в результаті аналізу основних показників і забезпечує більш об'єктивну оцінку. Дублюючі показники підтверджують результати, отримані в результаті аналізу

основних показників. При наявності двох і більше показників, що адекватно відображають одну зі сторін відтворення, то до основних відносяться показники, розрахунок яких є менш трудомісткими і є комплексними.

При проведенні інтегральної оцінки ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств у розрізі кожної групи основних показників визначають відповідні комплексні індекси. Останні характеризують певний аспект відтворення, і на їх основі визначають інтегральний індекс, враховуючи вагомість кожної групи показників (рис. 1.8).

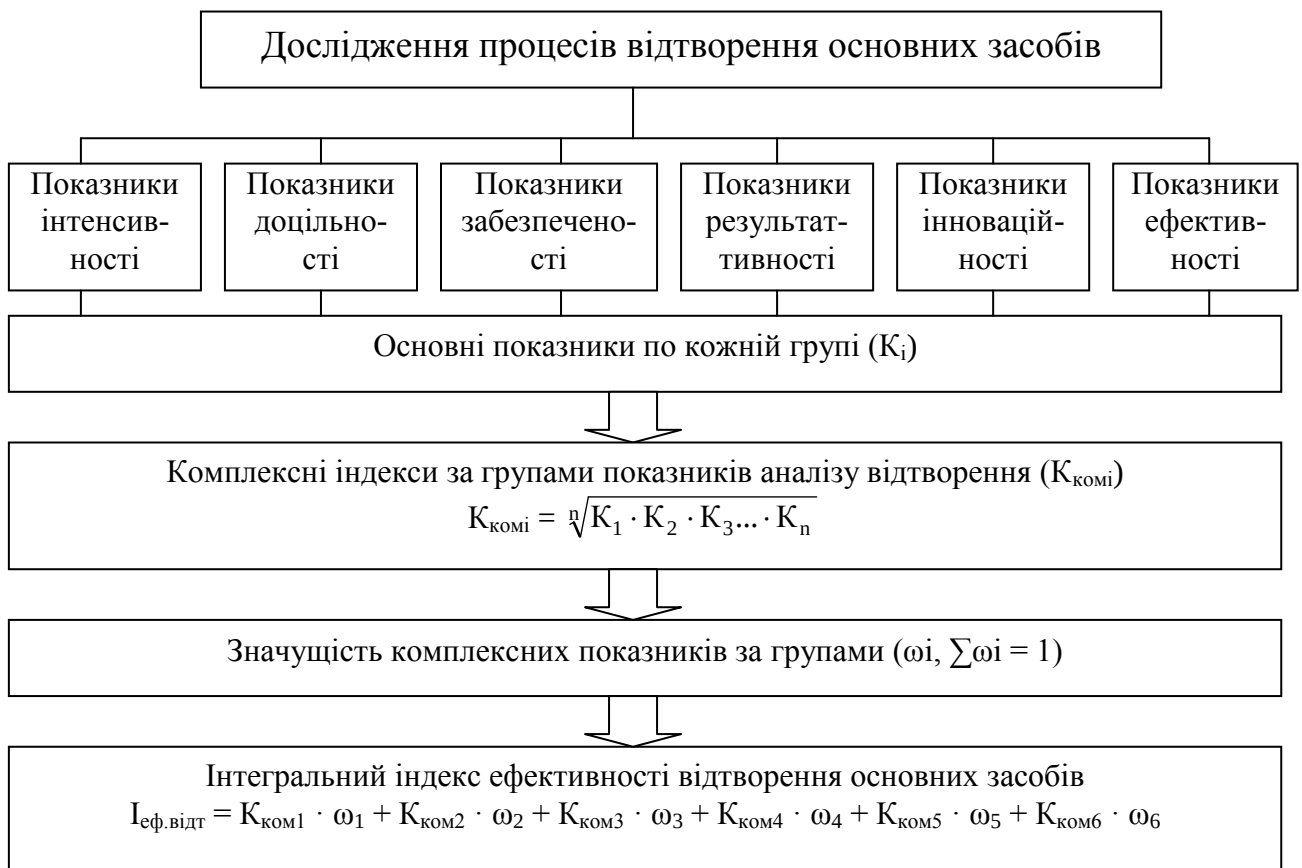

Рис. 1.8. Концептуальний підхід до розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств

Джерело: розробка автора

Значущість комплексних показників відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств визначається методом експертних оцінок. У випадку, якщо $I_{\text{еф.відт}} > 1$, то це свідчить про ефективність політики

відтворення основних засобів у підприємстві. Отже, темпи оновлення основних засобів відповідають потребам виробництва та рівню розвитку продуктивних сил в країні. Відповідно, якщо $I_{\text{еф.відт}} < 1$, то у підприємстві існують певні проблеми щодо оновлення основних засобів, а комплексні індекси дозволяють визначити резерви підвищення ефективності процесу відтворення.

Таким чином, розробка й удосконалення методичного інструментарію наукового дослідження відтворення основних засобів є необхідною передумовою об'єктивного аналізу, здійснення порівняльної оцінки та виявлення резервів підвищення ефективності використання вкладених активів у перспективі. Розробка стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства сприяє планомірному, затребуваному та економічно обґрунтованому вибору заходів щодо оновлення основних засобів, а також джерел фінансового забезпечення відтворення.

Висновки до першого розділу

1. Основні засоби як одна із основних продуктивних сил суспільства є матеріально-речовою категорією, що відображає сутність засобів праці сільськогосподарського підприємства. Їх відтворення передбачає обов'язковість урахування форми власності, що є визначальним чинником структури джерел фінансування відтворювальних процесів, а також рівня розвитку науково-технічного прогресу, який обумовлює напрям інноваційної політики підприємства та впливає на якісну структуру основних засобів.

2. Рівень забезпеченості, структурні пропорції та якісний стан основних засобів визначають потенціал розвитку економіки в цілому і окремих галузей зокрема. В аспекті матеріально-технічного забезпечення функціонування загального господарського механізму здійснюється шляхом безперервного відтворення основних засобів. Процес відтворення основних засобів відбувається на всіх етапах операційного циклу підприємства.

3. У сільськогосподарських підприємствах України відсутня система управління основними засобами практично відсутня або носить фрагментарний характер. У деяких підприємствах існують лише окремі її елементи у вигляді аналізу досягнутого рівня використання основних засобів, обліку фактично рівня зносу, складання поточного плану оновлення технічних засобів.

4. Розвиток матеріально-технічної бази сільського господарства залежить від комплексу чинників, у тому числі техніко-економічних параметрів засобів виробництва, якими визначаються їх надійність і довговічність, суспільно-економічні умови повного та часткового відтворення.

5. Життєвий цикл об'єкту основних засобів складає період часу, протягом якого реалізуються інвестиційна, експлуатаційна та ліквідаційна фази інвестиційного проекту. Сільськогосподарське підприємство функціонує у багатомірному середовищі, що визначається як стохастичними, так і динамічно-детермінованими параметрами зі значним ступенем чутливості до вихідних умов. Вказане середовище стосовно об'єктів основних засобів характеризується величинами норми прибутку, вартості використання та заміщення засобів, що змінюється із часом. Критична маса накопиченого зносу внаслідок експлуатації (фізичного зносу), як і функціонального застарівання (морального зносу), а також унеможливлення корисного використання, що детермінується змінами у зовнішньому середовищі діяльності підприємства (економічного зносу), зумовлюють поступове завершення життєвого циклу об'єкта основних засобів та необхідність його відтворення, тим самим започатковуючи новий цикл кругообігу.

6. Відтворення основних засобів за своєю економічною сутністю є складним механізмом, спрямованим на забезпечення інтегрованої взаємодії процесів відновлення та оновлення, який ґрунтується на розвитку продуктивних сил та виробничих відносин та обумовлений забезпеченням

безперервного функціонування виробництва і можливості реалізації стратегічних завдань.

7. Пропонована система класифікації показників відтворення основних засобів передбачає їх поділ на шість груп: інтенсивності, доцільності, забезпеченості та структури основних засобів, результативності, інноваційності та ефективності відтворення, оскільки процес оновлення тісно пов'язаний з процесами використання основних засобів. При цьому показник фондівіддачі рекомендовано розраховувати як відношення валової продукції підприємства до суми річних амортизаційних відрахувань. Вказаний підхід за умови відсутності необумовлених технологією простоїв дозволяє визначити достовірний рівень ефективності використання основних засобів як в окремих сільськогосподарських підприємствах, так і об'єктивне порівняння результатів з іншими підприємствами (конкурентами), середніми показниками по області, державі.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

2.1. Оцінка та рівень забезпеченості основними засобами у сільськогосподарських підприємствах

Економічна система ринкового типу передбачає дотримання принципу найбільш ефективного використання активів, передусім, основних виробничих засобів та засобів невиробничого призначення. У даному контексті система економічних стимулів відображає передусім інтереси інвесторів і власників зазначених активів, на які суттєвий вплив здійснюють зміни інституційного середовища функціонування підприємств в Україні. Забезпечення виконання вказаних інтересів можливо досягти лише за умови оптимізації режимів експлуатації основних засобів, збалансованості їх структурного складу, що позитивно відзначатиметься на загальних економічних результатах фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

За 2000 – 2014 рр. первісна вартість основних засобів України зросла у 16,6 разів, а порівняно з 2010 р. – у 2,1 рази і становить 13752117 млн. грн., залишкова вартість – у 4,9 рази, порівняно з 2010 р. збільшилася на 31,4 % до 2274922 млн. грн. Розрахунки показують, що щорічний темп зростання первісної вартості основних засобів в Україні становить 22,2 %, а залишкової вартості – 12 %. Незважаючи на значний приріст первісної вартості основних засобів щорічний темп зростання залишкової вартості основних засобів становить 12 %, що зумовлено збільшенням ступеня їх зносу. За досліджуваний період ступінь зносу збільшився з 43,7 % до 83,5 %, що свідчить про катастрофічний знос та незадовільний функціональний стан.

Структура основних засобів України за видами економічної діяльності у первісній та залишковій вартості значно різниться. За первісною вартістю найбільшу питому вагу у структурі основних засобів займає транспорт,

складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 70,9 %, промисловість – 14, %, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 5,5 %, а частка сільського господарства не перевищує 1,2 % (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Наявність і стан основних засобів за видами економічної діяльності в Україні, 2014 р.

Види економічної діяльності	У фактичних цінах, млн. грн.		Ступінь зносу, %	Ранжований ряд за ступенем зносу основних засобів
	первісна (переоцінена) вартість	залишкова вартість		
Усього	13752117	2274922	83,5	x
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	171392	104936	38,8	12
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	167283	103034	38,4	x
Лісове господарство та лісозаготівлі	3294	1497	54,5	x
Рибне господарство	815	405	50,2	x
Промисловість	1937821	769518	60,3	3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	362722	125714	65,3	x
Переробна промисловість	756277	325762	56,9	x
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	758886	292657	61,4	2
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	59936	25385	57,6	5
Будівництво	64352	29335	54,4	7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	125507	78697	37,3	15
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	9752902	204925	97,9	1
Тимчасове розміщення й організація харчування	27276	17478	35,9	17
Інформація та телекомунікації	69440	29551	57,4	6
Фінансова та страхова діяльність	49718	30578	38,5	13
Операції з нерухомим майном	533328	340339	36,2	16
Професійна, наукова та технічна діяльність	29626	12214	58,8	4
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	333493	152732	54,2	8
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	389	211	45,9	9
Освіта	3117	1713	45,0	10
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	11124	6230	44,0	11
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	23038	15946	30,8	18
Надання інших видів послуг	1822	1143	37,3	14

Джерело: розраховано автором за даними [141]

У той же час найвищий рівень зношеності (97,9 %) характерний саме для транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності. Тому у структурі залишкової вартості основних засобів найбільша питома вага належить промисловості – 33,8 %, постачанню електроенергії, газу – 12,9 %, транспорту, складському господарству – 9 %, а на частку сільського господарства припадає 4,6 % основних засобів національної економіки.

Середній ступінь зносу основних засобів України має катастрофічний рівень – 83,5 %, що негативно впливає продуктивність праці та валовий внутрішній продукт. А ступінь зносу основних засобів сільського господарства становить 38,4 %, що свідчить про задовільний рівень.

Відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства визнається визначальною умовою всього відтворювального процесу АПК. Однак динаміка вартості основних засобів галузі упродовж 2000 – 2014 рр. свідчить про наявність періодів абсолютного зменшення (до 2006 р. включно) з подальшим стабільним збільшенням середньорічної вартості у середньому на 10113 млн. грн. щорічно (рис. 1).

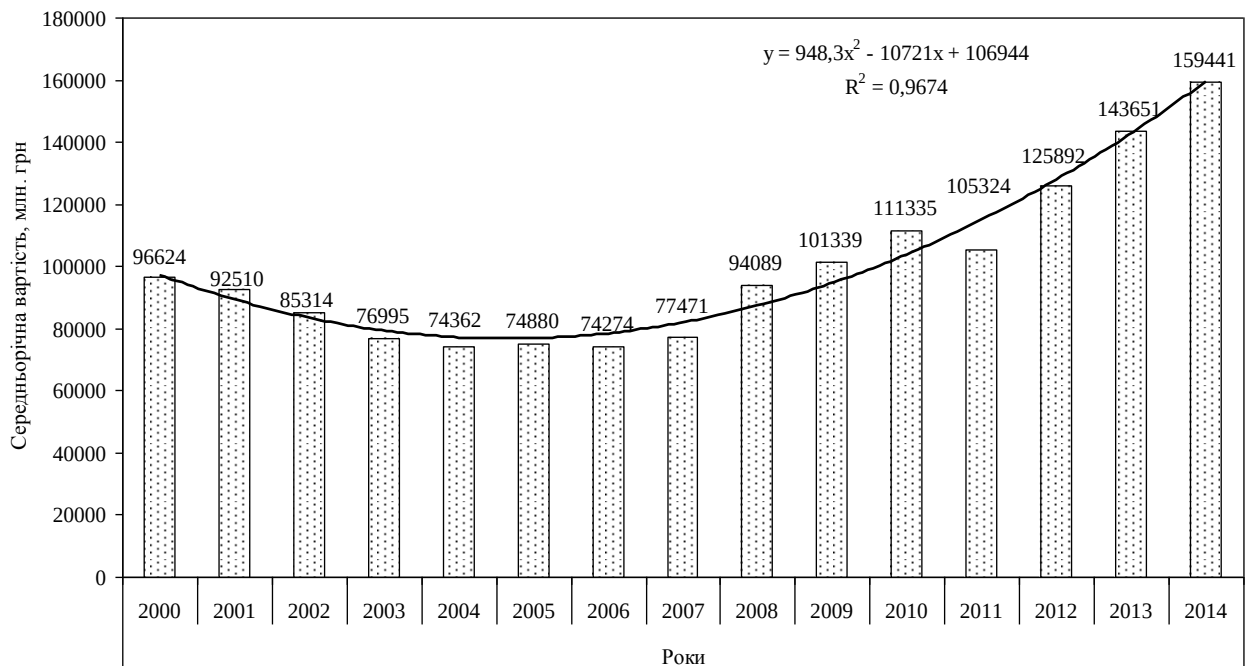

Рис. 2.1. Динаміка середньорічної вартості основних засобів аграрного сектора економіки України, 2000 – 2014 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [63]

Встановлено, що характерною закономірністю динаміки темпів приросту вартості основних засобів, що використовуються у сільськогосподарському виробництві, був їх перманентний спад до 2006 р. Вказане скорочення припинилося, починаючи з 2007 р. При цьому стабілізація показника фондозабезпеченості спостерігалася навіть у період світової фінансової кризи 2008 р. та подолання її наслідків.

На нашу думку дана особливість пов'язана з різким стрибком світових цін на продовольство у 2005, 2006 рр., коли середньозважений індекс цін зріс відповідно на 18,0 й 27,2 п.п., а в подальшому – подвоївся [66]. Вказаний ріст цін поєднувався з позитивною динамікою рентабельності сільськогосподарського виробництва. За рахунок цього в галузі були створені додаткові інвестиційні ресурси, що реалізувалися шляхом збільшення середньорічної вартості основних засобів сільськогосподарських підприємств України.

У довгостроковій перспективі на показники розвитку підприємства, у тому числі економічної ефективності використання основних засобів, здійснюється різнонаправлений вплив значної кількості чинників зовнішнього (частіше всього нерегульовані) і внутрішнього (відносно регульовані) середовищ функціонування. Вони можуть виявлятися як на певному часовому проміжку, так і перманентно детермінувати обсяг виробництва упродовж організаційного життєвого циклу.

Для більш детального аналізу нами обрано за об'єкт дослідження сільське господарство України, сільськогосподарські підприємства Полтавської області та типові підприємства області за 2010 – 2014 рр.

У сільському господарстві України протягом 2010 – 2014 рр. простежується абсолютно чітка тенденція до збільшення вартості основних засобів. Середньорічна первісна вартість основних засобів збільшилася на 73,1 %, залишкова – на 55,8 %. Найбільші ланцюгові темпи збільшення основних засобів спостерігалися у 2012 та 2013 рр., а найнижчі – у 2011 та 2014 рр. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Динаміка основних засобів сільського господарства,
мисливства та пов'язаних з ними послуг в Україні, млрд. грн.**

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Наявність основних засобів на початок року (з урахуванням індексації та переоцінки)	103666	95761	117525	135469	151599	171,5
Наявність основних засобів на кінець року	111335	114887	134258	151833	167283	174,5
Середньорічна вартість основних засобів	107500,5	105324	125892	143651	159441	173,1
Темпи зростання (зменшення), %	х	-2,0	19,5	14,1	11,0	х
За залишковою вартістю:						
наявність основних засобів на початок року	61759	63445	78518	89515	96103	155,6
наявність основних засобів на кінець року	66069	77969	88368	98135	103034	155,9
Середньорічна вартість	63914	70707	83443	93825	99568,5	155,8
Темпи зростання (зменшення), %	-	10,6	18,0	12,4	6,1	х

Джерело: розраховано автором за даними [137; 138; 139; 140; 141]

Збільшення основних засобів як базису формування виробничого потенціалу сільського господарства обумовлено консолідацією сільськогосподарських підприємств, необхідністю підвищення продуктивності праці, збільшенням розмірів капітальних інвестицій.

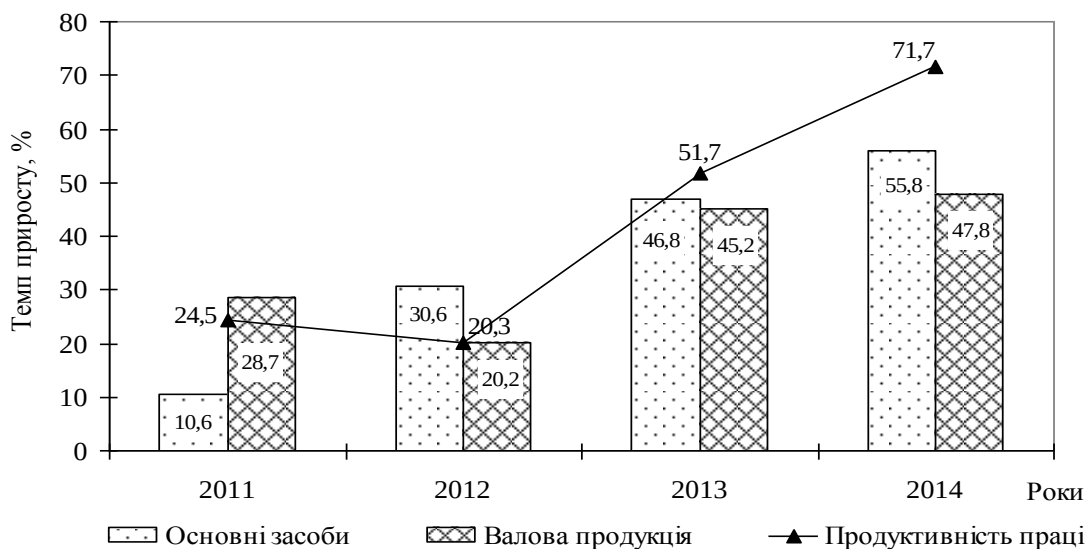

Рис. 2.2. Темпи зміни вартості основних засобів, валової продукції та продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах, у % до 2010 р.

Джерело: розраховано автором за даними [137; 138; 139; 140; 141; 193]

Як свідчать дані рис. 2.2, збільшення залишкової вартості основних засобів безпосередньо впливає на зростання виробництва продукції та продуктивність праці.

У сільськогосподарських підприємствах Полтавської області середньорічна вартість основних засобів як за первісною, так і за залишковою вартістю зростає більш рівномірними темпами. Зокрема, первісна вартість основних засобів збільшилася на 940,4 млн. грн. (43,6 %) і становить 3098,4 млн. грн., а залишкова – на 44,1 % до 1712,4 млн. грн. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Динаміка основних засобів сільськогосподарських підприємств
Полтавської області, 2010 – 2014 рр., млн. грн.**

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Первісна вартість основних засобів:						
на початок року	2056,8	2259,2	2545,7	2804,8	2954,5	143,6
на кінець року	2259,2	2545,7	2804,8	2954,5	3242,2	143,5
Залишкова вартість основних засобів:						
на початок року	1135,8	1240,4	1480	1605,9	1645,8	144,9
на кінець року	1240,4	1480	1605,9	1645,8	1779	143,4
Середньорічна вартість основних засобів:						
за первісною оцінкою	2158,0	2402,5	2675,3	2879,7	3098,4	143,6
за залишковою вартістю	1188,1	1360,2	1542,95	1625,85	1712,4	144,1

Джерело: розраховано автором

Для дослідження процесу відтворення основних засобів нами обрані три типових підприємства Полтавської області – ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району, ТОВ «Федунка» Шишацького району, ПП «Комунар» Великобагачанського району та фермерське господарство СФГ «Урожай» Кобеляцького району. ТОВ «Ланнівська МТС» займається виробництвом лише продукції рослинництва і має зерново-технічний виробничий напрям, ТОВ «Федунка» та ПП «Комунар» мають зерново-технічний виробничий напрям з розвинутим молочним скотарством, СФГ «Урожай» займається вирощуванням зернових культур та соняшнику.

Таблиця 2.4

**Динаміка основних засобів у досліджуваних підприємствах
Полтавської області, 2010 – 2014 рр., тис. грн.**

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району						
Середньорічна вартість основних засобів:						
за первісною оцінкою	11156,5	13838,5	15687	18602	22916,5	205,4
за залишковою вартістю	8570	9644	9304,5	9576	11964	139,6
ТОВ «Федунка» Шишацького району						
Середньорічна вартість основних засобів:						
за первісною оцінкою	9224,5	11912,5	15079	17496	20457	221,8
за залишковою вартістю	3895	5031	6808	8055,5	9279	238,2
ПП «Комунар» Великобагачанського району						
Середньорічна вартість основних засобів:						
за первісною оцінкою	13167	15819,5	19128,5	22568	26218,5	199,1
за залишковою вартістю	7770,5	8889,5	10230	11503	12891	165,9
СФГ «Урожай» Кобеляцького району						
Середньорічна вартість основних засобів:						
за первісною оцінкою	1294,45	2148,85	2766,6	3367,8	4267,85	329,7
за залишковою вартістю	873,70	1533,70	1864,35	2184,70	2786,65	318,9

Джерело: розраховано автором

Як свідчать дані табл. 2.4, досліджувані сільськогосподарські підприємства мають порівняно однакову первісну вартість основних засобів: ТОВ «Ланнівська МТС» – 22,9 млн. грн., ТОВ «Федунка» – 20,5 млн. грн., ПП «Комунар» – 26,2 млн. грн., а СФГ «Урожай» – 4,3 млн. грн. При цьому залишкова вартість основних засобів зростала меншими темпами порівняно з первісною і різнилася по підприємствах. У ТОВ «Ланнівська МТС» залишкова вартість основних засобів за 2010-2014 рр. збільшилася на 39,6 % і становить 11,96 млн. грн., у ТОВ «Федунка» залишкова вартість зростала вищими темпами порівняно з первісною – у 2,4 рази до 9,3 млн. грн., вартість основних засобів ПП «Комунар» збільшилася на 65,9 % і дорівнює 12,9 млн. грн., а у СФГ «Урожай» – у 3,2 рази до 2,79 млн. грн.

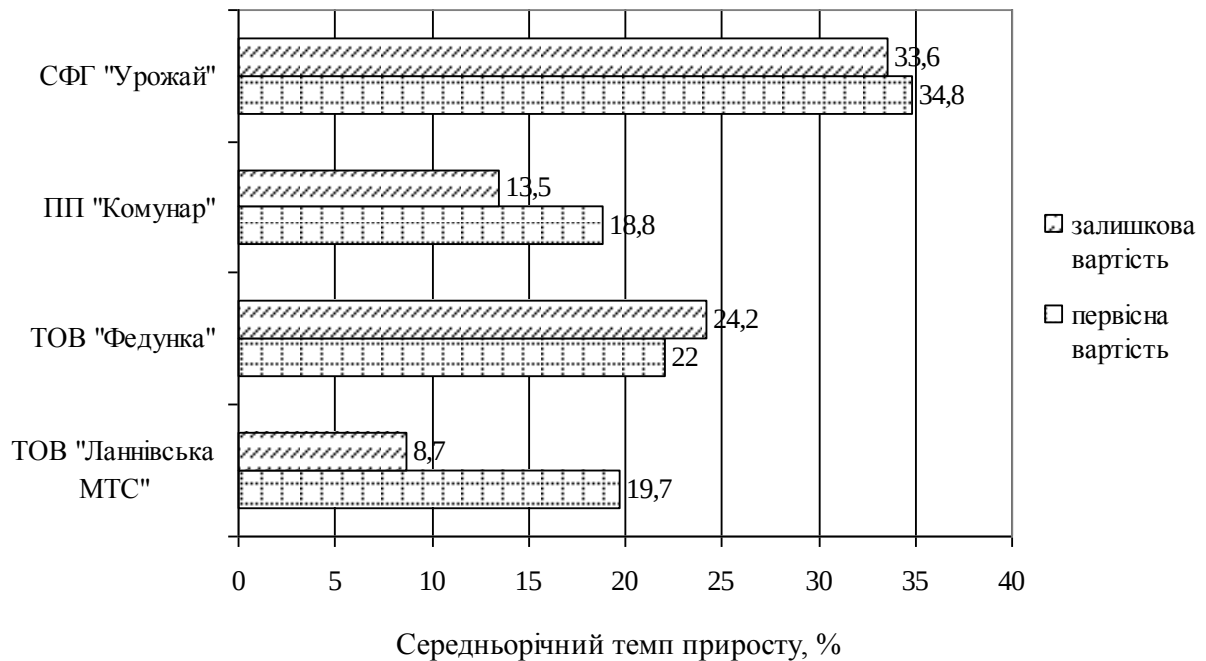

Рис. 2.3. Середньорічні темпи приросту основних засобів досліджуваних підприємств Полтавської області, 2010 – 2014 рр.

Джерело: побудовано автором

Виходячи з даних рис. 2.3, можна зазначити, що найбільші темпи приросту основних засобів характерні для СФГ «Урожай» – 34,8 %, а темпи збільшення первісної вартості в цілому по досліджуваних підприємствах перевищують темпи зростання залишкової вартості.

Засоби праці, що використовуються у підприємстві, можливо охарактеризувати насамперед за їх визначальними властивостями, групування за якими дозволяє структурувати основні засоби відносно їх видової (технологічної) належності. З точки зору маржинального аналізу, більш оптимальною є структура основних засобів з більшою питомою вагою їх активної частини. За вказаної умови фізичний знос основних засобів прямує до величини очікуваних економічних вигод, що є результатами виробництва залежно від продуктивної інтенсивності, а не строків використання. Вона змінюється під впливом виробничо-технологічних особливостей підприємства, науково-технічного прогресу і зумовлений ним технічний рівень виробництва, ступінь розвитку різних форм організації

виробництва, відтворювальної структури капітальних вкладень у створення нових основних засобів, рівня цін на засоби праці.

Таблиця 2.5

**Структура основних засобів сільськогосподарських підприємств
Полтавської області, 2010 – 2014 рр.**

Показники	Роки					2014 р. від 2010 р., (+,-)
	2010	2011	2012	2013	2014	
Земельні ділянки	0,07	0,07	0,06	0,06	0,09	0,02
Капітальні витрати на поліпшення земель	0,19	0,17	0,15	0,14	0,13	-0,06
Будинки, споруди та передавальні пристрої	55,52	53,62	51,01	49,31	48,0	-7,52
Багаторічні насадження	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0
Інші основні засоби	0,8	0,71	0,54	0,39	0,41	-0,39
Інші необоротні матеріальні активи	0,02	0,13	0,29	0,37	0,4	0,38
Всього по пасивній частині	56,61	54,71	52,06	50,28	49,04	-7,57
Машини та обладнання	34,83	36,56	39,03	40,55	41,73	6,9
Транспортні засоби	7,18	7,36	7,45	7,72	7,85	0,67
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	1,29	1,25	1,33	1,33	1,26	-0,03
Малоцінні необоротні матеріальні активи	0,09	0,12	0,13	0,12	0,12	0,03
Всього по активній частині	43,39	45,29	47,94	49,72	50,96	7,57
Всього основних засобів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

Джерело: розраховано автором

Аналіз даних табл. 2.5 показує, що у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області спостерігається тенденція до зменшення питомої ваги пасивної частини у структурі основних засобів і, відповідно, збільшення активної частини. У 2014 р. частка пасивної частини основних засобів становить 49,04 %, у тому числі будинки, споруди та передавальні пристрої – 48 %, активна частина – 50,96 %, у тому числі питома вага машин та обладнання збільшилася на 6,9 в.п. до 41,73 % та транспортні засоби – 7,85 %.

Розподіл основних засобів на активну та пасивну частину у досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Полтавської області наведено на рис. 2.4 (додаток Б).

Виходячи з даних рис. 2.4, у всіх досліджуваних підприємствах спостерігається аналогічна ситуація щодо зростання активної частини основних засобів у Полтавській області, однак її рівень значно вищий за середні показники по області.

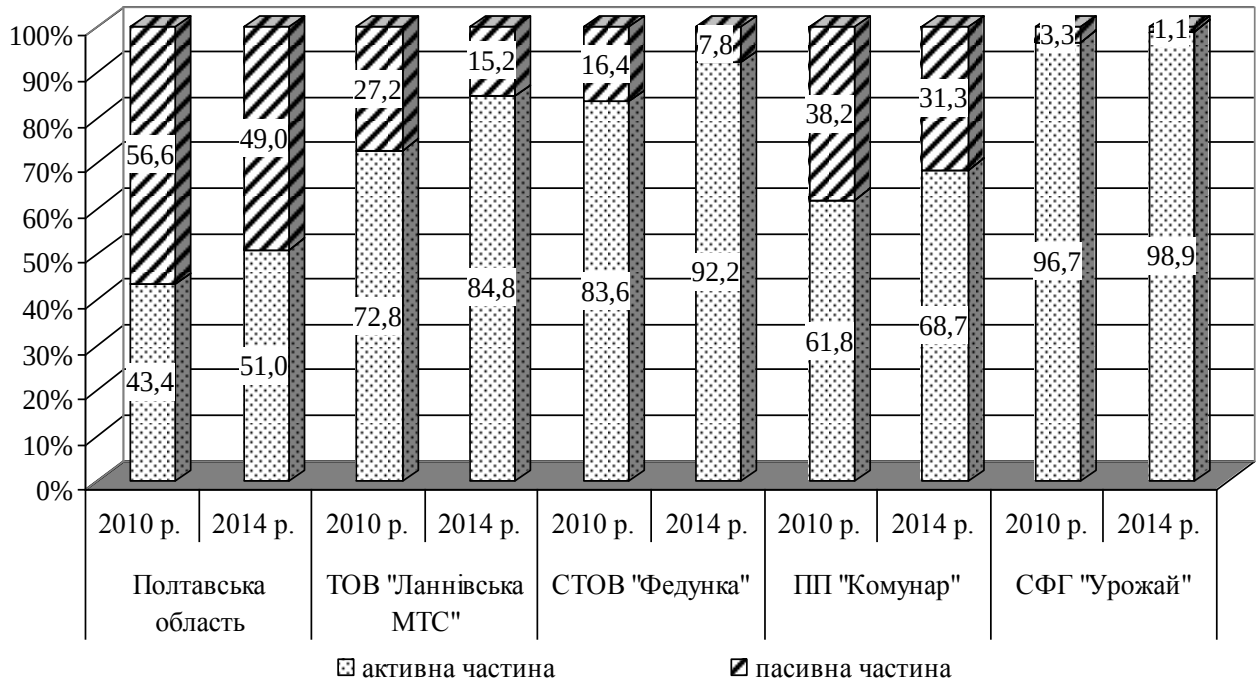

Рис. 2.4. Структура основних засобів за участю у виробничому процесі у досліджуваних підприємствах Полтавської області, 2010, 2014 рр., %

Джерело: побудовано автором

Зокрема, питома вага активної частини основних засобів у ТОВ «Ланнівська МТС» за 2010 – 2014 рр. збільшилася на 12,0 п.п. і становить 84,8 %, ТОВ «Федунка» – на 8,6 % до 92,2 %, ПП «Комунар» – на 6,9 % до 68,7 %, а найвищий рівень активної частини у фермерському господарстві «Урожай» – 98,9 %, що обумовлено невеликими розмірами виробництва, спеціалізацією і обмеженістю фінансових ресурсів для будівництва будівель та споруд.

Тому оцінка оптимальності існуючої структури основних засобів має ґрунтуватися врахуванні принципу забезпечення функціональної відповідності наявних засобів господарським потребам, що здійснює прямий вплив на фінансово-економічні результати діяльності підприємства. За інших

однакових умов вищих результатів досягають ті підприємства, які краще оснащені так званими активними основними виробничими засобами силовими і робочими машинами, транспортними засобами, продуктивною худобою, багаторічними культурними насадженнями.

Досягнення раціональної структури основних засобів, переважна частина яких послідовно заємопов'язана, може бути забезпечене лише за умови пропорційності їх параметрів технологічним, логістичним та маркетинговим завданням відповідно до виробничої програми підприємства. При цьому слід забезпечити потреби не тільки виробничої підсистеми, а й врахувати потреби підрозділів ресурсного, організаційного забезпечення та сфери розподілу, наприклад, у складських, енергетичних потужностях тощо.

Таблиця 2.6

Забезпеченість основними засобами сільськогосподарських підприємств Полтавської області, 2010 – 2014 рр.

Показники	Роки					У середньому по Україні, 2014 р.	2014 р. у % до	
	2010	2011	2012	2013	2014		2010	середнього рівня по країні
Фондозабезпеченість, тис. грн./га								
за первісною вартістю	1,57	1,75	1,95	2,10	2,26	3,84	143,9	58,9
за залишковою вартістю	0,87	0,99	1,12	1,18	1,25	2,40	143,7	52,1
Фондоозброєність праці, тис. грн./особу								
за первісною вартістю	44,31	47,67	52,05	62,33	68,55	51,58	154,7	132,9
за залишковою вартістю	24,40	26,99	30,02	35,19	37,88	32,21	155,2	117,6
Забезпеченість основних засобів оборотними, грн.								
за первісною вартістю	0,39	0,28	0,38	0,37	0,39	0,36	100,0	108,3
за залишковою вартістю	0,71	0,50	0,66	0,66	0,70	0,68	98,6	102,9

Джерело: розраховано автором за даними [187; 189]

Аналіз даних табл. 2.6 показує, що сільськогосподарські підприємства Полтавської області мають нижчий рівень фондозабезпеченості порівняно з

середніми показниками по Україні на 41,1 %, однак за фондоозброєністю праці перевищує середній показник по країні на 32,9 %. Забезпеченість основних засобів за залишковою вартістю оборотними знаходилася на середньому рівні – 0,68 грн.

Дослідимо рівень забезпеченості основними засобами за залишковою вартістю досліджуваних підприємств Полтавської області за даними рис. 2.5 на основі інформації, наведеної у додатку В.

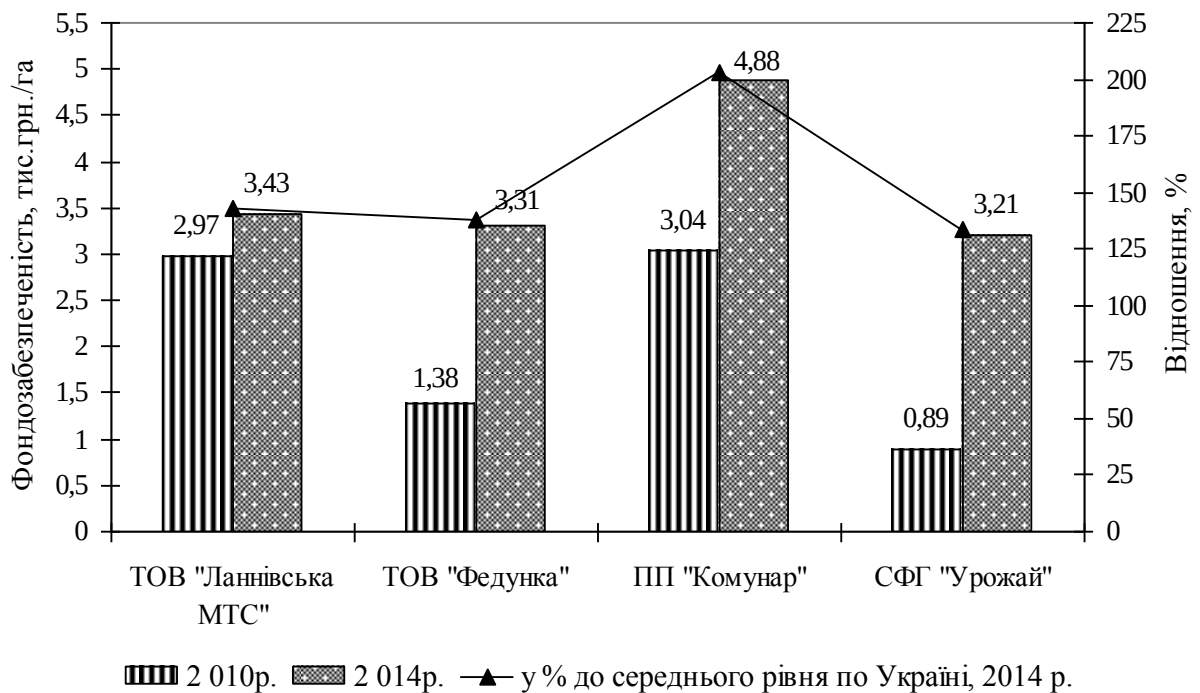

Рис. 2.5. Динаміка фондозабезпеченості досліджуваних підприємств Полтавської області, 2010, 2014 р.

Джерело: побудовано автором

Як свідчать дані рис. 2.5, фондозабезпеченість ТОВ «Ланнівська МТС» збільшилася на 15,5 % і становить 3,43 тис. грн./га, ПП «Комунар» – на 60,5 % до 4,88 тис. грн./га, ТОВ «Федунка» – у 2,4 рази до 3,31 тис. грн./га, СФГ «Урожай» – у 3,6 рази до 3,21 тис. грн./га. Дані показники досліджуваних підприємств значно перевищують середні показники по Україні. Забезпеченість основних засобів оборотними по досліджуваних підприємствах Полтавської області коливалася в межах від 0,83 грн. до 1,03 грн., що значно перевищує середній рівень по області.

Енергетичні ресурси є однією з найважливіших складових виробничого потенціалу, без яких неможливий процес виробництва. Матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств достатньо мобільна. Щоб тривав виробничий процес, засоби виробництва повинні бути забезпечені рушійною силою – двигунами; їх потребують трактори, автомобілі, комбайни, сільськогосподарські машини, різне обладнання й установки зернотоків, кормоцехів, складських та інших виробничих приміщень.

Виходячи з даних, наведених у додатку Д, енергетичні потужності сільськогосподарських підприємств України за 2010 – 2014 рр. збільшилися на 6,4 % і становить 39107 тис. кВт. Це зумовлено переважно зростанням потужності електродвигунів і електроустановок у 2 рази до 10971 тис. кВт, а їх частка у структурі енергетичних потужностей збільшилася на 13,5 в.п. У той же час загальна потужність двигунів тракторів зменшилася на 5,8 %, двигунів комбайнів і самохідних машин – на 6,2 %, двигунів автомобілів – на 17 % та інших механічних двигунів – на 6,9 %.

У структурі енергетичних потужностей сільськогосподарських підприємств найбільшу питому вагу займають двигуни тракторів – 30,3 %, електродвигуни та електроустановки – 28,1 % та двигуни автомобілів – 26,2 %.

Дослідження взаємозв'язку зміни енергоозброєності та зміни виробництва валової продукції у сільськогосподарських підприємствах свідчить про прямий вплив збільшення енергозабезпеченості підприємств на виробничі результати діяльності підприємств (додаток Е).

Як свідчать дані табл. 2.7, енергозабезпеченість сільськогосподарських підприємств України збільшилася на 6,7 % до 190 кВт, тоді як у 2014 р. становила 190 кВт, а енергетичні потужності на 100 га посівної площі – на 7,8 % до 208 кВт. Слід зазначити, що енергетичні потужності в розрахунку на одне підприємство зменшилися вдвічі, що зумовлено зростанням кількості малих і середніх підприємств швидшими темпами порівняно з динамікою енергетичних потужностей.

**Динаміка енергозабезпечення та енергоспоживання у
сільськогосподарських підприємствах України, 2010 – 2014 рр.**

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Енергетичні потужності в розрахунку на 1 підприємство, кВт	1713	1622	1595	1767	898	52,4
Припадає енергетичних потужностей: на 100 га сільськогосподарських угідь, кВт	178	177	201	211	190	106,7
на 100 га посівної площі, кВт	193	187	213	218	208	107,8
Спожито електроенергії на виробничі потреби, млн. кВт-год.	2475,7	2459,5	2523,6	2425,3	2498,1	100,9
Електрозабезпеченість підприємств, тис. кВт-год. на 100 га сільськогосподарських угідь	12	12	12,2	11,9	12,1	100,8
Електроозброєність праці, кВт-год. на одну особу	3837	3891	4059	4125	4743	123,6

Джерело: розраховано автором за даними [191; 192; 193]

При цьому електроозброєність праці за досліджуваний період збільшилася на 23,6 % і становить 4,7 тис. кВт-год./особу, а електрозабезпеченість – на 0,8 % до 12,1 тис. кВт-год./га.

Енергетичні потужності сільськогосподарських підприємств Полтавської області за 2010 – 2014 рр. збільшилися на 5,9 % і становлять 2549 тис. кВт (табл. 2.8). При цьому енергетичні потужності у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь збільшилися на 9,7 % і знаходяться на рівні 192 кВт, на 100 га посівної площі – на 6,6 % до 195 кВт, що на 6,3 % менше порівняно з середнім рівнем по Україні. У той же час енергоозброєність за досліджуваний період збільшилася на 7 кВт (13 %) до 61 кВт/особу.

Найвищий рівень енергозабезпеченості серед досліджуваних районів має Шишацький район – 412 кВт, що вдвічі перевищує середній показник по області, а найнижчий – Кобеляцький район – 151 к.с. на 100 га посівної площі або на 22,6 % менше за середньорайонний рівень.

**Динаміка енергозабезпечення та енергоспоживання у
сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 2010 – 2014 рр.**

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Наявність енергетичних потужностей, тис. кВт	2406	2461	2518	2498	2549	105,9
Енергоозброєність, кВт/особу	54	56	57	57	61	113,0
Припадає енергетичних потужностей, кВт: на 100 га сільськогосподарських угідь	175	120	185	189	192	109,7
на 100 га посівної площі	183	186	190	189	195	106,6
Забезпеченість енергетичними потужностями по районах:						
Карлівський район	249	307	332	318	286	114,9
Великобагачанський район	239	230	273	256	302	126,4
Шишацький район	418	420	384	404	412	98,6
Кобеляцький район	161	153	136	137	151	93,8

Джерело: розраховано автором за даними [187; 188; 189]

У пореформований період в Україні спостерігаються протилежні тенденції у відтворенні сільськогосподарської техніки в різних категоріях господарств. Так, кількість тракторів у господарствах населення за 2000 – 2014 рр. збільшилася на 87 тис. од. (86,1 %), а кількість зернозбиральних комбайнів зросла в 11 разів до 23 тис. од. Однак, як зазначив О. В. Олійник, така ситуація зумовлена не збільшенням капітальних інвестицій, здійснюваних господарствами населення для придбання нової техніки, скільки збільшенням обсягів передачі частини техніки сільськогосподарськими підприємствами селянам, які вирішили вилучити свої майнові паї або викупом зношеної техніки за залишковою вартістю [131, с. 130].

Спостерігається суттєве збільшення трансакційних витрат, що супроводжують процеси залучення довгострокових матеріальних активів у господарське використання. Так, земельні ділянки сільськогосподарського призначення переважна більшість господарств змушена залучати шляхом

копіткої роботи з консолідації парцельованих земельних часток (паїв) суто на правах оренди в умовах жорсткої цінової конкуренції за набуття такого права використання. Використання технічних засобів та об'єктів нерухомості із зовнішніх джерел, придбання яких наразі унеможливлене внаслідок звужених можливостей фінансування, також створює значні обмеження розпоряджання та збільшує вартість їх залучення. Як наголошує В. С. Дієсперов, сільськогосподарські підприємства, що змушені залучати машини зі сторони, потрапляють у значно гірші умови, ніж виробники, які забезпечені власною технікою або оформленою як орендована [49, с. 537].

Дані табл. 2.9 демонструють наявні тенденції щодо динаміки кількісних обсягів технічних засобів сільського господарства. Вказані тенденції мають здебільшого негативне забарвлення, оскільки вказують на суттєве скорочення практично всіх видів техніки в аграрному секторі економіки України.

Так, кількість тракторів всіх марок за 2010 – 2014 рр. в Україні зменшилася на 13,5 % і становить 130,8 тис. од. У структурі тракторів за потужністю найбільшу питому вагу займають трактори потужністю від 40 до 60 кВт – 33,8 %, від 60 до 100 кВт – 31,9 % та трактори потужністю 100 кВт і більше – 28,8 %, тобто середня потужність двигуна трактора поступово зростає. Така тенденція позитивно впливає на інтенсивність ведення сільськогосподарського виробництва, оскільки більш потужні трактори здатні виконувати більше операцій з вищим рівнем продуктивності.

За досліджуваний період кількість тракторних причепів зменшилася на 26,4 %, сівалок – на 9,4 %, жатки валові – на 11,4 %, комбайни зернозбиральні – на 17 %, комбайни кукурудзозбиральні – на 30 %, кормозбиральні – на 32,7 %, бурякозбиральні машини – на 35,2 %.

Енергозасоби та сільськогосподарські машини для тваринництва зменшувалися дещо меншими темпами порівняно з рослинництвом: роздавачі кормів для великої рогатої худоби – на 22,5 %, транспортери для прибирання гною – на 27,1 %, доїльні установки та апарати – на 3,6 %, а кількість роздавачів кормів для свиней збільшилася на 78,7 %.

Таблиця 2.9

**Наявність техніки у сільськогосподарських підприємствах
України (на кінець року, шт.), 2010 – 2014 рр.**

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Трактори всіх марок	151287	147131	150740	146004	130811	86,5
у т. ч. трактори всіх марок без тракторів, на яких змонтовані машини	137757	134554	137958	134177	120638	87,6
Тракторні причепа	70879	66561	64230	59465	52176	73,6
Сівалки всіх видів	72366	71265	72835	71136	65596	90,6
Картоплесаджалки	2200	2173	2148	1988	1689	76,8
Дошувальні машини	4480	4289	4314	4349	3723	83,1
Сінокосарки тракторні	8178	8233	8603	8455	8014	98,0
Жатки валкові	15225	14941	14721	14545	13485	88,6
Комбайни:						
зернозбиральні	32750	32062	31997	30061	27196	83,0
кукурудзозбиральні	2548	2295	2131	2009	1784	70,0
кормозбиральні	7841	7137	6731	6098	5274	67,3
льонозбиральні	458	358	298	259	209	45,6
картоплезбиральні	1694	1660	1632	1483	1276	75,3
Бурякозбиральні машини (без машин для обрізання бурячиння)	4240	3848	3557	3037	2747	64,8
Доїльні установки та апарати	10865	10838	11216	11195	10476	96,4
Роздавачі кормів:						
для великої рогатої худоби	4597	4280	4136	3960	3561	77,5
для свиней	1883	2191	2538	3639	3364	178,7
Транспортери для прибирання гною	23664	21967	20622	19483	17244	72,9

Джерело: розраховано автором за даними [120; 121; 122; 123; 124]

Як свідчать дані табл. 2.10, 39,5 % сільськогосподарських підприємств, що мають трактори і ведуть сільське господарство на площі до 100 га, володіють 10,9 % тракторів, 36,8 % підприємств з площею 100 – 1000 га мають у своєму володінні 25,2 %, 19,3 % підприємств з площею 1000 – 4000 га 39,9 % тракторів, 4,4 % підприємств з площею більше 4000 га мають у своєму розпорядженні 24,1 % тракторів.

Таблиця 2.10

**Розподіл основних видів сільськогосподарської техніки у
сільськогосподарських підприємствах за розміром
сільськогосподарських угідь у 2014 р.**

Показники	Трактори – всього				Зернозбиральні комбайни			
	Кількість підприємств, які мають техніку		Кількість техніки		Кількість підприємств, які мають техніку		Кількість техніки	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%
Підприємства, що мали сільськогосподарські угіддя	1933 3	100	12813 4	100	10864	100	26874	100
у т.ч. площею, га								
до 50,0	5253	27,2	8930	7,0	1483	13,7	1735	6,5
50,1–100,0	2372	12,3	4936	3,9	1000	9,2	1190	4,4
100,1–500,0	4979	25,8	18332	14,3	2907	26,8	4218	15,7
500,1–1000,0	2134	11,0	13973	10,9	1587	14,6	3244	12,1
1000,1–2000,0	2168	11,2	23792	18,6	1753	16,1	5150	19,2
2000,1–3000,0	1060	5,5	17299	13,5	912	8,4	3518	13,1
3000,1–4000,0	511	2,6	9999	7,8	454	4,2	2032	7,6
4000,1–5000,0	276	1,4	6617	5,2	242	2,2	1307	4,9
5000,1–7000,0	275	1,4	7612	5,9	253	2,3	1552	5,8
7000,1–10000,0	134	0,7	4696	3,7	121	1,1	863	3,2
більше 10000,0	171	0,9	11948	9,3	152	1,4	2065	7,7
Підприємства, що не мали сільськогосподарських угідь	403		2677		115		322	

Джерело: розраховано автором за даними [124]

Щодо розподілу зернозбиральних комбайнів серед сільськогосподарських підприємств з різною площею спостерігається аналогічна ситуація щодо розподілу тракторів.

Зокрема, 22,9 % підприємств з площею до 100 га мають у своєму розпорядженні 10,9 % зернозбиральних комбайнів, 41,4 % з площею 100 – 1000 га володіють 27,8 % зернозбиральних комбайнів, 28,7 % підприємств (1000 – 4000 га) – 39,9 % комбайнів, а 7 % підприємств, що мають площу землекористування сільськогосподарських угідь більше 4000 га володіють 21,6 % зернозбиральних комбайнів.

Таким чином, найвищий рівень забезпеченості сільськогосподарською технікою спостерігається у середніх (1000 – 4000 га) та великих (більше 4000 га) підприємствах.

Сучасний процес комплектування машинно-тракторного парку у сільському господарстві України проходить в умовах протиріч. Головна із них полягає в тому, що в результаті реформування суспільно-економічних відносин у сільському господарстві утворилася велика кількість підприємств із низьким рівнем ресурсного забезпечення. Такі підприємства не в змозі формувати машинно-тракторний парк на базі сучасної сільськогосподарської техніки, яка забезпечує виробництво продукції за наукоємними технологіями, що негативно впливає на ефективність сільськогосподарського виробництва. Поштовхом інтенсивному розвитку ринку наукомістких технологій і прогресивної сільськогосподарської техніки дав процес утворення в Україні агрохолдингів та агрофірм, для яких ведення сільського господарства є бізнесом, а застосування інноваційних технологій і техніки забезпечує їх ефективне функціонування.

Опитування проведені Всеукраїнською аграрною радою сільгоспвиробників засвідчили, що 73 % господарств забезпечені сільськогосподарською технікою на 81 – 100 %, 20 % господарств забезпечені технікою на 51 – 80 % і 7 % господарств забезпечені лише на 50 % (рис. 2.6).

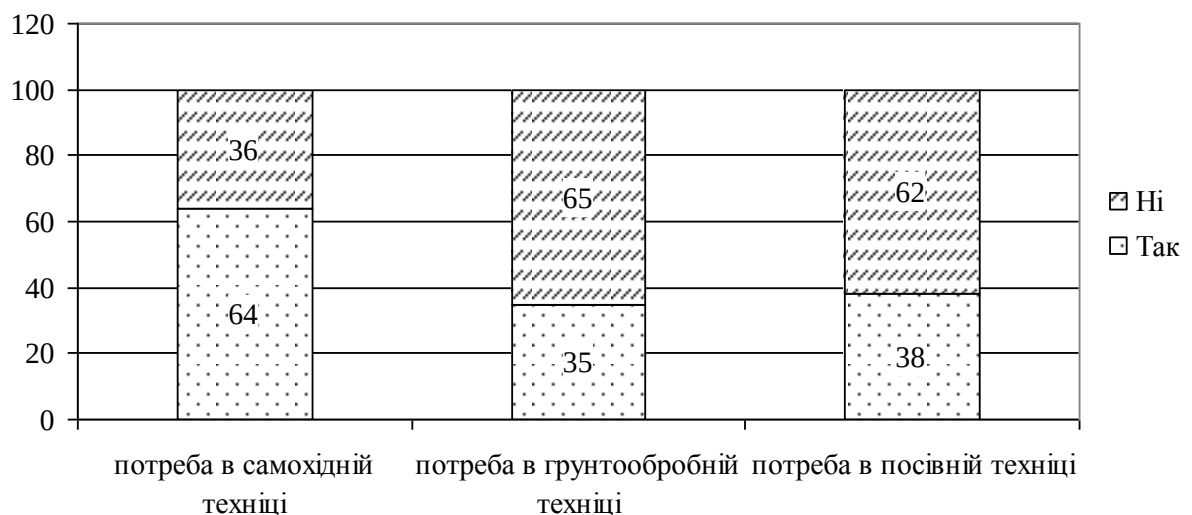

Рис. 2.6. Результати опитування щодо дефіциту нових сільськогосподарських машин у господарствах України

Джерело: побудовано автором за даними [199]

Величина валової продукції детермінується не кількісними параметрами технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва, а, передусім, досягненням пропорційності між предметами праці (земельними площами, що підлягають обробітці, поголів'ям худоби на утриманні тощо), та потужностями, що припадають на одиницю предмета праці. Стосовно земельних ресурсів доцільно також визначати навантаження площ обробітці на одиницю техніки для порівняння з номінальними характеристиками окремого засобу.

Таблиця 2.11

**Забезпеченість сільськогосподарською технікою
сільськогосподарських підприємств України, 2010 – 2014 рр.**

Показники	Роки						2014 р. у % до	
	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2000 р.	2010 р.
Трактори у розрахунку на 1000 га ріллі, од.	11	8	8	8	8	7	63,6	87,5
Середня потужність двигуна трактора, кВт	64,7	83,0	86,0	85,9	88,4	90,4	139,7	108,9
Зернозбиральні комбайни у розрахунку на 1000 га посівної площі зернових культур (без кукурудзи), од.	6	4	4	4	4	4	66,7	100,0
Кукурудзозбиральні комбайни у розрахунку на 1000 га посівної площі кукурудзи, од.	8	1	1	1	1	1	12,5	100,0
Картоплезбиральні комбайни у розрахунку на 1000 га посівної площі картоплі, од.	133	59	49	40	16	43	32,3	72,9
Бурякозбиральні машини у розрахунку на 1000 га посівної площі цукрових буряків, од.	16	9	8	9	13	9	56,3	100,0
Льозбиральні комбайни у розрахунку на 1000 га посівної площі льону, од.	72	8	7	6	1	6	8,3	75,0

Джерело: розраховано автором за даними [191; 192; 193]

Як свідчать дані табл. 2.11, рівень забезпеченості сільськогосподарських підприємств України тракторами та основними видами збиральних комбайнів у 2014 р. порівняно з 2000 р. дуже істотно знизився. Так, забезпеченість тракторами зменшилася на 36,4 % і становить 7 од. на 1000 га ріллі, однак їх середня потужність зросла на 39,7 % до 90,4 кВт.

Забезпеченість зернозбиральними комбайнами зменшилася на 33,3 % порівняно з 2000 р., однак порівняно з 2010 р. залишилася незмінною 4 од. Забезпеченість кукурудзозбиральними комбайнами зменшилася на 87,5 % і становить 1 од.

Вищі темпи скорочення посівних площ цукрових буряків порівняно з темпами зменшення кількості бурякозбиральних машин у 2013, 2014 рр. є основною причиною, що пояснює підвищення рівня забезпеченості сільськогосподарських підприємств технічними засобами даного виду. Зазначене не може відзначатися як позитивна тенденція, оскільки показник, що дорівнює 9 од. машини у розрахунку на 1000 га посівної площі становить 56,3 % рівня 2000 р.

Спостерігається значна просторова стратифікація регіонів України за рівнем забезпечення окремими видами технічних засобів. У 2014 р. наявність тракторів на 1000 га ріллі у сільськогосподарських підприємствах Закарпатської області становить 16 од., Волинській області – 12 од., Львівській області – 11 од., а у Сумській – 5 од. Таким чином, коливання величини навантаження площі ріллі у розрахунку на один трактор залежно від регіональної належності сільськогосподарських підприємств становить від 63 до 200 га

Кількість зернозбиральних комбайнів, що припадає на 1000 га посівів зернових (без кукурудзи) змінювалася в діапазоні від 9 од. у Закарпатській та 8 од. у Полтавській областях, до 2 од. в Донецькій області. Навантаження на один зернозбиральний комбайн по сільськогосподарських підприємствах в областях України варіює від 111 до 500 га посівів зернових. Для порівняння: у США на один трактор припадає 28 га ріллі, а на один зернозбиральний комбайн – 67 га посівів зернових культур, у Великобританії – відповідно 13 і 71 га, у Франції – 12 і 63 га, в Німеччині – 5 і 36 га, і це за умов, що техніка в цих країнах є більш продуктивною і якісною за своїми технічними параметрами, ніж в Україні [240, с. 398.]

З огляду на вищевикладене, сучасний рівень забезпечення аграрного сектору економіки України технічними засобами демонструє значне

відставання прівняно з показниками у розвинутих країнах світу. Крім того, незабезпечення можливості навіть простого відтворення становить суттєву загрозу зниження їх сукупного виробничого потенціалу та погіршення конкурентоспроможності галузі в цілому.

Таблиця 2.12

**Резерви оновлення парку зернозбиральних комбайнів за рахунок
ліквідації втрат зерна в Україні, 2010 – 2014 рр.**

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Посівна площа зернових та зернобобових культур, тис. га	11280,3	11742,5	11449,4	11947,5	10634,3
Площа, з якої зібрано врожай, тис. га	10778,0	11339,6	10793,6	11544,3	10507,2
У % до посівної площі	95,5	96,6	94,3	96,6	98,8
Валовий збір зернових та зернобобових культур, тис. т	29779,3	44219,3	36075,0	49659,0	49902,6
Наявність зернозбиральних комбайнів, од.	32750	32062	31997	30061	27196
Норматив навантаження на вітчизняні зернозбиральні комбайни, га	200	200	200	200	200
Нормативна чисельність комбайнів для збору врожаю в оптимальні терміни, шт.	56402	58713	57247	59738	53171
Забезпеченість зернозбиральними комбайнами у % до нормативної потреби, %	58,1	54,6	55,9	50,3	51,1
Втрати зерна внаслідок порушення оптимальних термінів збирання зерна:					
у % до валового збору	12	12	12	12	12
абсолютне значення, тис. т	3573,5	5306,3	4329,0	5959,1	5988,3
Середня ціна реалізації зернових та зернобобових, грн./т	1120,9	1374,2	1547,1	1299,8	1801,4
Втрачений дохід від реалізації зернових та зернобобових, тис. грн.	4005554,1	7291939	6697396	7745612	10787345,2
У еквіваленті нових вітчизняних зернозбиральних комбайнів, од.	3064,6	4413,7	3999,4	4602,3	5361,2
Довідково: вартість комбайна «John Deere», тис. грн.	1307,03	1652,1	1674,6	1683,0	2012,1

Джерело: розраховано автором за даними [128; 191; 192; 193]

Низька забезпеченість сільськогосподарською технікою призводить до порушення оптимальних строків виконання технологічних операцій і, як

наслідок, до зростання втрат продукції. Через подовження строків збирання врожаю зернових до 30 днів проти нормативних 10 днів щорічні втрати зерна в середньому становить 12 % від урожайності, що становить 5988,3 тис. т зерна, що за вартістю еквівалентне 5361,2 од. або 19,7 % зернозбиральних комбайнів «John Deere».

Окремими знаряддями і машинами машинно-тракторний парк забезпечений задовільно, наприклад, культиваторами – на 98,3 % від технологічної потреби, сівалками зерновими – на 92,5 %, машинами і агрегатами для очищення зерна – на 97,2 %. Тим часом забезпеченість окремими машинами, знаряддями залишаються вкрай низькою: боронами дисковими – на 51,1 % від технологічної потреби, машинами для внесення твердих мінеральних добрив – на 39,7 %, машин для хімічного захисту рослин – на 31,3 %. Недостатня забезпеченість сільськогосподарського виробництва необхідними машинами і знаряддями знижує його ефективність, не дає змоги раціонально використовувати тракторний парк.

У Полтавській області спостерігається аналогічна тенденція що і в цілому по Україні. Кількість тракторів у сільськогосподарських підприємствах області у 2014 р. порівняно з 2000 р. зменшилася на 41,9 %, а порівняно з 2010 р. збільшилася на 1 %, а забезпеченість тракторами знаходилася на рівні 8 од. на 1000 га ріллі (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Наявність та забезпеченість технікою у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 2010 – 2014 рр., од.

Показники	Роки						2014 р. у % до	
	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2000 р.	2010 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Трактори – всього	17995	10352	10269	10451	10391	10459	58,1	101,0
Трактори у розрахунку на 1000 га ріллі	11	8	8	8	8	8	72,7	100,0
Потужність двигунів тракторів, тис. Вт	1180	830	866	890	909	939	79,6	113,1
Середня потужність двигуна трактора, кВт	65,6	80,2	84,3	85,2	87,5	89,8	136,9	112,0

Продовж. табл. 2.13

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Комбайни зернозбиральні	3263	1981	1984	1964	1900	1876	57,5	94,7
Комбайни зернозбиральні у розрахунку на 1000 га посівної площі зернових культур (без кукурудзи)	6	5	5	7	6	8	133,3	160,0
Комбайни кукурудзозбиральні	358	159	143	152	128	127	35,5	79,9
Комбайни кукурудзозбиральні у розрахунку на 1000 га посівної площі кукурудзи	4	1	0	0	0	0	0,0	0,0
Комбайни картоплезбиральні	89	13	12	13	9	9	10,1	69,2
Комбайни картоплезбиральні у розрахунку на 1000 га посадженої площі картоплі	155	18	10	8	8	9	5,8	50,0
Комбайни і машини бурякозбиральні	1182	456	430	406	334	316	26,7	69,3
Комбайни і машини бурякозбиральні у розрахунку на 1000 га посівної площі буряків	20	7	7	7	13	9	45,0	128,6
Доїльні установки та апарати	2537	1089	1056	1074	1417	1544	60,9	141,8

Джерело: розраховано автором за даними [187; 188; 189]

При цьому забезпеченість тракторами фермерських підприємств знаходилася на рівні 10 од. (додаток Ж). Середня потужність двигуна трактора становить 89,8 кВт.

Кількість зернозбиральних комбайнів за 2000 – 2014 рр. зменшилася на 42,5 %, однак забезпеченість зернозбиральними комбайнами збільшилася на 33,3 % до 8 од., у фермерських господарствах – 9,7 од. У той же час кількість кукурудзозбиральних комбайнів у Полтавській області зменшилася втричі і становить лише 127 од., а забезпеченість ними становить 0,2 од.

Забезпеченість бурякозбиральними комбайнами і машинами зменшилася з 20 од. у 2000 р. до 9 од. у 2014 р., що обумовлено зменшенням

кількості машин у 4 рази. У фермерських господарствах даний показник знаходиться на рівні 75 од.

Виходячи з даних, наведених у табл. 2.14 можна зазначити, що найвищий рівень забезпеченості основними засобами спостерігається у ПП «Комунар» Великобагачанського району, друге місце – ТОВ «Федунка» Шишацького району, третє місце – ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району, на останньому місці знаходиться СФГ «Урожай» Кобеляцького району (додаток 3), яке за показниками забезпеченості вантажними автомобілями та зернозбиральними комбайнами відстає від середньо обласних показників.

Таблиця 2.14

Забезпеченість сільськогосподарською технікою досліджуваних підприємств Полтавської області, 2014 р.

Підприємства	На 1000 га ріллі					На 1000 га посіву культур	
	Трактори	Грунтообробні машини (плуги, культиватори, борони)	Сівалки	Машини для захисту культур	Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	Зернозбиральні комбайни	Бурякозбиральні комбайни і машини
ТОВ «Ланнівська МТС»	8,6	29	3,7	1,7	3,2	2,8	3,6
у % до показника по області	104,9	139,4	105,7	170,0	54,2	35,0	40,0
ТОВ «Федунка»	13,6	80,6	9,3	-	10,6	5,2	-
у % до показника по області	165,9	387,5	265,7	х	179,7	65,0	х
ПП «Комунар»	19,8	97,4	9,3	-	9,7	8,9	-
у % до показника по області	241,5	468,3	265,7	х	164,4	111,3	х
СФГ «Урожай»	8,2	5,9	4,7	-	2,3	4,7	-
у % до показника по області	100,0	28,4	134,3	х	39,0	58,8	х

Джерело: розраховано автором

Таким чином, у сільськогосподарських підприємствах України та Полтавської області спостерігається кількісне зменшення технікою та рівня забезпеченості нею, тоді як у фермерських господарствах спостерігається кількісне зростання деяких видів техніки. При цьому слід відмітити

зростання потужності використовуваної техніки та поступове підвищення енергозабезпеченості виробництва.

Високий рівень зношеності техніки та її дефіцит призводить до порушення термінів, обсягів та якості виконання технологічних операцій, що обумовлює втрати сільськогосподарської продукції та зниження рівня її конкурентоспроможності.

2.2. Результативність управління процесом відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств

Оновлення основних засобів сільського господарства України не має чітко вираженої тенденції (рис. 2.7). У 2000 р. загальний коефіцієнт надходження основних засобів становив 4,87 %, у 2010 р. збільшився до 13,56 %. Найвищий рівень надходження основних засобів спостерігався у 2011 р., що обумовлено збільшенням рівня прибутковості та ефективності сільськогосподарського виробництва.

Рис. 2.7. Динаміка коефіцієнтів надходження основних засобів сільського господарства в Україні, 2010 – 2014 рр., %

Джерело: розраховано автором за даними [137; 138; 139; 140; 141]

Однак таке оновлення здійснювалося не за рахунок придбання основних засобів, оскільки коефіцієнт надходження нових засобів знаходився на досить низькому рівні – 2 %.

В цілому за 2010 – 2014 рр. загальний коефіцієнт надходження основних засобів сільського господарства України збільшився на 2,15 в.п. до 15,71 %, у тому числі нових засобів – на 1,44 в.п. і становить половину загальних надходжень – 8,68 %.

У сільськогосподарських підприємствах Полтавської області коефіцієнт надходження основних засобів має менше значення порівняно з середнім рівнем по Україні (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

**Динаміка надходження основних засобів за групами у
сільськогосподарських підприємствах Полтавської області,
2010 – 2014 рр., %**

Групи основних засобів	Роки					Середнє за 5 років	2014 р. від 2010 р., (+, -)
	2010	2011	2012	2013	2014		
Земельні ділянки	6,2	3,4	6,8	10,5	51,2	9,5	45,0
Будинки, споруди та передавальні пристрої	7,5	7,1	4,8	2,8	6,6	5,4	-0,9
Машини та обладнання	13,5	21,0	15,8	10,1	10,5	13,7	-3,0
Транспортні засоби	10,4	21,5	13,4	9,7	12,1	12,9	1,7
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	11,8	11,2	10,5	10,8	13,0	11,4	1,2
Багаторічні насадження	0,0	2,5	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші основні засоби	1,2	10,1	14,5	9,9	76,7	10,6	75,5
Бібліотечні фонди	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Малоцінні необоротні матеріальні активи	24,7	56,9	8,3	6,2	7,9	14,2	-16,8
Інші необоротні матеріальні активи	14,3	86,8	24,4	17,6	21,2	25,7	6,9
Основні засоби – всього	9,9	13,7	10,1	6,5	9,2	9,6	-0,7

Джерело: розраховано автором

У 2014 р. порівняно з 2010 р. коефіцієнт надходження основних засобів сільськогосподарських підприємств Полтавської області зменшився на 0,7 в.п. і становить 9,2 %, а в середньому за досліджуваний період – 9,6 %.

В розрізі груп основних засобів рівень надходження коливався. Найвищий рівень надходження за 2010 – 2014 рр. спостерігався в групі інші необоротні матеріальні активи – 25,7 % та малоцінні необоротні матеріальні активи – 14,2 %, однак у структурі надходжень засобів їх частка не перевищувала 1 % (рис. 2.8).

Найбільшими сумами надходжень характеризуються групи машин та обладнання (56,1 %) та будинки, споруди та передавальні пристрої (29,5 %). При цьому слід відмітити, що рівень надходження активної частини основних засобів переважає над пасивною. У середньому за досліджуваний період рівень надходження машин та обладнання становив 13,7 %, транспортних засобів – 12,9 %, а будинків, споруд та передавальних пристроїв на рівні 5,4 %.

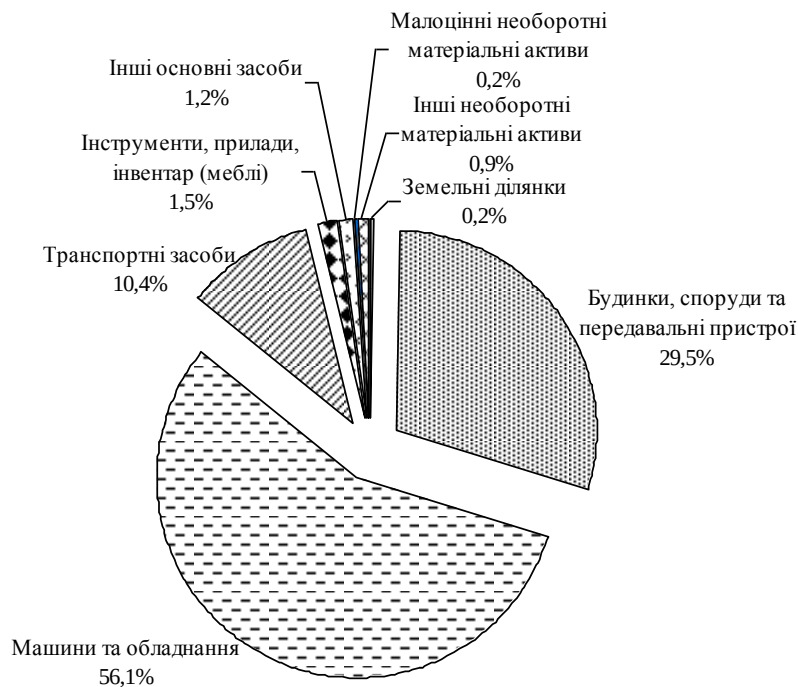

Рис. 2.8. Структура надходжень основних засобів за групами у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, у середньому за 2010 – 2014 рр., %

Джерело: побудовано автором

Дослідимо динаміку відновлення основних засобів досліджуваних підприємств Полтавської області за даними табл. 2.16.

Таблиця 2.16

**Динаміка надходження основних засобів за групами
у досліджуваних підприємствах Полтавської області, 2010 – 2014 рр., %**

Групи основних засобів	Роки					2014 р. (+, -) від	
	2010	2011	2012	2013	2014	2010 р.	2012 р.
ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району							
Будинки, споруди та передавальні пристрої	0,0	0,0	0,0	11,2	9,1	9,1	9,1
Машини та обладнання	19,8	19,8	1,2	12,7	33,3	13,5	32,1
Транспортні засоби	94,5	94,5	41,0	29,6	1,0	-93,5	-40
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	44,8	44,8	0,0	0,0	6,7	-38,1	6,7
Основні засоби всього	29,2	12,0	12,5	18,0	20,8	-8,4	8,3
ТОВ «Федунка» Шишацького району							
Будинки, споруди та передавальні пристрої	0,0	0,0	0,0	0,0	10,2	10,2	10,2
Машини та обладнання	17,9	32,6	13,4	19,2	14,5	-3,4	-119,2
Транспортні засоби	11,7	31,3	19,1	9,2	17,7	6,0	-1,4
Разом	13,9	28,8	14,4	13,8	15,4	1,5	1,0
ПП «Комунар» Великобагачанського району							
Земельні ділянки	0,0	31,4	0,0	54,0	0,0	0,0	0,0
Будинки, споруди та передавальні пристрої	9,4	2,7	14,4	15,9	11,3	1,9	-3,1
Машини та обладнання	14,6	25,5	18,7	12,5	10,8	-3,8	-7,9
Транспортні засоби	60,9	29,1	0,0	26,3	35,5	-25,4	35,5
Разом	14,8	18,6	16,4	14,6	12,9	-1,9	-3,5
СФГ «Урожай» Кобеляцького району							
Рівень надходження основних засобів, %	30,9	44,7	0,0	30,3	15,9	-15,0	15,9
у т. ч. нових основних засобів	30,9	44,7	0,0	30,3	15,9	-15,0	15,9

Джерело: розраховано автором

Як свідчать дані табл. 2.16 у ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району оновлення основних засобів протягом досліджуваного періоду здійснювалося нерівномірно. Зокрема, протягом 2010, 2011 рр. спостерігалось більш інтенсивне оновлення активної частини основних засобів, що обумовлене поступовим розширенням сільськогосподарського виробництва та зростанням прибутковості підприємства. При цьому за 2010 – 2012 рр. не відбувалося оновлення пасивної частини основних засобів.

У цілому по основних засобах найнижчий рівень оновлення спостерігається у 2011, 2012 рр. – 12 – 12,5 %, найвищий у 2010 р. – 29,2 %, а у 2014 р. зменшився на 8,4 в.п. до 20,8 %.

У ТОВ «Федунка» Шишацького району протягом 2010 – 2013 рр. відсутнє надходження пасивної частини (будинки, споруди та передавальні пристрої), а у 2014 р. знаходиться на рівні 10,2 %. Слід відмітити, що у 2011 р. у підприємстві спостерігався найвищий рівень оновлення машин та обладнання – 32,6 % та транспортних засобів – 31,3 %. Рівень надходження у 2014 р. порівняно з 2010 р. по групі машин та обладнання зменшився на 3,4 в.п. до 14,5 %, а надходження транспортних засобів збільшилося на 6 в.п. і становить 17,7 %. В цілому по основних засобах ТОВ «Федунка» спостерігається рівномірний темп оновлення, що перевищує 13 % у рік.

Надходження будинків, споруд та передавальних пристроїв у ПП «Комунар» Великобагачанського району на відміну від інших досліджуваних підприємств здійснювалося щорічно, а його рівень перевищував 9 %, окрім 2011 р. У 2014 р. порівняно з 2010 р. коефіцієнт надходження машин та обладнання зменшився на 3,8 в.п. і дорівнює 10,8 %, транспортних засобів – на 25,4 в.п. до 35,5 %. У середньому за досліджуваний період оновлення основних засобів у підприємстві становить 15,5 %.

Рівень надходження основних засобів у СФГ «Урожай» Кобеляцького району за досліджуваний період мала тенденцію до зниження, однак середній рівень по господарству перевищував середні показники по досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Полтавського району. Надходження основних засобів відбувалося лише за рахунок придбання нових засобів, при цьому оновлення відбувалося лише активної частини.

Рівень оновлення техніки у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області нижчий порівняно з рівнем по Україні (додаток И). Зокрема, рівень оновлення тракторів у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області на 0,3 в.п. менший порівняно з середнім по країні і

становить 4,6 %. Оновлення зернозбиральних комбайнів – на 1,2 в.п. менше (4,1 %), кукурудзозбиральних комбайнів – на 2,4 в.п. (2,4 %), кормозбиральних комбайнів – на 0,2 в.п. (3,8 %), комбайни і машини бурякозбиральні – на 2,1 в.п. (0,3 %).

Серед техніки, що належить виключно підприємству найнижчий відсоток (до 85 %) належать борони, комбайни кормозбиральні, комбайни і машини бурякозбиральні, а найбільша частка (більше 92 %) для машин для захисту сільськогосподарських культур, техніка для після урожайних робіт, машини і механізми для приготування кормів, прес-пакувальники, машини і комбайни для збирання овочів і баштанних культур, роздавачі кормів для свиней. Таким чином, 85 % і більше техніки сільськогосподарські підприємства схильні придбати у власність, щоб повноцінно її використовувати.

Головною причиною зниження рівня технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва в Україні є значне скорочення обсягів закупівлі сільськогосподарської техніки. Протягом 2010 – 2014 рр. сільськогосподарські підприємства України купували на 1878 шт. (30,3 %) тракторів менше, на 539 шт. (35,6 %) зернозбиральних комбайнів, на 98 шт. (44,3 %) кормозбиральних комбайнів, на 1240 шт. (24,2 %) борін, 427 шт. (12,5 %) тракторних сівалок.

Дослідження структури придбання сільськогосподарської техніки у підприємствах України та Полтавської області свідчить про тенденцію до збільшення придбання техніки саме іноземного виробництва, окрім ґрунтообробної техніки, частка вітчизняного виробництва якості становить 63,6 % (рис. 2.9).

Це обумовлено як скороченням виробництва сільськогосподарської техніки в Україні, так і якісними її характеристиками. Сільгоспвиробники при виборі складної багатофункціональної техніки (трактори, комбайни, посівна техніка) схильні віддавати перевагу дорожчим технічними засобам іноземного виробництва з високою якістю виконання робіт та надійністю

порівняно з вітчизняними засобами, які поступаються за техніко-експлуатаційними характеристиками та надійністю. У той же час для стандартизованих основних засобів, що виробляються за однаковою технологією, сільськогосподарські підприємства віддають перевагу більш економічним засобам вітчизняного виробництва.

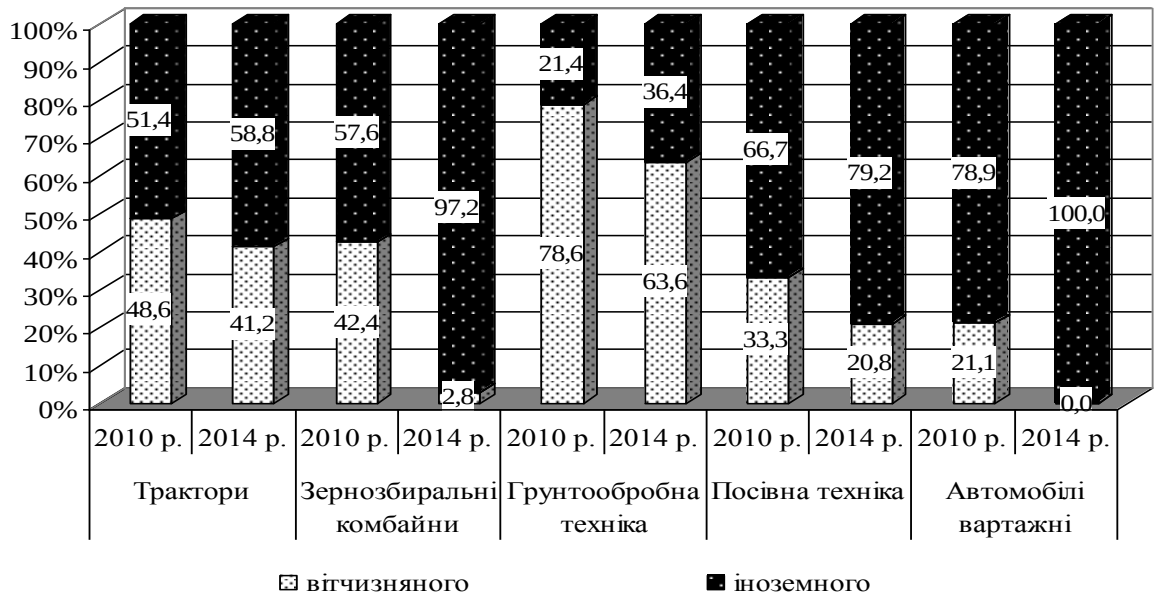

Рис. 2.9. Структура придбання сільськогосподарської техніки вітчизняного та іноземного виробництва у підприємствах Полтавської області, 2010, 2014 рр., %

Джерело: побудовано автором

Так, у сільськогосподарських підприємствах України частка тракторів іноземного виробництва становить 62,3 %, зернозбиральних комбайнів – 89,9 %, грунтообробної техніки – 35,3 %, посівної техніки – 61,1 %.

Що стосується обладнання для тваринництва, то слід відмітити, що виробники при придбанні обладнання для утримання великої рогатої худоби, свиней віддають перевагу технічним засобам вітчизняного виробництва, а при придбанні доїльних установок та обладнання для кормоприготування спостерігається тенденція до збільшення частки обладнання саме іноземного виробництва.

Виробники сільськогосподарської продукції під час комплектування машинно-тракторного парку надають перевагу тракторам великої одиничної

потужності. Частка у придбанні тракторів великої потужності за чотири роки зросла на понад 8 % і у 2013 р. становила 2374 од. Навіть у 2014 р., незважаючи на загальний спад попиту на ринку техніки, в Україну було імпортовано 1179 енергонасичених тракторів.

Це зумовлено тим, що трактори великої потужності забезпечують агрегаткування із широкозахватними комбінованими машинами, які за один прохід проводять підготовку поля до сівби, а багатофункціональні машини – одночасну підготовку ґрунту і сівбу сільськогосподарських культур. За використання комбінованих ґрунтообробних і ґрунтообробно-посівних комплексів зменшуються затрати праці та витрати пального на одиницю виконаного обсягу робіт.

Провівши групування техніки за рівнем оновлення у сільськогосподарських підприємствах України нами виділено 5 груп (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Групування техніки сільськогосподарських підприємств України за рівнем оновлення, у середньому за 2010 – 2014 рр.

	Рівень оновлення техніки сільськогосподарських підприємств України, %				
	до 5 %	5 – 7 %	7 – 10 %	10 – 15 %	більше 15 %
Вид техніки	- трактори потужністю менше 40 кВт, від 40 до 60 кВт; - борони; - буярозбиральні машини; - причепа та напівпричепа	- комбайни зернозбиральні, кукурудозбиральні, кормозбиральні, картоплезбиральні; - картоплесаджалки; - сівалки; - плуги; - культиватори; - інкубатори; - транспортери для прибирання гною; - роздавачі кормів для великої рогатої худоби	- трактори потужністю від 60 до 100 кВт, 100 кВт і більше; - жатки валкові; - молочні сепаратори; - техніка для після урожайних робіт; - доїльні установки та апарати; - очищувачі-охолоджувачі молока; - розкидачі гною і добрив	- сінокосарки; - машини для захисту культур; - прес-пакувальники; - машини і механізми для приготування кормів; - інші машини посівні та для садіння; - вантажні та пасажирські автомобілі	- комбайни і машини для збирання плодів, ягід, винограду; - комбайни і машини для збирання овочів і баштанних культур; - роздавачі кормів для свиней

Джерело: розраховано автором за даними [120; 121; 122; 123; 124]

Отже, найнижчий рівень оновлення (до 5 %) характерний для тракторів потужністю до 60 кВт, бурякозбиральних машин у зв'язку зі скороченням галузі буряківництва та для причепів і напівпричепів, а найвищий рівень оновлення спостерігається серед комбайнів і машин для збирання плодів, ягід, овочів, баштанних культур, а також роздавачі кормів для свиней в результаті поступового розширення галузі.

З урахуванням положень Податкового кодексу України, яким обмежуються мінімально допустимі строки амортизації основних засобів, нормативні коефіцієнти вибуття при простому відтворенні основних засобів відповідають нормам амортизації при застосуванні прямолінійного методу нарахування (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

**Нормативні коефіцієнти вибуття основних засобів при
забезпеченні простого відтворення**

Групи основних засобів	Мінімально допустимі строки корисного використання, років	Нормативний коефіцієнт вибуття, %
Група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15	6,7
Група 3 – будівлі	20	5,0
споруди	15	6,7
передавальні пристрої	10	10,0
Група 4 – машини і обладнання	5	20,0
Група 5 – транспортні засоби	5	20,0
Група 6 – інструменти, прилади, інвентар, меблі	4	25,0
Група 7 – тварини	6	16,7
Група 8 – багаторічні насадження	10	10,0
Група 9 – інші основні засоби	12	8,3

Джерело: розраховано автором за даними [164]

Таким чином, враховуючи нормативні терміни експлуатації основних засобів вибуття по групах засобів не повинне перевищувати наступні рівні, оскільки це зумовить прискорене зношення засобів, а, отже і їх звужене відтворення: для пасивної частини – 5 – 10 %, активна частина – не більше 20 %, для тварин – 16,7 %, багаторічних насаджень – 10 %.

Дослідимо існуючі рівні вибуття основних засобів у сільськогосподарських підприємствах України та Полтавської області.

Як свідчать дані рис. 2.10, загальний коефіцієнт вибуття основних засобів сільського господарства України коливався по роках – від 6,1 % у 2013 р. до 8,5 % у 2012 р., а у 2014 р. знаходився на рівні 7 %. При цьому частка ліквідованих засобів з тих що вибули коливалася по роках, однак перевищувала 12 %, а в 2014 р. знаходилася на рівні 12,9 %.

Частка основних засобів, на які повністю нарахована амортизація за досліджуваний період зменшилася з 7,6 % у 2010 р. до 4,5 % у 2014 р.

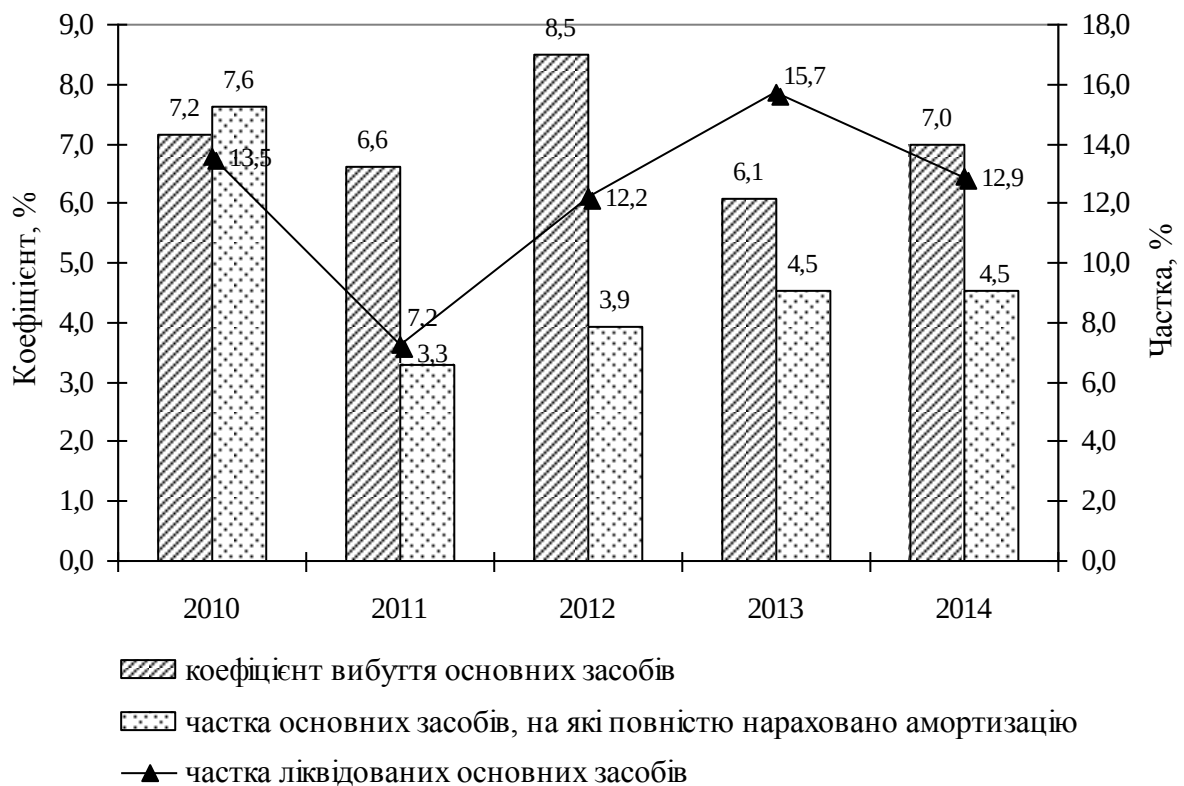

Рис. 2.10. Динаміка вибуття основних засобів сільського господарства України, 2010 – 2014 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [137; 138; 139; 140; 141]

Рівень вибуття основних засобів у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області значно нижчий порівняно з середнім по країні і не перевищує 2,5 %. Зокрема, за 2010 – 2014 рр. рівень вибуття основних засобів підприємств Полтавської області збільшився на 0,3 в.п. і становить 1,6 %.

Таблиця 2.19

Динаміка рівня вибуття у досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 2010 – 2014 рр., %

Групи основних засобів	Роки					2014 р. від 2010 р., (+, -)
	2010	2011	2012	2013	2014	
ТОВ «Ланніська МТС» Карлівського району	0,0	2,7	0,8	0,0	1,6	1,6
ТОВ «Федунка» Шишацького району	0,0	0,0	0,1	0,6	0,0	0,0
ПП «Комунар» Велико- багачанського району	0,0	0,0	0,0	0,4	0,2	0,2
СФГ «Урожай» Кобеляцького району	0,0	0,0	0,0	0,0	3,2	3,2
Полтавська область	1,3	1,5	1,4	2,4	1,6	0,3

Джерело: розраховано автором

Вибуття основних засобів у досліджуваних підприємствах Полтавської області спостерігається лише по окремих роках, а його рівень у ТОВ «Ланніська МТС» становить 1,6 % у 2014 р., у ТОВ «Федунка» рівень вибуття основних засобів не перевищував 1 %, у ПП «Комунар» – не більше 0,5 %, у СФГ «Урожай» вибуття спостерігалось лише у 2014 р. – 3,2 %.

На основі коефіцієнтів оновлення та вибуття можливим є розрахунок термінів простого оновлення основних засобів (табл. 2.20)

Таблиця 2.20

Термін простого оновлення основних засобів у досліджуваних підприємствах Полтавської області, 2010 – 2014 рр., років

Підприємства	Роки					Абсолютне відхилення 2014 р. від 2010 р., (+, -)
	2010	2011	2012	2013	2014	
ТОВ «Ланніська МТС» Карлівського району	3,4	10,8	8,6	5,6	5,2	1,8
ТОВ «Федунка» Шишацького району	7,2	3,5	7,0	7,5	6,5	-0,7
ПП «Комунар» Великобагачанського району	6,8	5,4	6,1	7,0	7,9	1,1
СФГ «Урожай» Кобеляцького району	3,2	2,2	-	3,3	7,9	4,7
Полтавська область	11,7	8,2	11,5	24,5	13,2	1,5
Україна	15,6	6,4	8,8	9,9	11,5	-4,1

Джерело: розраховано автором

Аналіз даних табл. 2.20 показує, що термін оновлення основних засобів сільського господарства України коливався від 6,4 років у 2011 р. до 15,6 років у 2010 р., а у 2014 р. знаходився на рівні 11,5 років. Такі зміни обумовлені коливанням коефіцієнта відновлення, а не коефіцієнта вибуття, оскільки воно здійснювалося біль рівномірними темпами.

Термін оновлення основних засобів сільськогосподарських підприємств Полтавської області з 2011 р. перевищував середній рівень по Україні, що свідчить про негативні тенденції відтворення основних засобів. Так, за 2010 – 2014 рр. термін оновлення основних засобів Полтавської області збільшився на 1,5 років і становить 13,2 років.

Серед досліджуваних підприємств Полтавської області найменший термін оновлення основних засобів у середньому за 2010 – 2014 рр. спостерігався у СФГ «Урожай», а в інших сільськогосподарських підприємствах знаходився на рівні 6 – 7 років: ТОВ «Ланнівська МТС» – 6,7 років, ТОВ «Федунка» – 6,3 років, ПП «Комунар» – 6,6 років.

Не менш важливим аспектом відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств є відтворення саме техніки, оскільки вона представляє активну частину засобів, що безпосередньо бере участь у створенні продукції (додаток К).

У підприємствах України спостерігається звужене відтворення сільськогосподарської техніки, окрім таких видів техніки як плуги, культиватори, розкидачі гною і добрив, машини для захисту культур, сінокосарки, прес-пакувальники, машини і комбайни для збирання овочів і баштанних культур, техніка для післяурожайних робіт, інкубатори, машини і механізми для приготування кормів, розкидачі кормів для свиней.

Іншою складовою основних засобів є їх пасивна частина, відтворення якої у сільському господарстві має певні особливості:

- потребує проведення підготовчих робіт для будівництва та обґрунтування даного інвестиційного рішення;
- потребує значних капітальних вкладень;
- оновлення здійснюється більш повільними темпами порівняно з активною частиною;

- відновлення здійснюється як з метою розширення виробництва, так і з метою обслуговування виробничого процесу або зберігання сільськогосподарської продукції;
- відтворення пасивної частини основних засобів здійснюється за рахунок власних коштів;
- відтворення здійснюється не прямолінійно (не пропорційно), що обумовлено нерівномірним зношенням основних засобів;
- відновлення пасивної частини основних засобів передбачає капітальний ремонт або будівництво.

Розглянемо відтворення пасивної частини основних засобів в Україні та Полтавській області (табл. 2.21).

Таблиця 2.21

**Прийнято в експлуатацію окремих потужностей
сільськогосподарського призначення в Україні, 2010 – 2014 рр.**

Показники	Роки						2014 р. у % до 2010 р.
	2000	2010	2011	2012	2013	2014	
Тваринницькі приміщення, тис. скотомісць							
для великої рогатої худоби	6	3	23	14	8	11	366,7
для свиней	5	24	15	3	1	15	62,5
для птиці, тис. птахомісць	45	7229	5120	220647	2784	11195	154,9
Птахофабрики							
яйцевого напрямку, тис. курей-несучок	65	1560	220	5359	1546	2852	182,8
м'ясного напрямку, млн. голів за рік	-	13,2	84,9	9,0	0,2	7,3	55,3
Сховища для картоплі, овочів та фруктів, тис. т одночасного зберігання	10	25,5	192,7	78,7	42,4	77,3	303,1
Силосні та сінажні споруди, тис. м ³	17	3	129	289	315	186	6200,0
Водопроводи магістральні сільськогосподарського призначення, км	2	-	4	4	2	-	x
Автомобільні дороги з твердим покриттям внутрішньогосподарського призначення, км	294	67	48	131	65	63	94,0
Комбікормові підприємства та цехи, т комбікормів за добу	38	122	430	397	676	538	441,0
Склади механізовані для зберігання мінеральних добрив, отрутохімікатів та вапняних матеріалів, тис. т одночасного зберігання	0,6	-	2,5	32,6	0,5	2,9	x
Зрошувані землі, тис. га	0,01	0,5	0,8	0,3	2,0	3,7	740,0

Джерело: розраховано автором за даними [191; 192; 193]

Аналіз даних табл. 2.21 показує, що кількість прийнятих в експлуатацію потужностей сільськогосподарського призначення в Україні за 2010 – 2014 рр. мала тенденцію до збільшення. При цьому найбільш значне зростання відбулося по тваринницьких приміщеннях для птиці та птахофабрик, а також комбікормових підприємствах і цехах. Слід відмітити стійку тенденцію до збільшення площ силосних та сінажних споруд для забезпечення скотарства кормами.

У сільському господарстві Полтавської області введення в дію інженерних споруд та потужностей сільськогосподарського призначення відбувалося нерівномірно (додаток Л). При цьому слід відмітити, що у підприємствах Полтавської області спостерігається постійне введення в дію приміщень для великої рогатої худоби, тваринницьких комплексів по вирощуванню і відгодівлі свиней, а також будівель для зберігання зерна та гаражі, сараї та навіси для зберігання сільськогосподарських машин та реманенту.

Отже, у сільськогосподарських підприємствах відтворення пасивної частини основних засобів відбувається переважно за рахунок будівництва тваринницьких приміщень з метою розширення виробництва продукції тваринництва, а також будівель для зберігання готової продукції і споруди для зберігання сільськогосподарських машин.

Одним з показників ефективності системи управління відтворенням основних засобів є рівень зносу основних засобів, який має чітко виражену тенденцію до підвищення (рис. 2.11).

Як свідчать дані рис. 2.11, рівень придатності основних засобів сільського господарства України у 2014 р. порівняно з 2010 р. збільшився на 2,9 в.п. і становить 62,4 %. При цьому рівень придатності основних засобів сільськогосподарських підприємств Полтавської області є нижчим порівняно з середнім по країні. Так, за досліджуваний період рівень придатності основних засобів Полтавської області не перевищував 57,7 %, а у 2014 р. становив 55,3 %, що свідчить про задовільний функціональний стан основних засобів та їх високий рівень зношеності.

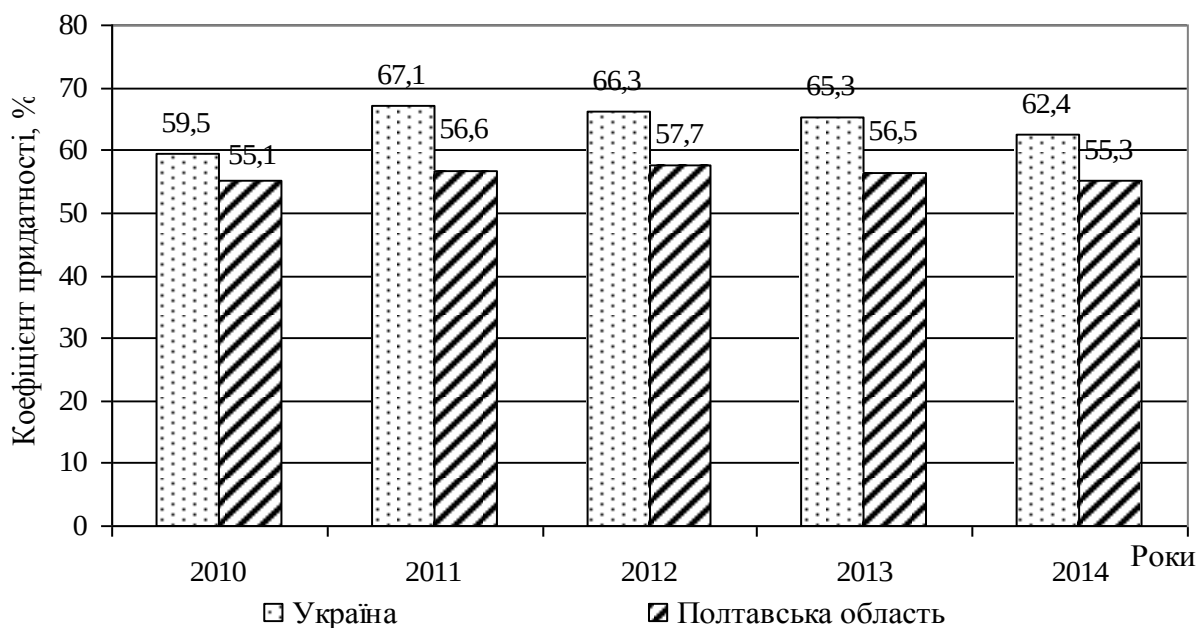

Рис. 2.11. Динаміка коефіцієнта придатності основних засобів у сільськогосподарських підприємствах України та Полтавської області, 2010 – 2014 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [137; 138; 139; 140; 141]

Нами проведене групування сільськогосподарських підприємств Полтавської області за вартістю основних засобів та рівнем їх зносу (табл. 2.22).

Виходячи з даних, наведених у табл. 2.22 можна зазначити, що у сільськогосподарських підприємствах спостерігається тісний обернений взаємозв'язок норми амортизації та коефіцієнта зносу. Зокрема, у групах підприємств з вищою нормою амортизації (більше 5 %) коефіцієнт зносу не перевищує 50 %. Зі збільшенням рівня зносу реальна вартість основних засобів різко зменшуються, незважаючи на зростання первісної вартості. Також простежується тісний зв'язок коефіцієнта надходження з коефіцієнтом зносу у групах підприємств з вартістю основних засобів більше 10 млн. грн. Так, рівень надходження більше 10 % дозволяє утримувати знос на задовільному рівні (до 48 %).

Дослідження показують, що вищий рівень реінвестування прибутку в активи забезпечує вищі темпи оновлення основних засобів та зростання рівня придатності активів.

Таблиця 2.22

**Групування сільськогосподарських підприємств Полтавської області
за вартістю основних засобів та рівнем їх зносу у 2014 р.**

Показники	Первісна вартість основних засобів підприємств, млн. грн.									
	до 10			10 – 25			25 – 45			більше 45
	Коефіцієнт зносу основних засобів, %									
	до 40	40-60	більше 60	до 40	40-60	більше 60	до 40	40-60	більше 60	40-60
Кількість підприємств, од.	4	6	6	2	12	2	4	6	2	5
Середньорічна первісна вартість основних засобів, млн. грн.	6,4	7,5	4,0	18,5	16,6	19,6	31,6	35,5	35,2	67,0
Середній коефіцієнт зносу, %	28,4	53,5	68,2	30,2	44,1	72,0	34,6	47,5	66,8	43,9
Норма амортизації, %	3,35	8,44	4,03	7,00	5,53	2,60	6,47	6,54	3,34	8,64
Реальна вартість основних засобів у структурі активів, %	13,2	18,1	4,4	41,7	28,1	1,4	19,8	35,9	17,4	31,0
Коефіцієнт надходження, %	5,1	4,1	3,3	30,9	12,3	0,1	9,9	10,2	7,3	13,4
Термін простого оновлення, роки	19,9	27,0	30,3	4,9	11,8	114,4	11,3	10,4	19,3	8,3
Коефіцієнт автономії	0,707	0,737	0,547	0,457	0,833	0,101	0,460	0,960	0,837	0,544
Рівень реінвестування прибутку у підприємстві, %	41,1	53,5	39,2	27,5	44,9	7,3	40,7	22,3	7,4	8,6
Рентабельність основних засобів, %	12,3	16,1	5,7	30,3	40,4	5,4	42,7	31,6	10,4	10,7

Джерело: розраховано автором

Найвищий рівень ефективності використання основних засобів мають підприємства, первісна вартість основних засобів яких становить 10 – 45 млн. грн., а коефіцієнт зносу не перевищує 60 %.

Визначимо функціональний (технічний) стан окремих груп основних засобів у досліджуваних підприємствах Полтавської області (додаток М) за рівнем фізичного зносу (%):

- а) 0 – 10 – відмінний;
- б) 11 – 25 – добрий;
- в) 26 – 55 – задовільний;
- г) 56 – 70 – незадовільний;

д) 71 – 85 – критичний;

е) 86 – 100 – непридатний технічний стан.

Аналіз даних табл. 2.23 показує, що ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району необхідно звернути увагу на оновлення машин та обладнання, інструментів, приладів, інвентарю та МНМА, у ТОВ «Федунка» Шишацького району потребують оновлення транспортні засоби, у ПП «Комунар» Великобагачанського району – машини та обладнання.

Всі досліджувані підприємства, окрім ПП «Комунар» мають задовільний функціональний стан основних засобів.

Таблиця 2.23

**Технічний стан основних засобів за рівнем зносу у
досліджуваних підприємствах Полтавської області, 2014 р.**

Групи основних засобів	ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району	ТОВ «Федунка» Шишацького району	ПП «Комунар» Великобагачанського району	СФГ «Урожай» Кобеляцького району	Полтавська область
Будинки, споруди та передавальні пристрої	задовільний	задовільний	задовільний	задовільний	задовільний
Машини та обладнання	критичний	задовільний	незадовільний	задовільний	задовільний
Транспортні засоби	відмінний	незадовільний	задовільний	відмінний	незадовільний
Інструменти, прилади, інвентар	непридатний	х	задовільний	х	незадовільний
Малоцінні необоротні матеріальні активи	непридатний	х	задовільний	х	непридатний
Всього	задовільний	задовільний	незадовільний	задовільний	задовільний

Джерело: розраховано автором

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, рівень зношеності техніки та обладнання у сільському господарстві становить 70 %, у тому числі тракторів – близько 78 %, зернозбиральних комбайнів – близько 72 %. Через фізичне зношення та технічні несправності щорічно не використовується 25 – 35 % тракторів, комбайнів, інших сільськогосподарських машин [144].

Щорічні потреби в оновленні машинно-тракторного парку агропромислового комплексу становлять: 40 тис. од. тракторів, 7,5 тис. од. зернозбиральних комбайнів, 2,1 тис. од. кормозбиральних комбайнів, 50 тис. од. ґрунтообробних та посівних машин.

Основними показниками, що характеризують результативність відтворення та ефективність використання основних засобів сільськогосподарських підприємств є такі показники як фондovіддача підприємства, рентабельність основних засобів та норма прибутку (рис. 2.12).

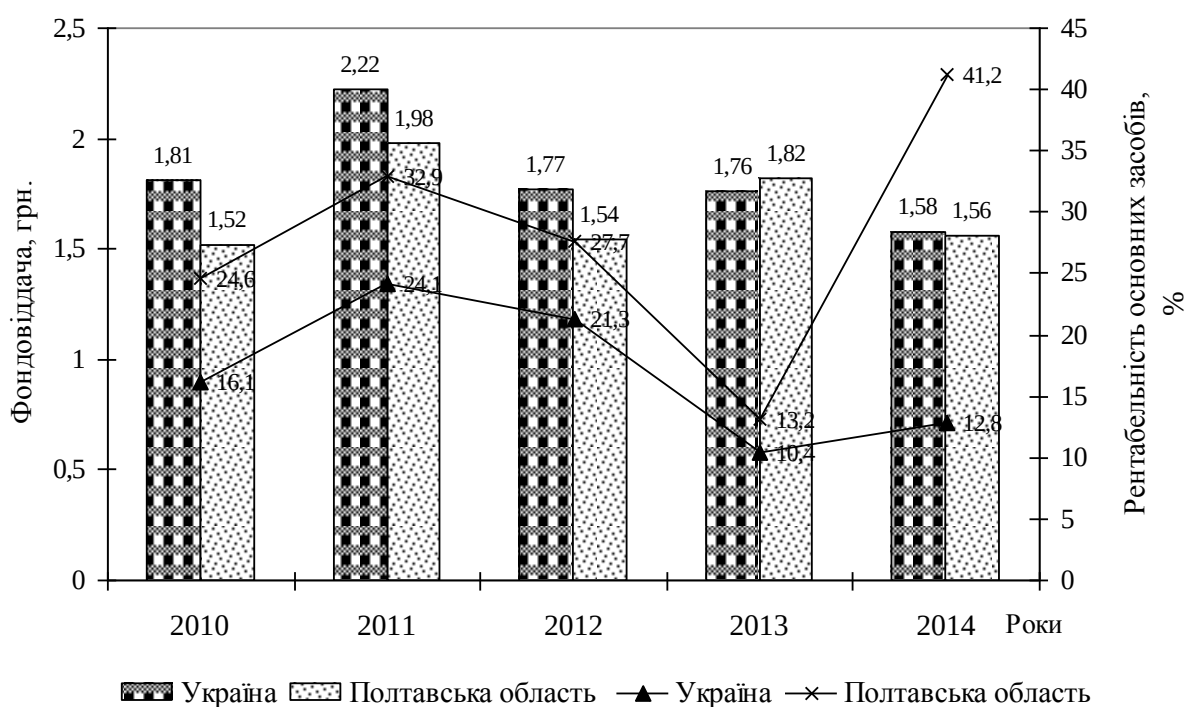

Рис. 2.12. Динаміка фондovіддачі та рентабельності основних засобів у сільськогосподарських підприємствах України та Полтавської області, 2010 – 2014 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [187; 188; 189; 191; 192; 193]

Аналіз даних рис. 2.12 показує, що фондovіддача у сільському господарстві України за досліджуваний період зменшилася на 0,23 грн. (12,7 %) і становить 1,58 грн., а рівень рентабельності основних засобів зменшився на 3,3 в.п. до 12,8 %.

У сільськогосподарських підприємствах Полтавської області рівень фондovіддачі основних засобів збільшився на 2,6 % і дорівнює 1,56 грн. При

цьому рівень рентабельності основних засобів протягом 2010 – 2014 рр. коливався, що зумовлено зміною прибутковості сільськогосподарського виробництва. У 2014 р. порівняно з 2010 р. рівень рентабельності основних засобів збільшився на 16,6 в.п., а порівняно з 2013 р. – на 28 в.п. і становить 41,2 %.

Дослідимо ефективність управління відтворенням основних засобів у сільськогосподарських підприємствах (табл. 2.24).

Таблиця 2.24

Динаміка показників ефективності використання та відтворення основних засобів досліджуваних підприємств Полтавської області, 2010 – 2014 рр.

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району						
Фондовіддача, грн.	1,13	1,88	0,94	1,36	1,51	133,2
Фондомісткість, грн.	0,88	0,53	1,07	0,73	0,66	75,1
Рівень рентабельності основних засобів, %	39,2	44,8	16,2	10,3	97,9	+58,7
Норма прибутку, %	23,5	24,6	8,3	4,5	35,7	+12,2
ТОВ «Федунка» Шишацького району						
Фондовіддача, грн.	1,79	1,82	1,10	1,29	1,22	68,1
Фондомісткість, грн.	0,56	0,55	0,91	0,77	0,82	146,8
Рівень рентабельності основних засобів, %	43,5	57,8	23,1	34,1	56,4	+12,9
Норма прибутку, %	25,5	33,5	14,0	20,3	30,3	+4,7
ПП «Комунар» Великобагачанського району						
Фондовіддача, грн.	1,10	1,12	0,53	0,60	0,43	39,4
Фондомісткість, грн.	0,91	0,89	1,89	1,68	2,31	254,0
Рівень рентабельності основних засобів, %	41,5	54,2	40,1	30,9	35,9	-5,6
Норма прибутку, %	21,6	26,6	19,2	15,0	18,7	-2,9
СФГ «Урожай» Кобеляцького району						
Фондовіддача, грн.	1,91	1,10	0,99	0,75	0,90	47,1
Фондомісткість, грн.	0,52	0,91	1,01	1,34	1,11	212,3
Рівень рентабельності основних засобів, %	77,9	50,6	35,9	36,2	40,4	-37,5
Норма прибутку, %	43,6	32,6	24,4	21,4	22,5	-21,1

Джерело: розраховано автором

Виходячи з даних, наведених у табл. 2.24, найнижчий рівень фондovіддачі серед досліджуваних сільськогосподарських підприємств Полтавської області спостерігається у ПП «Комунар» Великобагачанського району – 0,43 грн., що обумовлено незадовільним функціональним станом основних засобів підприємства. У СФГ «Урожай» Кобеляцького району ефективність використання та відтворення основних засобів зменшилася вдвічі, а фондovіддача знаходилася на рівні 0,9 грн. У ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району та ТОВ «Федунка» Шишацького району рівень фондovіддачі перевищував одиницю – 1,51 грн. та 1,22 грн. відповідно, що свідчить про ефективне використання основних засобів.

Відповідно найвищий рівень рентабельності використання основних засобів спостерігався у ТОВ «Ланнівська МТС» – 97,9 %, а найнижчий – у ПП «Комунар» – 35,9 %.

Відповідно до класичних поглядів, на динаміку показника фондovіддачі здійснюють вплив як кількісні та якісні параметри основних засобів (наприклад, їх вартість, структура, ступінь зносу), так й об'єднана множина змінних інших виробничих чинників (величини залучених у процес виробництва робочої сили, земельних угідь, оборотних активів, а також їх співвідношення). Враховуючи викладене, з метою виявлення взаємозв'язків та побудови економетричної моделі нами виділені наступні незалежні детермінанти показника фондovіддачі (табл. 2.25).

Оскільки змінні $Var4$ та $Var5$ є оберненопропорційними, з метою виключення мультиколінеарності нами здійснювалося дослідження за двома альтернативними моделями формування показника фондovіддачі, теоретичне викладення яких мало вигляд:

$$Fo_i = \beta_1 + \beta_2 \cdot Var1_i + \beta_3 \cdot Var2_i + \beta_4 \cdot Var3_i + \beta_5 \cdot Var4_i + \beta_6 \cdot Var5 + \varepsilon_i, \quad (2.1)$$

$$Fo_i = \beta_7 + \beta_8 \cdot Var1_i + \beta_9 \cdot Var2_i + \beta_{10} \cdot Var3_i + \beta_{11} \cdot Var5_i + \beta_{12} \cdot Var6 + \varepsilon_i, \quad (2.2)$$

де $\beta_1, \dots, \beta_6$ – коефіцієнти регресійної моделі;

ε_i – випадкова складова (похибка);

i – кількість спостережень.

Таблиця 2.25

Детермінанти показника фондівдачі

Виробничий чинник	Змінна (детермінанта) відносно показника фондівдачі (F_0)	Умове позначення	Одиниці виміру
Основні (кількісні характеристики)			
Робоча сила	Відношення чисельності зайнятих у сільськогосподарському виробництві у розрахунку на 1000 грн. вартості основних засобів галузі	Var1	осіб/тис. грн.
Земля	Відношення площі земельних угідь до вартості основних засобів галузі	Var2	тис. га/грн.
Оборотні активи	Відношення вартості оборотних активів до вартості основних засобів (коефіцієнт забезпеченості основних засобів оборотними активами)	Var3	коефіцієнт
Основні засоби	Відношення вартості основних засобів, що надійшли, до вартості ліквідованих (коефіцієнт заміни)	Var4	коефіцієнт
Допоміжні (якісна характеристика процесу відтворення основних засобів)			
Основні засоби	Коефіцієнт зносу основних засобів: відношення величини зносу основних засобів (у вартісному виразі) до початкової вартості основних засобів	Var5	коефіцієнт
Основні засоби	Коефіцієнт інтенсивності відтворення основних засобів: відношення вартості ліквідованих основних засобів до вартості основних засобів, що надійшли	Var6	коефіцієнт

Джерело: розроблено автором

На основі даних Державної служби статистики України (додаток Н), нами з використанням програмного середовища статистичної обробки даних R (додаток П, Р) визначені параметри моделей 1, 2, та здійснено їх оцінку (табл. 2.26). Проведеними дослідженнями підтверджується статистична значущість вказаних регресійних рівнянь. Для рівня значущості $\alpha=0,05$ і F-критерію значущості фактичний показник, рівний 12,76, значно перевищує F-табличний, що становить 3,48. Значення квадратів коефіцієнтів множинної кореляції R^2 в обох моделях (відповідно $R^2=0,8077$ та $R^2=0,7983$) означає, що вказаними рівняннями значною мірою пояснюється мінливість показника фондівдачі.

До наслідків національних особливостей господарювання в українському аграрному секторі можливо віднести результати аналізу в

частині пояснення впливу кожного регресора на показник економічної ефективності використання основних засобів. Слід зазначити, що, незважаючи на економічну сутність та очікуване існування впливу на показник фондівдачі, практично всі пояснюючі змінні у побудованих моделях (за виключенням коефіцієнтів змінних *Var2* та *Var3* моделі 1) у трактуванні ймовірності зміни результативної ознаки на довірчому рівні $\alpha=0,05$ є незначущими. З цієї причини модель 1 має перевагу у практичному застосуванні перед моделлю 2.

Таблиця 2.26

Параметри регресійних моделей формування показника фондівдачі у сільському господарстві України, 2000 – 2014 рр.

Змінна, факторна ознака	Оцінений коефіцієнт	Т-значення (при $T_{\text{табл.}}=2,2622$)	Довірчий інтервал при ймовірності 95%	Значущість змінної при рівні $\alpha=0,05$
Модель 1, скорегований коефіцієнт детермінації $R^2=0,8077$				
Var1 (робоча сила)	-0,01978	-1,275	[-0,05485758; 0,01530105]	-
Var2 (земля)	7,30390	4,740	[3,81804815; 10,78975471]	значуща
Var3 (оборотні активи)	0,79817	2,794	[0,15200552; 1,44433415]	значуща
Var4 (основні засоби – коефіцієнт заміни)	-0,02295	-0,849	[-0,08405650; 0,03816618]	-
Var5 (основні засоби – коефіцієнт зносу)	-0,16075	-0,116	[-3,30465011; 2,98315521]	-
Константа	$\beta_1 = -0,43528$	-0,577	[-2,14224655; 1,27169461]	-
Модель 2, скорегований коефіцієнт детермінації $R^2=0,7983$				
Var1 (робоча сила)	0,001877	0,056	[-0,07380815; 0,07756165]	-
Var2 (земля)	5,005403	1,195	[-4,46876391; 14,47956926]	-
Var3 (оборотні активи)	0,500294	1,270	[-0,39069297; 1,39128023]	-
Var5 (основні засоби – коефіцієнт зносу)	-0,465764	-0,329	[-3,67079094; 2,73926245]	-
Var6 (основні засоби – коефіцієнт інтенсивності оновлення)	-0,222615	-0,520	[-1,19160084; 0,74637110]	-
Константа	-0,070107	-0,062	[-2,61624314; 2,47602945]	-

Джерело: розраховано автором

Проведені розрахунки показують, що існуючий економічний механізм сільського господарства України за теперішніх виробничих відносин є значно залежним від співвідношення площі земельних угідь до вартості основних засобів галузі, а також ступеня забезпеченості основних засобів оборотними активами. Розрахункові параметри моделі 1 показують, що за незмінної вартості основних засобів галузі збільшення площі земельних угідь на 1 тис. га пов'язано зі збільшенням показника фондівіддачі на 7,304 одиниць, а збільшення ступеня забезпеченості основних засобів оборотними активами на одиницю призводить до збільшення коефіцієнта фондівіддачі на 0,798 одиниць.

Проведеним дослідженням впливу детермінант відтворення основних засобів на рівень економічної ефективності їх використання у сільськогосподарських підприємствах України встановлено, що при існуючих стандартах ведення агробізнесу домінуючими параметрами підвищення рівня економічної ефективності використання основних засобів є, у першу чергу, наявність контрольованих (орендованих) земельних масивів. Також до статистично значущих чинників відноситься ступінь забезпеченості основних засобів оборотними активами, тобто можливість своєчасно придбавати паливно-мастильні матеріали, насіннєвий матеріал, добрива, засоби захисту рослин тощо. Оцінки ваги інших чинників, у тому числі ступінь забезпеченості процесу відтворення основних засобів сільського господарства на даному етапі розвитку аграрного сектору економіки України статистично є менш значущим.

2.3. Джерела фінансування відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств

Модернізація матеріально-технічної бази сільського господарства здійснюється досить повільно, що обумовлено зниженням інвестиційно-інноваційної активності через фінансову неспроможність сільськогосподарських

підприємств, недосконалість амортизаційної та кредитної політики, недостатні обсяги державної підтримки.

Криза інвестиційної діяльності в аграрному секторі України припала на період 1996 – 2000 рр., коли обсяги інвестицій у галузеві основні засоби зменшилися вдвічі. За 2007 – 2014 рр. обсяги капітальних інвестицій у сільське господарство у 2 рази, а порівняно з 2010 р. – на 62,6 %, але при цьому ціни на машини та устаткування, транспортні засоби за цей період зросли у 2 рази, а ціни на будівельно-монтажні роботи – у 3,3 рази. Знизилася питома вага інвестицій у сільське господарство в загальних інвестиціях у національну економіку з 21 % у 1900 р. до 8,4 % у 2014 р., що на 2,4 в.п. більше порівняно з 2010 р. По сільському господарстві спостерігаються найнижчі темпи зростання у порівнянні з іншими галузями економіки.

Економічна криза змусила сільськогосподарських товаровиробників зменшити інвестиції в оновлення технічних парків. У 2010 р. було імпортовано сільськогосподарських машин на суму 267,6 млн. дол., у 2011 р. – 486,6 млн. дол., а у 2014 р. зменшилися до 200 млн. дол., тоді як прогноз на 2015 р. становить 150 – 180 млн. дол., тобто 30 % рівня 2011 р. (рис. 2.13).

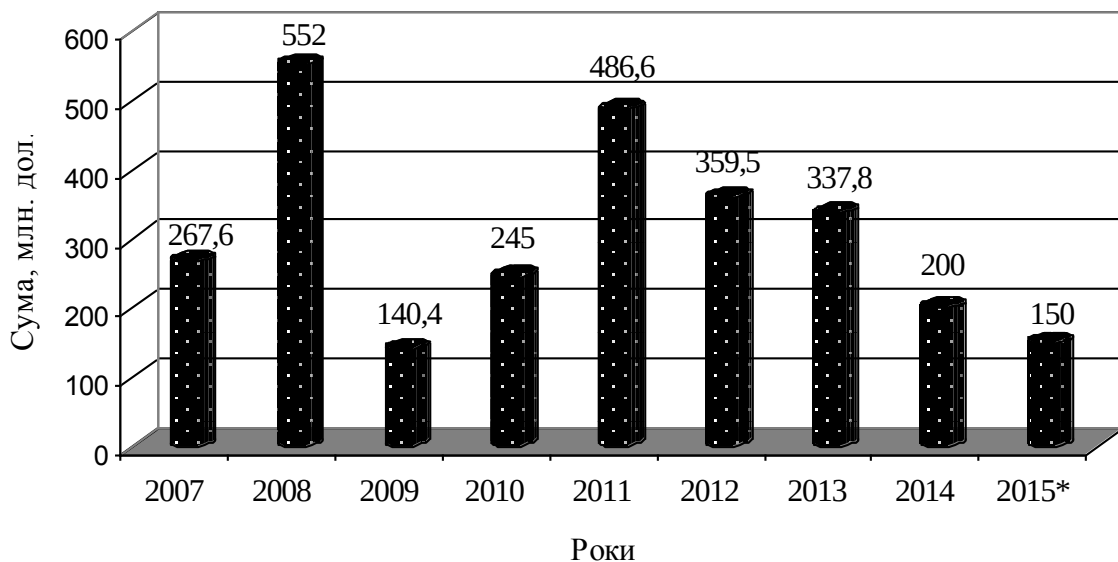

Рис. 2.13. Імпорт сільськогосподарської техніки для збирання і обмолоту в Україні, 2007 – 2014 рр., млн. дол.

Джерело: побудовано автором за даними [200]

Найпопулярніші імпортовані трактори в Україні марки «Беларус-82.1», «Беларус-1221», John Deere 8R, New Holland T8, Case IH Magnum, Fendt 900 Vario, Claas Axion [60].

Не кращою є ситуація і щодо закупівлі вітчизняної техніки. Так, у 2011 р. підприємства реалізували сільськогосподарських машин майже на 4,5 млрд. грн., у 2012 р. – 3,8 млрд. грн., у 2013 р. – 3,3 млрд. грн., у 2014 р. – на 2,2 млрд. грн.

Виробництво енергомашин в Україні мало тенденції до зменшення, тоді як у виробництві сільськогосподарських машин спостерігався незначний ріс (табл. 2.27), що зумовлено збільшення внутрішнього попиту на цю техніку.

Таблиця 2.27

Виробництво продукції машинобудування в Україні, тис. од.

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Трактори для сільського та лісового господарства	5,2	6,8	5,3	4,3	4,1	78,8
Плуги відвальні	4,7	3,6	13,1	2,4	2,0	42,6
Сівалки	2,8	4,9	2,7	3,6	3,0	107,1
Косарки	1,8	2,3	2,8	2,7	2,9	161,1
Машини для внесення добрив, од.	885	504	390	477	635	71,8
Обприскувачі переносні, тис. од.	1028	672	692	815	985	95,8

Джерело: розраховано автором за даними [191; 192; 193]

Зокрема, за 2010 – 2014 рр. виробництво тракторів зменшилося на 21,2 %, машин для внесення добрив – на 28,2 %, обприскувачів переносних – на 4,2 %, плугів відвальних – на 57,4 %. У той же час виробництво сівалок збільшилося на 7,1 %, косарок – на 61,1 %, однак цих обсягів недостатньо для забезпечення технологічної потреби сільського господарства.

Основною причиною зменшення закупівель сільськогосподарської техніки є різка девальвація гривні на 300 %, у зв'язку з чим ціни на імпортовану техніку зросли вдвічі і більше, а на вітчизняну техніку, при

виробництві якої використовуються імпортні комплектуючі ціни зросли у 1,5 рази. Оскільки дохідність аграрного сектору знизилася через різке падіння цін на зерно на світовому ринку, а також у зв'язку зі збільшенням собівартості основних культур, то більшість сільськогосподарських підприємств вирішили відкласти оновлення техніко-технологічної бази до підвищення ділової активності в Україні та світі.

Проведені дослідження показують, що за 2011 – 2014 рр. придбання нової сільськогосподарської техніки підприємствами України зменшилося в середньому на 30 – 40 %, тоді як ціни на техніку постійно зростали (додаток С). Придбання нових тракторів зменшилося на 38,9 %, особливо різке падіння платоспроможного попиту спостерігалось у групі тракторів потужністю від 40 до 60 кВт, а середня ціна реалізація тракторів за цей період збільшилася на 58 % і становила 716,5 тис. грн. Купівля нової ґрунтообробної техніки зменшилося на 35,7 % на фоні зростання ціни більше ніж на 40 %, сівалок – на 32 %, зернозбиральних комбайнів – на 58,2 %, вантажних автомобілів – на 52,8 %.

При цьому зниження попиту на нову техніку для галузі тваринництва відбувалося значно повільніше. Зокрема, придбання нових доїльних установок та агрегатів зменшилося на 12,6 %, машин і механізмів для приготування кормів – на 19,5 %, а придбання транспортерів для прибирання гною зменшилося вдвічі. Ціни на техніку для тваринництва значно коливалися, а по групі доїльних установок та агрегатів навіть відбулося зменшення ціни на 35,4 %.

Не дивлячись на складну економічну ситуацію в Україні та падіння цін на сільгосппродукцію на світових ринках, попит на трактори залишається. А зниження обсягів не таке значне, як на ринку зернозбиральної техніки. Це пов'язано з універсальністю використання тракторів і зі слабким розвитком ринку оренди цього виду сільгосптехніки, порівняно з комбайнами. Тому сільгоспвиробники намагаються, в першу чергу, забезпечити себе тракторами та технікою для обробітку ґрунту і сівби, а вже потім збиральною.

Загалом сільськогосподарські виробники вже орієнтуються не лише на ціну, а й на показники роботи, вартість обслуговування техніки, можливість потім продати. Важливо, щоб машина не лише добре працювала, але й економила ресурси: це має бути трактор з системами, які дозволяють оперативно контролювати витрату пального, або оприскувач з точним дозуванням. Також відіграє роль рівень сервісного обслуговування, який може надати дилер, оперативність у постачанні запасних частин тощо.

Як свідчать дані табл. 2.28 придбання тракторів сільськогосподарськими підприємствами Полтавської області за 2010 – 2014 рр. зменшилося на 46,6 %, зернозбиральних комбайнів – на 55 %, ґрунтообробної техніки – на 52,9 %, сівалок – на 19,7 %.

Таблиця 2.28

Оновлення машинно-тракторного парку сільськогосподарськими підприємствами Полтавської області, 2010 – 2014 рр.

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Придбано – всього, од.	1202	1244	1201	1315	695	57,8
у т. ч. тракторів	395	337	289	432	211	53,4
зернозбиральних комбайнів	80	106	84	75	36	45,0
ґрунтообробної техніки	210	170	244	180	99	47,1
сівалок	66	91	110	108	53	80,3
На суму, млн. грн.	342,9	439,0	572,7	553,6	311,9	91,0

Джерело: розраховано автором за даними [142]

Незважаючи на зменшення кількісного оновлення машинно-тракторного парку майже вдвічі у вартісному еквіваленті витрати на придбання техніки зменшилися на 9 % і становлять 311,9 млн. грн., що обумовлено зростанням цін придбання техніки в 2 і більше разів.

На ринку сільгосптехніки України в 2015 р. зросла частка потриманих машин. А в окремих сегментах (зернозбиральні комбайни) продажі старих агрегатів навіть перевищили продажі нових (рис. 2.14).

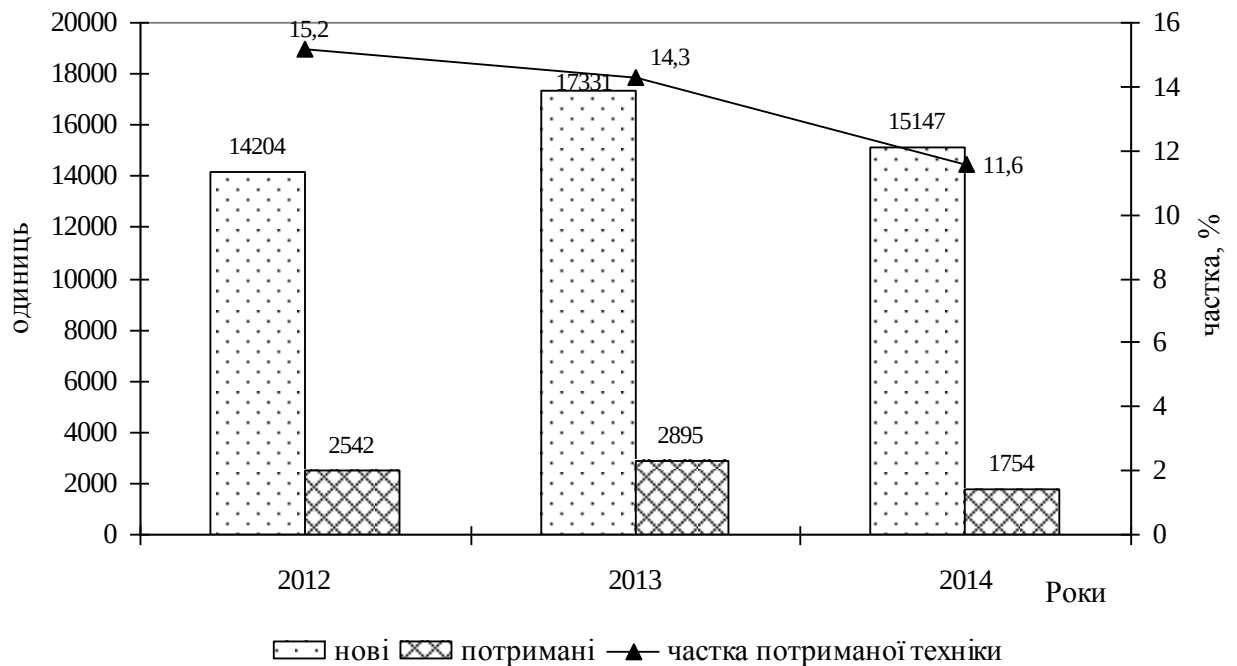

Рис. 2.14. Динаміка імпорту нових та потриманих тракторів в Україні, 2012 – 2014 рр., од.

Джерело: побудовано автором за даними [60]

У сільськогосподарських підприємствах Полтавської області спостерігалася аналогічна тенденція. Так, у 2010 р. частка придбаних потриманих тракторів іноземного виробництва становила 11,1 %, зернозбиральних комбайнів – 57,6 %, жниварок – 26,1 %, а у 2014 р. ситуація склалася наступним чином: частка потриманих тракторів – 15,3 %, зернозбиральних комбайнів – 40 %, жниварок – 20 %, ґрунтообробна техніка – 8,3 %.

Незважаючи на певний ріст даного ринку, його частка залишається досить незначною. Як свідчать дослідження, одним з основних джерел фінансування в Україні є власні кошти підприємства – 70,5 % (рис. 2.15). До власних джерел фінансування відтворення основних засобів відносяться прибуток, амортизаційні відрахування, мобілізація внутрішніх активів від продажу «заморожених» основних засобів або вивільнення частини оборотних активів, а також додаткові грошові внески власників підприємства у статутний фонд.

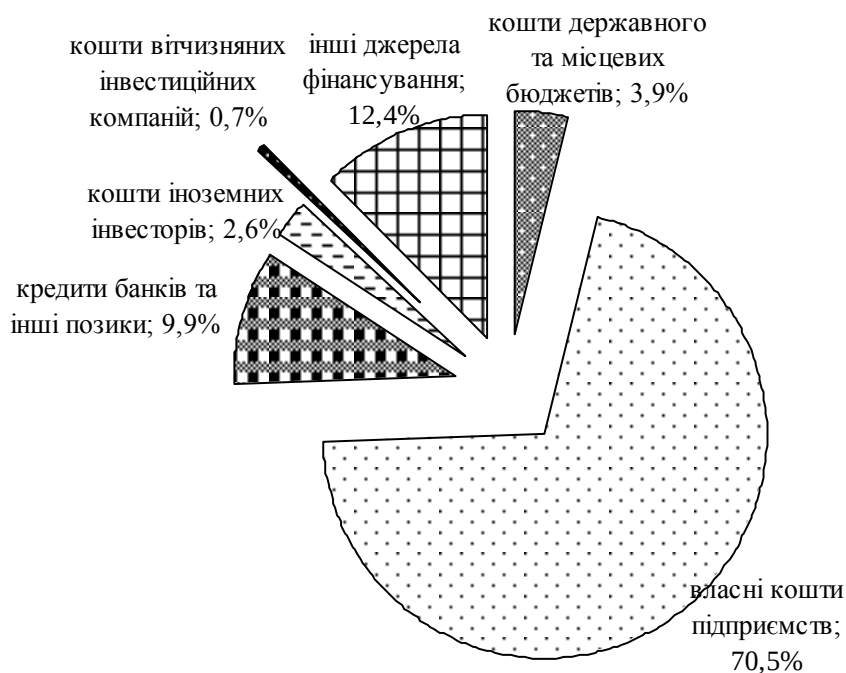

Рис. 2.15. Структура капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування, 2014 р., %

Джерело: побудовано автором за даними [73]

Прибуток від реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами має тенденцію до збільшення, що сприяє розширенню можливостей фінансування оновлення основних засобів сільського господарства (табл. 2.29).

Таблиця 2.29

Динаміка власних коштів для фінансування відтворення основних засобів у сільському господарстві України, 2010 – 2014 рр.

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Чистий прибуток, млн. грн.	17253,6	25267,0	26728,4	14925,7	20262,9
Амортизація, млн. грн.	6264,00	6327,53	9271,63	10830,26	11467,71
Додатковий грошовий потік, млн. грн.	23517,6	31594,53	36000,03	25755,96	31730,61
Капітальні інвестиції, млн. грн.	11311	16703	19086,00	18640	18388
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, %	21,1	27,0	20,5	11,2	25,8
Рівень рентабельності основних засобів, %	16,2	24,0	21,2	10,4	12,7

Джерело: розраховано автором за даними [191; 193; 193]

Як свідчать дані табл. 2.29, додатковий грошовий потік сільськогосподарських підприємств України за 2010 – 2014 рр. збільшився на 34,9 %, що обумовлено як зростанням амортизаційних відрахувань, так і збільшенням прибутку. Збільшення додаткового грошового потоку сільського господарства сприяє розширенню фінансових можливостей підприємств для фінансування придбання основних засобів, що залежить від рівня реінвестування прибутку у виробництво.

У сільськогосподарських підприємствах Полтавської області спостерігається тенденція до збільшення використання зовнішніх джерел фінансування оновлення активів (табл. 2.30). Зокрема, частка довгострокової та поточної заборгованості підприємств за досліджуваний період збільшилася на 7,3 в.п. і становить 32,7 %, що свідчить про нестачу власного капіталу для забезпечення безперебійної діяльності. У структурі зобов'язань сільськогосподарських підприємств Полтавської області переважають поточні зобов'язання – 87,8 %, а частка довгострокових зобов'язань зменшилася на 2,2 в.п. і дорівнює 12,2 % залученого капіталу.

Таблиця 2.30

**Динаміка показників оцінки структури капіталу
сільськогосподарських підприємств Полтавської області, 2010 – 2014 рр.**

Показники	Роки					Абсолютне відхилення 2014 р. від 2010 р., (+, -)
	2010	2011	2012	2013	2014	
Коефіцієнт автономії	0,746	0,733	0,693	0,688	0,673	-0,073
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,254	0,267	0,307	0,312	0,327	0,073
Коефіцієнт фінансової стабільності	2,942	2,740	2,254	2,204	2,059	-0,883
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	0,144	0,109	0,080	0,095	0,122	-0,022
Коефіцієнт поточних зобов'язань	0,840	0,877	0,910	0,905	0,878	0,038

Джерело: розраховано автором

Зменшення частки довгострокових зобов'язань у структурі капіталу сільськогосподарських підприємств обумовлено нестабільною ситуацією на

фінансовому ринку, високими кредитними ставками та тривалим процесом отримання кредитів. У структурі довгострокових зобов'язань і забезпечення у 2014 р. найбільшу питому вагу займають кредити банків – 80,8 %, інші довгострокові зобов'язання – 16,7 %, довгострокове забезпечення – 1,6 %, а частка цільового фінансування не перевищує 0,9 %.

Власний капітал сільськогосподарських підприємств Полтавської області формується переважно за рахунок нерозподіленого прибутку – 46 %, додаткового капіталу – 24,6 %, капіталу у дооцінках – 14,6 % та резервного капіталу – 10 %.

У досліджуваних сільськогосподарських підприємствах спостерігається аналогічна тенденція, що і в цілому по області (додаток Т). Джерела формування капіталу у ТОВ «Ланнівська МТС» зросли у 3,1 рази і становить 63,7 млн. грн., ТОВ «Федунка» – у 3,1 рази до 48,4 млн. грн., ПП «Комунар» – у 2 рази до 45,4 млн. грн., а частка довгострокових зобов'язань досліджуваних підприємств не перевищує 2 %, активи формуються переважно за рахунок власних джерел. При цьому у СФГ «Урожай» капітал зріс у 3 рази і дорівнює 6,4 млн. грн., а починаючи з 2013 р. господарство залучало позикові кошти, частка яких у 2014 р. становить 15,5 %.

Бюджетна підтримка сільського господарства є однією з передумов забезпечення конкурентоспроможності галузі. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств у сфері відновлення парків техніки також мінімальна через значний дефіцит коштів у бюджеті. Мінагрополітики висунув законопроект про відміну ПДВ на імпортну сільськогосподарську техніку, однак ці пільги передбачені лише для обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, частка яких в країні менше 1 тис. од. Інші ж підприємства і фермерські господарства навіть у випадку прийняття законопроекту будуть купляти техніку на загальних умовах.

Слід зазначити, що державна підтримка сільськогосподарських підприємств в Україні за 2010 – 2014 р. зросла майже вдвічі і становить 8516,98 млн. грн. або 0,54 % ВВП. У розвинених країнах загалом виділяють

на підтримку конкурентоспроможності сільського господарства 1 млрд. дол. США щодня, зокрема, в Угорщині – 1,8 % ВВП, Японії та країнах ЄС – по 1,7 %, Чехії – 1,6 %, США – 1,5 %, Канаді – 1,3 % ВВП [75, с. 6].

Реалізація бюджетних програм підтримки аграрного сектору України залежить від обсягу коштів, виділених законом про Державний бюджет на відповідний рік і порядку використання коштів щодо окремої програми. Виплати здійснюються через Міністерство аграрної політики та продовольства як головного розпорядника бюджетних коштів. Так, відповідно до Державного бюджету України, у 2015 р. в порівнянні з попереднім роком відбулось значне скорочення бюджетних програм, направлених на розвиток сільського господарства країни. Зокрема, відбулось зменшення видатків за бюджетними програмами: «Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції» на 17,3 %, або на 16,7 млн. грн.; «Надання кредитів фермерським господарствам» – на 17,5 %, або 2,3 млн. грн. Незмінними залишились видатки за програмою «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу» – 3,8 млн. грн. [107, с. 201].

За досліджуваний період державна підтримка сільського господарства України зросла вдвічі і становить 9177,3 млн. грн. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників здійснюється переважно за рахунок функціонування спеціального режиму оподаткування податку на додану вартість. Зокрема, у 2014 р. частка державної підтримки за рахунок податку на додану вартість становить 97,7 %, що на 26,3 в.п. більше порівняно з 2010 р. Відповідно, державна підтримка за рахунок бюджетних дотацій зменшилася у 6 раз до 206,6 млн. грн. або 2,3 % державного фінансування. Кошти, що залишаються у вигляді несплачених податків, витрачаються підприємствами безконтрольно без врахування стратегічних пріоритетів реформування сільського господарства, зокрема, оновлення основних засобів.

Таблиця 2.31

Державна підтримка сільського господарства України, 2010 – 2014 рр.

Показники	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	
Отримано коштів державної підтримки	4608,1	100	4327,9	100	6974,1	100	7478	100	9177,3	100	199,2
у т. ч. за рахунок бюджетних дотацій	1316	28,6	729,3	16,9	742	10,6	381,9	5,1	206,6	2,3	15,7
з них: для підтримки виробництва продукції рослинництва	465,5	10,1	230,7	5,3	184,2	2,6	56,7	0,8	35,3	0,4	7,6
для розвитку тваринництва	269,5	5,8	101,1	2,3	437	6,3	241,7	3,2	132,8	1,4	49,3
за іншими видами державної підтримки	580,9	12,6	397,5	9,2	120,8	1,7	83,4	1,1	38,5	0,4	6,6
за рахунок податку на додану вартість	3292,1	71,4	3598,6	83,1	6232,1	89,4	7096,1	94,9	8970,7	97,7	272,5
з них: для підтримки виробництва продукції рослинництва	1790,2	38,8	2780,5	64,2	4321,4	62,0	4519,2	60,4	6709,6	73,1	374,8
для розвитку тваринництва	1501,9	32,6	818,1	18,9	1910,7	27,4	2576,9	34,5	2261,1	24,6	150,5

Джерело: розраховано автором за даними [135; 136]

Зменшення бюджетних видатків на розвиток сільського господарства означає, що реальне фінансування сектору зменшується, а державна підтримка є скоріше формальною.

Довгострокові кредити є найпоширенішими джерелами зовнішнього фінансування відтворення основних засобів. Якщо розглянути досвід європейських країн таких, наприклад, як Німеччина та Англія, то можемо зазначити, що частка позикових коштів в аграрному секторі сягає 50 %, дещо нижчі частки мають Франція – 40 %, Італія та Бельгія – 30 % [36].

Забезпечення сільського господарства банківськими кредитами з кожним роком зростає. Зокрема, за 2010 – 2014 рр. кредити в сільське, лісове та рибне господарство України зросли у 2,1 рази і становлять 55335 млн. грн., у тому числі у національній валюті збільшилися на 74 % до 35425 млн. грн.

Рис. 2.16 Динаміка обсягів кредитування та відсоткових ставок за кредитами у сільське, лісове та рибне господарство, 2010 – 2014 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [29]

Кредити у сільське господарство є коротко- та середньостроковими, частка кредитів до 1 року становить 45,1 %, від 1 до 5 років – 45,6 % у 2014 р. При цьому питома вага довгострокових кредитів (більше 5 років) не перевищувала 9,3 %. Середні відсоткові ставки по кредитах у сільське господарство перевищували середні кредитні ставки для реального сектора економіки, що негативно впливає фінансовий стан сільськогосподарських підприємств та можливості відтворення основного капіталу за рахунок даного джерела. Ставки по кредитах за видами економічної діяльності коливається від 8,3 % (діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування) до 23,7 % (охорона здоров'я та надання соціальної

допомоги), тоді як процентні ставки для сільського господарства знаходяться на рівні 20,1 %. У той же час рівень рентабельності основних засобів не перевищував 12,7 % у 2014 р., а загальний рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва становив 25,8 %.

Таким чином, спостерігається значний диспаритет між дохідністю основного капіталу та вартістю кредитних ресурсів, що потребує ґрунтовного аналізу щодо доцільності залучення останніх як джерела фінансування оновлення основних виробничих засобів.

Спеціально для сільськогосподарських підприємств банки готують індивідуальні графіки погашення, які враховують специфіку їх функціонування. Дуже часто сільгоспвиробники мають можливість погасити кредит по мірі отримання виручки від реалізації. Проведення моніторингу банківського ринку в розрізі аграрного кредитування виявило лише 8 банків, які пропонують такі ресурси: Приватбанк, Райффайзен банк Аваль, ПУМБ, Альфа-Банк, Укрсоцбанк, Прокредит та Креді Аґріколь, ОТП банк [118, с. 29].

Одним з інструментів кредитування різних операцій з купівлі машин, обладнання та інших товарів є фінансовий лізинг – це господарська операція, що здійснюється фізичною або юридичною особою і передбачає передачу орендарю майна, яке є основним засобом згідно з Податковим Кодексом і придбане або виготовлене орендодавцем, а також усіх ризиків та винагород, пов'язаних з правом користування та володіння об'єктом лізингу [164]. Його застосовують, передусім, для швидкого освоєння великих технічних новацій, що вимагає придбання дорогого обладнання.

У світовій економіці лізинг займає друге місце за обсягами інвестицій після банківського кредиту, що дозволяє сільгоспвиробникам отримати широкий доступ до оновлення техніко-технологічної бази. Ринок лізингу вважається розвиненим, якщо частка лізингових операцій у загальних обсягах інвестицій в основний капітал перевищує 10 %. У США цей показник становить 31 %, у Канаді – 20 %, у Великобританії – 15 %.

Нині в Україні фінансовий лізинг стрімко розвивається, однак не набув значного поширення. Станом на 31.12.2014 р. до Переліку юридичних осіб, які мають право надавати фінансові послуги та перебувають на обліку в Нацкомфінспослуг, внесено інформацію про 267 юридичних осіб – лізингодавців та до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 187 фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу. Протягом 2014 р. фінансовими компаніями та юридичними особами, які не мають статусу фінансових установ, укладено 8966 договорів фінансового лізингу на суму 7438,4 млн. грн., що на 76,4 % менше порівняно з 2013 р. [156].

За підсумками 2014 р. найбільшими споживачами лізингових послуг є транспортна галузь – 62,6 % вартості договорів та сільське господарство – 19,2 %, що на 6,2 % більше порівняно з 2010 р. Вартість договорів фінансового лізингу у сільському господарстві за 2012 – 2014 рр. збільшилася на 42,1 % і становить 11233,1 млн. грн. [155; 156].

В Держбюджеті на 2016 р. передбачається фінансування лізингових поставок техніки аграріям 35 млн. грн. для НАК «Украгролізинг» та 3,8 млн. грн. для ДП «Спецагролізинг», або близько 1 % від потреби.

На умовах фінансового лізингу сільськогосподарськими підприємствами було отримано 42 % тракторів, 36 % ґрунтообробної та посівної техніки, 13 % комплекти обладнання для тваринництва і птахівництва, 9 % зернозбиральних комбайнів від зального обсягу об'єктів агролізингу [85, с. 568].

Залучення прямих іноземних інвестицій уможливорюється за умови переконання інвестора у доцільності міжнародної диверсифікації діяльності з обґрунтуванням фінансового результату та гарантованою мінімізацією ризиків (забезпеченням сукупності умов для ведення бізнесу, що може бути узагальнений як «інвестиційний клімат»). Вони можуть радикально поліпшити конкурентні позиції підприємства завдяки впровадженню

сучасних технологій. Як засіб зменшення господарських та інституційних ризиків нерезидентів поширеною практикою є діяльність на умовах спільного інвестування технологічного оновлення виробництва разом з представниками українських кіл агробізнесу. Однак наразі незначні обсяги залучення іноземних інвестицій внаслідок як політичних ускладнень, так і недостатнього рівня інституційного забезпечення підприємництва, свідчать про недостатню інвестиційну привабливість українських сільськогосподарських підприємств з точки зору іноземних інвесторів (рис. 2.17).

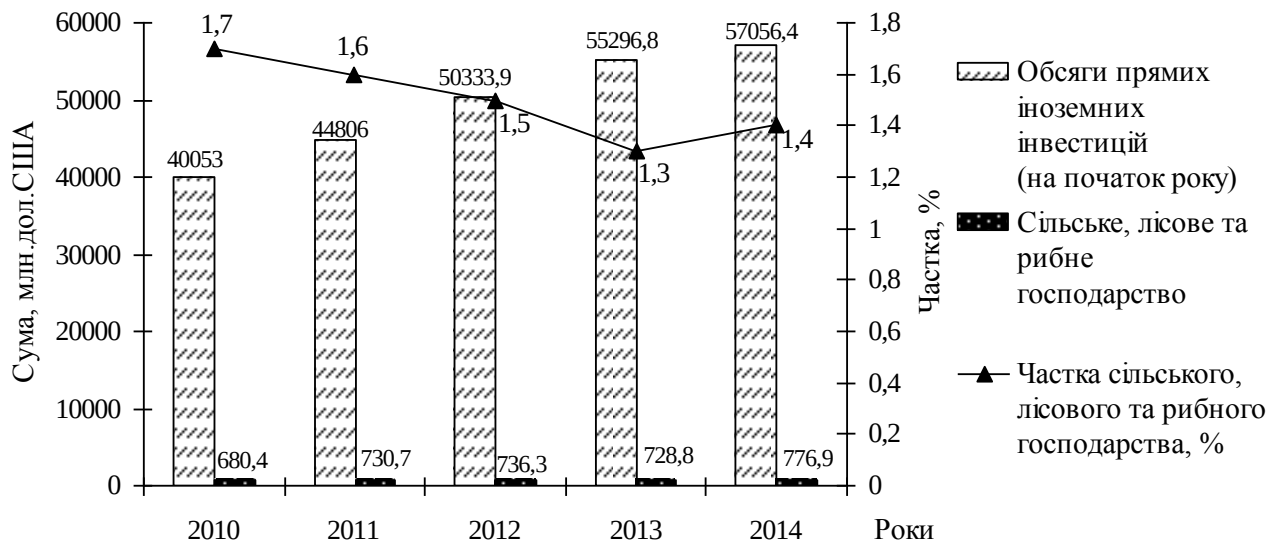

Рис. 2.17. Динаміка прямих іноземних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство України, 2010 – 2014 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [65; 191; 192; 193]

Як свідчать проведені дослідження, прямі іноземні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство за 2010 – 2014 рр. збільшилися на 96,5 млн. дол. США або на 14,2 % і становить 776,9 млн. дол. США або 1,4 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій.

Отже, іноземні інвестори більш схильні до вкладень у промисловість, ніж у сільське господарство, що пов'язано з тривалим операційним циклом та нижчим рівнем віддачі інвестицій у сільськогосподарське виробництво.

Капітальні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство Полтавської області за 2010 – 2014 рр. збільшилися на 86,6 % і становлять 1578,3 млн. грн. або 17,9 % сукупних капітальних інвестицій, що на 4,5 в.п. перевищує показник 2010 р. (табл. 2.32).

Таблиця 2.32

**Динаміка капітальних інвестицій у сільське господарство,
мисливство та надання пов'язаних із ними послуг по Полтавській
області, 2010 – 2014 рр., тис. грн.**

Показники	Роки					2014 р. У % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Усього капітальних інвестицій	6289424	7859378	10217406	9536276	8827798	140,4
у т. ч. в сільське, лісове та рибне господарство	845930	1259198	1579733	1852658	1578258	186,6
У % до загального обсягу	13,4	16,0	15,4	19,4	17,9	+4,5

Джерело: розраховано автором за даними [187; 188; 189]

Капітальні інвестиції у матеріальні активи сільськогосподарських підприємств Полтавської області за 2012 – 2014 рр. зменшилися на 0,2 % і становлять 1568,2 млн. грн., а їх частка у структурі капітальних інвестицій становить 99,5 %, відповідно 0,5 % інвестицій припадає на нематеріальні активи (табл. 2.33).

У структурі капітальних інвестицій у матеріальні активи сільського господарства Полтавської області найбільшу питому вагу займають інвестиції у машини, обладнання та інвентар – 50,8 %, друге – нежитлові будівлі (25,2 %), третє – довгострокові біологічні активи тваринництва (11,7 %), четверте – транспортні засоби (8,5 %). При цьому слід відмітити, що у структурі інвестицій спостерігаються позитивні структурні зрушення по таких групах: машини, обладнання та інвентар, транспортні засоби, довгострокові біологічні активи тваринництва, а негативні – по пасивній частині основних засобів (нежитлові будівлі, інженерні споруди).

Таблиця 2.33

**Динаміка та структура капітальних інвестицій у матеріальні
активи сільського господарства Полтавської області 2012 – 2014 рр.**

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2012 р.	Відхилення структури, (+,-)
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %		
Капітальні інвестиції – усього	1573723	100	1845311	100	1568230	100	99,7	x
Капітальні інвестиції у матеріальні активи	1563023	$\frac{99,3}{100}$	1838657	$\frac{99,6}{100}$	1559846	$\frac{99,5}{100}$	99,8	0,2
у т. ч. в житлові будівлі	7587	0,5	4518	0,2	8559	0,5	112,8	0,0
нежитлові будівлі	464680	29,7	275740	15,0	392672	25,2	84,5	-4,6
інженерні споруди	72692	4,7	42259	2,3	37587	2,4	51,7	-2,2
машини, обладнання та інвентар	718957	46,0	736944	40,1	792974	50,8	110,3	4,8
з них: електричне й електронне устаткування	31982	2,0	29811	1,6	42794	2,7	133,8	0,7
транспортні засоби	130995	8,4	134366	7,3	133195	8,5	101,7	0,2
земля	370	0,0	369	0,0	1735	0,1	468,9	0,1
довгострокові біологічні активи рослинництва	3294	0,2	6997	0,4	3226	0,2	97,9	0,0
довгострокові біологічні активи тваринництва	154973	9,9	625446	34,0	183163	11,7	118,2	1,8
інші матеріальні активи	9475	0,6	12018	0,7	6735	0,4	71,1	-0,2

Джерело: розраховано автором

Розглянемо структуру капітальних інвестицій досліджуваних підприємств Полтавської області за даними додатку У (табл. 2.34).

Виходячи з даних, наведених у додатку У, можна зазначити, що капітальні інвестиції за 2010 – 2014 рр. у ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району збільшилися на 51,1 % і становлять 4696 тис. грн., у структурі яких транспортні засоби займають 58 %, а машини, обладнання, інвентар – 42 %. Інвестиції у ТОВ «Федунка» Шишацького району зросли у 2,7 рази і становлять 8411 тис. грн., у тому числі нежитлові будівлі та інженерні споруди – 42,7 %, машини, обладнання, інвентар – 20,3 %, транспортні засоби – 18,3 %, біологічні активи тваринництва – 18,7 %.

**Структура капітальних інвестицій у досліджуваних підприємствах
Полтавської області, 2014 р., %**

Показники	Підприємства			
	ТОВ «Ланнівська МТС»	ТОВ «Федунка»	ПП «Комунар»	СФГ «Урожай»
Капітальні інвестиції у матеріальні активи, тис. грн./%	<u>4696</u> 100,0	<u>8411</u> 100,0	<u>11539</u> 100,0	<u>724</u> 100,0
у т. ч. нежитлові будівлі та інженерні споруди	-	42,7	69,1	-
машини, обладнання, інвентар	42,0	20,3	22,8	52,8
транспортні засоби	58,0	18,3	0,0	47,2
довгострокові біологічні активи тваринництва	-	18,7	7,4	-
інші активи	-	-	0,7	-

Джерело: розраховано автором

Капітальні інвестиції в основні засоби у ПП «Комунар» Великобагачанського району за досліджуваний період зросли у 4,7 рази до 11539 тис. грн., у тому числі нежитлові будівлі та інженерні споруди – 69,1 %, машини, обладнання, інвентар – 22,8 %, довгострокові біологічні активи тваринництва – 7,4 %. СФГ «Урожай» Кобеляцького району збільшило витрати на придбання нових активних основних засобів на 53,1 % до 724 тис. грн.

Отже, у всіх досліджуваних підприємствах Полтавської області інвестиції спрямовуються у відтворення активної частини, окрім ПП «Комунар», що спрямовує кошти переважно на відновлення пасивної частини основних засобів.

Інвестиції у відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств здійснюється різними способами – шляхом придбання нових активів, придбання активів, які були у використанні, капітальний ремонт, шляхом поліпшення, реконструкції та модернізації (додаток Ф).

Таблиця 2.35

**Структура способів відтворення груп основних засобів за рахунок
капітальних інвестицій у сільськогосподарських підприємствах
Полтавської області, у середньому за 2012 – 2014 рр., %**

Показники	Способи відтворення:			
	придбання нових активів	придбання активів, які були у використанні	капітальний ремонт	поліпшення, реконструкція та модернізація
Капітальні інвестиції у матеріальні активи	80,0	4,9	6,0	9,1
у т. ч. в житлові будівлі	17,1	35,6	37,3	10,0
нежитлові будівлі	47,8	2,7	17,4	32,2
інженерні споруди	47,7	14,5	15,2	22,7
машини, обладнання та інвентар	89,6	5,7	2,6	2,1
з них: електричне й електронне устаткування	94,2	1,4	1,8	2,6
транспортні засоби	84,2	11,9	3,3	0,5
земля	0,0	100,0	0,0	0,0
довгострокові біологічні активи рослинництва	96,0	0,0	0,0	6,0
довгострокові біологічні активи тваринництва	99,7	0,3	0,0	0,0
інші матеріальні активи	93,7	0,9	1,0	4,5

Джерело: розраховано автором

Аналіз даних табл. 2.35 показує, що матеріальні активи сільськогосподарських підприємств Полтавської області в основному відтворюються за рахунок придбання нових активів – 80 % та поліпшення, реконструкції, модернізації – 9,1 %.

Для житлових будівель характерне відтворення за рахунок капітального ремонту (37,3 %) та придбання активів, які були у використанні (35,6 %); нежитлові будівлі та інженерні споруди відтворюються за рахунок придбання нових та поліпшення, реконструкції; машини, обладнання, транспортні засоби – за рахунок придбання нових (більше 85 %) та вживаних активних основних засобів.

До кризового 2013 р. джерела фінансування капітальних інвестицій у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області були

різноманітними, а починаючи з 2013 р. лише власні кошти підприємств та кредити банків, що обумовлено урізанням бюджетної та місцевої підтримки, згортанням лізингових програм, нестабільністю політичної та економічної ситуації в національній економіці (абл.. 2.36).

Таблиця 2.36

Джерела фінансування капітальних інвестицій у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 2010 – 2014 рр.

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Джерела фінансування – всього	841272	1251839	1573723	1845311	1568230	186,4
у т.ч. кошти державного бюджету	592	1071	669	108	-	х
Кошти місцевих бюджетів	2574	4020	3740	-	-	х
Власні кошти підприємств	581725	784903	1025660	1639096	1447830	248,9
кредити банків та інші позики	224901	433573	387119	203557	120400	53,5
інші джерела фінансування	4480	28272	156535	2550	-	х

Джерело: розраховано автором

Так, у 2010 р. структура джерел фінансування капітальних інвестицій у сільськогосподарських підприємств Полтавської області була представлена наступним розподілом: власні кошти підприємств – 69,1 %, кредити банків та інші позики – 26,7 %, інші джерела фінансування – 0,5 %, кошти місцевих бюджетів – 0,3 %, кошти державного бюджету – 0,1 %. У 2014 р. частка власних коштів підприємств збільшилася до 92,3 %, а частка кредитів та інших позик зменшилася і становить 7,7 %.

У досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Полтавської області фінансування капітальних інвестицій здійснюється лише за рахунок власних коштів, які у ТОВ «Ланнівська МТС» та ПП «Комунар» більш ніж на 50 % представлені амортизаційними відрахуваннями (абл.. 2.37). При цьому слід відмітити, що у ТОВ «Ланнівська МТС» у 2011 та 2012 рр. спостерігалось недовикористання амортизаційних відрахувань.

Таблиця 2.37

**Джерела фінансування капітальних інвестицій в основний капітал у
досліджуваних підприємствах Полтавської області, 2010 – 2014 рр.**

Види активів	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району											
Власні кошти підприємства	3107	100,0	1742	100,0	2092	100,0	3678	100,0	4696	100,0	151,1
у т. ч. амортизаційні відрахування	1430	46,0	1966	112,9	2632	125,8	2700	73,4	3619	77,1	253,1
ТОВ «Федунка» Шишацького району											
Власні кошти підприємства	3131	100	8339	100	5293	100	5590	90,9	8441	100,4	269,6
у т. ч. амортизаційні відрахування	1449	46,3	1655	19,8	1134	21,4	1306	21,2	2260	26,9	156,0
Кредити банків та інші позики	-	-	-	-	-	-	560	9,1	-	-	x
ПП «Комунар» Великобагачанського району											
Власні кошти підприємства	2451	100	3559	100	4263	100	4054	100	11539	100	470,8
у т. ч. амортизаційні відрахування	1281	52,3	1790	50,3	2147	50,4	2240	55,3	2386	20,7	186,3
СФГ «Урожай» Кобеляцького району											
Власні кошти підприємства	473	100	806	65,2	-	-	41	3,4	382	52,8	80,8
Кредити банків та інші позики	-	-	430	34,8	-	-	1161	96,6	342	47,2	x

Джерело: розраховано автором

Позикові кошти у вигляді кредитів банків залучалися ТОВ «Федунка» лише у 2013 р. для купівлі сільськогосподарської техніки, а також СФГ «Урожай», однак не на постійній основі.

Отже, сільськогосподарські підприємства не схильні до кредитування, що обумовлено високою ціною даного джерела фінансування, що звужує можливості відтворення основних засобів сільського господарства.

Придбання сільськогосподарської техніки як вітчизняного так і іноземного виробництва у підприємствах Полтавської області здійснюється переважно за рахунок власних коштів (табл. 2.38).

Таблиця 2.38

Кількість та вартість придбаної сільськогосподарської техніки у підприємствах Полтавської області, 2010 – 2014 рр.

Роки	Обсяги прид- бання техніки, усього	Вітчизняного виробництва				Іноземного виробництва					
		Всього	у тому числі			Нова техніка	у тому числі		Була у використанні	у тому числі	
			за програмами державної підтримки	за власні кошти	на умовах ф'ючерсних контрактів		за власні кошти	за кредити		за власні кошти	за кредити
Одиниць											
2010	1202	635	110	525	-	481	423	58	86	82	4
2011	1244	603	48	555	-	564	485	79	78	75	2
2012	1201	509	6	500	1	595	516	79	88	83	5
2013	1315	440	27	412	1	759	666	93	116	107	9
2014	695	251	22	209	13	389	359	30	56	56	-
Всього	5657	2438	213	2201	15	2788	2449	339	424	403	20
Сума, млн. грн.											
2010	342,94	94,36	38,44	55,92	-	215,01	169,02	45,99	33,29	32,11	1,18
2011	439,03	84,36	10,71	73,64	-	322,88	237,60	85,28	31,79	30,20	1,59
2012	572,68	72,56	0,83	69,05	0,25	465,69	394,96	70,73	35,00	32,05	2,95
2013	553,63	63,65	10,16	53,44	0,06	439,13	380,57	58,56	50,85	46,11	4,74
2014	311,87	41,04	7,87	29,59	0,34	249,10	210,04	39,06	24,64	24,64	-
Всього	2220,15	355,97	68,01	281,64	0,65	1691,81	1392,19	299,62	175,57	165,11	10,46

Джерело: розраховано автором

У розрізі джерел фінансування спостерігається тенденція до зменшення кількості придбання техніки за програмами державної підтримки у 5 разів. При цьому з 2012 р. сільськогосподарські підприємства використовувати новий вид фінансування – на умовах ф'ючерсних контрактів і у 2014 р. кількість придбаної техніки цим способом становила 13 од.

У середньому за 2010 – 2014 рр. частка придбаної техніки за рахунок власних коштів становить 89,3 %, а кредитів – 6,4 %. У грошовому еквіваленті розподіл джерел фінансування придбання сільськогосподарської техніки наступний: власні кошти – 82,8 %, кредити – 14 %, за програмами державної підтримки – 3,1 %.

Отже, погіршення економічної ситуації та політична нестабільність національної економіки негативно впливають на формування джерел розширеного відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Висновки до другого розділу

1. Досягнення оптимальних параметрів експлуатації основних засобів, збалансованості їх структурного складу позитивно відзначається на показниках їх господарського використання. Незважаючи на значний приріст первісної вартості основних засобів щорічний темп зростання залишкової вартості основних засобів в Україні становить 12 %, що зумовлено збільшенням ступеня їх зносу. За досліджуваний період ступінь зносу збільшився з 43,7 % до 83,5 %, що свідчить про катастрофічний знос та незадовільний функціональний стан.

2. Відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства визнається визначальною умовою всього відтворювального процесу АПК. Середній ступінь зносу основних засобів сільського господарства, що становить 38,4 %, у порівнянні з середньодержавним значенням (83,5 %) свідчить про більш задовільний їх стан. Характерною закономірністю динаміки темпів приросту вартості основних засобів, що використовуються у сільськогосподарському виробництві, був їх перманентний спад до 2006 р. Вказане скорочення припинилося, починаючи з 2007 р., що пов'язано з різким підвищенням світових цін на продовольство у 2005 – 2006 рр., та позитивною динамікою рентабельності сільськогосподарського виробництва, за рахунок чого в галузі були створені додаткові інвестиційні ресурси.

3. У довгостроковій перспективі на показники економічної ефективності використання основних засобів, здійснюється різнонаправлений вплив значної кількості чинників зовнішнього і внутрішнього середовищ функціонування. Вони можуть виявлятися як на певному часовому проміжку, так і перманентно детермінувати обсяг виробництва упродовж організаційного життєвого циклу.

4. У сільськогосподарських підприємствах Полтавської області спостерігається тенденція до зменшення питомої ваги пасивної частини у структурі основних засобів, і збільшення активної частини. У 2014 р. частка пасивної частини основних засобів становить 49,04 %, у тому числі будинки,

споруди та передавальні пристрої – 48 %, активна частина – 50,96 %, у тому числі питома вага машин та обладнання збільшилася на 6,9 в.п. до 41,73 % та транспортні засоби – 7,85 %. За інших однакових умов вищих результатів досягають ті підприємства, які краще оснащені так званими активними основними виробничими засобами силовими і робочими машинами, транспортними засобами, продуктивною худобою, багаторічними культурними насадженнями.

5. Сільськогосподарські підприємства Полтавської області мають нижчий рівень фондозабезпеченості порівняно з середніми показниками по Україні на 41,1 %, однак за фондоозброєністю праці перевищують середньодержавний показник на 32,9 %. Забезпеченість основних засобів за залишковою вартістю оборотними знаходилася на середньому рівні – 0,68 грн.

6. Рівень придатності основних засобів сільського господарства України у 2014 р. порівняно з 2010 р. збільшився на 2,9 в.п. і становить 62,4 %. При цьому рівень придатності основних засобів сільськогосподарських підприємств Полтавської області є нижчим порівняно з середнім по країні, і не перевищував 57,7 %, а у 2014 р. становив 55,3 %, що свідчить про задовільний функціональний стан основних засобів та їх високий рівень зношеності.

7. Фондовіддача у сільському господарстві України за досліджуваний період зменшилася на 0,23 грн. (12,7 %) і становить 1,58 грн., а рівень рентабельності основних засобів зменшився на 3,3 в.п. до 12,8 %. Водночас, у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області рівень фондовіддачі основних засобів збільшився на 2,6 % і дорівнює 1,56 грн. При цьому рівень рентабельності основних засобів протягом 2010 – 2014 рр. коливався, що зумовлено зміною прибутковості сільськогосподарського виробництва. У 2014 р. порівняно з 2010 р. рівень рентабельності основних засобів збільшився на 16,6 в.п., а порівняно з 2013 р. – на 28 в.п. і становить 41,2 %. При існуючих стандартах ведення агробізнесу домінуючими параметрами підвищення рівня економічної ефективності використання

основних засобів є, у першу чергу, наявність контрольованих (орендованих) земельних масивів. Також до статистично значущих чинників відноситься ступінь забезпеченості основних засобів оборотними активами.

8. Іноземні інвестори більш схильні до вкладень у промисловість, ніж у сільське господарство, що пов'язано з тривалим операційним циклом та нижчим рівнем віддачі інвестицій у сільськогосподарське виробництво. Звужується державна підтримка процесу відтворення основних засобів галузі. Одночасно спостерігається значний диспаритет між дохідністю основного капіталу сільського господарства та вартістю кредитних ресурсів як джерела фінансування оновлення основних виробничих засобів. Тому за 2010 – 2014 рр. частка придбаної техніки за рахунок власних коштів становила 89,3 %, а кредитів – 6,4 %. У грошовому еквіваленті розподіл джерел фінансування придбання сільськогосподарської техніки відбувався в пропорції: власні кошти – 82,8 %, кредити – 14 %, за програмами державної підтримки – 3,1 %.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА НАПРЯМИ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Стратегія відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств

Необхідність розроблення стратегічної інвестиційної діяльності обумовлена потребою в стратегічному управлінні діяльністю сільськогосподарського підприємства. За умов стрімкого науково-технічного прогресу своєчасне та оперативне впровадження новацій забезпечує гнучкість, маневреність підприємства, його здатність пристосуватися до мінливого оточення, тому технічна політика підприємства має передбачати послідовну цілеспрямовану комплексну відтворювально-інноваційну діяльність щодо зміни елементів виробничого процесу.

Для досягнення максимальної результативності підприємство, як і будь-яка економічна система, повинно ефективно протидіяти загрозам та у повній мірі використовувати можливості (резерви), що проявляються як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі функціонування. Зазначене стає можливим лише за умови послідовної реалізації системи заходів, що об'єднані для виконання спільної глобальної мети. Такою інтегруючою моделлю дій для досягнення довгострокових цілей є стратегія.

Стратегія інвестиційної діяльності підприємства визначає цілі та умови, доцільність, форми та джерела, здійснення відтворення основних засобів, спрямованої на забезпечення безперервності виробничого процесу, конкурентоспроможності підприємства та оптимальне використання наявного виробничого потенціалу.

Завданнями інвестиційно-технічної політики є моніторинг перспективних напрямів розвитку галузі; обґрунтування відповідного технічного оновлення та розширення основних засобів для впровадження

технічних, технологічних та організаційних інновацій; опрацювання деталізованих планів інвестиційно-технічного розвитку; здійснення заходів контролю, корегування можливих відхилень чи адаптивних змін у загальному плані техніко-технологічного розвитку підприємства.

Одним з основних стратегічних напрямів формування технологічної політики є відтворення основних засобів не лише на інноваційній основі. Відповідно до цього нами пропонується виділяти три види стратегії інвестиційно-технічної діяльності сільськогосподарських підприємств в межах існуючих стратегій:

1) наступальна інвестиційно-технічна стратегія властива потужним підприємствам з високим ресурсним потенціалом та інтенсивним розширенням частки на ринку. Такі підприємства спроможні виділити значні кошти на оновлення та розширення парку енергомашин та сільськогосподарських машин, тобто здійснюють розширене відтворення. При цьому відтворення відбувається не на основі базової технології, а впроваджуються радикально нові технології виробництва продукції. Тому головними завданнями наступальної інвестиційно-технічної стратегії є:

- відстеження тенденцій на ринку сільськогосподарської продукції, здійснення заходів формування та стимулювання попиту;
- пошук та оцінка можливих інновацій для приведення у відповідність техніко-технологічного забезпечення прогнозованим змінам ринкової кон'юнктури;
- стимулювання науково-технічної діяльності як окремих працівників, так і підрозділів, підтримка комерціалізації найбільш перспективних нових ідей;
- оцінювання перспективності нових ідей і їх конструктивне розроблення та упровадження;
- проведення перманентних інституційних перетворень внутрішнього середовища підприємства, що забезпечуватимуть неперервність впровадження інновацій.

2) стабільна (еволюційна) інвестиційно-технічна стратегія полягає у підтриманні існуючої виробничої потужності підприємства та досягнутого рівня розвитку техніко-технологічної бази. Тривалий життєвий цикл сільськогосподарської продукції дає змогу підприємствам не лише вдосконалювати поточну діяльність, а й накопичувати кошти для поступового переходу на прогресивні (інноваційні) технології виробництва з використанням прогресивних технічних засобів. Зазначені передумови мають відображатися в інвестиційно-технічній стратегії в аспекті її здатності реалізовувати ринкову (маркетингову) стратегію підприємства з метою досягнення та утримання конкурентних позицій на рівні лідерів галузі.

3) захисна інвестиційно-технічна стратегія спрямована на утримання позицій підприємства на ринку за рахунок зниження витрат на виробництво продукції. Підприємство спрямовує фінансові ресурси на підтримання рівня техніко-технологічної бази, модернізацію, оптимізацію складу основних засобів та ліквідацію тих засобів, що не використовуються у процесі виробництва.

У визначенні найбільш ефективної інвестиційно-технічної стратегії підприємства повинні враховувати певні чинники, серед яких найважливішими є:

- відповідність стратегії можливостям і загрозам зовнішнього середовища, цілям підприємства та сумісність з її місією;
- можливість досягнення конкурентних переваг за рахунок використання сильних сторін підприємства і слабкості конкурентів, нейтралізації або компенсації слабких сторін підприємства і сильних сторін (переваг) конкурентів;
- наявність необхідних ресурсів, наукового, технічного, виробничого, кадрового потенціалів;
- досягнення балансу між усіма структурними підрозділами підприємства;
- використання ефекту синергізму інвестиційної діяльності.

Запропонований нами підхід до розробки стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства передбачає реалізацію наступних основних етапів.

1. Визначення місії і стратегії розвитку підприємства, розробка стратегічних планів.

2. Планування поєднання основних галузей – рослинництва і тваринництва, допоміжних та обслуговуючих виробництв. Обґрунтування виробничої програми підприємства.

3. Вибір технології виробництва сільськогосподарської продукції: традиційна, інтенсивна, ресурсозберігаюча, інноваційна.

4. Обґрунтування потреби у виробничих ресурсах, у тому числі в основних засобах.

5. Порівняння потреби з наявністю виробничих основних засобів за складом, функціональністю та якісним станом.

6. Виявлення додаткової потреби у виробничих основних засобах, виявлення резервів скорочення непродуктивних засобів за рахунок ліквідації «заморожених» основних засобів і за рахунок цього вивільнити основний капітал та одержати додатковий інвестиційний грошовий потік.

7. Визначення переліку заходів щодо оновлення основних засобів підприємства: капітальний ремонт, модернізація, купівля, оренда, лізинг тощо.

8. Пошук та обґрунтування джерел фінансування оновлення основних засобів з урахуванням очікуваної прибутковості та вартості джерел відтворення.

Враховуючи, що переважна більшість вітчизняних сільгосппідприємств працює в умовах жорсткого обмеження інвестиційно-фінансових ресурсів, необхідно визначити головні напрями розвитку, зосередити ресурси на вказаних напрямках та забезпечувати комплексне технічне переозброєння (оновлення) підприємства за рахунок фінансового результату, отриманого в пріоритетних галузях.

9. Розробка календарного графіку реалізації програми оновлення основних засобів сільськогосподарського підприємства з урахуванням своєчасності відтворення, сезонності виробництва та неритмічності надходження коштів від реалізації сільськогосподарської продукції.

10. Заключним етапом розробки стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства є прогнозування показників стану та ефективності використання основних засобів, оцінка покращення показників виробничо-господарської діяльності підприємства (валовий прибуток, продуктивність праці, фондівіддача, рентабельність основних засобів тощо) внаслідок оновлення основних засобів.

В якості стратегічної мети нами визнається досягнення такого стану основних засобів, за якого підприємство, перебуваючи у фазі оптимізованої продуктивності, здійснює покриття технологічно обґрунтованого розміру витрат. Відповідно до цієї мети розробляється план стратегічних заходів для кожної з груп основних виробничих засобів підприємства.

Стратегічною метою управління пасивною частиною основних засобів має стати забезпечення фондівіддачі цієї групи засобів на рівні не меншому, ніж у середньому по сільському господарству України. Короткотерміновими заходами, спрямованими на досягнення цієї мети є: аналіз фондівіддачі витрат на формування цієї групи основних засобів; аналіз складської площі на предмет її оптимальності; аналіз використання потужності тваринницьких приміщень, сховищ; здавання в оренду приміщень, що не використовуються в основній діяльності.

Стратегічною метою управління машинами та обладнанням має бути збільшення питомої ваги цієї групи основних виробничих засобів, підвищення їх коефіцієнта надійності до 95 % та коефіцієнта використання річного фонду робочого часу. Для цього необхідно здійснювати придбання нового обладнання, його модернізація та постійне технічне обслуговування.

Стратегічною метою управління транспортними засобами є підвищення ефективності й доцільності використання транспортних засобів підприємства. Поточними та перспективними цілями стратегічного

управління цією групою ресурсного забезпечення підприємства має стати: раціональне використання видів вантажного автотранспорту залежно від відстані перевезень та вантажопід'ємності; виконання розрахунків економічної доцільності застосування власного транспорту порівняно з доставкою продукції; удосконалення логістичної роботи на підприємстві та максимальний перехід на постачання товарних запасів постачальниками; складання і реалізація транспортних задач з метою мінімізації витрат у періоди збирання урожаю сільськогосподарських культур.

Стратегічною метою підвищення ефективності використання інструментів, приладів та інвентарю слід визначити модернізацію основних виробничих засобів цієї групи. Цього можна домогтися шляхом придбання більш сучасних основних виробничих засобів цієї групи з більшою функціональністю щодо складування виробничих запасів і готової продукції. Стратегічними цілями управління іншими основними виробничими засобами слід визнати здійснення їх інвентаризації та ліквідація (продаж) об'єктів, що не використовуються з метою скорочення питомої ваги цієї групи основних виробничих засобів підприємства.

Ефективність господарської діяльності підприємства залежить від параметричних значень економічної системи на макро- та мікрорівнях, їх динаміки та від ступеня відхилення підприємства від цих значень. У різних випадках вказані відхилення можуть мати як позитивні, так і негативні характеристики. Тому на ефективність функціонування механізму відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства здійснюють одночасний вплив відповідні чинники, що визначають можливості до їх відновлення (рис. 3.1). Ступінь ресурсного забезпечення сільськогосподарського підприємства, законодавчо-нормативні обмеження та регіональні особливості їх дотримання, визнані неформальні галузеві стандарти господарювання, регуляторне середовище, системоутворюючі показники створення вартості підприємства (середньогалузева норма рентабельності у регіоні, розвиненість логістичного комплексу та

ефективність каналів збуту продукції, інституційне забезпечення ринку тощо) приводять у дію механізм відтворення основних засобів підприємства.

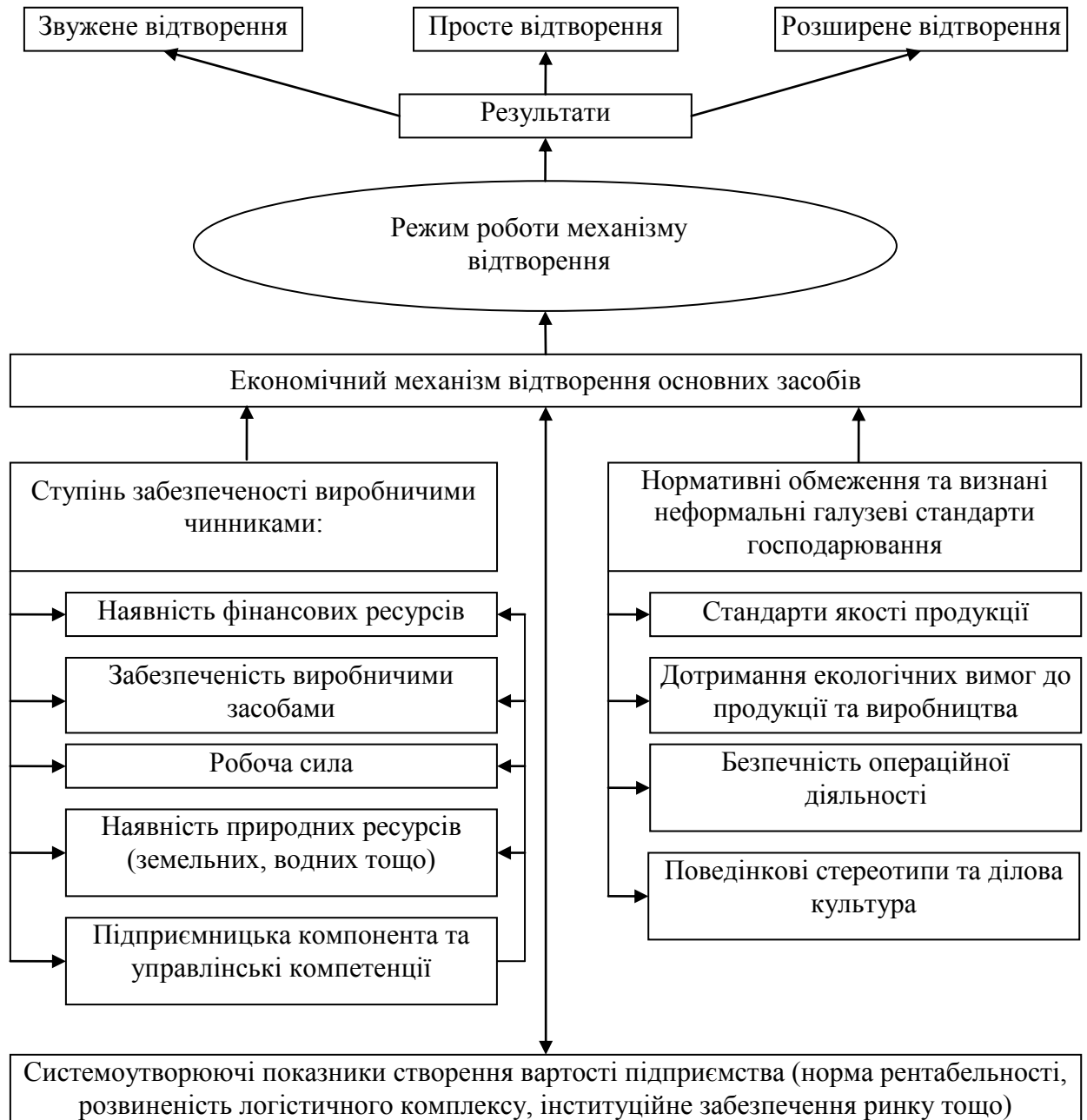

Рис. 3.1. Чинники ефективності економічного механізму відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства

Джерело: розробка автора

Відповідно до сили впливу зазначених чинників, що відносяться до зовнішнього середовища, та ступеня опору (протидії) чи гнучкого використання за рахунок сили впливу чинників внутрішнього середовища визначаються параметри (режим) роботи механізму відтворення основних

засобів. Результатом є перевищення вартості основних засобів порівняно з показником попереднього періоду (розширений тип відтворення), зменшення вказаної вартості (звужений тип) чи рівність показника вартості основних засобів як у попередньому, так і в аналізованому періоду (просте відтворення).

Використання сучасних досягнень науки й техніки дає змогу підприємствам забезпечувати розвиток його виробничого потенціалу, який може здійснювати у різноманітних формах. Такий розвиток може забезпечуватися за рахунок оновлення та раціонального використання існуючих техніко-технологічних параметрів (при простому відтворенні основних засобів), чи за рахунок їх збільшення (за їх розширеного відтворення) (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Форми відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах

Джерело: узагальнено автором

Розглянемо більш детальні форми відтворення основних засобів.

Поточний ремонт – ремонт, який виконується для забезпечення або відновлення роботоздатності основних засобів і полягає в усуненні дрібних неполадок і попередження прогресуючого фізичного спрацювання поза технологічним процесом з використанням запасних частин, деталей, вузлів та інших матеріалів.

Капітальний ремонт – ремонт, який виконується для відновлення нормального фізичного стану та повного або близького до повного відновлення ресурсу об'єкту із заміною чи відновленням будь-яких частин, у тому числі базових [236, с. 120].

Технічне дообладнання підприємства – це комплекс заходів, що направлений на підтримку існуючого рівня виробництва, його розширення за рахунок доукомплектації технічних засобів необхідним обладнанням, сільськогосподарськими машинами, інструментом тощо [178, с. 50].

Ми погоджуємося з думкою Р. Грачової, яка визначає модернізація основних засобів як вдосконалення конструкції, що забезпечує підвищення продуктивності об'єкта, який модернізується, сприяє розширенню його технологічних можливостей до рівня сучасних технічних і технологічних вимог, досягненню економії ресурсів, поліпшенню умов праці. Це порівняно незначні зміни в конструкції робочих механізмів, машин, установок та іншого обладнання, а також матеріалів та методів обробки [40].

Технічне переоснащення – комплекс заходів щодо підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, відділів та цехів на основі впровадження прогресивної техніки та технології, механізації й автоматизації виробництва, заміни застарілого і фізично зношеного обладнання новим, більш продуктивним без розширення виробничих площ.

Олійник Л. Г. виділяє три види технічного переозброєння виробництва [130]:

1. Мале технічне переозброєння – модернізація діючої техніки, заміна невеликої частини застарілого обладнання, у виробництво впроваджується невелика кількість нового обладнання.

2. Середнє технічне переозброєння – механізація й автоматизація процесу виробництва, впроваджується прогресивне обладнання, замінюються групи фізично і морально застарілого обладнання.

3. Повне технічне переозброєння – комплексне оновлення переважної частини парку обладнання, що, звичайно, зумовлюється високою фізичною і моральною зношеністю обладнання або переходом на принципово нову технологію виготовлення продукції.

До реконструкції відноситься переобладнання діючих цехів та об'єктів основного, підсобного й обслуговуючого призначення, як правило, без розширення існуючих будівель і споруд основного призначення, пов'язане з удосконаленням виробництва та підвищенням його техніко-економічного рівня на основі досягнень науково-технічного прогресу та здійснюване в цілому з метою збільшення виробничих потужностей, поліпшення якості та для зміни номенклатури продукції головним чином без збільшення чисельності працівників при одночасному поліпшенні умов їх праці та охорони навколишнього середовища.

Розширення виробництва передбачає будівництво додаткових виробництв на діючому підприємстві, а також будівництво нових і розширення існуючих окремих цехів та об'єктів основного, підсобного й обслуговуючого призначення на території діючих підприємств або на площах, що до них прилягають, з метою створення додаткових або нових виробничих потужностей [45, с. 49].

До нового будівництва відноситься формування цілісних майнових комплексів основного, підсобного та обслуговуючого призначення новостворюваних підприємств, а також філій і окремих виробництв, передбачає розширення виробничих площ та значне збільшення потужності.

Технічний розвиток підприємства значною мірою залежить від маркетингової і виробничої стратегії, які визначають планові заходи щодо устаткування і технології, необхідні для виробництва певного продукту. Наприклад, за умов концентрованого зростання важливо забезпечити

збільшення виробничої потужності шляхом придбання нових одиниць обладнання або підвищення продуктивності наявного обладнання через капітальний ремонт чи модернізацію. У цьому разі виробнича стратегія орієнтується на мінімізацію витрат і технологію масового виробництва. Якщо ж передбачається реалізація стратегії диверсифікації, то склад технологічного обладнання, що встановлюється для виробництва нової продукції, може радикально відрізнятись від наявного, оскільки впроваджуються нові технологічні процеси (табл. 3.1).

Отже, вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства слід планувати та орієнтувати, передусім, на ті заходи, які забезпечать реалізацію обраної ним стратегії діяльності. Для вітчизняних підприємств, що мають обмежені фінансові можливості, такі заходи переважно орієнтовані на підтримання існуючого технічного рівня шляхом його капітального ремонту та модернізації.

Згідно з теорією створення вартості за витратним принципом, результати операційної діяльності підприємства («виходи») формуються за рахунок здійснення певних витрат набору ресурсів («входів»). Для основних засобів усіх галузей економіки є характерним перенесення своєї вартості на вироблену продукцію частинами упродовж кількох операційних циклів.

Унаслідок впливу групи чинників (інфляційні процеси, волатильність валютних курсів, зміна вартості грошей у часі) визначення внеску певного активу у вироблену продукцію в грошовому вимірі не завжди є коректним. Тому, при визначенні відповідних кількісних співвідношень доцільним є урахування здатності засобу виконувати певну роботу, задовольняти певну потребу. Тобто певний актив може розглядатися як носій корисності. Ця здатність витрачати свою корисність в процесі операційної діяльності частково зменшується з кожним виробничим циклом унаслідок погіршення кількісно-якісних характеристик активу (його зносу).

Таблиця 3.1

Напрями відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах

Рівень фінансового забезпечення	Напрями відтворення основних засобів							
	В умовах стабільного асортименту сільгосппродукції (концентрація)				В умовах зміни асортименту сільгосппродукції (диверсифікація)			
	Етапи життєвого циклу підприємства				Етапи життєвого циклу підприємства			
	Створення і вихід на ринок	Етап зростання	Етап зрілості (стабілізації)	Спад (затухання)	Створення і вихід на ринок	Етап зростання	Етап зрілості (стабілізації)	Спад (затухання)
	Незначний попит	Збільшення попиту	Стабільний попит	Зменшення попиту	Зростання попиту на продукцію підвищеної якості Зростання попиту на продукцію, що вироблена основі принципово нових технологій			
Низький	Формування основних засобів за рахунок переважно зовнішніх джерел	Мале технічне переоснащення, Модернізація	Капітальний ремонт, технічне дообладнання	Оптимізація складу основних засобів, ліквідація зайвого	Формування основних засобів	Заміна спрацьованого аналогічним новим	Модернізація, капітальний ремонт	Капітальний ремонт, технічне дообладнання
Достатній	Формування основних засобів за рахунок власних та зовнішніх джерел	Заміна спрацьованого аналогічним новим, середнє технічне переоснащення	Модернізація	Капітальний ремонт	Формування основних засобів	Часткова реконструкція	Середнє технічне переоснащення, реконструкція	Модернізація
Високий	Формування основних засобів за рахунок власних джерел	Розширення	Повна реконструкція	Модернізація	Формування основних засобів, проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робі	Розширення, впровадження принципово нової техніки, нове будівництво	Повна реконструкція	Модернізація

Джерело: розробка автора

Сучасний дослідницький інструментарій економічного наукового пошуку включає мережевий підхід як засіб структурного аналізу. Водночас, дослідження аграрних операційних систем крізь призму безмасштабних мережевих зв'язків внутрішньосистемної виробничої інтеграції підприємства вимагають подальшого вивчення та опрацювання.

Традиційні уявлення щодо формування агровиробничої системи виходить з базового принципу, що неякісне виконання чи невиконання будь-якої операції в сільському господарстві може мати критичний вплив на кінцеві результати виробництва. У рослинництві з його багатотоварним виробництвом неможливо ігнорувати специфічні характеристики кожної сільськогосподарської культури, їх особливі вимоги до вирощування. Так, морфологічні особливості насіннєвого матеріалу передбачають застосування конструктивно відмінних посівних агрегатів. Тому забезпечення ефективності виконання кожної операції передбачає орієнтацію на забезпечення максимальної віддачі від об'єктові спеціалізації та ресурсної концентрації.

Енергозасоби в системі МВОЗ підприємства характеризуються можливостями уніфікованого зчеплення з робочими засобами, машинами та знаряддями. Вибір енергозасобу залежить переважно від параметрів його мінімальної потужності для досягнення кількісних та якісних показників для заданої операції. Водночас, робочі машини та пристрої призначені для виконання визначеного (часто – унікального) процесу впливу на предмет праці (грунт, рослини), і використовуються лише для забезпечення однотипних операцій.

Тому при проведенні дослідження на основі мережевого підходу можливо розглядати не стільки кількісні показники обсягів виконаних робіт, а суто факт виконання операції із використанням певних активних виробничих основних засобів. При цьому така виробнича модель набуває ознак комплексної безмасштабної мережі.

Якісні параметри об'єкту МВОЗ визначають його корисність, тобто здатність виконувати передбачені функції. В ході експлуатації вказані якісні параметри зменшуються, а вартість об'єкту та втрачена корисність поступово перерозподіляється на вартість та корисність виробленої продукції. При цьому корисність виробленої продукції вже розглядається як здатність задовольняти нові потреби, визначені споживачем новоствореного товару.

Визначальним способом передачі блага корисності об'єкту є технологія, що застосовується. Нею також визначається й необхідний набір виробничих основних засобів. Слід зазначити, що дослідженнями американського економіста Д.-Л. Мак-Феддена [51, с. 272] доведено, що індивіди в силу інформаційних та інших ресурсних обмежень зазвичай здійснюють вибір з обмеженої кількості альтернатив, не охоплюючи всі можливі варіанти. Нами встановлено, що такий дискретний вибір застосовується також у вітчизняній практиці формування системи сільськогосподарських машин та знарядь. Причому аналізу підлягає навіть не всі наявні засоби, при цьому варіанти використання часто мають хаотичний (чутливий до вихідних параметрів системи) характер, наприклад, банальна відсутність необхідних запасних частин до певного об'єкту МВОЗ.

Нами здійснений аналіз основних виробничих засобів із використанням типової польової сівозміни для зони Лісостепу України (озима пшениця – цукрові буряки – гречка – люцерна на сіно – кукурудза на зерно – соняшник). За умови рівномірного розподілу всієї площі ріллі для чергування вказаних культур у сільськогосподарському підприємстві, мережа розподілу корисності мобільних основних виробничих засобів матиме вигляд (рис. 3.3).

Подана модель зв'язків переносу корисності у вигляді безмасштабної мережі передбачає відображення усіх залучених засобів згідно з рекомендованими технологічними картами [151]. Ядро моделі утворюють енергозасоби (спеціалізовані та універсальні), зовнішня оболонка якого передбачає поділ останніх у розрізі основних комплексів робіт.

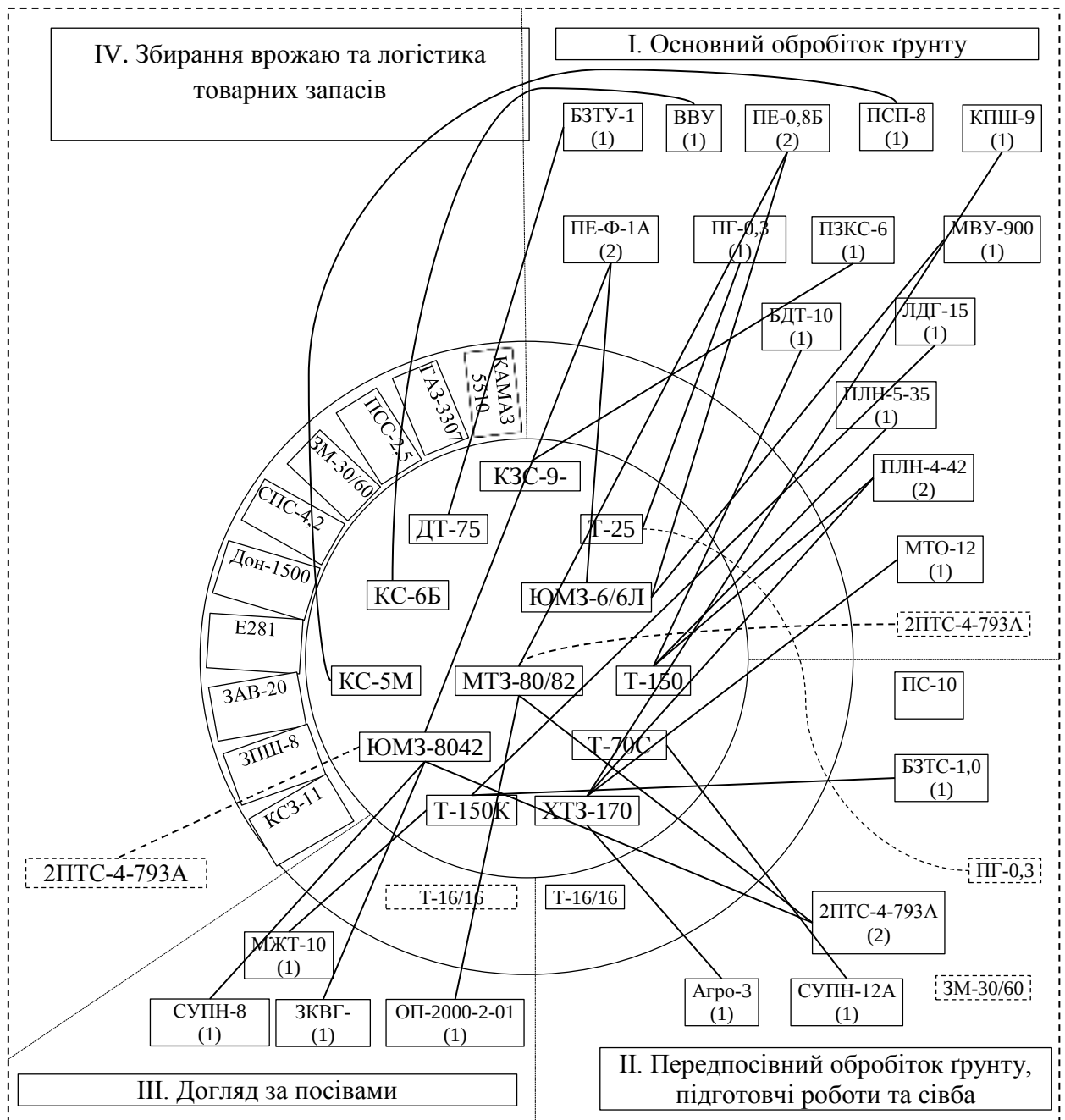

Рис. 3.3. Структура системи мобільних виробничих основних засобів сільськогосподарського підприємства у процесі розподілу їх корисності на культури сівоzmіни

Джерело: розробка автора

У випадку, коли передбачається використання енергозасобу у комплектації із робочими машинами чи знаряддями, визначено шляхи спільної передачі корисності у процесі їх експлуатації. При цьому шлях/зв'язок – факт проведення операції, а не фіксація її масштабів (без

урахування кількісних і якісних характеристик діяльності – показників собівартості, кількості обробленої площі, витрат праці та моторесурсу тощо).

Структура утвореної системи має групування залучених робочих машин і знарядь між основними комплексами робіт:

I – основний обробіток ґрунту;

II – передпосівний обробіток ґрунту, підготовчі роботи та сівба;

III – догляд за посівами;

IV – збирання врожаю та логістичне забезпечення.

Відповідно до [151], нами відзначаються тенденції залучення багатоопераційних технічних комплексів у періоди господарської та природної нестабільності. Особливо це стосується збиральних робіт з критичним впливом погодних умов, та процесів зі збереження та реалізації врожаю, коли наявні флуктуації економічного, політичного, іноді – військового та криміногенного чинників.

Згідно наших досліджень, у більшості українських сільськогосподарських підприємств у наявності енергозасоби (трактори) різних класів. Однак проведеним аналізом встановлено, що в розрізі сівозмін, з 23 енергозасобів лише 12 використовуються в комплексі із 22 робочими знаряддями. При цьому робочі знаряддя та пристрої зазвичай агрегатуються лише з одним, рідше – двома взаємозамінними енергозасобами (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Групування об'єктів системи мобільних виробничих основних засобів сівозмін за кількістю зв'язків

Енергозасоби			Робочі машини та знаряддя		
Кількість зв'язків, одиниць	Кількість засобів		Кількість зв'язків, одиниць	Кількість засобів	
	одиниць	у % до підсумку		одиниць	у % до підсумку
1	6	50,0	1	18	81,8
2	-	-	2	4	18,2
3	4	33,3			
4	2	16,7			
Всього	12	100,0	Всього	22	100,0

Джерело: розрахунки автора

Аналогічним чином здійснюється й розподіл корисного використання енергозасобів: 50 % експлуатуються лише з одним видом робочого знаряддя чи пристрою. Зазначений факт створює суттєву перешкоду для підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу мобільних виробничих основних засобів. Також наявні уразливості сільськогосподарських підприємств щодо невиконання виробничої програми внаслідок неможливості залучення певного засобу, що зазвичай використовувався на операціях із одним зв'язком між енергозасобом та робочим знаряддям.

Враховуючи, що даний мережевий аналіз виконаний за технологічними картами, тобто в розрахунку на 100 га ріллі, то критична потреба у певному виді МВОЗ може бути розрахована для фактичної площі земельних угідь у певному сільськогосподарському підприємстві.

З метою оптимізації та визначення способів відтворення машинно-тракторного парку підприємства нами пропонується проводити МТО-аналіз (machine and tractor operation), який передбачає групування наявних енергомашин та сільськогосподарських машин сільськогосподарського підприємства за техніко-експлуатаційними характеристиками, продуктивністю та вартістю з урахуванням спеціалізації підприємства (рис. 3.4).

Проведення МТО-аналізу у сільськогосподарських підприємствах передбачає послідовність реалізації наступних етапів:

- 1) визначення спеціалізації в галузі рослинництва;
- 2) розробка технологічних карт з урахуванням рівня ресурсного забезпечення та технологічно-інноваційного розвитку підприємства;
- 3) формування матриці «культура/операція/агрегат» (табл. 3.4);
- 4) групування енергозасобів та сільськогосподарських машин за кількістю виконуваних умовних операцій (сума операцій обробітку за всіма культурами підприємства);
- 5) розрахунок рівня фізичного зносу по кожному енергозасобу та сільськогосподарських машинах;
- 6) порівняння структури енергозасобів за кількістю виконуваних операцій по культурах та рівнем зносу;

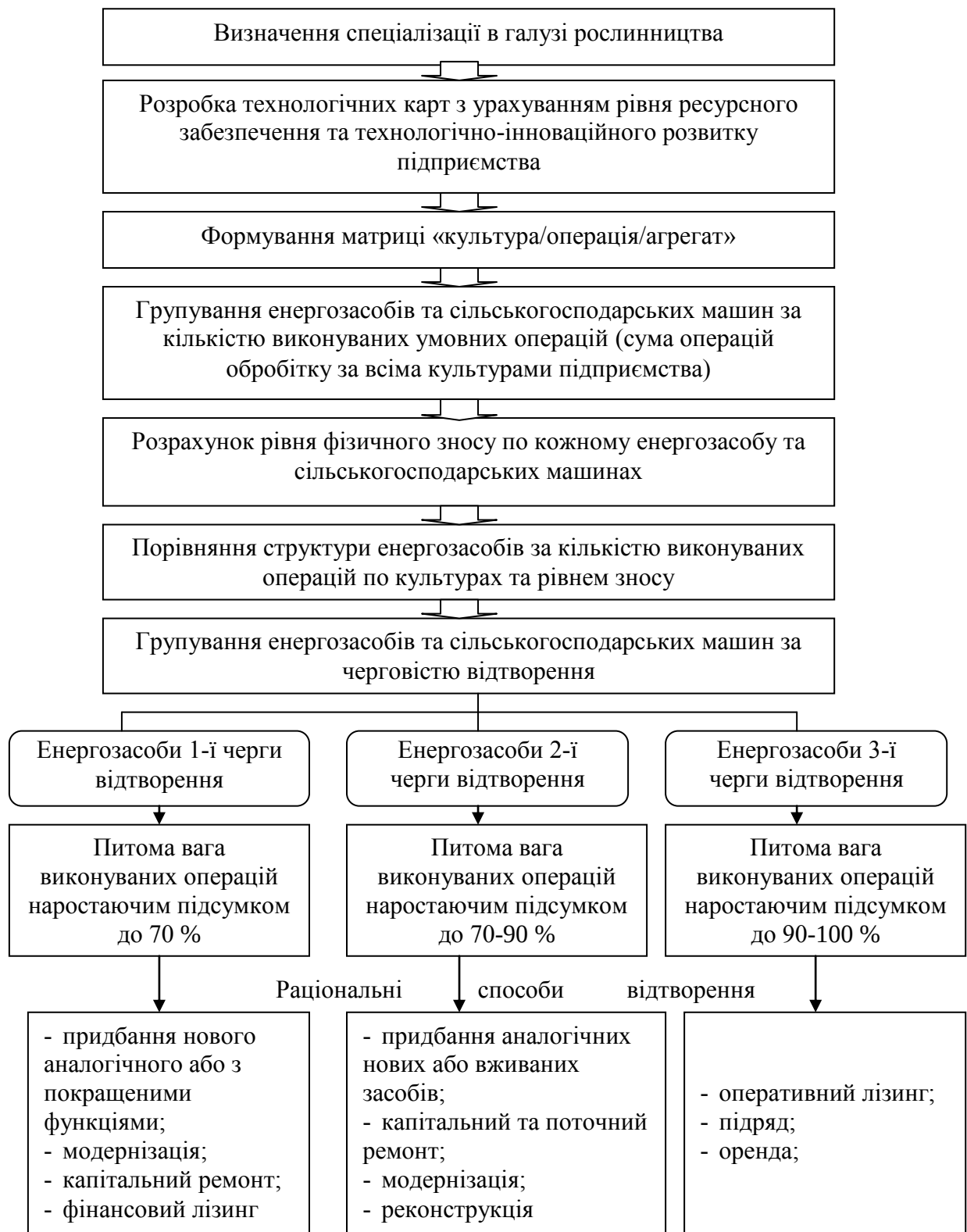

Рис. 3.4. Модель проведення МТО-аналізу у сільськогосподарських підприємствах для визначення черговості заміни активних основних засобів

Джерело: розробка автора

7) групування енергозасобів та сільськогосподарських машин за черговістю відтворення: енергозасоби 1-ї черги відтворення, 2-ї черги

відтворення, 3-ї черги відтворення за значимістю основного засобу для виробничого процесу;

8) вибір раціональних способів відтворення для кожної черги відтворення.

Таблиця 3.4

Матриця «культура/операція/агрегат»

	Операція	Культури (сівозміна)					
		Озима пшениця	...				
Основний обробіток грунту	Лущення стерні						
	...						
Передпосівний обробіток ґрунту	Закриття вологи						
	...						
Догляд за посівами та збирання врожаю	Міжрядний обробіток						
	...						

Проведемо МТО-аналіз у ТОВ «Ланнівська МТС» з використанням вихідної інформації, наведеної у додатку Х. Результати групування енергозасобів за кількістю виконуваних операцій наведено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

**Групування енергозасобів за кількістю виконуваних умовних
операцій у ТОВ «Ланнівська МТС»**

Групи робіт	Кількість умовних операцій, виконаних енергозасобами												
	Case 310MX	New Holland T-8050	MT31221	T-150	T-156	Обприскувач Berthoud	ДОН 1500Б	Case 8010	Case 8230	Holmer Terra	Ropa	КАМАЗ	ЗІЛ
Основний обробіток ґрунту	8	1											
Передпосівний обробіток ґрунту	8	3	5	3	6							6	3
Догляд за посівами та збирання врожаю			4			4	2	2	1	1	1	13	
Всього	16	4	9	3	6	4	2	2	1	1	1	19	3

Джерело: розрахунки автора

Аналогічне групування також можна проводити і для сільськогосподарських машин.

Таблиця 3.6

**Визначення черговості відтворення енергозасобів у
ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району на 2017 – 2020 рр.**

Енергозасоби	Виконано умовних операцій	Структура, %	Питома вага наростаючим підсумком, %	Групи відтворення
КАМАЗ	19	27,5	27,5	1-ї черги відтворення
Case 310MX	16	23,2	50,7	
MT31221	9	13,0	63,8	
T-156	6	8,7	72,5	2-ї черги відтворення
New Holland T-8050	4	5,8	78,3	
Обприскувач Berthoud	4	5,8	84,1	
T-150	3	4,3	88,4	
ЗІЛ	3	4,3	92,8	3-ї черги відтворення
Case 8010	2	2,9	95,7	
Case 8230	1	1,4	97,1	
Holmer Terra	1	1,4	98,6	
Ropa	1	1,4	100,0	
Всього	69	100,0	х	х

Джерело: розрахунки автора

Таким чином, у ТОВ «Ланнівська МТС» до 1-ї групи відтворення належить КАМАЗ, трактори потужність більше 100 кВт – Case 310MX, MT31221; до 2-ї групи: специфічні самохідні енергозасоби для догляду за посівами культур – обприскувач Berthoud, трактори з потужність більше 100 кВт, що виконують оранку та сівбу – New Holland T-8050, трактори застарівшої модифікації T-150; до 3-ї черги відносяться специфічні енергозасоби, що виконують зазвичай одну операцію – зернозбиральні комбайни та бурякозбиральна техніка.

Отже, до 1-ї черги відтворення у сільськогосподарських підприємствах належать універсальні трактори потужністю більше 200 кВт, які задіяні при виконанні основного, передпосівного обробітку ґрунту та догляді за посівами а також вантажні автомобілі з вантажопід'ємністю більше 5 т, що обслуговують більшість транспортних операцій. Питома вага наростаючим

підсумком в кількості виконуваних операцій таких енергозасобів становить до 70 %. Оскільки ці засоби інтенсивно використовуються у сільськогосподарському підприємстві, то найбільш доцільним способом відтворення в даному випадку є придбання нового аналогічного засобу або більш прогресивного основного засобу за рахунок внутрішніх чи зовнішніх фінансових джерел.

Енергозасоби 2-ї черги відтворення виконують специфічні операції при вирощуванні кількох культур і в деяких випадках можуть бути замінені енергозасобами 1-ї черги відтворення. Для даної групи основних засобів необхідно підтримувати технічний стан енергозасобів з допомогою ремонтів, модернізації, реконструкції або придбання нових чи вживаних енергозасобів.

До 3-ї черги відтворення відносяться специфічні енергозасоби, що виконують, зазвичай, одну операцію – обмолот або копання цукрового буряку. В умовах обмежених фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств керівники можуть застосовувати схеми оперативного лізингу, оренди чи підряду, оскільки дані енергозасоби мають високу вартість, а використовуються не більше 30 днів протягом року.

Для складання інвестиційної програми черговість відтворення зіставити з пооб'єктовим фізичним зносом, а також обрати найбільш раціональний спосіб відтворення.

3.2. Напрями удосконалення форм простого відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств

Необхідність оновлення основних виробничих засобів у ринкових відносинах визначається, передусім, зростанням конкуренції між сільськогосподарськими товаровиробниками. Конкуренція та бажання мінімізувати господарські ризики технологічного, природно-кліматичного та іншого походження залишаються головними внутрішніми рушіями

прискорення відтворювальних процесів стосовно основних засобів підприємств галузі, передусім, шляхом формування ефективної амортизаційної політики.

Інвестування з внутрішніх джерел здійснюється підприємством, передусім, за рахунок частини реінвестованого чистого прибутку, а також частини валового прибутку, що дорівнює сумі дозволених законодавством та фактично здійснених амортизаційних відрахувань. Згідно досліджень Б. Є. Кваснюка, за рахунок амортизації економіки розвинутих країн світу забезпечують понад 70 % валових капіталовкладень, які є вкладеннями на систематичній основі, що підтримують кругообіг основного капіталу [180, с. 375].

Процес відтворення основних засобів безпосередньо пов'язаний з поняттям зносу, зокрема останній обумовлює необхідність оновлення засобів. Знос і амортизація не є тотожними поняттями. Це взаємообумовлені категорії обліку. Якщо знос показує, наскільки змінилась вартість основних засобів у результаті їх участі у виробничому процесі, то амортизація – яка вартість включена у витрати за певний звітний період.

Згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби», знос основних засобів – сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання. Знос являє собою втрату основними засобами фізичних якостей або техніко-економічних властивостей і внаслідок цього, вартості.

Зарубіжні вчені розглядають знос по-різному. Одні тлумачать його як фізичне зношування активу; другі – як зменшення корисності об'єктів у результаті зовнішніх чинників; треті – як зменшення вартості об'єктів; четверті – як створення фінансового джерела, за рахунок якого здійснюватиметься відтворення довгострокових активів [203, с. 54].

Величина зносу залежить від виду основних засобів, їх функціональної ролі у виробничому процесі, строку й умов використання. На величину зносу діють такі чинники, як інтенсивність використання, агресивність середовища, кліматичні умов, правові або інші обмеження (табл. 3.7).

Види зносу основних засобів

Види зносу	Характеристика	Чинники, що впливають на ступінь зносу
Фізичний	Характеризує зниження вартості об'єкта основних засобів, викликане технічними причинами і виражене в погіршенні функціональних властивостей	Природне старіння вузлів, деталей у процесі експлуатації об'єкта основних засобів, умови зберігання, обслуговування, інтенсивність експлуатації
Моральний	Характеризує зниження вартості об'єкта основних засобів, порівняно з більш досконалим, аналогічним за призначенням, викликане зниженням споживчої вартості об'єкта, що оцінюється	Продуктивність, економічність, вартість нового об'єкта основних засобів, нові матеріали, нові технології, що пояснюється науково-технічним прогресом у галузях виробництва засобів виробництва
Функціональний	Характеризує зниження вартості об'єкта на величину зносу, зумовленого частковою або повною втратою первісних функціональних (споживчих) характеристик об'єкта	Науково-технічний прогрес, що стимулює появу нових, більш досконалих продуктів із кращими споживчими характеристиками
Зовнішній	Характеризує зниження вартості або повне знецінення об'єкта основних засобів, викликане негативним впливом зовнішніх чинників	Соціально-економічні, екологічні, політико-правові чинники, що визначають можливість цільового використання об'єкта загалом та ступінь його цінності для споживача зокрема

Джерело: узагальнено автором

Нормативні параметри амортизаційної політики визначаються державою і є складовим елементом всіх ланок економічної системи країни. Вказане обумовлено виключним значенням використання основних засобів у процесі виробництва, обміну та торгівлі, однак не враховує особливості життєвого циклу основних засобів у специфічних галузях економіки, зокрема, у сільському господарстві. Внаслідок цього ігноруються особливості формування та експлуатації основних засобів галузі, що призводить до їх нераціонального використання та обмеження можливостей їх розширеного відтворення.

Згідно з Указом Президента України «Про Концепцію амортизаційної політики» від 07.03.2001 № 169/2001 [175], амортизаційні відрахування повинні бути найважливішим елементом витрат підприємства та основним джерелом інвестицій в оновлення його основних засобів, а значенню

амортизаційної політики як чинника активізації інвестиційної діяльності в державі необхідно приділяти велику увагу.

Згідно визначення В. Г. Андрійчука, амортизацією визначається економічний процес, що кількісно відображає втрату основними засобами своєї вартості та її систематичний розподіл (перенесення) на заново створену продукцію (роботу, послугу) протягом їх корисного використання [5, с. 251]. При цьому під вартістю, що амортизується, законодавчо визначена первісна або переоцінена вартість основного засобу за вирахуванням його ліквідаційної вартості [166].

У п. 14.1.3 Податкового кодексу амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації) [164].

Згідно з п. 145.1.2 даного кодексу нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється наказом по підприємству при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс), але не менше, ніж визначено в п. 145.1, і призупиняється на період його виводу з експлуатації [164]. Отже, порядок документального відображення операцій щодо придбання та вибуття (списання) основних засобів залишився незмінним. Зазначимо, що лише керівник підприємства приймає рішення про виведення основних засобів з експлуатації на період реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання, консервації та інших причин на підставі умов проведення цих робіт та виходячи із можливості експлуатації активу та безпеки працівників.

Не зважаючи на наявність тісного зв'язку, поняття «амортизація» (як процес) та «амортизаційні відрахування» (як наслідок здійснення вказаного процесу) відображають різні категорії. Під амортизацією розуміється, з одного боку, цілеспрямоване перенесення частини корисності в формі уречевленої вартості об'єкта основних засобів на корисні властивості (і, відповідно, вартісну величину) предмета праці; з іншого боку – компенсаторна зміна економічного потенціалу залучених у господарське використання основних засобів шляхом вилучення та нагромадження частини новоствореної доданої вартості для здійснення відтворення (усунення зносу) –відновлення чи

розширення корисних властивостей об'єкта основних засобів, що використовувався у виробництві. Амортизаційні відрахування ж розглядаються як результат процесу амортизації.

Під принципами розуміють основні теоретичні положення, перевірені практикою, якими слід керуватися при розробці амортизаційної політики. Нами пропонується виділяти наступні принципи розробки амортизаційної політики:

- принцип науковості – необхідність дотримуватися основних економічних законів ринкової економіки та враховувати сучасні наукові розробки і дослідження;

- принцип комплексності – використання всіх елементів амортизаційної політики, які забезпечують інтенсивне відтворення та найповнішу віддачу основних виробничих засобів;

- принцип економічної обґрунтованості та доцільності – амортизаційна політика повинна сприяти створенню нормальних умов для функціонування підприємств, з метою забезпечення простого і розширеного відтворення основних засобів;

- принцип еластичності – здатність амортизаційної політики підприємства до реформування, змін із плином часу відповідно до умов, що склалися;

- принцип результативності – тісний взаємозв'язок амортизаційних відрахувань з інвестиціями в основний капітал, а також вибір тих методів нарахування амортизації, що забезпечують підприємству позитивний та максимальний ефект функціонування;

- принцип інноваційності – амортизаційна політика повинна сприяти відтворенню основних засобів з урахуванням розвитку науково-технічного прогресу, впровадженню інноваційної техніки і технологій.

Амортизаційні відрахування відображують знос основних засобів. Як зазначив М. Чумаченко, розмір цих відрахувань визначається строком корисної дії кожного об'єкта основних засобів і їх первісною вартістю з тим,

щоб за період експлуатації вона була перенесена на собівартість виробленої продукції. Оскільки ці відрахування є не фактичними грошовими потоками, а розрахунковими (відкладеними) витратами, вони повертаються підприємству у вигляді частини виручки від реалізації продукції і, таким чином, утворюють власні кошти підприємств для здійснення інвестицій [234, с. 7].

В умовах чинності затвердженого ч. 1 ст. 44 Господарського кодексу України принципу самостійного залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів при здійсненні підприємницької діяльності [39], відновлення основних засобів сільськогосподарських формувань має здійснюватися передусім за рахунок власних інвестиційних ресурсів, що відповідає загальній парадигмі ринкових відносин.

На оновлення основних засобів впливає велика група чинників, однак ключовим інструментом відновлення основних засобів сільського господарства України залишається амортизація (рис. 3.5).

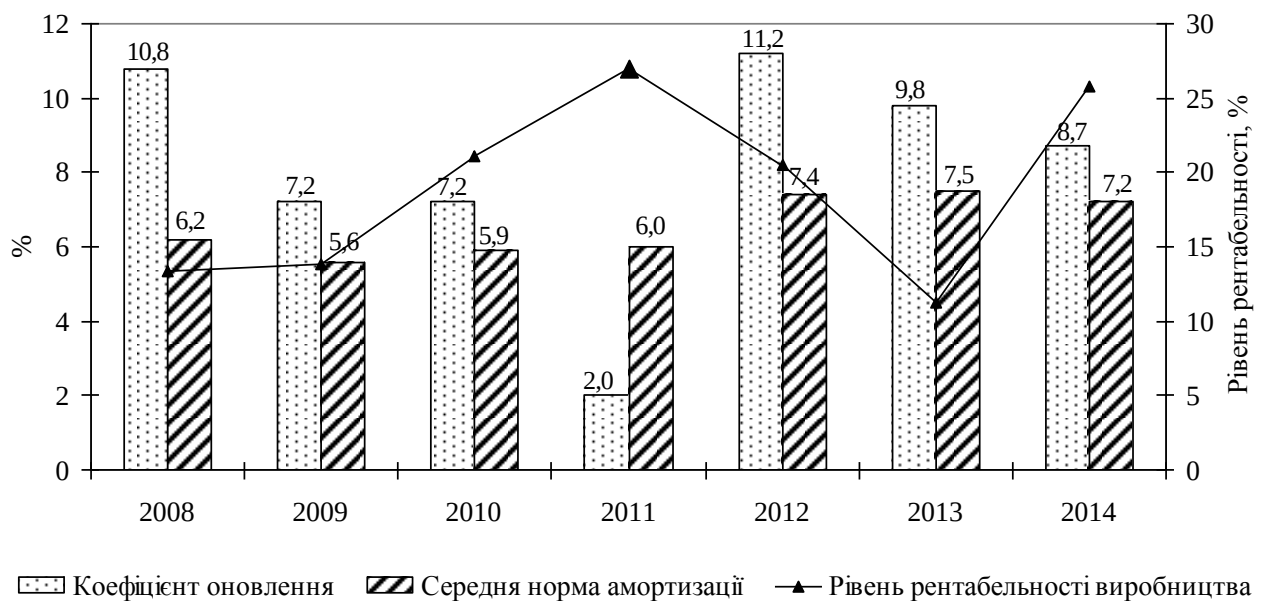

Рис. 3.5. Взаємозв'язок коефіцієнта оновлення основних засобів з нормою амортизації та рівнем рентабельності виробництва

Джерело: побудовано автором за даними [136; 137; 138; 139; 140; 141; 192; 193]

Нами проведено дослідження впливу норми амортизації (X_1), рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва (X_2) та фондівддачі

(X_3) на коефіцієнт оновлення основних засобів (Y). Нами встановлено, що багатофакторна виробнича лінійна регресія рівня оновлення основних засобів у сільському господарстві України за 2008 – 2014 рр. має вигляд (додаток Ц):

$$Y = 11,599 + 1,666 X_1 - 0,269 X_2 - 9,563 X_3.$$

Загальний коефіцієнт детермінації 0,705 говорить про тісний зв'язок між факторами (X_1 , X_2 , X_3) та залежною змінною Y , а також вказує, що варіація коефіцієнта оновлення основних засобів на 70,5 % зумовлюється чинниками, введенними в кореляційну модель. Це означає, що зазначені регресори суттєво впливають на значення коефіцієнта оновлення основних засобів.

Характеризуючи парні коефіцієнти кореляції, то можна простежити, що кожен із чинників має вплив на результативний показник:

- норма амортизації, коефіцієнт кореляції 0,567 свідчить про середній прямий зв'язок та значний вплив цього фактора на результативну ознаку, найбільше впливає на результативний показник;
- рівень рентабельності виробництва, коефіцієнт кореляції -0,556, що свідчить про обернений зв'язок із середнім ступенем тісноти впливу цього фактора на результативну ознаку;
- фондівіддача, коефіцієнт кореляції -0,516, також вказує на середній обернений зв'язок між фактором та залежним показником;
- інтенсивність вибуття, коефіцієнт кореляції 0,469, свідчить про середній прямий зв'язок між фактором та залежною змінною, найменше впливає на результативний показник.

Слід вказати, що отримані значення коефіцієнтів еластичності вказують на наступне: при збільшенні середньої норми амортизації на 1 % коефіцієнт оновлення основних засобів збільшиться на 1,32 %, при зменшенні рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва на 1 % зазначений коефіцієнт збільшиться на 0,65 %, а при зменшенні фондівіддачі на 1 % коефіцієнт оновлення основних засобів сільського господарства збільшиться на 0,81 %.

Таким чином, зниження ефективності використання як основних засобів, так і загального рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва спонукає підприємства здійснювати оновлення основних засобів, а амортизація виступає одним з ключових чинників, що визначає даний процес.

Прогнозне значення ступеню оновлення основних засобів сільського господарства України на 2017 р. знаходиться на рівні 10,15 % за умови збільшення норми амортизації до 8,02 %, рівня рентабельності виробництва – до 24,58 %, фондівіддачі – 0,86 грн. Однак при цьому слід враховувати і інші чинники, які мають вплив на результативний показник (рис. 3.6).

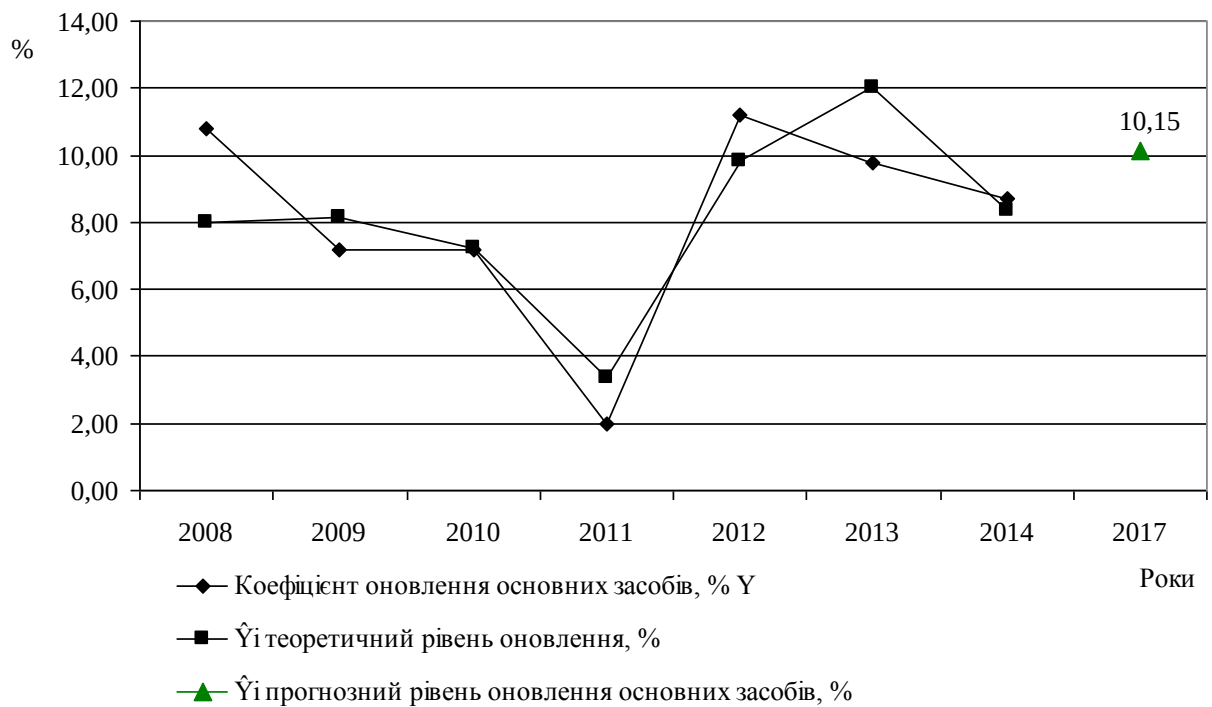

Рис. 3.6. Фактичний, теоретичний та прогнозний рівні оновлення основних засобів сільського господарства України, 2008 – 2014, 2017 рр.

Джерело: побудовано автором

Амортизаційна політика в Україні, на думку багатьох учених, на сьогодні не має інвестиційного спрямування з трьох причин:

1) фактична норма амортизації не відповідає потребам простого відтворення. Для нормального відтворення технічних засобів потрібно закуповувати як мінімум 8 – 10 %, а з урахуванням запровадження

інноваційно-інвестиційних моделей розвитку аграрної галузі – 14 – 20 % [115, с. 64];

2) база амортизаційних відрахувань не відображає її реальної ринкової вартості;

3) кошти амортизаційного фонду використовуються не за призначенням.

Відсутність дієвої практики переоцінки основних засобів сільського господарства позначилася на результативності сільськогосподарського виробництва, оскільки остання разова індексація основних засобів у сільському господарстві була проведена у 1996 р., хоча в Законі України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України» [176], зазначено, що реальна ринкова вартість технічних засобів для агропромислового комплексу визначається на основі централізованої систематичної (один раз на 5 – 7 років) переоцінки.

Дослідження показують, що за 2005 – 2014 рр. підприємствами промисловості основні засоби до оцінені в 3,2 рази, національної економіки – в 7,3 рази, а сільського господарства – лише в 1,3 рази (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Переоцінка основних засобів національної економіки, сільського господарства та промисловості, разів

Галузь	Роки									2005-2014 рр.
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012	2013	2014	
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1,04	1,01	1,02	1,08	1,02	1,02	1,02	1,01	1,06	1,31
Промисловість	1,04	1,07	1,16	1,09	1,23	1,09	1,38	1,10	1,13	3,24
Національна економіка	1,06	1,13	1,17	1,42	1,18	1,66	1,20	1,11	1,40	7,27

Джерело: розраховано автором за даними [137; 138; 139; 140; 141]

Така ситуація пов'язана зі сплатою у сільському господарстві фіксованого податку. Оскільки в інших галузях дозволене застосування прискореної амортизації.

При проведенні переоцінки за справедливою вартістю здійснюється експертна оцінка, застосування якої дає змогу визначити відносно реальний знос основних засобів. На практиці в основному застосовують податковий підхід до переоцінки шляхом індексації, згідно з яким із 1997 р. об'єкти основних засобів можна було до оцінити лише на 80 %, тоді як реально лише за 2005 – 2014 рр. трактори та сільськогосподарські машини здорожчали у 3,3 рази, автомобілі – у 2 рази, будівельні матеріали – у 3,9 рази (рис. 3.7).

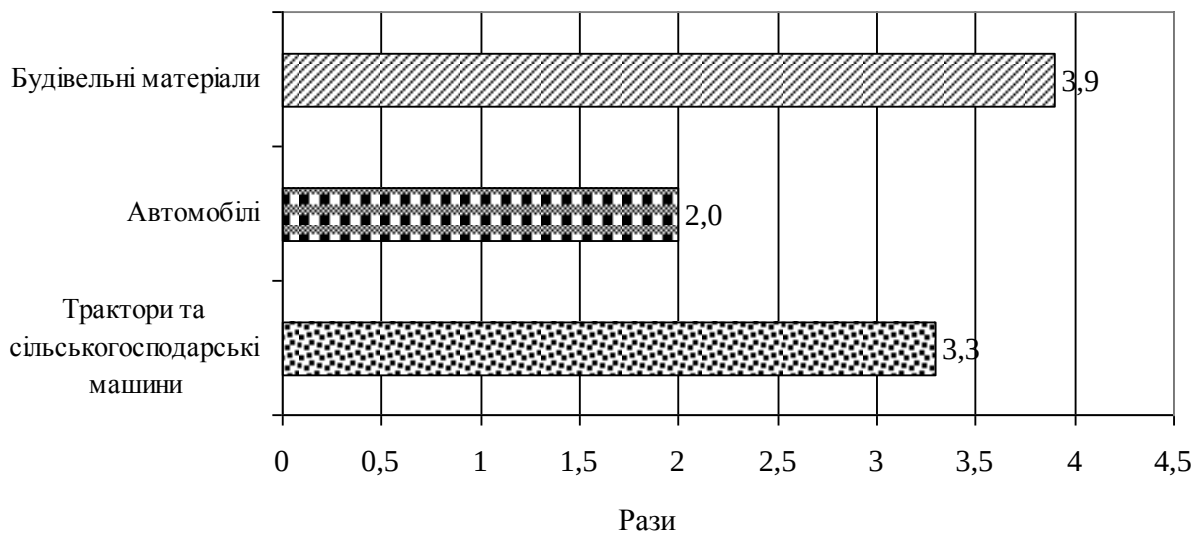

Рис. 3.7. Рівень недооцінки основних засобів сільського господарства України відповідно до норм податкового законодавства, 2005 – 2014 рр., разів
Джерело: розраховано автором за даними [190; 191; 192; 193]

Таким чином, за рахунок недооцінки галузевих основних засобів, розміри амортизаційних відрахувань зменшені по сільськогосподарській техніці в 2 – 3,3 рази, а по будівлях більше, ніж у 4 рази.

Отже, інституціональні особливості сільського господарства України зумовлюють необхідність поєднання переоцінки основних засобів як на макро-, так і мікрорівні.

Амортизація основних засобів (економічна амортизація) згідно з П(С)БО 7 нараховується із застосуванням таких методів: прямолінійного; методу зменшення залишкової вартості; методу прискореного зменшення залишкової вартості; кумулятивного методу; виробничого методу.

Нами пропонується у фінансовому обліку здійснювати врахування переваг та недоліків зазначених методів амортизації за наступними групами (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Переваги та недоліки методів нарахування амортизації

Метод амортизації	Переваги методу	Недоліки методу
Прямолінійного списання	Простота розрахунку і рівномірність розподілу суми амортизації між обліковими періодами, що забезпечує порівнянність собівартості продукції з прибутком від його реалізації	Не враховує моральний знос, розходження у використанні виробничої потужності основних засобів у різні роки їхньої експлуатації і необхідності збільшення витрат на ремонт в останні роки служби
Виробничий	Він забезпечує максимально рівномірний розподіл амортизації вартості на вироблену продукцію. Застосовується насамперед, для амортизації для основного технологічного устаткування.	Складно визначити сумарний виробіток об'єкта
Зменшення залишкової вартості (або зниження залишку)	Економічно обґрунтоване нарахування більшої суми амортизації в першому році використання об'єкта і поступове її зменшення надалі.	Норма амортизації значно вище, ніж при прямолінійному, її значення залишається незмінним протягом усього терміну використання об'єкта. База для нарахування амортизації при цьому методі постійно (рік від року) змінюється
Прискореного зменшення залишкової вартості	Накопичуються кошти для заміни об'єкта, що амортизується, у разі його швидкого морального старіння та інфляції. Забезпечується можливість збільшення частки витрат на ремонт об'єктів, які амортизуються, що припадає на останні роки використання їх, без відповідного збільшення витрат виробництва.	Норма амортизації при цьому методі значно вище, ніж при прямолінійному, її значення залишається незмінним протягом усього терміну використання об'єкта. База для нарахування амортизації постійно змінюється, що забезпечує швидку амортизацію об'єкта протягом перших років його експлуатації.
Кумулятивний	Ефект від використання цього методу такий же, як і від використання методу зменшення залишкової вартості.	Зменшення залишкової вартості відбувається повільніше, ніж у методі зменшення залишкової вартості та прискореного зменшення залишкової вартості

Джерело: узагальнено автором

Відповідно до п. 28 П(С)БО 7, певний метод амортизації із переліку пропонованих підприємства обирають самостійно. При цьому слід враховувати очікуваний спосіб отримання економічних вигод від використання основного засобу, величину і ритмічність перенесення

об'єктом своїх корисних властивостей на предмет праці та тривалість генерування об'єктом відповідних грошових потоків.

Критичний аналіз норм міжнародних і українських стандартів у сфері обліку основних засобів дозволив виявити позитивні і негативні сторони у вітчизняній амортизаційній політиці і за рубежом. У західній системі нарахування амортизації можна виділити такі позитивні моменти:

- у світовій практиці існує безліч методів оцінки об'єктів бухгалтерського обліку, в українському обліку, зазвичай, використовується лише первісна або залишкова вартість;
- допускається перехід від одного виду нарахування амортизації до іншого в ході експлуатації основних засобів;
- можливість коригувати строки використання основних засобів залежно від умов та інтенсивності експлуатації у встановлених межах, тоді як в українському законодавстві чітко прописані мінімальні терміни експлуатації основних засобів;
- норми амортизаційних відрахувань набагато вищі, ніж українські, при цьому відмінений прискорений метод нарахування амортизації.

Проведені дослідження свідчать, що більшість сільськогосподарських підприємств України через відносну простоту розрахунку застосовують прямолінійний метод амортизації основних засобів.

Але, на нашу думку, більш об'єктивним є застосування виробничого методу. Відповідно до п. 26 П(С)БО 7, вказаний метод передбачає визначення місячної суми амортизації як добутку фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

Використання основних засобів сільськогосподарських підприємств відрізняється значною сезонністю використання, має різний режим

експлуатації. Характерними є прості спеціалізованих засобів у міжсезоння та підвищений ступінь їх застосування в короткі календарні періоди особливої напруженості сільськогосподарських робіт.

Слід зазначити, що розподіл вартості новоствореної продукції для відтворення основних засобів можливо лише в кінці операційного циклу, який де-факто закінчується одночасно із вегетативним періодом. Проте амортизаційні нарахування згідно п. 29 П(С)БО 7 здійснюються щомісячно. При цьому невизначеними є як обсяг виробленої продукції, так і величина виробничої ставки амортизації.

При цьому кінцеві результати господарської діяльності не завжди об'єктивно відображають рівень інтенсивності використання основних засобів. Крім впливу людини на предмет праці, у сільському господарстві, зокрема, у рослинництві, відносно рівнозначними чинниками є ґрунтові характеристики, погодно-кліматичні умови, сортові властивості рослин, а також активність живих організмів. Всі вони здійснюють прямий вплив на формування валової продукції (врожаю) за лімітуючим параметром, який має критичне значення. Тому у різних операційних циклах використана вартість основних засобів (їх знос) згідно обсягу фактично виконаних робіт, що підлягає відшкодуванню, детермінує випадкову величину виробленої валової продукції. Вказана обставина унеможливорює коректний розрахунок відрахувань на відтворення основних засобів (амортизації) шляхом виділення частини вартості виробленої продукції.

З іншої сторони, визначення виробничої ставки амортизації та розміру амортизаційних відрахувань з урахуванням фактично виконаних робіт ускладнюється як значним різноманіттям операцій, так і відсутністю нормативів визначення вартості цих робіт. Спиратись на відповідні ринкові значення також складно, оскільки ринок сільськогосподарських послуг також повністю не сформований, відзначається значною волатильністю і неврівноваженістю.

Враховуючи викладене, для визначення суми амортизації нами пропонується використовувати облікові дані виробітку, тобто використання загального експлуатаційного ресурсу відповідного об'єкта основних засобів:

$$\text{ЗлВ} = \frac{\text{ВР}_\text{м}}{\text{ВР}_\text{з}} \cdot \text{К}_\text{кор}, \quad (3.1)$$

де ЗлВ – залишкова вартість об'єкта основних засобів, що амортизується, грн.;

$\text{В}_\text{м}$ – місячний обсяг виробітку об'єкта, од. виробітку (мотогодин, еталонних гектарів, тонно-кілометрів тощо);

$\text{Р}_\text{з}$ – загальний експлуатаційний ресурс об'єкта, од. виробітку;

$\text{К}_\text{к}$ – коефіцієнт корегування ставки амортизації за механізмом інтервального вибору [1, с. 148] за критерієм виробітку із врахуванням похибки, яка відображає ступінь фактичного зносу, суми та кількості переоцінок вартості об'єкта амортизації.

Фактичний знос об'єкта амортизації може не співпадати із розрахунковим значенням згідно амортизаційної політики підприємства, яка може змінюватися. Залежно від ступеня використання експлуатаційного ресурсу об'єкт втрачає функціональні властивості, які суттєво впливають на його придатність до використання (зниження продуктивності, ступеня безвідмовності, безпечності, а також підвищення енергоємності, витрат на обслуговування тощо). Ознаки зносу в своїй сукупності з огляду нерівномірності використання основних засобів протягом року можуть мати дискретний прояв між різними відносно стабільними в сенсі експлуатаційних властивостей станами. Вказані стани характеризуються пороговими значеннями, наприклад, властивостями об'єкту: нового, при 50 % та 99% зносу.

Відповідно до числових оцінок порогових станів фактичного зносу та відповідних переоцінок амортизованої вартості опрацьовуються функція вибору значення коефіцієнту корегування.

Однією з причин звуженого характеру відтворення основних засобів у сільському господарстві є недосконалість амортизаційної системи, яка не має

інвестиційного прямування. По-перше, розміри амортизаційних відрахувань не відповідають витратам основного капіталу в процесі виробництва. По-друге, кошти амортизаційного фонду використовуються не за призначенням.

Крім зазначених недоліків визначених методів амортизації, нами виділено загальні недоліки амортизації як джерела фінансування оновлення основних засобів:

- 1) не враховує моральний знос;
- 2) передбачає звужене відтворення у зв'язку з розвитком інфляційних процесів та науково-технічного прогресу;
- 3) амортизаційний фонд є фіктивним утворенням, кошти якого фактично використовуються на поточні цілі підприємства;
- 4) щорічне зменшення кількісного складу машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств та його вартості зменшують можливості оновлення активної частини основних засобів за рахунок лише їх амортизації.

Нині основна причина невідповідності амортизаційних відрахувань витратам основного капіталу в сільськогосподарському виробництві пов'язана з базою нарахування амортизації – вартістю основних засобів, яка не відповідає ринковій через відсутність дієвої практики їх переоцінки.

Недооцінені основні засоби позначаються на занижених розмірах амортизаційних відрахувань по відношенню до реальних витрат спожитого основного аграрного капіталу, зумовлюють необ'єктивність обсягів та структури всього авансованого капіталу сільського господарства. Як наслідок, нівелюються результативні показники сільськогосподарської діяльності, створюється ілюзія прибутковості галузі [114, с. 61].

Нами запропоновано вдосконалити методичні підходи до визначення норми амортизації з урахуванням концепції цінності грошей у часі. Вказана концепція базується на принципі: одна грошова одиниця сьогодні має більшу цінність, ніж через певний проміжок часу, оскільки в економіці діють інфляційні процеси, а також гроші можна інвестувати та отримати

додатковий прибуток. Тому виникає необхідність враховувати таку об'єктивно існуючу характеристику грошей, як часова цінність.

Серед основних причин, чому гроші втрачають свою вартість, виділяють наступні: інфляція, ризик, схильність до ліквідності. Інфляція пов'язана із загальним підвищенням цін у країні. Коли зростають ціни, знижується вартість грошової одиниці, тобто купівельна спроможність грошей сьогодні вища, ніж буде завтра. Ризик також зменшує вартість грошей. Стосовно основних засобів – це ризик зростання розцінок на будівельно-монтажні роботи, зростання цін на устаткування, транспортні та інші основні засоби, ризик передчасного спрацювання або виникнення критичного дефекту, що суттєво зменшує термін корисного використання основного засобу тощо. Ліквідність залежить від спроможності реалізувати активи підприємства, щоб одержати гроші. Інвестори схильні до ліквідності, а тому здебільшого віддають перевагу наявним грошам замість того, щоб вкладати їх у проекти, сподіваючись на майбутні доходи.

Особливістю основних засобів, окрім зазначених факторів зменшення цінності грошей, є наявність морального зносу. Моральний знос – це знос основних засобів внаслідок створення нових, прогресивніших і економічно ефективніших машин та устаткування. Створення ресурсощадних засобів і обладнання, застосування якого, з одного боку, дозволяє досягти більшої продуктивності, а з іншого – є екологічно доцільним, зумовлює заміщення наявних, працездатних основних засобів до настання часу їх повного фізичного зносу. При цьому слід зазначити, що більш досконалі основні засоби мають вищу ціну порівняно з менш продуктивними аналогами. Вказане обумовлюється додатковими витратами на розробку та впровадження інновацій – новітніх знань та технологій у виробництво. У той же час, з урахуванням концепції цінності грошей у часі, яка є базовою концепцією при обґрунтуванні будь-яких інвестиційних рішень, амортизаційний фонд не дозволяє компенсувати майбутніми відрахуваннями інфляційне зростання вартості основного засобу за термін амортизації.

Враховуючи, що процес формування амортизаційного фонду тривалий у часі, в інвестиційній практиці часто необхідно порівнювати вартість грошей на початку їхнього інвестування з вартістю грошей при їхньому поверненні. Порівнюючи вартість грошових коштів при їхньому інвестуванні і поверненні прийнято використовувати два поняття – майбутня вартість грошей і теперішня вартість грошей.

Наприклад, підприємство планує амортизувати основний засіб вартістю 100 тис. грн. протягом 5 років, використовуючи прямолінійний метод нарахування. Щорічні амортизаційні відрахування становлять 20 тис. грн. Визначимо майбутню вартість грошових коштів з урахуванням річних рівнів інфляції в Україні за останні п'ять років, використовуючи формулу складних відсотків для всіх елементів грошового потоку:

$$FV = \sum_{t=1}^n CF_t \cdot (1 + inf)^{n-t}, \quad (3.2)$$

де CF_t – елемент грошового потоку (щорічні амортизаційні відрахування) в t -му періоду, грн.;

inf – щорічний індекс зміни інфляції, коефіцієнт;

n – термін експлуатації, роки;

t – номер періоду, в якому проводяться розрахунки.

Враховуючи, що щорічні амортизаційні відрахування становлять 20 тис. грн., рівень інфляції у 2010 р. – 9,1 %, 2011 р. – 4,6 %, 2012 р. – (-0,2 %, тобто інфляційний чинник дорівнює нулю), 2013 р. – 0,5 %, 2014 р. – 24,9 % [67], а середньорічний темп інфляції 7,8 %, майбутня вартість амортизаційного фонду на відновлення засобу становить:

$$FV = 20(1 + 0,091)^4 + 20(1 + 0,046)^3 + 20(1+0)^2 + 20(1+0,005)^1 + 20(1 + 0,249)^0 - 100(1 + 0,078)^5 = -34,25 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, за існуючого рівня інфляції, підприємство не лише не зможе накопичити суму, необхідну для купівлі аналогічного основного засобу, але і за 5 років втратить 34,25 тис. грн. Отже, існуючі методи нарахування амортизації не забезпечують навіть простого відтворення основних засобів.

У випадку простого відтворення активної частини основних засобів, на нашу думку, річна норма амортизації (H_a) має розраховуватися наступним чином:

$$H_a = \frac{1}{n} \cdot (1 + \text{inf})^{n-t} \cdot 100 \%, \quad (3.3)$$

де n – нормативний термін експлуатації обладнання, роки;

inf – щорічний індекс зміни інфляції, коефіцієнт;

t – номер періоду, в якому проводяться розрахунки.

Оскільки врахування морального зносу є основною передумовою розширеного відтворення основних засобів, пропонуємо включати коефіцієнт морального зносу при розрахунку амортизації. Тоді формула (3.3) набуде вигляду:

$$H_a = \frac{1}{n} \cdot (1 + \text{inf})^{n-t} \cdot 100 \% + T_{\text{мор.зн}}, \quad (3.4)$$

де $T_{\text{мор.зн}}$ – темп морального зносу основних засобів у сільському господарстві, %.

Темп морального зносу визначити досить складно, оскільки не існує єдиного методичного підходу до визначення даного показника. Пропонуємо визначати моральний знос терміном оновлення основного капіталу. За проведеними нами розрахунками, термін оновлення основного капіталу в сільському господарстві України стрімко зменшується і у 2014 р. становить 12,8 років. Якщо прийняти цикл повного оновлення основних засобів сільського господарства за 12 – 15 років, то темп морального зносу становитиме 6,7 – 8,3 %.

З метою підвищення економічної ролі амортизації у відтворенні основних засобів на інноваційній основі, активізації інвестиційної діяльності у сільському господарстві, на наш погляд, необхідно:

1. З метою своєчасного і якісного відновлення основних засобів, сільськогосподарськими підприємствам слід формувати таку амортизаційну політику, що включатиме наступні елементи: проведення переоцінки основних засобів, визначення обґрунтованих строків корисного використання й способів нарахування амортизації об'єктів основних засобів, формування й

цільове використання амортизаційного фонду, вибір найефективніших форм відтворення основних засобів.

2. У фінансовому обліку сільськогосподарським підприємствам по активній частині основних засобів використовувати метод нагромащеної амортизації, що дозволить прискорити процес нагромадження амортизаційних відрахувань та просте відтворення засобів з урахуванням інфляції та темпів розвитку науково-технічного прогресу.

3. У податковому обліку необхідне впровадження застосування нелінійного методу нарахування амортизації основних засобів, коефіцієнтів прискорення, амортизаційної премії, що дозволить змістити в часі величину податку на прибуток до більш пізніх періодів, а податкову економію спрямувати на капітальні вкладення.

4. Для комплексного прийняття стратегічних рішень у процесі формування амортизаційної політики та механізму її реалізації необхідно об'єднати інформаційні можливості фінансового, податкового й управлінського обліку у єдину обліково-аналітичну систему – стратегічний облік амортизації основних засобів.

Для забезпечення більш ефективного управління утриманням основних виробничих засобів керівникам доцільно обґрунтувати ремонтну політику, яка має бути орієнтована на оптимізацію виробничих ресурсів, забезпечуючи їх раціональне використання відповідно до довгострокової стратегії управління основними засобами підприємства.

Згідно розробок О. Кундеуса, підприємство може використовувати різні підходи до проведення ремонтів основних засобів [90]: запобіжну ремонтну політику, що передбачає проведення планово-запобіжних ремонтів; аварійну ремонтну політику, при якій ремонтні роботи проводяться лише під час виходу основних засобів з експлуатації (аварійний ремонт); комбіновану політику.

Обґрунтовуючи перспективну стратегію ремонтів основних засобів підприємства, в якості умови оптимальності необхідно передбачати досягнення мінімальних значень величини недоотриманої продукції внаслідок простоїв, а також показника експлуатаційних витрат.

У даному аспекті, на нашу думку, найбільш виправданим є застосування системи планово-попереджувальних ремонтів. За рахунок упровадження такої ремонтної політики уможлиблюється відхід від ситуативного реагування на негативні явища і процеси (злами, аварії, катастрофи техногенного походження), що відбуваються із основними засобами підприємства. Одночасно забезпечується плановірність роботи підрозділів навіть у години пікових навантажень та періоди сезонної напруженості робіт. Крім того, вартість запобіжно-профілактичних ремонтів хоч і передбачає наявність вільних обігових засобів, проте, як правило, значно менша порівняно з вартістю робіт, що здійснюються в аварійному режимі. Проведення профілактичних ремонтних робіт у зимовий період забезпечує зайнятість трактористів-машиністів та готує техніку до початку нового операційного циклу у рослинництві. При цьому необхідно обґрунтувати періодичність та тривалість ремонтного циклу, здійснення контролю за ходом дотримання термінів та якості ремонтних робіт.

При виборі аварійної ремонтної політики слід враховувати, що існує досить високий ризик, що вийде з ладу одночасно декілька одиниць обладнання, що може поставити під загрозу виконання виробничої операції, порушення технологічного процесу, що негативно вплине на результати діяльності та фінансовий стан підприємства. Аварійна ремонтна політика забезпечує економію поточних витрат, однак у разі виникнення аварійних ситуацій витрати на ремонт та втрати валової продукції від простою можуть значно перевищити суму витрат на превентивні (профілактичні) заходи щодо підтримання технічної справності.

Таким чином, підприємству для планування та реалізації ремонтної політики необхідно формувати ремонтний фонд. Він створюється за рахунок рівномірних, встановлених на підприємстві розмірів відрахувань, що відносяться щомісячно на собівартість продукції.

Залежно від мети та завдань виділяють поточний і капітальний ремонти основних засобів. Витрати на проведення поточного ремонту є постійними, здійснюються відносно рівномірно протягом усього періоду експлуатації,

відносяться на витрати обігу підприємства після їх здійснення. Капітальний ремонт проводиться з певною періодичністю та потребує значних витрат.

Важливим завданням планування технічного розвитку підприємства є визначення межі експлуатації машин, обладнання та транспортних засобів. Технічні засоби виробництва слід підтримувати у стані, який забезпечує дотримання всіх параметрів технологічного процесу і виробництва продукції високої якості. Цього можливо досягти профілактичними заходами та своєчасним ремонтом і модернізацією обладнання. В умовах фінансової кризи деякі підприємства намагаються продовжити термін експлуатації технічних засобів виробництва. Однак настає момент, коли витрати на ремонт стають настільки великими, що навіть істотна модернізація не виправдовує вкладених коштів.

Альтернативою капітальному ремонту та модернізації виробничого об'єкта є його заміна новим. Щоб визначити, що економічно вигідніше, необхідно порівняти загальну величину витрат і втрат у першому і другому випадках. У першому – це вартість капітального ремонту, додаткові експлуатаційні витрати, а також додаткові витрати пов'язані зі збільшенням тривалості ремонтного циклу об'єкту основних засобів протягом року, а в другому – витрати, пов'язані з придбанням нової техніки скориговану на зміну продуктивності і втрати від недоамортизації старої. При цьому всі витрати необхідно звести одного часового періоду – одного року корисного використання основних засобів.

Існуюча методика розрахунку коефіцієнту економічної ефективності капітального ремонту має певні недоліки:

- 1) не враховано різницю в часових періодах використання капітально відремонтованого обладнання та абсолютно нової техніки;
- 2) не враховано додаткові витрати пов'язані зі збільшенням тривалості та трудомісткості ремонтного циклу капітально відремонтованого обладнання;
- 3) коефіцієнт β , що визначається відношенням тривалості ремонтного циклу відремонтованої машини до тривалості ремонтного циклу нової до

першого капремонту збільшує вартість нової техніки, тоді як зменшення ремонтного циклу нової техніки є перевагою порівняно з відремонтованою;

4) не врахована ліквідаційна вартість об'єкта основних засобів.

Нами удосконалено методику розрахунку коефіцієнта економічної ефективності капітального ремонту об'єкта основних засобів (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Існуючий та удосконалений підхід до розрахунку коефіцієнта економічної ефективності капітального ремонту техніки

Існуючий підхід		Удосконалений підхід	
$E_p = 1 - \frac{R + S_e}{(K_n \cdot \alpha \cdot \beta + S_a)}$		$E_p = 1 - \frac{R/n_{exc} + S_e}{(K_n/n_{exp}) \cdot \alpha - \Delta C_{rep} + (S_a - LV)}$	
R	витрати на капітальний ремонт машини, грн.	R	витрати на капітальний ремонт машини, грн.
S_e	сума перевищення експлуатаційних витрат для відремонтованої техніки порівняно з новою, грн.	n_{exc}	термін очікуваного використання капітально відремонтованого обладнання, років
K_n	балансова вартість нової машини, грн.	S_e	сума перевищення експлуатаційних витрат для відремонтованої техніки порівняно з новою, грн.
α	коефіцієнт, що показує відношення продуктивності капітально відремонтованої машини до продуктивності нової	K_n	балансова вартість нової машини, грн.
		n_{exp}	термін експлуатації (корисного використання) нового обладнання, років
β	коефіцієнт, що показує відношення тривалості ремонтного циклу відремонтованої машини до тривалості експлуатації нової до першого капремонту	α	коефіцієнт, що показує відношення продуктивності капітально відремонтованої машини до продуктивності нової
		ΔC_{rep}	додаткові витрати, пов'язані з подовженням ремонтного циклу капітально відремонтованого обладнання порівняно з новим за рік, грн.
S_a	втрати від недоамортизації старої машини	$S_a - LV$	різниця між залишковою вартістю старої машини та її ліквідаційною вартістю, грн.
Значення			
$E_p > 0$		Проведення капітального ремонту економічно доцільне	
$E_p < 0$		здійснювати капремонт економічно недоцільно, економічно виправданим є купівля нової техніки	
$E_p = 0$		варіанти вважаються рівноцінними, однак перевагу слід віддати новій техніці	

Джерело: удосконалено автором на основі [68, с. 131]

Аналогічно можна визначити ефективність модернізації. Оскільки модернізація, як правило, суміщається з ремонтом, то формула для визначення коефіцієнта ефективності витрат на капремонт і модернізацію, які здійснюються одночасно, має вигляд:

$$E_{pm} = 1 - \frac{(R + M)/n_{exc} + S_e}{(K_H/n_{exp}) \cdot \alpha - \Delta C_{rep} + (S_a - LV)}, \quad (3.5)$$

де M – витрати на модернізацію виробничого обладнання.

При цьому для визначення S_e , α , β необхідно брати відповідні показники модернізованої та нової техніки.

Розрахункові коефіцієнти E_p і E_{pm} можуть бути використані для економічного обґрунтування черговості заміни обладнання. В умовах обмежених фінансових ресурсів, передусім, замінюється обладнання з низьким коефіцієнтом витрат на його відновлення.

3.3. Обґрунтування джерел та способів відтворення основних засобів сільського господарства

Організаційно-економічний механізм відтворення основних засобів частково збігається із загальним механізмом інвестиційного процесу, а саме в тій його частині, яка належить до реального інвестування, тобто капітальних інвестицій. При фінансуванні відтворення основних засобів варто виділити основні блоки – складові цього процесу, а також вказати послідовність дій, що забезпечують оптимізацію відтворення основних засобів. При цьому слід відмітити, що цей процес не є одноразовим, а потребує постійного здійснення з метою забезпечення реалізації стратегічних цілей підприємства.

Оптимізація джерел відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств включає блок оптимізації системи використання власних коштів, блок оптимізації системи використання залучених ресурсів та блок оптимізації системи використання позикових

коштів, опосередковані взаємозв'язками з інформаційно-управлінською системою (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Оптимізація джерел відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств

Джерело: узагальнено автором

Фінансування відтворення основних засобів підприємств представляє собою спосіб мобілізації різних джерел фінансування та комплексного використання різних методів фінансування відтворення основних засобів. Досягнення балансу між використанням внутрішніх (власних ресурсів) та зовнішніх (залучених) джерел фінансування відтворювального процесу дозволяє підприємству більш гнучко провадити реалізацію обраної стратегії

розвитку, використовуючи більш прогресивні та екологічно обґрунтовані основні засоби.

Кожен із джерел фінансування має певні переваги і недоліки (табл. 3.11), тому відтворення основних засобів передбачає обґрунтування стратегії фінансування, аналіз альтернативних методів та джерел фінансування, реальну розробку схеми фінансування.

Таблиця 3.11

Переваги та недоліки внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах

Джерела фінансування	Переваги	Недоліки
Внутрішні	– легкість, швидкість мобілізації; – зниження ризику неплатоспроможності та банкрутства; – більш висока прибутковість у зв'язку з відсутністю необхідності виплат за залученими і позиковими джерелами; – збереження власності та управління власниками.	– обмеженість ресурсів, відволікання власних коштів від господарського обігу; – обмеженість незалежного контролю за ефективністю використання інвестиційних ресурсів
Зовнішні	– можливість залучення коштів у необхідних масштабах; – наявність незалежного контролю за ефективністю використання коштів на відтворення засобів	– складність і тривалість процедури залучення коштів; – необхідність надання гарантій фінансової стійкості; – необхідність застави; – підвищення ризику неплатоспроможності та банкрутства; – зменшення прибутку у зв'язку з необхідністю виплат за залученими і позиковими джерелами; – можливість втрати власності та управління підприємством

Джерело: узагальнено автором

Власні фінансові кошти підприємства використовуються переважно для фінансування технічного вдосконалення засобів праці:

- дообладнання немеханізованих виробництв і процесів, часткова модернізація виробничої системи підприємства;
- заміна застарілої техніки, модернізацію обладнання;

- усунення протиріч базисного техніко-технологічного забезпечення виробництва, досягнення його пропорційного розвитку;
- стимулювання персоналу до креативних змін, вправдженню успішних новацій у сфері технічного переозброєння як оновних, так і допоміжних виробничих процесів;
- розвиток винахідництва та раціоналізаторства.

На нашу думку, при обґрунтуванні спрямування частини прибутку на придбання основних засобів необхідно порівняти результати використання техніки з ефектом від реінвестування коштів в операційну діяльність підприємства як альтернатива вкладень.

$$P_{\text{own.f}} = \sum_{i=1}^n \pi_i \cdot R_i, \text{ або } P_{\text{own.f}} = \frac{Pr_{\text{op}}}{AC} \cdot 100 \%, \quad (3.6)$$

де $P_{\text{own.f}}$ – ціна власних коштів підприємства, %;

π_i – питома вага i -го виду сільськогосподарської продукції у структурі товарної продукції підприємства, коефіцієнт;

R_i – рівень рентабельності виробництва i -го виду сільськогосподарської продукції, %

Pr_{op} – прибуток від операційної діяльності, грн.;

AC – авансований капітал у виробничу діяльність, грн.

Проект заміни застарілого устаткування за рахунок амортизаційного фонду є природним процесом продовження виробничої діяльності в незмінних масштабах. Зазвичай, такі проекти не потребують тривалих і складних процедур обґрунтування і прийняття рішень. Багатоальтернативність може з'явитися лише у разі існування кількох типів подібного обладнання. У такому випадку необхідно обґрунтувати переваги одного з них.

Для оцінки альтернативних варіантів придбання нових енергозасобів нами пропонується здійснювати функціонально-вартісний аналіз, що дозволяє порівняти функціональність енергозасобу з витратами на його придбання та експлуатацію. Функціонально-вартісний аналіз доцільно проводити за наступною схемою:

- 1) виявлення фактичної потреби в енергозасобі;
- 2) пошук альтернативних варіантів енергозасобів, що відрізняються за потужністю, показниками продуктивності, ціною та експлуатаційними витратами тощо;
- 3) визначення переліку функціональних показників та вимог підприємства щодо функціонування енергозасобу в процесі виробничої діяльності;
- 4) оцінка вартісних показників енергозасобу, що включають не лише ціну придбання (надходження) енергозасобу, але і поточні експлуатаційні витрати, оскільки дешевші енергозасоби можуть бути значно дорожчими в обслуговуванні у зв'язку з частими поломками чи дорогими деталями для ремонту;
- 5) приведення функціональних та вартісних показників до спів ставних одиниць. Зокрема, для функціональних характеристик оцінки виробітку доцільно використовувати показник умовного еталонного гектара, що враховує вид робіт, їх складність. На трактор кожної марки встановлені годинний і змінний наробіток в еталонних умовах – еталонний виробіток в умовних еталонних гектарах. Фізичні обсяги кожного виду тракторних робіт переводяться в умовні еталонні гектари за допомогою коефіцієнтів які є відношенням еталонного виробітку трактора до технічно обґрунтованої норми наробітку на конкретній роботі при 7-годинному робочому дні. Для вартісних показників варто обрати один часовий період – година, зміна, рік;
- 6) на основі функціональних показників розрахувати функціональний індекс за формулою:

$$I_{\text{функц}} = \text{ВР} \cdot \left(\frac{K_{\text{надійн}}}{0,87} \right) \cdot \left(\frac{3_{\text{річ}}}{1500} \right), \quad (3.7)$$

де $I_{\text{функц}}$ – функціональний індекс енергозасобу;

ВР – середній виробіток енергозасобу, ум.ет.га/год.;

$K_{\text{надійн}}$ – коефіцієнт надійності енергозасобу, коефіцієнт (0,87 – нормативний коефіцієнт надійності енергозасобу);

$Z_{річ}$ – річне завантаження енергозасобу, год. (1500 – норматив річного завантаження енергозасобу).

7) на основі вартісних показників надходження та використання енергозасобу визначається вартісний індекс:

$$I_{варт} = \frac{A_p}{OP} + O_{пал} \cdot C_{пал} + \frac{\%B_{рем} \cdot Ц}{OP} + \frac{ЗП_{год}}{ВР_{год}}, \quad (3.8)$$

де $I_{варт}$ – вартісний індекс енергозасобу;

A_p – річні амортизаційні відрахування (за прямолінійним методом), грн.;

OP – номінальний обсяг роботи енергозасобу за рік, ум.ет.га;

$O_{пал}$ – витрати палива, кг/ум.ет.га;

$C_{пал}$ – ціна пального, грн/кг; %

$B_{рем}$ – норматив щорічних відрахувань на поточний ремонт енергозасобу та його технічне обслуговування, коефіцієнт;

$Ц$ – ціна придбання (надходження) енергозасобу, грн.;

$ЗП_{год}$ – заробітна плата тракториста-машиніста за 1 люд.-год.;

$ВР_{год}$ – виробіток енергозасобу за 1 год., ум.ет.га;

8) у підсумку розраховується функціонально-вартісний коефіцієнт енергозасобу як співвідношення вартісного та функціонального індексу. Серед альтернативних варіантів енергозасобів обирають той, що забезпечує мінімальний рівень даного коефіцієнту, оскільки показує рівень витрат на придбання та експлуатацію основного засобу на одиницю корисності (функціональності) енергозасобу (табл. 3.12).

ТОВ «Федунка» планує придбання колісного трактора 3-го класу для виконання основного обробітку ґрунту та догляду за посівами. Дослідивши ринок тракторів інженер обрав 3 альтернативних варіанти, трактори марок ДжДір 7810, Т-150К, ХТЗ-17021.

Проведемо порівняння трьох альтернативних варіантів придбання колісних тракторів 3-го класу з використанням запропонованої методики (додаток III).

Таблиця 3.12

**Функціонально-вартісний аналіз енергозасобів у
сільськогосподарських підприємствах**

Енергомашина, марка			
Функціональні показники	Значення	Вартісні показники	Значення
Основний технологічний параметр (максимальне тягове зусилля для тракторів, кН; вантажопідйомність для автомобілів, т; пропускна здатність для комбайнів, кг/с)		Ціна (вартість) енергозасобу, грн.	
Потужність двигуна, кВт		Амортизаційні відрахування на роботу енергозасобу, грн./ум.ет.га	
Кількість та перелік операцій, що виконує енергозасіб			
Середній виробіток енергозасобу, ум.ет.га/год.		Витрати палива, грн./ум.ет.га	
Нормативне річне завантаження, год.		Витрати пов'язані з обслуговуванням енергозасобу, грн./ум.ет.га	
Термін експлуатації, років			
Витрати палива, кг/ум.ет.га		Витрати пов'язані з ремонтом енергозасобу, грн./ум.ет.га	
Тривалість ремонтного циклу за рік, днів			
Коефіцієнт надійності енергозасобу		Витрати на оплату праці обслуговуючого персоналу, грн./ум.ет.га	
Функціональний індекс		Вартісний індекс	
$\text{Функціонально-вартісний коефіцієнт енергозасобу} = \frac{\text{вартісний індекс}}{\text{функціональний індекс}} \Rightarrow \min$			

Джерело: розробка автора

На основі проведеного функціонально-вартісного аналізу тракторів 3-го класу для сільськогосподарського підприємства найбільш доцільним є придбання трактора John Deere 7810, який має мінімальний функціонально-вартісний коефіцієнт – 131,59.

Залучені фінансові кошти є способом збільшення власного капіталу, оскільки не повертаються особам, що їх надали. Формами залучення коштів є емісія акцій. Використовується за наявності в підприємстві потужного науково-технічного потенціалу і доступний лише підприємствам, що мають організаційно-правову форму публічних чи приватних акціонерних товариств. Поширений в економічно розвинутих країнах. В Україні непопулярний, зокрема через нерозвинутість фондового ринку.

Додаткова емісія акцій використовується для реалізації проектів технічного переоснащення, розширення та нового будівництва. Застосування цього методу пояснюється тим, що витрати, пов'язані з проведенням емісії, можуть бути покриті лише значними обсягами залучення фінансових ресурсів.

До переваг даного методу можна віднести:

- виплати за користування залучених ресурсів не мають безумовного характеру, а здійснюються в залежності від фінансового результату акціонерного товариства;
- має істотні масштаби і не обмежений у термінах;
- емісія акцій дозволяє забезпечити формування необхідного обсягу фінансових ресурсів, а також відстрочити виплату дивідендів до настання того періоду, коли основні засоби почнуть генерувати доходи;
- контроль власників акцій за цільовим використанням коштів;
- поліпшення іміджу, фінансового стану, зростання капіталізації, розширення та розвиток діяльності підприємства.

Недоліками акціонування, а також інших форм часткового фінансування є наступні:

- значні операційні витрати на лістинг акцій;
- складна процедура емісії цінних паперів, великі грошові витрати на професійні послуги учасників ринку цінних паперів;
- виплата дивідендів;
- інформаційна відкритість емітента.

Це джерело є платним, оскільки акціонери купують акції, розраховуючи на дивіденди. Недостатній розмір дивідендів може призвести до того, що додатковий випуск акції для фінансування оновлення основних засобів не буде розміщений. Отже, всі обставини, пов'язані з додатковою емісією акцій, повинні бути ретельно проаналізовані та зважені.

Досить популярним кредитним ресурсом серед сільськогосподарських підприємств останнім часом набуло кредитування на придбання

сільськогосподарської техніки. Скористатися таким ресурсом можуть лише підприємства, в яких земельний фонд стартує з 200 га і з оборотами в 15 – 20 млн. грн. Ставка по банкам становить 25 – 35 % і видають такий кредит на термін 5 – 7 років. Гранична сума ресурсу – до 1 млн. грн., мінімальний авансований платіж – 25 %. Страхування майна в середньому дорівнює 1 – 5 % і має проводитися акредитованою компанією. Деякі банки можуть додатково вимагати від клієнта заставу і чим вища її вартість, тим менший може бути авансований платіж. В якості заставного майна можуть виступати власний транспорт та сільськогосподарська техніка [145; 146; 147; 148].

Нами запропоновано для обґрунтування використання зовнішніх джерел фінансування придбання (відтворення) основних виробничих засобів використовувати показники дисконтованих інвестиційних витрат (DIC – discounted investment costs) та чистих дисконтованих інвестиційних витрат (NDIC – netto discounted investment costs) з урахуванням принципів зміни цінності грошей у часі (динамічний підхід).

При використанні банківського кредиту як джерела придбання основних засобів виникають витрати пов'язані зі сплатою відсотків та річні витрати на погашення основного боргу:

$$DIC_{cr} = \sum_{t=1}^n \left(\frac{C_{debt_t} + PP_t - A_t}{(1 + Inf)^t} \right) \rightarrow \min, \quad (3.9)$$

де DIC_{cr} – дисконтовані інвестиційні витрати при використанні банківського кредиту для придбання основних виробничих засобів за весь період дії кредитного договору, грн.;

C_{debt_t} – річні витрати на погашення основного боргу, грн.;

PP_t – відсоткові платежі за користування банківським кредитом, грн.;

A_t – річна сума амортизації придбаного основного засобу, грн.;

Inf – річний індекс інфляції за t -рік, коефіцієнт;

t – номер року, за який проводиться розрахунок;

n – кількість років кредитного договору.

Відповідно, варіант кредитування, що забезпечує мінімум дисконтованих інвестиційних витрат на придбання основних виробничих засобів є найбільш доцільним.

На нашу думку, при розрахунку чистих дисконтованих інвестиційних витрат необхідно враховувати не лише витрати, але і можливі надходження від використання основних виробничих засобів:

$$NDIC_{cr} = \sum_{t=1}^n \frac{INC_t}{(1 + r_{alt})^t} - \sum_{t=1}^n \left(\frac{C_{pr_t} + C_{debt_t} + PP_t - A_t}{(1 + Inf)^t} \right) + \frac{FAS_{liq}}{(1 + Inf)^n} > 0, \quad (3.10)$$

де $NDIC_{cr}$ – чисті дисконтовані інвестиційні витрати на банківське кредитування придбання основних виробничих засобів, грн.;

INC_t – дохід від використання технічного засобу у t -му році (виручка від реалізації продукції, виробленої з використанням технічного засобу; збільшення виробітку працівників та валової продукції тощо), грн.;

r_{alt} – дохідність альтернативного варіанта використання фінансових ресурсів, найменша безризикова річна ставка відсотку, коефіцієнт;

C_{pr_t} – витрати, пов'язані з виробництвом продукції та використанням технічного засобу у t -му році, грн.;

FAS_{liq} – чиста ліквідаційна вартість основного засобу на кінець періоду експлуатації, грн.;

t – номер року, за який проводиться розрахунок;

n – кількість років експлуатації засобу.

У випадку, якщо $NDIC_{cr} > 0$, то підприємство отримає додатковий грошовий потік від придбання технічного засобу в кредит і дозволить компенсувати всі витрати пов'язані з погашенням боргу та виплатою відсотків за користування кредитом. В іншому випадку, підприємству недоцільно залучати кредитні ресурси для придбання технічного засобу або ж здійснювати пошук більш дешевших банківських кредитів, оскільки надходження не дозволяють компенсувати витрати за даної ставки позичкового відсотка.

В умовах росту відсоткових ставок фінансові установи роблять ставку на партнерські програми з виробниками та дистриб'юторами сільгосптехніки. Обсяги фінансування в рамках партнерських програм у «Райффайзен Банку Аваль» за 2015 р. зросли більш ніж в 2,6 рази в порівнянні з 2014 р. за рахунок нижчих відсотків, порівняно з класичним кредитуванням, а також якісне сервісне обслуговування техніки, яке беруть на себе дилери [146]. На сьогодні банк пропонує подібні програми зі світовими виробниками John Deere, CLAAS, AGCO (бренди Challenger, Fendt, Massey Ferguson), CNH (Case IH, New Holland), BELARUS. Партнерська програма розрахована на термін від 1 до 5 років з першим внеском від 20 % та пільговою ставкою від 15 % до 22 % залежно від терміну і розміру першого внеску (середня ринкова на сьогодні – близько 23%).

Подібні програми є в портфелях і лізингових компаній. ОТП Лізинг співпрацює з основними виробниками сільгосптехніки, а саме John Deere, CNH, AGCO, CLAAS, Berthoud, Manitou, Kuhn, Lemken та іншими. Як і у випадку з кредитуванням, партнерські лізингові програми компанії передбачають зниження відсоткової ставки до 11 – 20 % в гривні проти 24 % при стандартному фінансуванні. Перший внесок – 40 %, термін лізингу – до 3 років.

На ринку також можна знайти кредитні програми з нульовими першим внеском та комісією, без вимоги страхувати об'єкт кредитування чи лізингу. Заставою, як правило, є техніка. Пропонуються різні графіки погашення: щомісячно, щоквартально чи за індивідуальним графіком. Наприклад, можна перенести виплати з літніх місяців, коли триває збирання врожаю і ціни на зерно традиційно низькі, на жовтень-грудень.

Одним з інструментів кредитування різних операцій з купівлі машин, обладнання та інших товарів є лізинг. Згідно чинного законодавства, лізингом є вид цивільно-правових відносин, за якими лізингодавець зобов'язується набути у власність неспоживну річ, визначену індивідуальними ознаками та віднесену до основних фондів, у продавця

(постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі) [177]. Його застосовують передусім для швидкого освоєння великих технічних новацій, що вимагає придбання дорогого обладнання.

Основними перевагами лізингу для сільськогосподарських підприємств є:

- можливість об'єднання процесів та економії на відповідних трансакційних витратах щодо пошуку засобів із заданими технічними параметрами, опрацювання найвигіднішої моделі страхування такого майна, та отримання банківських послуг (обслуговування кредиту, операційного банкінгу) на пільгових умовах;

- досяжність права цільового використання основними засобами без одночасного вилучення значних власних засобів обігу із господарського обороту;

- можливість узгодження порядку розрахунків (лізингових платежів) за сприятливими умовами відповідно до специфіки операційних процесів у сільському господарстві;

- лізингові платежі відносять на собівартість продукції (послуг), що дає змогу зменшити базу оподаткування і податкові платежі;

- можливість застосувати механізм прискореної амортизації, що дозволяє лізингоодержувачу істотно скоротити виплати з податку на прибуток у перші роки після придбання основних засобів [177];

- після того, як термін дії контракту лізингу закінчиться, майно опиниться на балансі лізингоодержувача за найменшою, фактично – нульовою залишковою ціною.

З економічного погляду для учасників лізингової угоди кращим є фінансовий лізинг. Однак часто використовують оперативний лізинг, який є зручним за умов, коли підприємство, що взяло в оренду обладнання, не цілком впевнене в успішності свого проекту і тому укладає угоду на короткий термін з наміром повернути обладнання, якщо потреби в ньому не буде.

При обґрунтуванні використання фінансового лізингу як джерела відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств необхідно враховувати наступне:

- 1) за умовами фінансового лізингу передбачається авансований платіж у розмірі 20 – 30 % балансової вартості техніки;
- 2) за користування об'єктом лізингу сплачуються лізингові платежі щорічно, поквартально, помісячно чи з урахуванням сезонів, який також включає витрати на обслуговування;
- 3) при використанні схеми фінансового лізингу виникає податкова економія на комісійній винагороді та податкова економія на амортизації;
- 4) у кінці лізингової угоди виникають додаткові витрати, пов'язані з викупом техніки за залишковою вартістю.

Враховуючи зазначене вважаємо, що розрахунок дисконтованих інвестиційних витрат та чистих дисконтованих інвестиційних витрат має здійснюватися за наступними формулами:

$$DIC_{Lis} = \sum_{t=1}^n \left(\frac{LisP_t - Stax_t}{(1 + Inf)^t} \right) + \frac{FAS_{rv}}{(1 + Inf)^n} \rightarrow \min, \quad (3.11)$$

де DIC_{Lis} – дисконтовані інвестиційні витрати на придбання основних виробничих засобів шляхом фінансового лізингу, грн.;

$LisP_t$ – щорічні лізингові платежі лізингодавцю за користування об'єктом фінансового лізингу, грн.;

$Stax_t$ – податкова економія на комісії лізингодавця та податкова економія на амортизаційних відрахуваннях;

FAS_{rv} – витрати на викуп основних виробничих засобів за залишковою вартістю в кінці терміну фінансового лізингу, грн.;

Inf – річний індекс інфляції за t-рік, коефіцієнт;

t – номер року, за який проводиться розрахунок;

n – кількість років договору фінансового лізингу.

$$NDIC_{Lis} = \sum_{t=1}^n \frac{INC_t}{(1 + r_{alt})^t} - \sum_{t=1}^n \left(\frac{LisP_t - Stax_t}{(1 + Inf)^t} \right) - \frac{FAS_{rv}}{(1 + Inf)^n} > 0, \quad (3.12)$$

де $NDIC_{Lis}$ – чисті дисконтовані інвестиційні витрати на придбання основних виробничих засобів шляхом фінансового лізингу, грн.;

INC_t – дохід від використання технічного засобу у t -му році, грн.

Відповідно, використання фінансового лізингу для сільськогосподарських підприємств доцільне у тому випадку, якщо дисконтовані інвестиційні витрати є нижчими порівняно з іншими альтернативними джерелами фінансування, а чисті дисконтовані інвестиційні витрати мають позитивне значення.

За обмежених фінансових ресурсів підприємства доцільно використовувати принципово нові механізми залучення коштів в оновлення основних засобів, серед яких важливу роль відіграє фінансування за участю венчурного капіталу. Венчурне фінансування, за визначенням Європейської асоціації прямого та венчурного інвестування, – це акціонерний капітал, який надається професійними підприємствами, які інвестують, одночасно беручи участь в управлінні, в приватні підприємства, які демонструють значний потенціал зростання, на фазах їх початого розвитку, розширення та перетворення [143].

Обов'язковою умовою такого інвестування є участь інвестора в управлінні інноваційною підприємством і отримання прибутків від продажу її акцій на фондовій біржі.

Фінансування інноваційних проектів за участю венчурного капіталу активно використовують у країнах з розвинутою економікою. Підприємства венчурного капіталу (інвестиційні венчурні фонди, венчурні капіталісти), так само як і банки, надають фінансові кошти, необхідні для інновацій. Однак банківське та венчурне фінансування суттєво різняться. Бізнес-модель банківської діяльності передбачає отримання винагороди (відсоткових виплат) за строкове користування наданим капіталом (кредитами). У переважній більшості випадків, банки з метою мінімізації можливих ризиків неповернення позики вимагають від позичальника певних гарантій у вигляді застави майна, наявності поручителів (у тому числі з боку державних структур) тощо. Натомість, система венчурного фінансового забезпечення

передбачає дольове володіння співзасновників, включаючи організації-донори такого вечурного фінансування – «бізнес-ангели», що отримують пакет акцій (чи інших деривативів підприємства-реципієнта) пропорційно вартості інвестицій. Банки надають перевагу короткостроковим позикам, а підприємства венчурного капіталу роблять внески на довгостроковий період і не вимагають від підприємців банківських гарантій, а отже, беруть на себе значний ризик. Мета венчурного інвестора – вкладення коштів у підприємство, яке організовує роботу настільки ефективно, щоб через 5–7 років після продажу акцій отримати суму, яка в 3–5 разів перевищила б початковий внесок.

Діяльність венчурних підприємств характеризується певними особливостями:

- 1) кошти вкладаються у венчурний бізнес без гарантій з боку венчурного підприємства;
- 2) кошти надаються на безвідсотковій основі, тобто ризиковий капітал розміщується не як кредит, а у вигляді паю до статутного фонду підприємства;
- 3) венчурні інвестори є активними учасниками інноваційного процесу. Вони не залишають компанію після надання їй фінансових ресурсів, а беруть активну участь в управлінні нею;
- 4) вкладники капіталу змушені очікувати в середньому від 3 до 5 років, щоб переконатись у перспективності вкладень, і до 10 років, щоб отримати прибуток на вкладений капітал;
- 5) повернення вкладених коштів венчурним інвестором здійснюється в момент виходу цінних паперів підприємства на відкритий ринок і залежно від частки участі в наданні коштів.

Інвестування підприємства-реципієнта із залученням венчурних фондів передбачає механізм прямих інвестицій. При цьому класична схема використання капіталу, нагромадженого у пенсійних та страхових фондах, унаслідок переходу до інформаційної ери розвитку людства стає другорядною. Все частіше використовується особистий капітал власників

венчурних фондів чи приватних осіб за схемою індивідуального фінансування визначених стартапів чи колективного краундфандин. За змістом – це залучення капіталу на кілька років в підприємства, що мають шанси швидкого росту. Тобто, головне призначення венчурного інвестування – надання оборотних коштів для невеликих рентабельних підприємств. Підприємства з венчурною підтримкою більш підготовлені до засвоєння інновацій, швидше розвиваються і створюють більше робочих місць, ніж великі компанії. На практиці частіше зустрічається комбінована форма венчурного інвестування, при якій частина коштів вноситься в акціонерний капітал, а інша надається у формі інвестиційного кредиту.

Станом на 31.12.2014 р. в Україні діяли 336 компаній з управління активами (КУА). Упродовж року кількість КУА стабільно падає: нові компанії входили в бізнес, але їх було менше, ніж тих, які виходили з ринку. Кількісно галузь управління активами інституційних інвесторів у 2014 р. скоротилося більш ніж на 3 %, тобто на 11 КУА (за 2013 р. – на 6 КУА), хоча залишається більшою, ніж напередодні фінансової кризи 2008 р. Кількість інститутів спільного інвестування у 2014 р. почала також скорочуватися: за рік їх стало менше на 35 фондів після зростання на 60 у 2013 р. [4]

Український венчурний капітал схильний реалізовувати середньо- та короткострокові інвестиційні проекти. Галузева структура венчурних інвестицій в Україні є деформованою, основними реципієнтами венчурних інвестицій є комп'ютерна техніка та фінансові послуги. При цьому галузева структура інвестицій венчурних фондів європейських країн більш диверсифікована, а частка інвестицій в сільське господарство становить 0,4 % і поступово збільшується.

Незважаючи на поступове посилення позицій малих та середніх підприємств, до цього часу вони залишаються в ситуації так званого «кредитного вакууму». Оскільки кредитні спілки не володіють достатніми фінансовими ресурсами для задоволення попиту сільгоспвиробників на додаткові кошти, особливо для придбання основних засобів.

Тому одним з альтернативних джерел залучення фінансових ресурсів для малих підприємств у сільському господарстві є використання аграрних розписок. Аграрна розписка – товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених в ньому умовах [171].

Такий вид кредитування передбачає запозичення під заставу майбутнього урожаю, що зручно як для позичальника, так і для кредитора. Перший дістає доступ до матеріально-технічних і фінансових ресурсів, а другий – гарантію повернення позики.

Характерними ознаками аграрної розписки є:

- виступає як інструмент кредитування;
- безумовне зобов'язання боржника перед кредитором;
- виписується за гроші, поставлений товар, послуги, виконані роботи;
- використання застави у вигляді майбутнього врожаю;
- прив'язка до конкретної земельної ділянки;
- зобов'язання, забезпечення та їх реєстрація в одному документі;
- спрощена процедура стягнення.

В Україні законодавче регулювання обігу аграрних розписок включає наступні нормативно-правові акти:

- 1) Закон України «Про аграрні розписки»;
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Реєстру аграрних розписок»;
- 3) Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» та «Про правила ведення нотаріального діловодства».

Залежно від того, який вид розрахунків обере сільгоспвиробник (продукція чи фінанси), аграрні розписки поділяються на товарні та фінансові. Згідно ст. 3 Закону України «Про аграрні розписки» від 06.11.2012 р. № 5479-VI, товарна аграрна розписка – це аграрна розписка, що встановлює безумовне зобов'язання боржника за аграрною розпискою

здійснити поставку узгодженої сільськогосподарської продукції, якість, кількість, місце та строк поставки якої визначені аграрною розпискою [171].

Відповідно до положень ст. 5 зазначеного Закону, фінансова аграрна розписка – це аграрна розписка, що встановлює безумовне зобов'язання боржника сплатити грошову суму, розмір якої визначається за погодженою боржником і кредитором формулою з урахуванням цін на сільськогосподарську продукцію у визначеній кількості та якості. Частиною 2 ст. 5 Закону встановлюються обмеження щодо порядку здійснення розрахунків, згідно якої виконання боржником зобов'язань за фінансовими аграрними розписками здійснюється лише в безготівковій формі.

Безумовною перевагою фінансових аграрних розписок для сільгоспвиробників є можливість наперед отримати грошові кошти під заставу майбутнього урожаю. В цьому полягає головна відмінність її від банківського кредиту, оскільки банк здійснює фінансування лише на суму, забезпечену заставою рухомого та нерухомого майна, тобто основних засобів і сільськогосподарське підприємство отримує кошти не в тому розмірі в якому вони необхідні, а лише на скільки вистачає застави. А включення майбутнього урожаю у перелік заставного майна дозволяє отримати більше фінансових ресурсів, тобто не «за можливості», а «за потреби». Ще однією перевагою аграрної розписки є швидкість її оформлення (до 10 днів), тоді як на оформлення кредиту витрачається до 1,5 міс.

Отже, предметом застави за аграрною розпискою є майбутній врожай сільськогосподарської продукції. Слід відмітити, що земля не є предметом застави за аграрною розпискою.

Законодавством передбачено, що видавати аграрні розписки мають право лише особи, у власності яких перебувають земельні ділянки сільськогосподарського призначення або які мають право користування такою земельною ділянкою на законних підставах для здійснення виробництва сільськогосподарської продукції. (ст. 2 Закону) [171]. Мінімальний розмір земельної ділянки погоджується сторонами аграрної

розписки. Для того, щоб аграрна розписка мала юридичну силу, вона повинна бути нотаріально засвідчена та зареєстрована в Єдиному реєстрі (ЄРАР), який має вести Мінагрополітики, інакше він не матиме юридичної сили.

Механізм дії аграрних розписок наведено на рис. 3.8.

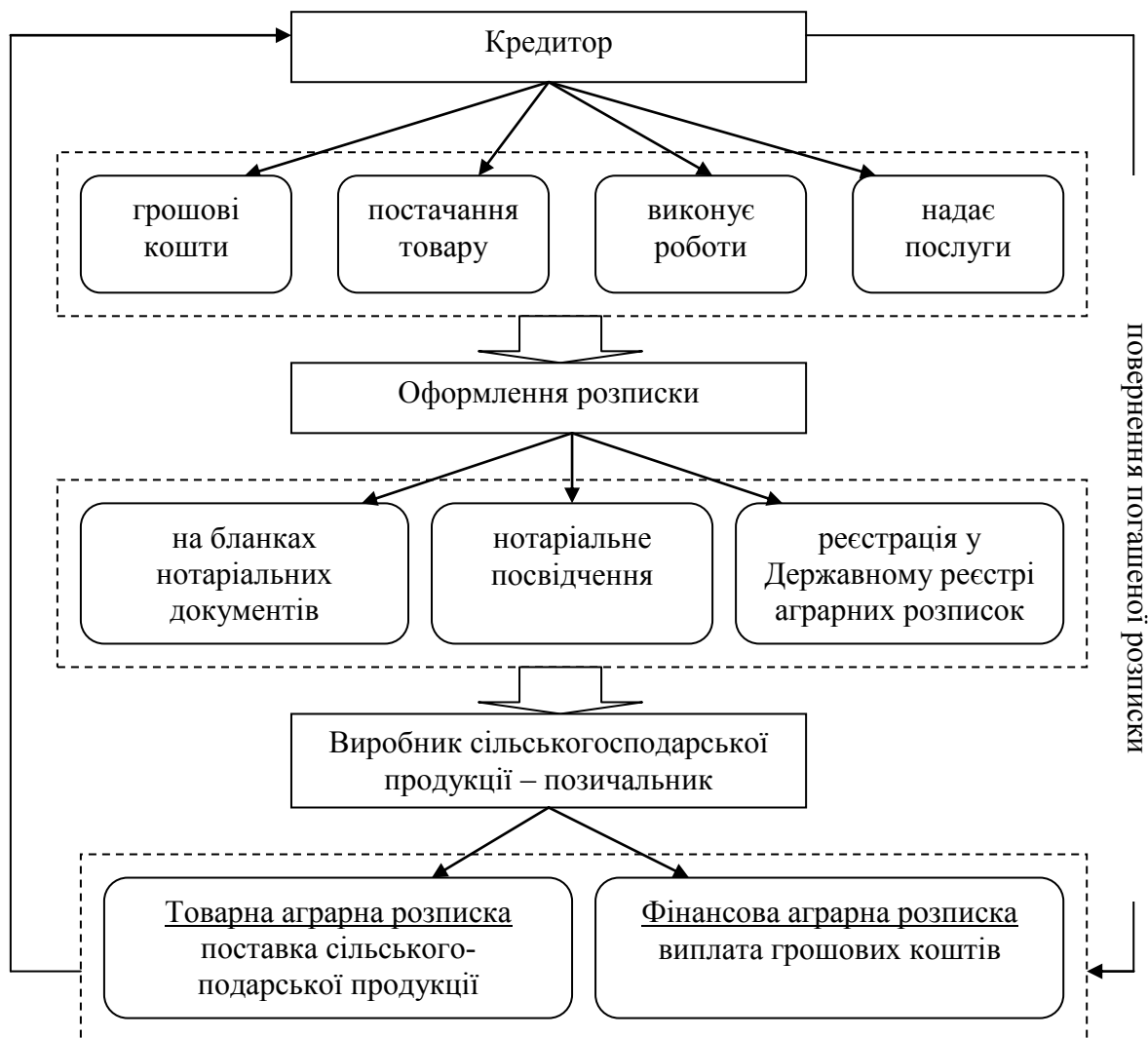

Рис. 3.8. Механізм дії аграрних розписок

Джерело: розробка автора на основі [171]

Таким чином, використання аграрних розписок забезпечить сільськогосподарським товаровиробникам спрощений доступ до фінансових та матеріально-технічних ресурсів, позитивно вплине на фінансову стійкість підприємств і відкриє можливості виходу на нових покупців чи постачальників.

В Україні аграрні розписки почали впроваджувати ще в жовтні 2014 р. У Полтавській області стартував перший пілотний проект, через рік цей інструмент поширився ще на три області – Вінницьку, Харківську та Черкаську. Полтавські аграрії оформили і виконали 10 аграрних розписок на суму близько 50 млн. грн.

Одним із перспективних шляхів застосування аграрної розписки є можливість її обороту на вторинному ринку, однак даний напрям потребує законодавчо-нормативного врегулювання.

Нами розроблені методичні підходи щодо обґрунтування використання аграрних розписок у якості джерела відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, що базуються на таких положеннях:

1) виконання аграрної розписки орієнтоване на один операційний цикл або період до року, тому за рахунок даного інструменту може фінансуватися відтворення недорогих енергозасобів або сільськогосподарських машин;

2) для аграрної розписки обираються ті культури, на вирощуванні яких спеціалізується підприємство, а також у процесі яких використовується придбаний основний засіб. Такими основними культурами для сільськогосподарських підприємств України є озима пшениця, кукурудза на зерно, насіння соняшнику та соя;

3) при розрахунку обсягу виробництва, що покриває зобов'язання по аграрній розписці (вартість придбання основного засобу) використовують середню ціну реалізації на культуру по області та виробничу собівартість, що склалася на сільськогосподарському підприємстві;

4) при визначенні посівних площ під культури, що виступають як застава аграрної розписки доцільно використовувати середній рівень урожайності за останні три роки;

5) при купівлі основного засобу, суму зобов'язання за аграрною розпискою доцільно зменшити на суму річної амортизації, оскільки ці кошти залишаться в підприємстві на просте відтворення цього засобу в майбутньому.

Виходячи з цих положень обсяг виробництва продукції (валовий збір культури), що забезпечує виконання зобов'язань по аграрній розписці для придбання основного засобу визначається за формулою:

$$Q_{cr} = \frac{FAS_c + C_{of} - A_t}{P - C_{pr}}, \quad (3.13)$$

де Q_{cr} – валовий збір культури, що виступає як предмет застави за аграрною розпискою для придбання основного засобу;

FAS_c – вартість придбання (ціна) основного засобу, грн.;

C_{of} – витрати на оформлення аграрної розписки;

A_t – річні амортизаційні відрахування на використання основного засобу, придбаного за аграрною розпискою;

P – середня прогнозована ціна реалізації сільськогосподарської культури в області за аграрною розпискою, грн./ц;

C_{pr} – виробнича собівартість культури у сільськогосподарському підприємстві, грн./ц.

У випадку, якщо фінансову аграрну розписку видає не постачальник основного засобу, а банк, то чисельник збільшується на винагороду банку за надання грошових коштів:

$$Q_{cr} = \frac{FAS_c + C_{of} - A_t + PP_t}{P - C_{pr}}, \quad (3.14)$$

PP_t – винагорода банківської установи за надання коштів за аграрною розпискою, грн.

Таким чином, на валовий збір сільськогосподарської культури для покриття зобов'язань за аграрною розпискою для придбання основних засобів впливають наступні чинники:

– диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, поглиблення цього диспаритету змушує сільгоспвиробника збільшувати площі посіву під культуру для виконання зобов'язань за аграрною розпискою;

– ціна придбання основного засобу – чим дорожчим є основний засіб, тим більше необхідно виробити продукції для погашення зобов'язань. За

аграрною розпискою доцільно купляти основні засоби термін окупності яких в межах трьох років;

– наявність посередників – чим більша кількість посередників, тим більшою є вартість зобов'язання за аграрною розпискою, оскільки посередники готові надавати кошти лише за умови одержання певної вигоди (винагороди);

– прибутковість культури, урожай якої є заставою для аграрної розписки. У даному випадку залежність обернено пропорційна – чим вища прибутковість культури, тим менші обсяги виробництва необхідні для виконання боргових зобов'язань.

Розглянемо приклад придбання основного засобу вартістю 100 тис. грн. досліджуваними підприємствами Полтавської області з терміном експлуатації 5 років (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Обґрунтування придбання основного засобу вартістю 100 тис. грн. за аграрною розпискою підприємствами Полтавської області

Показники	Середня ціна реалізації, грн./ц	ТОВ «Ланнівська МТС»	СТОВ «Федунка»	ПП «Комунар»	СФГ «Урожай»
Пшениця:	201,2				
обсяг виробництва, ц		653,3	775,9	876,1	891,2
посівна площа, га		14	18	19	24
Кукурудза на зерно	201,5				
обсяг виробництва, ц		993,7	1008,6	616,3	682,5
посівна площа, га		15	16	8	16
Насіння соняшнику:	392,2				
обсяг виробництва, ц		240,79	194,43	164,83	215,72
посівна площа, га		29,7	23,1	33,6	23,6

Джерело: розраховано автором

Як свідчать дані табл. 3.14 для придбання основного засобу вартістю 100 тис. грн. з нормативним терміном використання 5 років досліджуваним підприємствам Полтавської області за аграрною розпискою достатньо виробити 653-891 ц озимої пшениці (14-24 га посіву), або 616-1009 ц

кукурудзи на зерно (8-16 га посіву), або 165-241 ц насіння соняшнику (23-34 га посіву).

Таким чином, одним з основних показників, що визначає ефективність використання аграрної розписки у якості джерела фінансування відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств є диспаритет цін на макрорівні та ефективність виробництва культур у окремих підприємствах.

Оскільки однією з тенденцій розвитку ринку сільськогосподарської техніки є ріст частки потриманих машин, то фінансовий інтерес викликає такий перспективний напрям як trade-in. Trade-in – це система взаємозаліку, що дозволяє зарахувати вартість старої техніки за ринковою ціною в залік будь-який нової. На різницю між вартістю старої і нової техніки можна одержати кредит. Ця схема відкриває нові можливості для підприємств, які розширюють своє виробництво, впроваджують нові технології або здійснюють заміну техніки. Завдяки системі trade-in сільськогосподарські підприємства можуть оновити парк машин, навіть якщо на той момент у них немає вільних коштів. Такий принцип продажу вже багато років успішно працює в Америці та Європі, але є абсолютно новим для ринку країн СНД.

Система trade-in має ряд принципових переваг:

- власник старої техніки одержує можливість реалізувати її за вигідною ринковою ціною;
- економія часу на пошуки покупця: спеціалісти компанії (дилери) оціняють стан машини і запропонують за неї ринкову ціну;
- після проведення діагностики та узгодження ціни власник старої машини в найкоротший термін одержує нову техніку, не чекаючи, поки буде продана стара;
- нові машини можна одержати, навіть не маючи повної суми для оплати різниці між вартістю старої і нової техніки. Якщо грошей не вистачає, надається можливість оформити кредит або лізинг строком до 5 років. Таким чином, можна одержати нову техніку, не заплативши за неї ні копійки;
- відсутність грошових витрат, пов'язаних з продажем старої (потриманої) техніки;

- дозволяє своєчасно оновити парк техніки і застосовувати більш прогресивні технології;
- зменшує ризики сільськогосподарського підприємства при продажі техніки, безпека співпраці з компанією (дилером).

Стара техніка, що надійшла за схемою trade-in, проходить передпродажну підготовку із заміною всіх дефектних вузлів і виставляється на продаж. Відомо, що 98 % імпоротної техніки, що продається на території України, – це старі машини, які ввозяться із закордону. Дилери пропонують своїм клієнтам не купувати несправну техніку, а вибрати техніку, що пройшла передпродажну підготовку, на складі. До речі, ця техніка навіть після відновлення коштує менше, ніж завезена із закордону, тому що відсутні митні і транспортні витрати.

Основними умовами використання схеми trade-in є: вік техніки не більше 5 – 7 років; виробіток техніки не більше 7000 машино-год.; техніка знаходиться у власності підприємства і не має фінансових обтяжень; техніка знаходиться в робочому стані.

Висновки до третього розділу

1. Стратегія відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства має передбачати визначення місії, планування поєднання основних галузей, обґрунтування виробничої програми підприємства, вибір технології виробництва, обґрунтування потреби в основних засобах та інших виробничих ресурсах, виявлення додаткової потреби у виробничих основних засобах, розробку заходів щодо оновлення основних засобів підприємства, пошук та обґрунтування джерел фінансування оновлення основних засобів з урахуванням очікуваної прибутковості та вартості джерел відтворення. Стратегічною метою управління основними засобами підприємства є забезпечення максимально ефективного їх використання за мінімальних витрат на обслуговування та ремонт.

2. Удосконалення техніко-технологічної бази підприємства слід планувати та орієнтувати, передусім, на ті заходи, які забезпечать реалізацію обраної ним стратегії діяльності. Для вітчизняних підприємств, що мають обмежені фінансові можливості, такі заходи орієнтовані переважно на підтримання існуючого технічного рівня шляхом його капітального ремонту та модернізації.

3. Визначальним способом передачі блага корисності об'єкт основних засобів є технологія, якою також визначається й необхідний набір виробничих основних засобів. У вітчизняній практиці комплектування системи сільськогосподарських машин та знарядь застосовується шляхом дискретного вибору. Причому аналізу підлягають навіть не всі наявні засоби, при цьому варіанти використання часто мають хаотичний (чутливий до вихідних параметрів системи) характер. Відзначаються тенденції залучення багатоопераційних технічних комплексів у періоди господарської та природної нестабільності. Особливо це стосується збиральних робіт з критичним впливом погодних умов, та процесів, спрямованих на збереження та реалізацію врожаю.

4. Проведеним МТО-аналізом з метою оптимізації та визначення способів відтворення машинно-тракторного парку підприємства до першої черги відтворення рекомендовано віднести універсальні трактори потужністю більше 200 кВт, які задіяні при виконанні основного, передпосівного обробітку ґрунту та догляді за посівами а також вантажні автомобілі з вантажопід'ємністю більше 5 т, що обслуговують більшість транспортних операцій. Для складання інвестиційної програми черговість відтворення зіставити з пооб'єктовим фізичним зносом, а також обрати найбільш раціональний спосіб відтворення.

5. Величина зносу залежить від виду основних засобів, їх функціональної ролі у виробничому процесі, строку й умов використання. На величину зносу діють такі чинники, як інтенсивність використання, агресивність середовища, кліматичні умов, правові обмеження тощо. Компенсаторна роль зносу здійснюється шляхом амортизаційних відрахувань. Для визначення суми

амортизації пропонується використовувати облікові дані виробітку, тобто використання загального експлуатаційного ресурсу відповідного об'єкта основних засобів.

6. Встановлено, що при збільшенні середньої норми амортизації на 1 % коефіцієнт оновлення основних засобів збільшується на 1,32 %, при зменшенні рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва на 1 % зазначений коефіцієнт збільшиться на 0,65 %, а при зменшенні фондівіддачі на 1 % коефіцієнт оновлення основних засобів сільського господарства збільшиться на 0,81 %. Зниження ефективності використання як основних засобів, так і загального рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва спонукає підприємства здійснювати оновлення основних засобів, а амортизація виступає одним з ключових чинників, що визначає даний процес. Основною причиною невідповідності амортизаційних відрахувань витратам основного капіталу в сільськогосподарському виробництві є база нарахування амортизації – вартість основних засобів, яка не відповідає ринковій через відсутність дієвої практики їх переоцінки.

7. Оскільки в економіці діють інфляційні процеси, а доцільність інвестування в основні засоби визначається шляхом порівняння варіантів найвищої прибутковості вкладень, рекомендовано вдосконалити методичні підходи до визначення норми амортизації з урахуванням концепції цінності грошей у часі, що базується на принципі: одна грошова одиниця сьогодні має більшу цінність, ніж через певний проміжок часу.

8. При обґрунтуванні спрямування частини прибутку на придбання основних засобів необхідно порівняти результати використання техніки з ефектом від реінвестування коштів в операційну діяльність підприємства як альтернатива вкладень. Використання фінансового лізингу для сільськогосподарських підприємств доцільне у тому випадку, якщо дисконтовані інвестиційні витрати є нижчими порівняно з іншими альтернативними джерелами фінансування, а чисті дисконтовані інвестиційні витрати мають позитивне значення.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі проведених досліджень наведено нове вирішення науково-практичного завдання, що виявляється в розробленні теоретико-методичних засад та прикладних рекомендацій щодо формування та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств. Одержані науково-практичні результати дослідження дали можливість сформулювати такі основні висновки:

1. Формування та відтворення основних засобів у сільському господарстві характеризується специфічними ознаками і відповідною структурою організаційно-економічного механізму. Остання за функціями, завданнями та суб'єктами, включає наступні елементи: прогнозування та планування; матеріально-технічне постачання; облік; організація; контроль та коригування заходів, розробка рекомендацій щодо підвищення результативності використання основних виробничих засобів підприємства. Вказаний механізм має формуватися на основі дотримання наступних принципів: відповідності визначеним цілям; взаємоузгодженості елементів організаційно-економічного механізму; послідовності; розвитку.

2. Економічна концепція кругообігу включає: початковий етап, стадію перетворення, затухання та ліквідацію, що характеризуються змінами часових параметрів, величини норми прибутку, вартості використання/заміщення основних засобів. Кругообіг об'єктів основних засобів у сільському господарстві, згідно запропонованої концептуальної моделі, передбачає, що критична маса накопиченого зносу внаслідок експлуатації (фізичного зносу), так само як і функціональне застарівання (моральний знос), а також унеможливлення корисного використання, детерміноване змінами у зовнішньому середовищі діяльності підприємства (економічний знос), зумовлюють поступове завершення життєвого циклу об'єкта основних засобів та необхідність його відтворення, тим самим започатковуючи новий цикл кругообігу. У разі модернізації об'єкта основних засобів, посилення його виробничої потужності, впровадження нової

технології з використанням зазначеного об'єкту, змінюються не лише вартісні характеристики об'єкта, а й обсяги генерування ним грошового потоку, що зумовлюють повне розширення амплітуди циклу відтворення.

3. Процес відтворення та оновлення, ґрунтується на розвитку продуктивних сил та виробничих відносин та обумовлений забезпеченням безперервного функціонування виробництва і можливістю реалізації стратегічних напрямів. Розширена класифікація відтворення основних засобів у сільському господарстві передбачає застосування поглибленої економічної сутності відтворення за сферою, за змістом, за місцем здійснення, за формою, за інституційною належністю, за рівнем, за ступенем, за інтенсивністю, за типом, за причинами виникнення, за джерелами, за економічною ефективністю.

4. Комплексний аналіз відтворення основних засобів у сільськогосподарських передбачає аналіз шести груп показників: інтенсивності, доцільності, забезпеченості та структури основних засобів, результативності, інноваційності та ефективності відтворення. Всі показники можна поділити на основні, додаткові та подібні. При проведенні інтегральної оцінки ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств у розрізі кожної групи основних показників визначають відповідні комплексні індекси. Останні, характеризуючи певний аспект відтворення, визначають величину інтегрального індексу, враховуючи вагомість кожної групи показників.

5. Рівень придатності основних засобів сільського господарства України у 2014 р. порівняно з 2010 р. збільшився на 2,9 в.п. і становить 62,4 %. При цьому рівень придатності основних засобів сільськогосподарських підприємств Полтавської області є нижчим порівняно з середнім по країні, і не перевищував 57,7 %, а у 2014 р. становив 55,3 %, що свідчить про задовільний функціональний стан основних засобів та їх високий рівень зношеності. Фондовіддача у сільському господарстві України за досліджуваний період зменшилася на 0,23 грн. (12,7 %) і становить

1,58 грн., а рівень рентабельності основних засобів зменшився на 3,3 в.п. до 12,8 %. При існуючих стандартах ведення агробізнесу домінуючими параметрами підвищення рівня економічної ефективності використання основних засобів є, у першу чергу, наявність орендованих земельних масивів. Також до статистично значущих чинників відноситься ступінь забезпеченості основних засобів оборотними активами.

6. Пропонована модель зв'язків переносу корисності основних засобів у вигляді безмасштабної мережі передбачає відображення залучених об'єктів згідно з рекомендованими технологічними картами типової польової сівозміни для зони Лісостепу України. Ядро моделі утворюють енергозасоби (спеціалізовані та універсальні), зовнішня оболонка якого передбачає поділ останніх у розрізі основних комплексів робіт. Встановлено, що робочі знаряддя та пристрої зазвичай агрегуються лише з одним, рідше – двома взаємозамінними енергозасобами. Зазначений факт створює суттєву перешкоду для підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу мобільних виробничих основних засобів внаслідок неможливості залучення певного засобу, що зазвичай використовувався на операціях із одним зв'язком між енергозасобом та робочим знаряддям.

7. На основі МТО-аналізу щодо черговості заміни та способів відтворення машинно-тракторного парку сільськогосподарського підприємства встановлено, що до 1-ї черги відтворення належать універсальні трактори потужністю більше 200 кВт, а також вантажні автомобілі з вантажопід'ємністю більше 5 т. Питома вага наростаючим підсумком в кількості операцій таких енергозасобів становить до 70 %. Енергозасоби 2-ї черги відтворення виконують специфічні операції при вирощуванні кількох культур і в деяких випадках можуть бути замінені енергозасобами 1-ї черги відтворення. До 3-ї черги відтворення відносяться специфічні енергозасоби, що виконують, зазвичай, одну операцію. Для складання інвестиційної програми черговість відтворення зіставляється з пооб'єктовим фізичним зносом та визначається найбільш раціональний спосіб відтворення.

8. Амортизаційна політика в Україні на сьогодні не має інвестиційного спрямування, оскільки база амортизаційних відрахувань не відображає її реальної ринкової вартості. За рахунок недооцінки галузевих основних засобів, розміри амортизаційних відрахувань зменшені стосовно сільськогосподарської техніки в 2 – 3,3 рази, а щодо будівель більше, ніж у 4 рази. При розрахунку норми амортизації запропоновано враховувати об'єктивно існуючу характеристику грошей, як часова цінність та темпи морального зносу основних засобів у сільському господарстві.

9. Згідно методичного підходу до розрахунку коефіцієнта економічної ефективності капітального ремонту техніки рекомендовано враховувати різницю в часових періодах експлуатації капітально відремонтованої та нової техніки, додаткові витрати, пов'язані зі збільшенням тривалості та трудомісткості відремонтованого обладнання та ліквідаційну вартість об'єкта основних засобів.

10. Для оцінки альтернативних варіантів придбання нових енергозасобів запропоновано здійснювати функціонально-вартісний аналіз, за якого визначається функціонально-вартісний коефіцієнт енергозасобу як співвідношення вартісного та функціонального індексу. Серед альтернативних варіантів енергозасобів обирають той, що забезпечує мінімальний рівень даного коефіцієнту, оскільки показує рівень витрат на придбання та експлуатацію основного засобу на одиницю корисності (функціональності) енергозасобу.

11. При обґрунтуванні зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів, запропоновано систему показників оцінки альтернативних варіантів отримання грошових коштів, що базується на використанні показників дисконтованих інвестиційних витрат (DIC – discounted investment costs) та чистих дисконтованих інвестиційних витрат (NDIC – netto discounted investment costs) на основі динамічного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаев Р. П. Механизмы обобщенно-интервального выбора и порождаемые ими функции / Р. П. Агаев, Ф. Т. Алескеров // Автоматика и телемеханика. – 1993. – вып. 4. – С. 147 – 159.
2. Агрес О. Г. Економічна ефективність використання основних засобів сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... к.е.н. / О. Г. Агрес; Львівський нац. аграр. ун-т. – Львів, 2013. – 20 с.
3. Аналіз і розробки інвестиційних проектів: [навч. посіб.] / І. І. Цигилик, С. О. Кропельницька, М. М. Білий, О. І. Мозіль. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 160 с.
4. Аналітичний огляд ринку управління активами в Україні. Результати 4-го кварталу та всього 2014 року: [Електронний ресурс]. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart/224555.html.
5. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: [підручник] / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
6. Анісімова М. В. Відтворення основних засобів / М. В. Анісімова // Міжнародний збірник наукових праць «Облік, економіка, менеджмент»: наукові нотатки. Вип. 2. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2014. – С. 1 – 4.
7. Асмолова Г. Механізм регулювання відтворення основних засобів підприємств / Г. Асмолова // Економіст. – 2007. – № 7. – С. 24 – 27.
8. Баб'як Н. Д. Амортизаційні відрахування як фінансове джерело відтворення основних засобів підприємств / Н. Д. Баб'як // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». – 2005. – № 10(82). – С. 177 – 185.
9. Баб'як Н. Д. Вплив амортизаційних відрахувань на результати фінансово-господарської діяльності підприємств / Н. Д. Баб'як // Фінанси України. – 2001. – № 11. – С. 34 – 40.
10. Бачевський Б. Е. Обновление основных средств предприятия в условиях рыночной экономики / Б. Е. Бачевський, Н. Д. Свиридова, А. В. Чернобай. – Донецк: ДонГАУ, 2001. – 180 с.

11. Безуглий М. Д. Сучасний стан реформування аграрно-промислового комплексу України / М. Д. Безуглий, М. В. Присяжнюк. – К.: Аграр. наука, 2012. – С. 29.
12. Білоусько Я. К. Техніко-технологічне забезпечення сільського господарства / Я. К. Білоусько, Ю. Я. Лузан, В. Л. Товстопят // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 29-33.
13. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1998. – 480 с.
14. Бойчик І. М. Економіка підприємства: [навчальний посібник] / І. М. Бойчик. – вид. 2-ге доповн. і переробл. – К.: Атіка, 2007. – С. 167.
15. Боковець В. В. Підвищення ефективності використання основного капіталу на підприємствах бурякоцукрового виробництва Вінницької області: автореф. дис. ... канд. екон. наук / В. В. Боковець; Національний університет харчових технологій. – К., 2003. – 21 с.
16. Бондар М. І. Амортизація основних засобів: облік та оподаткування / М. І. Бондар, В. В. Бабіч // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2011. – № 1(55). – С. 31 – 34.
17. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / Под ред. А. Б. Борисова. – М.: Книжный мир, 2002. – С. 819.
18. Бортнік Н. А. Основні засоби: сутність, оцінка та облікова політика / Н. А. Бортнік // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2007. – № 4. – С. 258 – 262.
19. Боярко І. М. Інвестиційний аналіз: [навч. посіб.] / І. Боярко, Л. Гриценко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 400 с.
20. Бражевська Г. М. Техніко-технологічне забезпечення виробництва продукції рослинництва / Г. М. Бражевська // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 49 – 52.
21. Буряк А. В. Інвестиційно-інноваційне прискорення розвитку аграрних підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук / А. В. Буряк; Дніпропетровський державний аграрний університет, Дніпропетровськ, 2010. – 20 с.

22. Бутко М. П. Проблеми відтворення основних засобів сільського господарства Чернігівської області / М. П. Бутко, О. О. Зеленська, С. М. Зеленський, О. В. Дорофієва // Економіка АПК. – 2005. – № 9. – С. 45 – 58.
23. Бухгалтерський облік в сільському господарстві України: [підручник] / За ред. В. Я. Плаксієнка. – Дніпропетровськ, 2005. – 490 с.
24. Бухгалтерський облік в Україні. Від теорії до практики / За ред. А. М. Коваленко. – Дніпропетровськ: Баланс-Клуб, 2006. – 1024 с.
25. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами / За ред. С. В. Голов, В. М. Костюченко. – К.: Екаунтінг, 2000. – 527 с.
26. Бухгалтерський облік на підприємствах АПК / За ред. П. Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 2001. – 478 с.
27. Бухгалтерський фінансовий облік в сільськогосподарських підприємствах: [навчальний посібник] / М. Г. Михайлов, М. І. Телегунь, А. М. Кадацька, О. О. Баранік. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 472 с.
28. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: [навч.-практ. посіб.] / Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило, С. Б. Ільїна [та ін.]. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 536 с.
29. Бюлетень Національного банку України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
30. Василишин С. И. Проблемы учета основных средств и амортизации в Украине и зарубежных странах [Электронный ресурс] / С. И. Василишин // Вестник Московского университета имени С. Ю. Витте. – Серия «Экономика и управление»: Москва, 2014. – Вып. 3(9). – Режим доступа: http://www.mui.ru/vestnik/pdf/eu/eu_2014_3_78-84.pdf.
31. Василішин С. І. Напрями вдосконалення обліку амортизації основних засобів сільськогосподарських підприємств / С. І. Василішин, В. Є. Тредіт // Бізнес-інформ. – 2014. – № 12. – С. 383 – 388.
32. Василішин С. І. Управління матеріальними ресурсами у системі економічної безпеки сільськогосподарських підприємств / О. В. Ковальова,

С. І. Василішин // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Економічні науки». – 2014. – Вип. 8. – Ч. 5. – С. 92 – 96.

33. Великодна А. П. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів на підприємстві / А. П. Великодна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2007. – № 4. – С. 262 – 265.

34. Власюк Г. В. Шляхи вдосконалення основних засобів / Г. В. Власюк, О. І. Зиміна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2007. – № 4. – С. 32 – 36.

35. Гайдучок Т. С. Формування та використання основних засобів в аграрних підприємствах Центрального полісся: автореф. дис. ... к.е.н. / Т. С. Гайдучок; ДАУ. – Житомир, 2005. – 20 с.

36. Гомза В. М. Сучасний стан кредитування аграрних підприємств: проблеми та шляхи їх вирішення / В. М. Гомза // Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 6. Частина 2. – 2014: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/101.pdf.

37. Горбаченко С. А. Аналіз підприємницьких проектів: [навч. посіб.] / С. Горбаченко, В. Карпов. – Одеса: ОНЕУ, ротапринт, 2013. – 241 с.

38. Городянська Л. В. Відтворення основних засобів на підприємствах України: теорія і практика обліку і аналізу / Л. В. Городянська. – К.: КНЕУ, 2008. – 224 с.

39. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18-22. – Ст. 144.

40. Грачова Р. Реконструкція, модернізація та ремонт ОЗ [Електронний ресурс] / Р. Грачова // Дебет-Кредит. – 2004. – № 17-18. – Режим доступу: <http://dtkt.com.ua/show/1cid0600.html>.

41. Гречко С. М. Особливості визнання основних засобів в цілях бухгалтерського обліку та оподаткування / С. М. Гречко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2011. – № 3(21). – Ч. 2. – С. 23 – 31.

42. Грицишин М. Ринок тракторів в Україні / М. Грицишин, Н. Перепилиця, А. Кужелюк // Пропозиція. – 2015. – № 4. – С. 128 – 131.
43. Гроздєв Ю. В. Амортизаційний фонд як інструмент оновлення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / Ю. В. Гроздєв // Економіка та управління АПК. – 2014. – № 2. – С. 42 – 46.
44. Данилів Б. В. Амортизаційна політика в сільському господарстві: вплив на відтворення основних засобів / Б. В. Данилів // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 25 – 32.
45. Данилюк В. О. Сутність і порівняльна характеристика форм технічного розвитку підприємства / В. О. Данилюк // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. – 2011. – № 2. – С. 45 – 51.
46. Дацій О. І. Особливості відтворення основних фондів у сільському господарстві / О. І. Дацій // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2000. – № 12. – С. 33 – 38.
47. Дацій О. І. Спеціалізація і концентрація як фактори підвищення ефективності використання основних виробничих фондів / О. І. Дацій // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 1999. – № 2. – С. 164-166.
48. Демченко М. А. Організаційно-економічні аспекти відтворення основних засобів колійного господарства залізниць: автореф. дис. ... канд. екон. наук / М. А. Демченко; Державний економіко-технологічний університет транспорту. – К., 2011. – 20 с.
49. Дієсперов В. С. Організаційні умови раціонального використання техніки / В. С. Дієсперов // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу в Україні. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – С. 537.
50. Добіжа Н. Відтворення матеріально-технічної бази як основа зростання сільськогосподарського виробництва / Н. Добіжа /// Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 78 – 83.
51. Довбенко М. В. Сучасна економічна теорія (Економічна нобелелогія): [навч. посібн.] / М. В. Довбенко. – К.: Академія, 2005. – 336 с.

52. Довгалюк Н. В. Відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / Н. В. Довгалюк // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С. 30 – 35.
53. Довгалюк Н. В. Рівень потреби сільськогосподарських підприємств Центрального Полісся в основних виробничих засобах / Н. В. Довгалюк // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 52 – 55.
54. Долгошей Г. А. Экономика сельского хозяйства: словарь-справочник / Г. А. Долгошей, М. М. Макеев. – М.: Колос, 1981. – 396 с.
55. Ємельянов О. Чинники та закономірності розвитку техніко-технологічної бази підприємств / О. Ємельянов, Т. Петрушка // Схід. – 2013. – № 6. – С. 85 – 93.
56. Жданова Л. Л. Відтворення і нагромадження капіталу в індустріальній економіці: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.01 / Л. Л. Жданова; Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2015. – 37 с.
57. Журавський О. А. Изменение характера отношений по обновлению основного капитала фирмы в условиях развивающегося рынка / Ю. А. Журавский, М. Ю. Журавский, Н. И. Федоренчик. – Кемерово: Изд-во КузГТУ, 2006. – 196 с.
58. Завадський Й. С. Економічний словник / Й. С. Завадський, Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич. – К.: Кондор, 2006. – 356 с.
59. Завадський Й. С. Словник економічних термінів: менеджмент, маркетинг, підприємництво / Й. С. Завадський, Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич: [навч.-метод. посібник] – Житомир: ЖІТІ, 1999. – С. 289.
60. Заморські коні: які трактори імпортує Україна: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/zamorski-koni-aki-traktori-importue-ukraina>.
61. Захарін С. Інвестиційне забезпечення відтворення основних фондів / С. Захарін // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 28 – 32.

62. Захарчук О. В. Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств України / О. В. Захарчук // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 92 – 99.

63. Зведені показники сільського господарства (1990-2014pp.) [Електронний ресурс] // Веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/zp_u.html.

64. Іванишин В. В. Інноваційне забезпечення оновлення техніко-технологічної бази підприємств АПК / В. В. Іванишин // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 128 – 133.

65. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України за 2014 рік: [статистичний збірник] / Відповідальний за випуск І. С. Петренко. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 45 с.

66. Індекс продовольчих цін ФАО: [Електронний ресурс] // Веб-сайт Продовольчої і сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй. – Режим доступу: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/ru/>.

67. Індекс споживчих цін за 2014 рік: [статистичний збірник] / За ред. І. М. Жук. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 177 с.

68. Йохна М. В. Економіка і організація інноваційної діяльності: підручник / М. В. Йохна, В. В. Стадник. – К.: Академія, 2005. – 400 с.

69. Камінська Т. Г. Концепції амортизаційної політики в бухгалтерському обліку / Т. Г. Камінська // Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С. 51 – 54.

70. Капітальні інвестиції в Україні за 2011 рік: [статистичний бюлетень]. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 44 с.

71. Капітальні інвестиції в Україні за 2012 рік: [статистичний бюлетень]. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 38 с.

72. Капітальні інвестиції в Україні за 2013 рік: [статистичний бюлетень]. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 43 с.

73. Капітальні інвестиції в Україні за 2014 рік: [статистичний бюлетень] / Відповідальний за випуск І. С. Петренко. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 43 с.

74. Капітальні інвестиції в Україні у 2007-2011 роках: [статистичний збірник] / Відповідальний за випуск М. М. Собко. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 122 с.

75. Катан Л. І. Інвестиційні методи фінансового забезпечення відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / Л. І. Катан, Я. В. Колеснік // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 7. – С. 4 – 7.

76. Кірейцев Г. Г. Формування нової системи амортизації в Україні / Г. Г. Кірейцев // Облік і фінанси АПК. – 2004. – № 1. – С. 23 – 30.

77. Кленін О. В. Вдосконалення механізму відтворення основного капіталу промислових підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук / О. В. Кленін; Приазовський державний технічний університет, Маріуполь, 2006. – 20 с.

78. Коваленко М. М. Амортизаційна політика в системі обліку основних засобів підприємств агропромислового комплексу / М. М. Коваленко, О. М. Яковенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2009. – № 1(42). – С. 70 – 75.

79. Коваленко О. В. Напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства / О. В. Коваленко, І. В. Громова // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – Вип. 7. – С. 20 – 27.

80. Ковальчук І. В. Економіка підприємства: [навч. посіб.] / І. В. Ковальчук. – К.: Знання, 2008. – С. 131.

81. Колещук О. Я. Планування оновлення основних засобів машинобудівних підприємств / О. Я. Колещук, О. Л. Зарицька // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 1. – С. 42 – 45.

82. Кононенко М. П. Визначення витрат коштів на використання техніки при вирощуванні сільськогосподарських культур / М. П. Кононенко, В. В. Марченко // Агроном. – 2010. – № 1. – С. 126 – 131.

83. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України, схвалена Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 року № 916-XIV [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/916-14>.

84. Косова Т. Д. Амортизація як інвестиційний ресурс підприємства / Т. Д. Косова // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 9. – С. 157 – 171.

85. Костирко А. Г. Агролізинг як джерело формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств / А. Г. Костирко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 568.

86. Костирко А. Г. Сучасний стан і пріоритетні напрями раціонального використання основних засобів сільськогосподарських підприємств / А. Г. Костирко, В. А. Мгламян // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 8. – 2015. – С. 452 – 454.

87. Котовський В. С. Відтворення основних засобів та його фінансове забезпечення на підприємствах залізорудної промисловості України: автореф. дис. ... канд.. екон. наук / В. С. Котовський; Київський національний економічний університет. – К., 2001. – 16 с.

88. Крічка Н. М. Методика та організація обліку і аналізу основних засобів / Н. М. Крічка // Економіка і держава. – 2009. – № 6. – С. 73 – 75.

89. Кузьмін О. Є. Венчурний бізнес: [навч. посіб.] / О. Є. Кузьмін, І. В. Литвин. – К.: Знання, 2012. – 350 с.

90. Кундеус О. Економічна діагностика ефективності використання основних засобів в умовах інноваційної економіки: [Електронний ресурс]. / О. Кундеус. – Режим доступу: http://econa.at.ua/Vypusk_6/kundeus.pdf.

91. Куницька Т. В. Система аналітичних показників та інформаційна база проведення аналізу основних засобів / Т. В. Куницька // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 20. – С. 50 – 52.

92. Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2011 році: [статистичний бюлетень]. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 44 с.

93. Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2012 році: [статистичний бюлетень]. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 44 с.

94. Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2013 році: [статистичний бюлетень] / Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 44 с.

95. Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2014 році: [статистичний бюлетень]. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 42 с.

96. Левицька І. В. Управління відтворенням основних засобів в корпораціях: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04 / І. В. Левицька; Нац. ун-т харч. технологій. – К., 2011. – 40 с.

97. Липова О. Ю. Використання аналізу часових рядів у оцінці ефективності інвестицій в основний капітал з урахуванням ризиків / О. Ю. Липова // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 17. – С. 15 – 18.

98. Липова О. Ю. Економічний ефект амортизації / О. Ю. Липова // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 11. – С. 39 – 45.

99. Лінник В. Г. Основні засоби виробництва та контроль руху / В. Г. Лінник // Проблеми науки. – 2002. – № 9. – С. 57 – 63.

100. Лытнева Н. А. Бухгалтерский учет: [учебник] / Н. А. Лытнева, Л. И. Малявкина, Т. В. Федорова. – М.: ФОРУМ; ИНФРА-М, 2006. – 496 с.

101. Мазур А. В. Поняття та класифікація основних засобів підприємства: [Електронний ресурс] / А. В. Мазур. – Режим доступу: <http://gisap.eu/ru/node/536>.

102. Мазуркевич І. О. Особливості відтворення основних засобів на підприємствах у ринкових умовах / І. О. Мазуркевич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 4. – С. 59 – 61.

103. Мазуркевич І. О. Теоретичні аспекти відтворення основних засобів на підприємстві / О. І. Мазуркевич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 4. – С. 53 – 56.

104. Макаренко П. М. Розвиток виробничо-технічного забезпечення сільського господарства / П. М. Макаренко // Технологический аудит и резервы производства. – 2011. – № 1(1). – С. 37 – 42.

105. Макаренко П. М. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку підприємств АПК: [монографія] / П. М. Макаренко, Л. М. Балахнічова. – Херсон: МУБіП, 2006. – 163 с.

106. Макеева О. В. Життєвий цикл основних засобів – проблемні питання обліку та контролю / О. В. Макеева // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса, 2002. – № 12. – С. 229 – 232.

107. Маленька І. М. Фінансова підтримка сільського господарства України: програмний аспект // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 6. – С. 200 – 205.

108. Марченко С. М. Дослідження попиту та ефективність використання посівної техніки на сільськогосподарських підприємствах України / С. М. Марченко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 5. – С. 211 – 216.

109. Мац Т. П. Економічний зміст основних засобів у нормативно-правовому забезпеченні / Т. П. Мац, О. О. Черкасов // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 1(4). – Т. 3. – Полтава: ПДАА, 2012. – С. 115 – 119.

110. Михайлов А. М. Оновлення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах на основі впровадження технологічної політики / А. М. Михайлов // Вісник ХНАУ. – 2009. – № 6. – С. 159 – 166.

111. Михайлов А. М. Основні засоби: визначення та класифікація / А. М. Михайлов // Вісник СДАУ. – 2001. – Вип. 1(10). – С. 156 – 159.

112. Михайлов А. М. Роль іноземних інвестицій при відтворенні виробничого потенціалу підприємств / А. М. Михайлов, Н. В. Стоянець // Вісник ХНАУ. – 2010. – № 10. – С. 130 – 137.

113. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / Перекл. з англ. за ред. С. Ф. Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998. – 736 с.

114. Могилова М. М. Економічні проблеми формування та відтворення основних засобів у сільському господарстві / М. М. Могилова, Г. М. Підлісецький, Я. К. Білоусько // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 58 – 65.

115. Могилова М. М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі / М. М. Могилова, Г. М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 61 – 67.

116. Мочерний С. Відтворення // Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 1. – К.: Академія, 2000. – С. 223.

117. Мочерний С. В. Економічна теорія / С. В. Мочерний. – К.: ВЦ Академія, 1999. – 656 с.

118. Наконечна О. С. Особливості банківського кредитування аграрних підприємств України / О. С. Наконечна // Агросвіт. – 2015. – № 7. – С. 25 – 30.

119. Наумчук О. А. Основні засоби: зміст і принципи облікової політики / О. А. Наумчук // Вісник технологічного університету Поділля. Науковий журнал. Економічні науки. – Ч. 2. – Т. 1. – Хмельницький: ТУП, 2003. – С. 41 – 44.

120. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2010 році: [статистичний бюлетень] / Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – 52 с.

121. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2011 році: [статистичний бюлетень] / Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 52 с.

122. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2012 році: [статистичний бюлетень]

/ Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 42 с.

123. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2013 році: [статистичний бюлетень] / Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 41 с.

124. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2014 році: [статистичний бюлетень] / Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 44 с.

125. Неміш Ю. Поняття «основні засоби» у сучасних наукових дослідженнях / Ю. Неміш // Аграрна економіка. – 2012. – Т. 5. – № 3-4. – С. 20 – 26.

126. Никифоров А. Є. Вплив державної амортизаційної політики на оновлення основного капіталу інноваційних підприємств / А. Є. Никифоров, В. М. Дибя // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 67 – 75.

127. Новий тлумачний словник української мови: У 4 т. – К.: Аконіт, 1998. – Т. 2. – 911 с.

128. Норматив обчислення навантаження на вітчизняні зернозбиральні, кормозбиральні комбайни та трактори для визначення права на отримання сільськогосподарськими товаровиробниками часткової компенсації їх вартості: наказ Мінагрополітики України від № 153 від 14.03.2008 р. (із змінами, внесеними наказом Міністерства аграрної політики України від 22.12.08 р. № 853): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN44082.html.

129. Нужна О. А. Оптимізація структури основних та оборотних засобів як важливий чинник забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств / О. А. Нужна // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 94 – 99.

130. Олійник Л. Г. Оновлення техніко-технологічної бази підприємств легкої промисловості: [Електронний ресурс] /Л. Г. Олійник. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17956.doc.htm.

131. Олійник О. В. Економічний механізм розширеного відтворення: навчальний посібник / О. В. Олійник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 287 с.

132. Олійник Т. І. Аналітична оцінка процесу відтворення основних засобів аграрних підприємств на основі економічної моделі / Т. І. Олійник // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 9. – С. 71 – 74.

133. Онисько С. М. До проблематики формування та відтворення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах / С. М. Онисько, Т. О. Шматковська, О. Г. Агрес // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 2. – С. 139 – 145.

134. Опара М. М. Шляхи підвищення ефективності рослинництва: [навчальний посібник] / М. М. Опара, П. П. Ярошенко. – Полтава: ФОП Говоров С. В., 2014. – С. 1580 – 173.

135. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах України за 2013 рік: [статистичний бюлетень] / За ред. О. М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 82 с.

136. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах України за 2014 рік: [статистичний бюлетень] / Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 85 с.

137. Основні засоби України за 2000 – 2010 роки: [статистичний збірник] / Відповідальний за випуск М. М. Собко. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 288 с.

138. Основні засоби України за 2011 рік: [статистичний бюлетень]. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 25 с.

139. Основні засоби України за 2012 рік: [статистичний бюлетень]. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 23 с.

140. Основні засоби України за 2013 рік: [статистичний бюлетень]. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 19 с.

141. Основні засоби України за 2014 рік: [статистичний бюлетень] / Відповідальний за випуск І. С. Петренко. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 19 с.

142. Офіційний веб-сайт Департаменту агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ark.adm-pl.gov.ua.

143. Офіційний веб-сайт Європейської асоціації венчурного капіталу: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.evsa.eu>.

144. Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: minagro.gov.ua.

145. Офіційний веб-сайт ПАТ «Креді Агріколь»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://credit-agricole.com.ua>.

146. Офіційний веб-сайт ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aval.ua>.

147. Офіційний веб-сайт ПАТ КБ «Приватбанк»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://privatbank.ua>.

148. Офіційний веб-сайт ПАТ «ОТП Банк»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://otpbank.com.ua>.

149. Павленко О. П. Аналіз ефективності використання основних засобів в аграрних підприємствах / О. П. Павленко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 5. – С. 56 – 64.

150. Пасько О. В. Відтворення основних засобів аграрних підприємств в сучасних умовах / О. В. Пасько. – Суми: Козацький вал, 2004. – 102 с.

151. Петров П. В. Агротехнологія і технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур: [навч. посіб.] / П. В. Петров, Т. Є. Посполітак, Є. О. Юркевич. – К.: Аграрн. Освіта, 2009. – 268 с.

152. Пиріжок Є. С. Поняття «основні засоби» та канали їх вибуття на підприємстві / Є. С. Пиріжок, Н. Т. Кулікова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2011. – Вип. 2(20). – С. 397 – 405.

153. Підлісецький Г. М. Напрями наукових досліджень проблем відтворення та ринку основних засобів сільського господарства / Г. М. Підлісецький, Н. М. Могилова // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 76 – 80.

154. Підлісецький Г. М. Підвищення рівня фондооснащеності аграрного виробництва як основа зростання його ефективності / Г. М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 21 – 28.

155. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб за 2012 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/fk_2012-1.pdf.

156. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб за 2014 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/files/sektor/FK%202014.pdf>.

157. Плаксієнко В. Я. Аграрне виробництво: фактори, ресурси, витрати / В. Я. плаксієнко. – Дніпропетровськ, 1997. – 215 с.

158. Плаксієнко В. Я. Економічне значення нарахування амортизації основних засобів аграрних підприємств в умовах глобалізації / В. Я. Плаксієнко, О. П. Павленко // Агросвіт. – 2010. – № 8. – С. 28 – 35.

159. Плаксієнко В. Я. Інтегральна оцінка відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / В. Я. Плаксієнко, О. О. Черкасов // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Економічні, соціальні та екологічні проблеми розвитку агропродовольчої сфери». – м. Харків, 19 лютого 2016 р. – С. 217 – 221.

160. Плаксієнко В. Я. Обґрунтування і вибір інвестиційних проектів в аграрному секторі економіки / В. Я. Плаксієнко // Агросвіт. – 2009. – № 5. – С. 4 – 7.

161. Плаксієнко В. Я. Особливості відтворення окремих видів ресурсів в АПК / В. Я. Плаксієнко, Л. М. Курбацька // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2004. – № 6. – С. 203 – 209.

162. Плаксієнко В. Я. Перспективні напрями фінансування відтворення основних засобів у сільському господарстві / В. Я. Плаксієнко, О. О. Черкасов // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми розвитку аграрної економіки в умовах глобалізації», присвяченої пам'яті професора В. Я. Амбросова. – Харків: «Смугаста типографія», 10 березня 2016 р. – С. 137 – 139.

163. Плаксієнко В. Я. Формування інвестиційного клімату в підприємствах аграрного сектора України / В. Я. Плаксієнко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. – Вип. 2. – Т. 2. – Полтава: ПДАА. – 2011. – С. 202 – 206.

164. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

165. Покропивний С. Ф. Капітал і виробничі фонди. Визначення необхідного обсягу та джерел фінансування виробничих інвестицій / С. Ф. Покропивний // Економіка підприємства. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 100 – 126, 160 – 164.

166. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27 квіт. 2000р. № 92 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0288-00>.

167. Полтавська область за 2013 рік: [статистичний щорічник] / За ред. Л. В. Калашник. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області, 2014. – 388 с.

168. Полтавська область за 2014 рік: [статистичний щорічник] / За ред. Л. В. Калашник. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області, 2015. – 375 с.

169. Прадун В. В. Теоретические аспекты организационно-экономического механизма формирования основных средств / В. В. Прадун // Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів

«Кримський агротехнологічний університет. Економічні науки». – Вип. 140. Сімферополь, 2011. – С. 247 – 251.

170. Приймак Н. С. Ефективна амортизаційна політика підприємства як об'єкт управління / Н. С. Приймак // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 14. – С. 40 – 42.

171. Про аграрні розписки: Закон України від 06.11.2012 р. № 5479-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/5479-1.

172. Про затвердження Державного класифікатора України «Класифікація основних фондів»: Наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 19.08.1997 р. № 507 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=269821.

173. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України: Постанова Правління Національного банку України від 20.12.2005 р. № 480: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06>.

174. Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі: Наказ Міністерства фінансів України від 12.10.2010 р. № 1202. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10>.

175. Про Концепцію амортизаційної політики: Указ Президента України № 169/2001 від 07.03.2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 47. – С. 51 – 54.

176. Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України: Закон України № 229-V від 05.10.2006 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/229-16>.

177. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 р. № 723/97-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/723/97-вр>.

178. Рибченко М. Ф. Теоретико-методологічні аспекти оцінювання основних засобів / М. Ф. Рибченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 2. – С. 225 – 228.

179. Рилєєв С. В. Основні засоби як облікова категорія: вітчизняний та зарубіжний досвід / С. В. Рилєєв, Н. В. Скрипник // Інноваційна економіка. – 2012. – № 7. – С. 259 – 262.

180. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні / За ред. Б. Є. Кваснюка. – Харків: Форт, 2003. – 436 с.

181. Романенко М. А. Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення / М. А. Романенко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2007. – № 3. – С. 318 – 321.

182. Рябикіна О. Г. Оцінювання ефективності формування й розвитку техніко-технологічної бази та її впливу на результативність діяльності підприємства / О. Г. Рябикіна // Інноваційна економіка. – 2014. – № 1. – С. 51 – 58.

183. Савицкая Г. А. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК: [учебник] / Г. В. Савицкая. – Минск: Новое знание, 2001. – 687 с.

184. Савчук В. К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств: [навчальний посібник] / В. К. Савчук. – К.: Урожай, 2001. – 328 с.

185. Свиридова Н. Д. Организационные формы и функции управления процессами обновления основных средств на предприятии в современных условиях управления / Н. Д. Свиридова // Организатор производства. – 2001. – № 2. – С. 54 – 58.

186. Сирота О. В. Проблематика визначення економічної сутності категорії «основні засоби» / О. В. Сирота, Г. М. Підлісецький // Економіка та держава. – 2013. – № 2. – С. 51 – 55.

187. Сільське господарство Полтавської області у 2012 році: [статистичний збірник] / За ред. О. А. Кравченко. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області, 2013. – 266 с.

188. Сільське господарство Полтавської області у 2013 році: [статистичний збірник] / За ред. Л. М. Безхлібняк. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області, 2014. – 254 с.

189. Сільське господарство Полтавської області у 2014 році: [статистичний збірник] / За ред. Л. М. Безхлібняк. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області, 2015. – 251 с.

190. Сільське господарство України за 2008 рік: статистичний збірник / За ред. Ю. М. Остапчука. – К.: Державний комітет статистики України, 2009. – 361 с.

191. Сільське господарство України за 2010 рік: [статистичний збірник] / За ред. Ю. М. Остапчука. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – 384 с.

192. Сільське господарство України за 2013 рік: [статистичний збірник] / За ред. Н. С. Власенка. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 399 с.

193. Сільське господарство України за 2014 рік: [статистичний збірник] / Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 379 с.

194. Скоцик В. Є. Лізинг як джерело оновлення парку техніки сільськогосподарських підприємств / В. Є. Скоцик // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 258 – 261.

195. Скоцик В. Є. Проблеми ефективного використання техніки в сільськогосподарських підприємствах / В. Є. Скоцик // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Економічні науки. – 2013. – № 2(6). – С. 340 – 350.

196. Скриньковський Р. М. Діагностика техніко-технологічної бази, організаційного рівня і ресурсо- та енергозбереження підприємства в контексті економії витрат, без дефектності та ритмічності виробництва / Р. М. Скриньковський // Бізнес Інформ. – 2015. – № 5. – С. 178 – 184.

197. Словник законодавчих термінів: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.16403.0>.

198. Соломко А. С. Засоби підвищення ефективності використання основних фондів підприємств суднобудівної галузі України в сучасних економічних умовах / А. С. Соломко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1. – С. 164 – 174.

199. Список бажань: якої сільгосптехніки бракує аграріям: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/spisok-bazan-akoi-silgospptehniki-brakue-agrariam>.

200. Старая сельхозтехника съест пятую часть урожая: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dsnews.ua/politics/staraya-selhoztehnika-sest-pyatuyu-chast-urozhaya-30082015144000>.

201. Старицький Т. М. Методичні основи економічної діагностики відтворення і ефективного використання основного капіталу / Т. М. Старицький // Агроінком. – 2011. – № 7. – С. 56 – 60.

202. Старицький Т. М. Організаційно-економічні засади ефективного використання основних фондів / Т. М. Старицький // Агроінком. – 2004. – № 9-10. – С. 44 – 47.

203. Старицький Т. М. Рациональное відтворення основного капіталу в сільському господарстві: автореф. дис. ... канд. екон. наук / Т. М. Старицький; ННЦ «Інститут аграрної економіки». – К., 2006. – 22 с.

204. Стахурська С. В. Механізм відтворення основних засобів виробництва: сутність, складові, джерела інвестування / С. В. Стахурська // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 1. – С. 240 – 247.

205. Степанов И. Г. Систематизация показателей анализа воспроизводства основных фондов / И. Г. Степанов, А. С. Матиевич // Вестник Пермского университета. – 2012. – Вып. 1(12). – С. 66 – 76.

206. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / За ред. Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк; НААН України, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 214 с.

207. Стратійчук В. М. Основні засоби та аналіз їх ефективності в бізнес-процесах підприємства / В. М. Стратійчук, Н. М. Богацька // Молодий вчений. – 2013. – № 2(02). – С. 39 – 42.

208. Сук Л. К. Фінансовий облік: [навч. посіб.] / Л. К. Сук, П. Л. Сук. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К., 2012. – 647 с.

209. Сук П. Нарахування та облік амортизації / П. Сук // Бухгалтерія у сільському господарстві – 2002. – № 1. – С. 18 – 23.

210. Ткачук С. В. Основні засоби: аналіз сутнісних та структурних характеристик / С. В. Ткачук // Наукові праці НУХТ. – 2009. – № 32. – С. 140 – 143.

211. Трактор за півціни: чи стане потримана техніка популярнішою за нову: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/traktor-za-pivcini-ci-stane-potrimana-tehnika-popularnisou-za-novu>.

212. Трегобчук В. М. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) / За ред. В. М. Трегобчук. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – 259 с.

213. Україна за 2014 рік: [статистичний щорічник] / За ред. І. М. Жук. – К.: Державна служба статистики України. – 585 с.

214. Утенкова К. О. Відтворення основних засобів та його фінансове забезпечення у сільському господарстві: дис. к.е.н.: спец. 08.07.02 / К. О. Утенкова; Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва. – Харків, 2006.

215. Федорчук О. М. Економічна ефективність використання та відтворення основних засобів в аграрних підприємствах / О. М. Федорчук // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. Вип. 42. – Херсон: Айлант, 2005. – С. 247 – 253.

216. Фукс А. Є. Амортизація і оновлення основного капіталу: теорія і практика / А. Є. Фукс. – К.: Видавництво КДЕУ, 1996. – 160 с.

217. Фурсов О. І. Формування організаційно-економічного механізму управління основними засобами в умовах реструктуризації підприємств /

О. І. Фурсов // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 1. – С. 198 – 205.

218. Харченко Н. В. Амортизація основних засобів підприємства як фактор раціоналізації оподаткування: [Електронний ресурс] / Н. В. Харченко // Ефективна економіка. – 2016. – № 6. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

219. Харченко Н. В. Ефективність використання власного капіталу акціонерного товариства / Н. В. Харченко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – № 1(4). – Том 2. – С. 331 – 336.

220. Харченко Н. В. Ефективність використання основних засобів виробництва на підприємствах / Н. В. Харченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 11. – С. 16 – 18.

221. Хомин П. Я. Амортизація: економічний зміст та методологія відображення / П. Я. Хомин, І. М. Пиріг // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 22 – 30.

222. Череп А. В. Ефективність використання основних фондів підприємства / А. В. Череп // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 6. – С. 212 – 215.

223. Черкасов А. А. Воспроизводство основных средств сельского хозяйства Украины в контексте экономической эффективности их использования / А. А. Черкасов // East European Scientific Journal. – 2016. – № 1(5). – vol. 4. – P. 48 – 53.

224. Черкасов О. О. Амортизація як інструмент відтворення основних засобів сільського господарства [Електронний ресурс] / О. О. Черкасов // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 9. – С. 441 – 445. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/91.pdf>.

225. Черкасов О. О. Вплив технічного забезпечення на результати сільськогосподарського виробництва / О. О. Черкасов // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні концепції управління соціально-економічним розвитком держави». – Ч. III. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 5 – 6 червня 2015 р. – С. 114 – 119.

226. Черкасов О. О. Ефективність використання основних засобів сільськогосподарських підприємств у контексті процесу відтворення / О. О. Черкасов // Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання економічних наук». – Ч. II. – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 12-13 червня 2015 р. – С. 120 – 122.

227. Черкасов О. О. Інтервальна модель відтворення основних засобів за виробничим методом / О. О. Черкасов // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації». – м. Херсон, 15 – 16 жовтня 2015 р. – С. 80 – 81.

228. Черкасов О. О. Кількісне визначення ризику у забезпеченні відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / О. О. Черкасов // Збірник тез доповідей Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення». – Вип. 14. – м. Тернопіль, 26 – 27 жовтня 2015 р. – С. 58 – 59.

229. Черкасов О. О. Особливості використання та відтворення основних засобів у сільському господарстві / О. О. Черкасов // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2015. – № 5. – С. 96 – 101.

230. Черкасов О. О. Розподіл корисності основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств: мережевий підхід / О. О. Черкасов // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії: Економічні науки. – 2015. – Вип. 2(11). – С. 262 – 267.

231. Черкасов О. О. Системний аналіз відтворення основних засобів у сільському господарстві / О. О. Черкасов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2016. – Вип. 16. – Ч. 3. – С. 59 – 62.

232. Черкасов О. О. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів сільського господарства / О. О. Черкасов // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2016. – Т. 21. – Вип. 2. – С. 110 – 114.

233. Черкасов О. О. Чинники ефективності економічного механізму відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / О. О. Черкасов // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми інвестування та формування інвестиційного клімату в АПК». – м. Полтава, 29 – 30 жовтня 2015 р. – С. 176 – 178.

234. Чумаченко М. Амортизаційні відрахування – суттєве джерело фінансування інвестицій підприємства / М. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 8. – С. 6 – 8.

235. Чухно А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі / А. Чухно // Економіка України. – 2007. – № 3. – С. 60 – 67.

236. Шваб Л. І. Економіка підприємства: [навч. посібник] / Л. І. Шваб. – К.: Каравела, 2004. – 568 с.

237. Швець В. Я. До питання оцінки економічної ефективності оновлення основних фондів / В. Я. Швець, В. А. Грекова // Ефективна економіка. – 2012. – № 11.

238. Швець Л. П. Проектний аналіз: [навчальний посібник] / Л. П. Швець, О. В. Пилипак, Н. І. Доберчак. – Львів: Новий Світ – 2000, 2011. – 643 с.

239. Швець Н. В. Організаційно-економічний механізм управління відтворенням основних засобів підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук / Н. В. Швець; Національний гірничий університет. – Дніпропетровськ, 2005. – 16 с.

240. Шкільов О. В. Стан матеріально-технічної бази сільського господарства та джерела її оновлення / О. В. Шкільов // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу в Україні. К.: ІАЕ УААН, 2003. – С. 398 – 402.

241. Шура Н. О. Удосконалення організаційно-економічного механізму відтворення основних фондів промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Н. О. Шура. – Кривий Ріг, 2012. – 24 с.

242. Щирська О. В. Відтворення і новий підхід до амортизації основних засобів / О. В. Щирська // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 5(131). – С. 298 – 304.

243. Albert R. Statistical mechanics of complex networks / R. Albert, A.-L. Barabási // Reviews of Modern Physics. – 2002. – Vol. 74. – P. 47 – 97.

244. Newman M. E. J. The Structure and Dynamics of Networks / M. E. J. Newman, A.-L. Barabási, D. J. Watts // Princeton, NJ: Princeton University Press, 2006. – 582 p.

245. Heywood I. An Introduction to Geographical Information Systems / I. Heywood, S. Cornelius, S. Carver. – NJ: Prentice Hall, 2002. – 295 p.

246. Watts D. J. Collective dynamics of «small-world» networks / D. J. Watts, S. H. Strogatz // Nature. – 1998. – vol. 393. – P. 440 – 442

ДОДАТКИ

Додаток А

Теоретичні підходи до визначення сутності категорії «основні засоби» в економічній літературі

Автор, джерело	Визначення
Большой экономический словарь	Основні засоби – це сукупність матеріально-речових цінностей, що використовуються в якості засобів праці і що діють в натуральній формі протягом тривалого часу як в сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері
Бланк І. О.	Основні фонди – сукупність матеріальних активів у формі засобів праці, які багаторазово беруть участь у процесі виробничо-комерційної діяльності і переносять свою вартість частинами
Бутинець Ф. Ф.	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує один рік)
Сухарський В. С.	Основні засоби (фонди) – це засоби праці виробничого і невиробничого призначення, що беруть участь у процесі виробництва впродовж багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово (у міру зношування) переносять свою вартість на вироблену продукцію
Завадський Й. С.	Основні засоби – це засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово, в міру зношення, переносять свою вартість на продукцію, що виробляється
Гречко С. М.	Основний засіб – необоротний актив, що призначений для господарської діяльності, тобто планується використовувати в господарській діяльності
Дем'яненко М. Я.	Основні засоби – це термін бухгалтерського обліку, синонім економічного поняття «необоротні матеріальні активи» (засоби виробництва, матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі діяльності або для здійснення адміністративних і соціальних функцій, що використовуються протягом тривалого періоду і поступово переносять свою вартість на продукцію у міру зношення); матеріальні цінності (виробниче майно), що споживається у виробничому процесі, тобто фізичний капітал
Литнєва Н. А., Малявкіна Л. І., Федорова Т. В.	Основні засоби – це частина майна, яка виступає у ролі коштів праці при виробництві продукції, виконанні робіт чи наданні послуг або для управління організацією на протязі періоду, що перевищує 12 місяців, або звичайного операційного циклу, якщо він перевищує 12 місяців
Сук Л. К., Сук П. Л.	Основні засоби підприємства, установи – це сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері
Верхоглядова Н. І., Шило В. П., Ільїна С. Б., Кисла В. І.	Основні засоби – це засоби праці, які використовуються (експлуатуються) впродовж тривалого часу, при цьому зберігаючи свою первісну фізичну форму, і переносять свою вартість на вироблений продукт частинами, протягом декількох виробничих циклів унаслідок фізичного та морального зносу

Продовження додатку А

Автор, джерело	Визначення
Коваленко А. М.	Основні засоби – це матеріальні активи з очікуваним терміном корисного використання більш ніж один рік (або на протязі операційного циклу, якщо він більше ніж рік), які підприємство утримує в цілях: використання під час виробництва або поставки товарів, надання послуг, надання в оренду іншим особам; виконання адміністративних та соціальних функцій
Агрес О. Г.	Основні засоби – це засоби праці у формі матеріальних активів, які утримує підприємство з метою використання у виробничому процесі або здійсненні адміністративних чи соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання яких становить більше ніж один рік, не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, вартість яких є не меншою від законодавчо встановленого розміру та поступово переноситься в міру фізичного спрацювання та (або) морального старіння на вартість готової продукції проведенням амортизаційних відрахувань
Загородній А. Г., Вознюк Г. Д.	Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство формує з метою використання їх у процесі виробництва чи постачання товарів, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних та соціально-культурних функцій і очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких перевищує рік, якщо він довший за рік
Неміш Ю. В.	Основні засоби – це вартісно виражені ресурси, які утримуються суб'єктом господарювання з метою використання в процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення чи соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року, чи визначається межами операційного циклу понад один рік, вартість яких зменшується в процесі використання
Баб'як Н. Д.	Основні засоби – це активи з терміном корисного використання більше одного року, які використовуються на підприємствах у декількох операційних циклах з метою отримання економічної вигоди, не втрачаючи при цьому матеріально-речової форми, та переносять свою вартість на знов створену продукцію частинами у вигляді нарахованих амортизаційних відрахувань
Стражева Н. С.	Основні засоби – це знаряддя праці, які використовуються тривалий час, зберігаючи при цьому натуральну форму, і переносять свою вартість на готову продукцію, товари, послуги, у міру зносу
Ладутько Н. І.	Основні засоби – сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері
Довгалюк Н. В.	Основні засоби – матеріальні активи підприємства будь-якої форми власності, що неодноразово задіюються у виробничих циклах, зберігають свою натуральну форму, переносячи свою вартість на вироблену продукцію частинами, строк використання яких перевищує один рік (або операційний цикл), призначені для експлуатації самим підприємством, для надання в оренду іншим фізичним чи юридичним особам, що в сукупності дає змогу одержувати економічну вигоду для підприємства
Янчев А. В.	Основні засоби – частина постійного продуктивного капіталу у формі засобів праці, що поступово, протягом багатьох виробничих циклів, переносить свою вартість на виготовлений продукт

Джерело: узагальнено автором

Додаток Б

**Склад і структура основних засобів ТОВ «Ланнівська МТС»
Карлівського району, 2010 – 2014 рр.**

Показники	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Машини та обладнання	6704,5	60,1	7956	57,5	8613	54,9	9390	50,5	12283,5	53,6	183,2
Транспортні засоби	1259,5	11,3	2687	19,4	3921	25,0	5873,5	31,6	6925,5	30,2	549,9
Інструменти, прилади, інвентар	157,5	1,4	208	1,5	213	1,4	213	1,1	218,5	1,0	138,7
Всього по активній частині	8121,5	72,8	10851	78,4	12747	81,3	15476,5	83,2	19427,5	84,8	239,2
Будинки, споруди та передавальні пристрої	3035	27,2	2986	21,6	2937	18,7	3122,5	16,8	3474,5	15,2	114,5
Інші основні засоби	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	0,5	0,0	x
Малоцінні необоротні матеріальні активи	-	0,0	1,5	0,0	3	0,0	3	0,0	14	0,1	x
Всього по пасивній частині	3035	27,2	2987,5	21,6	2940	18,7	3125,5	16,8	3489	15,2	115,0
Всього основних засобів	11156,5	100,0	13838,5	100,0	15687	100,0	18602	100,0	22916,5	100,0	205,4

Продовження додатку Б

**Склад і структура основних засобів ТОВ «Федунка»
Шишацького району, 2010 – 2014 рр.**

Показники	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Машини та обладнання	5763,5	62,5	7858,5	66,0	8804	58,4	9148,5	52,3	10930	53,4	189,6
Транспортні засоби	1947	21,1	2540	21,3	4758,5	31,6	6828,5	39,0	7922	38,7	406,9
Всього по активній частині	7710,5	83,6	10398,5	87,3	13562,5	89,9	15977	91,3	18852	92,2	244,5
Будинки, споруди та передавальні пристрої	1514	16,4	1514	12,7	1516,5	10,1	1519	8,7	1605	7,8	106,0
Всього по пасивній частині	1514	16,4	1514	12,7	1516,5	10,1	1519	8,7	1605	7,8	106,0
Всього основних засобів	9224,5	100,0	11912,5	100,0	15079	100,0	17496	100,0	20457	100,0	221,8

Продовження додатку Б

Склад і структура основних засобів ПП «Комунар»

Кобеляцького району, 2010 – 2014 рр.

Показники	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Машини та обладнання	7554	57,4	9528	60,2	12160	63,6	14373	63,7	16148,5	61,6	213,8
Транспортні засоби	475	3,6	823	5,2	963	5,0	1134,5	5,0	1666	6,4	350,7
Інструменти, прилади, інвентар	102,5	0,8	101	0,6	101	0,5	110,5	0,5	187,5	0,7	182,9
Всього по активній частині	8131,5	61,8	10452	66,1	13224	69,1	15618	69,2	18002	68,7	221,4
Земельні ділянки	59	0,4	72,5	0,5	86	0,4	136,5	0,6	187	0,7	316,9
Будинки, споруди та передавальні пристрої	4976,5	37,8	5295	33,5	5818,5	30,4	6813,5	30,2	7827	29,9	157,3
Малоцінні необоротні матеріальні активи		0,0		0,0		0,0		0,0	202,5	0,8	x
Всього по пасивній частині	5035,5	38,2	5367,5	33,9	5904,5	30,9	6950	30,8	8216,5	31,3	163,2
Всього основних засобів	13167	100,0	15819,5	100,0	19128,5	100,0	22568	100,0	26218,5	100,0	199,1

Продовження додатку Б

**Склад і структура основних засобів СФГ «Урожай»
Кобеляцького району, 2010 – 2014 рр.**

Показники	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Машини та обладнання	1354	88,4	2559	92,5	2595	93,8	3828	96,4	4144	90,7	306,1
Транспортні засоби	126	8,2	157	5,7	121	4,4	90	2,3	372	8,1	295,2
Всього по активній частині	1480	96,7	2716	98,2	2716	98,2	3918	98,7	4516	98,9	305,1
Будинки, споруди та передавальні пристрої	51	3,3	51	1,8	51	1,8	51	1,3	51	1,1	100,0
Всього по пасивній частині	51	3,3	51	1,8	51	1,8	51	1,3	51	1,1	100,0
Всього основних засобів	1531	100,0	2767	100,0	2767	100,0	3969	100,0	4567	100,0	298,3

Додаток В

Забезпеченість основними засобами ТОВ «Ланнівська МТС»

Карлівського району, 2010 – 2014 рр.

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Фондозабезпеченість, тис. грн./га						
за первісною вартістю	3,86	4,14	4,52	5,37	6,58	170,4
за залишковою вартістю	2,97	2,88	2,68	2,76	3,43	115,8
Фондоозброєність праці, тис. грн./особу						
за первісною вартістю	242,53	216,23	163,41	218,85	257,49	106,2
за залишковою вартістю	186,30	150,69	96,92	112,66	134,43	72,2
Забезпеченість основних засобів оборотними, грн.						
за первісною вартістю	0,20	0,15	0,08	0,20	0,46	228,4
за залишковою вартістю	0,26	0,21	0,14	0,38	0,88	336,0

Продовження додатку В

Забезпеченість основними засобами ТОВ «Федунка»

Шишацького району, 2010 – 2014 рр.

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Фондозабезпеченість, тис. грн./га						
за первісною вартістю	3,26	4,22	5,36	6,26	7,30	223,6
за залишковою вартістю	1,38	1,78	2,42	2,88	3,31	240,2
Фондоозброєність праці, тис. грн./особу						
за первісною вартістю	103,65	98,45	103,28	118,22	127,86	123,4
за залишковою вартістю	43,76	41,58	46,63	54,43	57,99	132,5
Забезпеченість основних засобів оборотними, грн.						
за первісною вартістю	0,50	0,51	0,42	0,39	0,47	93,2
за залишковою вартістю	1,19	1,22	0,93	0,84	1,03	86,8

Продовження додатку В

Забезпеченість основними засобами ПП «Комунар»

Великобагачанського району, 2010 – 2014 рр.

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Фондозабезпеченість, тис. грн./га						
за первісною вартістю	5,14	6,18	7,48	8,54	9,92	192,9
за залишковою вартістю	3,04	3,47	4,00	4,35	4,88	160,7
Фондоозброєність праці, тис. грн./особу						
за первісною вартістю	114,50	134,06	147,14	182,00	213,16	186,2
за залишковою вартістю	67,57	75,33	78,69	92,77	104,80	155,1
Забезпеченість основних засобів оборотними, грн.						
за первісною вартістю	0,51	0,53	0,48	0,44	0,41	79,7
за залишковою вартістю	0,87	0,94	0,90	0,86	0,83	95,7

Продовження додатку В

Забезпеченість основними засобами СФГ «Урожай»

Кобеляцького району, 2010 – 2014 рр.

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Фондозабезпеченість, тис. грн./га						
за первісною вартістю	1,32	2,31	3,07	3,87	4,91	371,8
за залишковою вартістю	0,89	1,65	2,07	2,51	3,21	359,7
Фондоозброєність праці, тис. грн./особу						
за первісною вартістю	80,90	134,30	162,74	187,10	237,10	293,1
за залишковою вартістю	54,61	95,86	109,67	121,37	154,81	283,5
Забезпеченість основних засобів оборотними, грн.						
за первісною вартістю	0,50	0,31	0,32	0,51	0,60	120,5
за залишковою вартістю	0,73	0,43	0,47	0,79	0,92	124,6

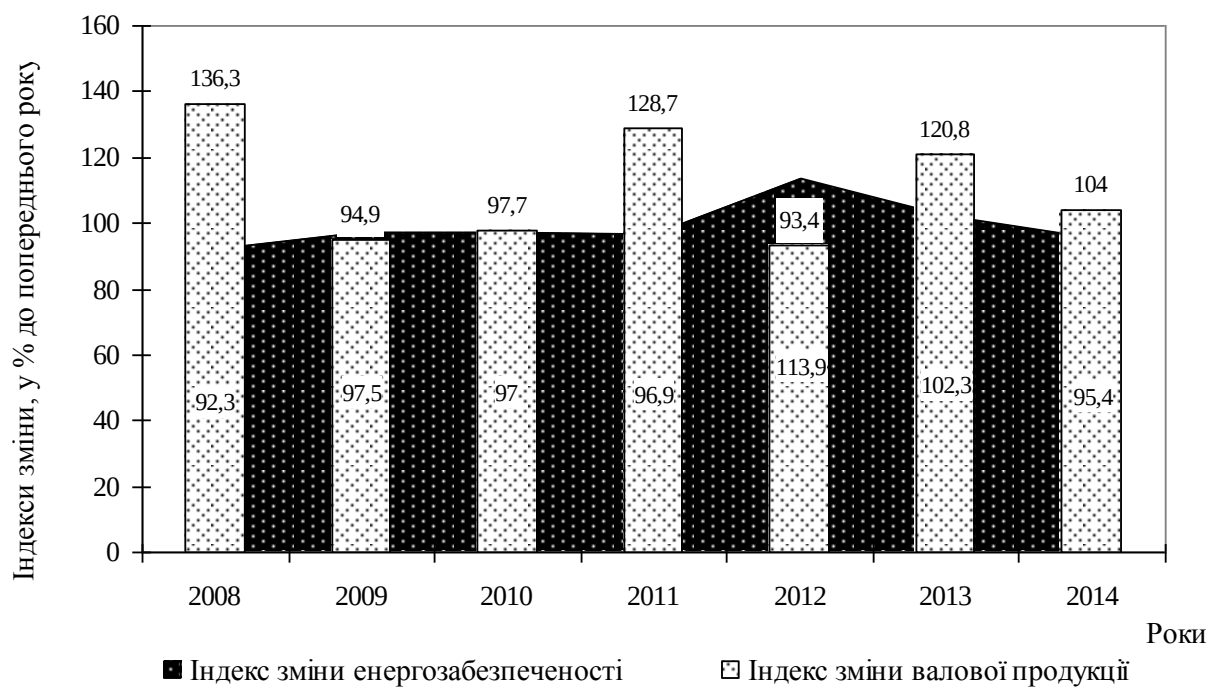
Додаток Д

Динаміка енергетичних потужностей в сільськогосподарських підприємствах України, 2010 – 2014 рр., тис. кВт

Показники	Роки					Струк- тура, %	2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014		
Енергетичні потужності – всього	36739	36360	41438	43223	39107	100,0	106,4
у тому числі							
двигуни тракторів	12557	12656	12942	12908	11826	30,3	94,2
двигуни комбайнів і самохідних машин	6101	6201	6298	6199	5722	14,6	93,8
двигуни автомобілів	12339	12152	12364	12636	10243	26,2	83,0
інші механічні двигуни	348	337	379	360	324	0,8	93,1
електродвигуни і електроустановки	5371	4999	9441	11098	10971	28,1	204,3
устаткування для виробництва відновлювальної енергії	2	2	3	12	13	0,0	650,0
робоча худоба в перерахунку на механічну силу	21	13	11	10	8	0,0	38,1

Додаток Е

Вплив зміни енергозабезпеченості на зміну виробництва валової продукції у сільськогосподарських підприємствах України, 2008 – 2014 рр.

Додаток Ж

Наявність сільськогосподарської техніки та забезпеченість нею у фермерських господарствах Полтавської області, од.

Показники	Роки					2014 р. у % до	
	2010	2011	2012	2013	2014	2010 р.	2012 р.
Трактори всіх марок	1684	1738	2037	2146	2184	129,7	107,2
у розрахунку на 1000 га ріллі	8,6	8,6	9,5	9,9	10,0	116,3	105,0
Сівалки	911	955	1075	1208	1104	121,2	102,7
Жатки валкові	165	181	185	196	209	126,7	113,0
Комбайни							
зернозбиральні	411	432	444	504	507	123,4	114,2
у розрахунку на 1000 га посівної площі зернових культур (без кукурудзи)	5,6	6,4	8,8	9,1	9,7	172,4	110,4
кукурудзозбиральні	10	7	14	14	10	100,0	71,4
у розрахунку на 1000 га посівної площі кукурудзи	0,3	0,1	0,2	0,2	0,1	54,8	72,6
кормозбиральні	25	26	34	32	28	112,0	82,4
у розрахунку на 1000 га посівної площі кормових культур	22,9	20,6	18,8	22,6	15,5	67,7	82,4
Комбайни і машини бурякозбиральні	69	63	66	62	56	81,2	84,8
у розрахунку на 1000 га посівної площі буряків	42,3	36,6	85,1	140,6	74,8	176,8	87,9

Додаток 3

Динаміка наявності сільськогосподарської техніки у ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району (на кінець року), од.

Показники	Роки					2014 р. до 2010 р., %
	2010	2011	2012	2013	2014	
Трактори – всього	37	38	41	36	30	81,1
З них трактори потужністю:						
менше 40 кВт	1	1	1	1	1	100,0
від 40 до 60 кВт	17	17	17	13	11	64,7
від 60 до 100 кВт	3	3	3	5	4	133,3
понад 100 кВт	16	17	20	17	14	87,5
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	9	9	10	10	11	122,2
Причепи та напівпричепи	6	8	10	12	12	200,0
Плуги	25	25	25	27	27	108,0
Культиватори	16	17	17	17	17	106,3
Борони	55	55	55	56	57	103,6
Сівалки	9	12	12	12	13	144,4
Розкидачі гною і добрив	4	4	4	4	4	100,0
Машини для захисту сільськогосподарських культур	4	5	5	5	6	150,0
Сінокосарки	1	1	2	2	2	200,0
Жатки валові	3	3	3	2	2	66,7
Прес-пакувальники	-	1	1	1	1	x
Комбайни зернозбиральні	4	4	5	5	5	125,0
Комбайни і машини бурякозбиральні	3	3	3	3	3	100,0
Техніка для післяурожайних робіт	1	1	1	-	-	x

Продовження додатку 3

**Динаміка наявності сільськогосподарської техніки у ТОВ «Федунка»
Шишацького району (на кінець року), од.**

Показники	Роки					2014 р. до 2010 р., %
	2010	2011	2012	2013	2014	
Трактори – всього	25	26	28	30	32	128,0
З них трактори потужністю:						
менше 40 кВт	-	-	-	-	-	x
від 40 до 60 кВт	3	3	4	6	6	200,0
від 60 до 100 кВт	17	18	18	18	19	111,8
понад 100 кВт	5	5	6	6	7	140,0
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	20	20	23	24	25	125,0
Причепи та напівпричепи	24	24	24	24	25	104,2
Плуги	5	5	5	5	5	100,0
Культиватори	12	12	12	12	12	100,0
Борони	173	173	173	173	173	100,0
Сівалки	8	9	9	9	9	112,5
Розкидачі гною і добрив	4	4	4	4	4	100,0
Машини для захисту сільськогосподарських культур	2	2	2	2	2	100,0
Сінокосарки	2	2	2	2	2	100,0
Жатки валові	4	4	4	6	6	150,0
Прес-пакувальники	2	3	3	4	4	200,0
Комбайни зернозбиральні	5	5	5	5	5	100,0
Комбайни кормозбиральні	3	3	3	3	3	100,0
Комбайни і машини бурякозбиральні	2	2	2	2	2	100,0
Техніка для післяурожайних робіт	1	1	1	1	1	100,0
Доїльні установки та апарати	4	4	4	4	4	100,0
Машини і механізми для приготування кормів	2	2	2	2	2	100,0
Роздавачі кормів для великої рогатої худоби	4	4	5	5	5	125,0
Транспортери для прибирання гною	10	10	10	10	10	100,0

Продовження додатку 3

**Динаміка наявності сільськогосподарської техніки у ПП «Комунар»
Великобагачанського району (на кінець року), од.**

Показники	Роки					2014 р. до 2010 р., %
	2010	2011	2012	2013	2014	
Трактори – всього	47	48	49	49	51	108,5
З них трактори потужністю:						
менше 40 кВт	2	2	2	2	2	100,0
від 40 до 60 кВт	32	32	32	32	32	100,0
від 60 до 100 кВт	-	1	1	1	3	x
понад 100 кВт	13	13	13	14	14	107,7
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	23	25	25	25	25	108,7
Причепи та напівпричепи	28	30	30	30	30	107,1
Плуги	24	24	24	24	24	100,0
Культиватори	34	36	37	37	37	108,8
Борони	190	190	190	190	190	100,0
Сівалки	22	23	24	24	24	109,1
Картоплесажалки	1	1	1	1	1	100,0
Розкидачі гною і добрив	10	10	10	10	12	120,0
Сінокосарки	2	2	2	3	3	150,0
Жатки валові	6	6	6	6	6	100,0
Прес-пакувальники	3	3	3	4	4	133,3
Комбайни зернозбиральні	9	10	10	10	10	111,1
Комбайни кормозбиральні	4	4	4	5	5	125,0
Комбайни і машини бурякозбиральні	3	3	3	3	3	100,0
Техніка для післяурожайних робіт	5	5	5	5	5	100,0
Доїльні установки та апарати	5	5	5	5	5	100,0
Очищувачі-охолоджувачі молока	-	-	2	2	2	x
Роздавачі кормів	5	5	5	5	5	100,0
Транспортери для прибирання гною	10	12	15	15	15	150,0

Продовження додатку 3

**Динаміка наявності сільськогосподарської техніки у СФГ «Урожай»
Кобеляцького району (на кінець року), од.**

Показники	Роки					2014 р. до 2010 р., %
	2010	2011	2012	2013	2014	
Трактори – всього	6	7	7	8	7	116,7
З них трактори потужністю:						
менше 40 кВт	-	-	-	-	-	x
від 40 до 60 кВт	3	3	3	3	3	100,0
від 60 до 100 кВт	2	3	3	3	2	100,0
понад 100 кВт	1	1	1	2	2	200,0
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	1	2	2	2	2	200,0
Культиватори	1	1	1	1	2	200,0
Борони	3	5	5	3	3	100,0
Сівалки	3	4	4	4	4	133,3
Жатки валові	2	2	2	2	2	100,0
Прес-пакувальники	1	1	1	1	1	100,0
Комбайни зернозбиральні	2	3	2	2	2	100,0

Додаток И

Надходження техніки у сільськогосподарських підприємствах України та Полтавської області у 2014 р., % до загальної техніки

Показники	Україна		Полтавська область		Абсолютне відхилення, (+, -)	
	техніка, що належить виключно підприємству	техніка, що надійшла протягом року	техніка, що належить виключно підприємству	техніка, що надійшла протягом року	техніка, що належить виключно підприємству	техніка, що надійшла протягом року
Трактори – всього	89,2	4,9	84,1	4,6	-5,1	-0,3
потужністю до 40 кВт	88,4	4,0	80,6	3,5	-7,8	-0,5
від 40 до 60 кВт	87,6	3,3	82,8	3,3	-4,8	0,0
від 60 до 100 кВт	90,2	5,7	86,7	6,3	-3,5	0,6
більше 100 кВт	90,2	6,0	83,6	4,9	-6,6	-1,1
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	86,8	3,7	81,6	4,7	-5,2	1,0
Причепи та напівпричепи	86,1	3,6	82,2	3,6	-3,9	0,0
Плуги	88,6	5,3	86,0	4,8	-2,6	-0,5
Культиватори	89,8	5,4	85,3	4,3	-4,5	-1,1
Борони	84,9	3,3	83,4	3,4	-1,5	0,1
Машини посівні та для садіння	90,4	5,8	85,5	5,1	-4,9	-0,7
сівалки	90,3	5,6	85,1	5,1	-5,2	-0,5
картоплесаджалки	88,9	3,4	90,4	3,7	1,5	0,3
інші машини	94,5	14,9	95,8	9,3	1,3	-5,6
Розкидачі гною і добрив	90,7	7,8	86,6	5,4	-4,1	-2,4
Машини для захисту сільськогосподарських культур	92,0	8,7	87,7	8,2	-4,3	-0,5
Сінокосарки	89,7	8,3	89,6	7,4	-0,1	-0,9
Жатки валкові	88,7	7,4	85,7	6,9	-3,0	-0,5
Прес-пакувальники	92,8	8,4	88,9	12,1	-3,9	3,7
Комбайни зернозбиральні	88,8	5,3	83,0	4,1	-5,8	-1,2
Комбайни кукурудзозбиральні	86,0	4,8	83,5	2,4	-2,5	-2,4
Комбайни кормозбиральні	84,8	4,0	80,7	3,8	-4,1	-0,2
Комбайни картоплезбиральні й картоплекопачі	87,8	4,5	85,9	2,4	-1,9	-2,1
Комбайни і машини бурякозбиральні	80,8	2,4	71,2	0,3	-9,6	-2,1
Машини і комбайни для збирання овочів і баштанних культур	93,8	12,1	100,0	15,4	6,2	3,3
Техніка для післяурожайних робіт	92,3	7,7	90,6	5,6	-1,7	-2,1
Доїльні установки та апарати	88,5	5,9	84,9	10,9	-3,6	5
Очищувачі-охолоджувачі молока	90,0	6,0	93,4	6,1	3,4	0,1
Молочні сепаратори	91,1	6,8	96,2	11,5	5,1	4,7
Інкубатори	90,1	5,0	95,3	0,7	5,2	-4,3
Машини і механізми для приготування кормів	92,6	10,4	91,1	9,8	-1,5	-0,6
Роздавачі кормів						
для великої рогатої худоби	88,1	6,3	89,9	3,4	1,8	-2,9
для свиней	98,2	5,4	93,2	6,8	-5,0	1,4
Транспортери для прибирання гною	88,5	4,7	89,8	3,5	1,3	-1,2

Додаток К

Темпи відтворення сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах України, 2010, 2014 рр.

Показники	Коефіцієнт надходження, %		Коефіцієнт вибуття, %		Темпи відтворення, %	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Трактори – всього	5,4	4,9	7,5	5,3	-2,1	-0,4
потужністю до 40 кВт	2,8	4,0	8,2	6,5	-5,4	-2,5
від 40 до 60 кВт	3,9	3,3	8,7	5,6	-4,8	-2,3
від 60 до 100 кВт	7,2	5,7	7,6	5,2	-0,4	0,5
більше 100 кВт	6,4	6,0	5,4	5,0	1,0	1,0
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	3,1	3,7	3,8	5,3	-0,7	-1,6
Причепи та напівпричепи	3,4	3,6	7,5	5,1	-4,1	-1,5
Плуги	4,5	5,3	3,1	4,2	1,4	1,1
Культиватори	4,7	5,4	3,1	4,9	1,6	0,5
Борони	3,1	3,3	2,5	5,5	0,6	-2,2
Машини посівні та для садіння	6,3	5,8	8,0	5,5	-1,7	0,3
сівалки	6,2	5,6	8,0	5,4	-1,8	0,2
картоплесаджалки	5,3	3,4	10,7	8,9	-5,4	-5,5
інші машини	10,0	14,9	2,1	5,9	7,9	9,0
Розкидачі гною і добрив	7,6	7,8	3,4	5,3	4,2	2,5
Машини для захисту сільськогосподарських культур	8,0	8,7	2,2	4,3	5,8	4,4
Сінокосарки	9,6	8,3	9,0	7,5	0,6	0,8
Жатки валкові	6,4	7,4	10,2	7,5	-3,8	-0,1
Прес-пакувальники	9,3	8,4	3,1	5,2	6,2	3,2
Комбайни зернозбиральні	6,1	5,3	9,3	7,0	-3,2	-1,7
Комбайни кукурудзозбиральні	4,9	4,8	13,8	11,7	-8,9	-6,9
Комбайни кормозбиральні	4,7	4,0	12,5	9,5	-7,8	-5,5
Комбайни картоплезбиральні й картоплекопачі	7,7	4,5	12,6	7,9	-4,9	-3,4
Комбайни і машини бурякозбиральні	4,6	2,4	13,1	10,2	-8,5	-7,8
Машини і комбайни для збирання овочів і баштанних культур	17,1	12,1	4,3	4,8	12,8	7,3
Техніка для післяурожайних робіт	5,9	7,7	1,5	4,5	4,4	3,2
Доїльні установки та апарати	9,3	5,9	10,0	5,9	-0,7	0,0
Очищувачі-охолоджувачі молока	7,9	6,0	3,0	4,2	4,9	1,8
Молочні сепаратори	9,4	6,8	2,5	7,5	6,9	-0,7
Інкубатори	3,2	5,0	0,7	2,2	2,5	2,8
Машини і механізми для приготування кормів	12,2	10,4	2,2	5,3	10,0	5,1
Роздавачі кормів						
для великої рогатої худоби	6,4	6,3	11,8	7,2	-5,4	-0,9
для свиней	13,2	5,4	8,5	2,7	4,7	2,7
Транспортери для прибирання гною	6,3	4,7	11,6	7,7	-5,3	-3,0

Додаток Л

**Введено в дію інженерних споруд та потужностей
сільськогосподарського призначення у Полтавській області,
2010 – 2014 рр.**

Найменування потужності	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Будівлі для тваринництва:					
Приміщення для великої рогатої худоби, скотомісць	700	516	2516	800	1201
Тваринницькі комплекси по вирощуванню і відгодівлі свиней, гол.	48800	8860	63000	11000	-
Будівлі для тваринництва, гол.			12	30	
Будівлі для птахівництва, кількість будівель	-	-	1	-	-
Птахофабрики яйцевого напрямку, тис. кур-несучок	-	-	-		24
Будівлі для зберігання зерна, тис. т одночасного зберігання:					
Зернофуражні сховища	-	56,96	11,4	15,3	2,67
Елеватори	486	318	160	210	228,2
Зерносклади механізовані	148,8	13		12	
Зерноочисні та зерноочисно-сушильні пункти, тис. т	-	190,2	251,41	356,25	195,86
Критий тік, кв.м	-	3327	-	-	1080
Інші будівлі сільськогосподарського призначення					
Елеватори для зберігання оліє-насіння, тис. т одночасного зберігання	15,7	-	-	-	-
Комплексні пункти по переробці та зберігання насіння, тис. т одночасного зберігання	-	1	12	-	10
Цехи комбікормові, т комбікормів/добу	-	10	-	-	80
Комбікормові підприємства, т переробки кормів/добу	-	-	-	-	144
Кормоцехи для тваринництва, т/добу	-	-	480	-	-
Сховища для картоплі, овочів та фруктів, тис. т одночасного зберігання	-	10	11,53	8,3	-
Гаражі, сараї та навіси для зберігання сільськогосподарських машин та реманенту, кв.м	--	1422	5207	3303	4261
Будівлі сільськогосподарського призначення	-	-	-	2	3

Додаток М

Коефіцієнт фізичного зносу основних засобів у ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району, 2010 – 2014 рр., %

Показники	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. від 2010 р. (+, -)	
	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року
Будинки, споруди та передавальні пристрої	10,2	23,6	23,6	23,5	23,5	27,0	27,0	27,1	27,1	29,6	16,9	6,0
Машини та обладнання	24,2	32,6	32,6	47,9	47,9	73,1	73,1	87,8	89,0	81,1	64,8	48,5
Транспортні засоби	30,3	2,4	2,4	5,4	5,4	4,6	4,6	4,9	4,9	7,7	-25,4	5,3
Інструменти, прилади, інвентар	70,5	48,3	48,3	83,1	83,1	119,7	119,7	156,3	100,0	100,0	29,5	51,7
Малоцінні необоротні матеріальні активи	-	-	-	100,0	100,0	166,7	166,7	233,3	100,0	100,0	x	x
Коефіцієнт фізичного зносу – всього	20,3	25,3	25,3	34,8	34,8	45,8	45,8	50,8	50,8	53,8	30,5	28,5

Продовження додатку М

**Коефіцієнт фізичного зносу основних засобів
у ТОВ «Федунка» Шишацького району, 2010 – 2014 рр., %**

Показники	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. від 2010 р. (+, -)	
	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року
Будинки, споруди та передавальні пристрої	41,9	42,9	42,9	43,9	43,9	44,1	44,1	44,1	44,1	39,6	2,2	-3,3
Машини та обладнання	51,0	56,9	56,9	51,5	51,5	46,4,6	46,5	46,3	46,3	51,9	-4,7	-5,0
Транспортні засоби	72,2	87,1	87,1	73,5	73,5	66,8	66,8	65,9	65,9	63,6	-6,3	-23,5
Коефіцієнт фізичного зносу – всього	53,9	61,1	61,1	55,4	55,4	54,4	54,4	53,6	53,6	55,5	-0,3	-5,6

Продовження додатку М

**Коефіцієнт фізичного зносу основних засобів
у ПП «Комунар» Великобагачанського району, 2010 – 2014 рр., %**

Показники	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. від 2010 р. (+, -)	
	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року
Будинки, споруди та передавальні пристрої	47,6	45,9	45,9	50,5	50,5	48,1	48,1	45,7	45,7	43,6	-1,9	-2,3
Машини та обладнання	32,8	41,0	41,0	42,9	42,9	47,7	47,7	53,0	53,0	58,5	20,2	17,4
Транспортні засоби	59,2	33,7	33,7	37,3	37,3	49,9	49,9	44,6	44,6	32,4	-14,6	-1,3
Інструменти, прилади, інвентар	62,5	64,4	64,4	72,3	72,3	78,2	78,2	73,3	73,3	37,3	10,8	-27,1
Малоцінні необоротні матеріальні активи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52,1	х	х
Коефіцієнт фізичного зносу – всього	39,3	42,5	42,5	44,9	44,9	47,9	47,9	50,0	50,0	51,5	10,7	9,1

Додаток Н

Вихідні дані економетричної моделі, адаптовані для програмного середовища статистичної обробки даних R version 3.2.2 з відкритим кодом

Масив даних для проведення економетричного дослідження

1. У форматі, придатному для машинного зчитування в програмному середовищі R:

```
Fo <- c(1.563, 1.799, 1.974, 1.947, 2.413, 2.399, 2.479, 2.222, 2.142, 1.953, 1.750, 2.219, 1.773, 1.760, 1.577)
Var1 <- c(45.2, 44.8, 48.5, 53.3, 53.8, 53.5, 49.2, 45.0, 35.3, 31.1, 28.0, 32.4, 27.9, 23.6, 19.4)
Var2 <- c(0.397, 0.413, 0.444, 0.488, 0.502, 0.494, 0.495, 0.475, 0.389, 0.361, 0.328, 0.347, 0.290, 0.254, 0.229)
Var3 <- c(0.170, 0.202, 0.232, 0.284, 0.336, 0.384, 0.440, 0.510, 0.630, 0.759, 0.803, 1.134, 1.241, 1.288, 1.420)
Var4 <- c(0.759, 1.150, 1.245, 1.219, 1.410, 1.438, 3.315, 4.206, 5.539, 7.722, 8.022, 5.000, 12.293, 11.520, 10.620)
Var5 <- c(0.497, 0.496, 0.493, 0.504, 0.511, 0.522, 0.482, 0.462, 0.457, 0.394, 0.407, 0.321, 0.342, 0.354, 0.388)
Var6 <- c(1.318, 0.870, 0.803, 0.820, 0.709, 0.695, 0.302, 0.238, 0.181, 0.129, 0.125, 0.200, 0.081, 0.087, 0.094)
```

2. У впорядкованому в програмному середовищі R форматі:

	Fo	Var1	Var2	Var3	Var4	Var5	Var6
1	1.563	45.2	0.397	0.170	0.759	0.497	1.318
2	1.799	44.8	0.413	0.202	1.150	0.496	0.870
3	1.974	48.5	0.444	0.232	1.245	0.493	0.803
4	1.947	53.3	0.488	0.284	1.219	0.504	0.820
5	2.413	53.8	0.502	0.336	1.410	0.511	0.709
6	2.399	53.5	0.494	0.384	1.438	0.522	0.695
7	2.479	49.2	0.495	0.440	3.315	0.482	0.302
8	2.222	45.0	0.475	0.510	4.206	0.462	0.238
9	2.142	35.3	0.389	0.630	5.539	0.457	0.181
10	1.953	31.1	0.361	0.759	7.722	0.394	0.129
11	1.750	28.0	0.328	0.803	8.022	0.407	0.125
12	2.219	32.4	0.347	1.134	5.000	0.321	0.200
13	1.773	27.9	0.290	1.241	12.293	0.342	0.081
14	1.760	23.6	0.254	1.288	11.520	0.354	0.087
15	1.577	19.4	0.229	1.420	10.620	0.388	0.094

Додаток П

Результати обробки даних відповідно до заданої економетричної моделі у програмному середовищі R version 3.2.2 (модель 1)

```
m <- data.frame(Fo=Fo, Var1=Var1, Var2=Var2, Var3=Var3, Var4=Var4,
Var5=Var5, Var6=Var6)
m
describe(m)
model <- lm(data=m,
             Fo~Var1+Var2+Var3+Var4+Var5)
report <- summary(model)
report
```

```
Call:
lm(formula = Fo ~ Var1 + Var2 + Var3 + Var4 + Var5, data = m)
```

```
Residuals:
      Min       1Q   Median       3Q      Max
-0.24554 -0.04691  0.02184  0.08319  0.13194
```

```
Coefficients:
              Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
(Intercept) -0.43528     0.75458  -0.577  0.57818
Var1         -0.01978     0.01551  -1.275  0.23409
Var2          7.30390     1.54094   4.740  0.00106 **
Var3          0.79817     0.28564   2.794  0.02091 *
Var4         -0.02295     0.02701  -0.849  0.41770
Var5         -0.16075     1.38978  -0.116  0.91046
```

```
---
Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1
```

```
Residual standard error: 0.1318 on 9 degrees of freedom
Multiple R-squared:  0.8764, Adjusted R-squared:  0.8077
F-statistic: 12.76 on 5 and 9 DF, p-value: 0.0007241
```

Додаток Р

Результати обробки даних відповідно до заданої економетричної моделі у програмному середовищі R version 3.2.2 (модель 2)

```
m <- data.frame(Fo=Fo, Var1=Var1, Var2=Var2, Var3=Var3, Var4=Var4,  
Var5=Var5, Var6=Var6)  
m  
describe(m)  
model <- lm(data=m,  
Fo~Var1+Var2+Var3+Var5+Var6)  
report <- summary(model)  
report
```

Call:

```
lm(formula = Fo ~ Var1 + Var2 + Var3 + Var5 + Var6, data = m)
```

Residuals:

	Min	1Q	Median	3Q	Max
	-0.25035	-0.05144	0.02300	0.07574	0.13672

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	t value	Pr(> t)
(Intercept)	-0.070107	1.125535	-0.062	0.952
Var1	0.001877	0.033457	0.056	0.956
Var2	5.005403	4.188112	1.195	0.263
Var3	0.500294	0.393866	1.270	0.236
Var5	-0.465764	1.416801	-0.329	0.750
Var6	-0.222615	0.428346	-0.520	0.616

Residual standard error: 0.1349 on 9 degrees of freedom

Multiple R-squared: 0.8704, Adjusted R-squared: 0.7983

F-statistic: 12.09 on 5 and 9 DF, p-value: 0.0008895

Додаток С

**Купівля сільськогосподарськими підприємствами України
нової сільськогосподарської техніки, 2011 – 2014 рр.**

Показники	2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. до 2011 р., %	
	кількість, од.	ціна, грн./од.	кількість, од.	ціна, грн./од.	кількість, од.	ціна, грн./од.	кількість, од.	ціна, грн./од.	кількість, од.	ціна, грн./од.
Трактори – всіх видів	2983	453374	3010	488997	2788	542566	1822	716533	61,1	158,0
З них потужністю:										
Менше 40 кВт	70	103968	89	121645	84	114596	59	152107	84,3	146,3
Від 40 до 60 кВт	489	159605	458	159039	371	162953	214	234442	43,8	146,9
Від 60 до 100 кВт	1346	202586	1423	241223	1216	240870	781	313192	58,0	154,6
Понад 100 кВт	1078	922457	1040	1004605	1117	1029269	768	1304396	71,2	141,4
Плуги	1057	118191	992	132588	1111	145359	804	172567	76,1	146,0
Культиватори	2093	127261	1890	155151	1699	174345	1396	183902	66,7	144,5
Борони	1468	153768	1048	170897	1627	136543	1366	153635	93,1	99,9
Сівалки	2283	281377	2460	339723	1776	402266	1552	479333	68,0	170,4
Розкидачі гною і добрив	835	84023	770	82891	854	148412	632	167273	75,7	199,1
Сінокосарки	457	41998	489	50825	412	57186	349	72181	76,4	171,9
Жатки валові	611	195049	603	204791	585	225876	448	273022	73,3	140,0
Комбайни зернозбиральні	804	1418243	541	1482984	524	1538600	336	2004757	41,8	141,4
Доїльні установки та апарати	398	137654	382	131783	552	69583	348	88877	87,4	64,6
Машини і механізми для приготування кормів	200	81734	272	78263	255	147581	161	224099	80,5	274,2
Транспортери для прибирання гною	824	30059	646	31141	546	31198	448	36176	54,4	120,3
Причепи і напівпричепи сільськогосподарські	621	112693	484	150922	557	159050	506	188612	81,5	167,4
Автомобілі вантажні	610	292213	463	302471	390	337592	288	429063	47,2	146,8
у т. ч. вантажопідйомністю:										
5 т і менше	255	159898	214	189970	164	185303	102	237323	40,0	148,4
від 5 т до 20 т	282	370554	173	380634	171	394455	140	481689	49,6	130,0
понад 20 т	73	451775	76	441324	55	614899	46	694057	63,0	153,6

Додаток Т

Показники джерел формування капіталу

ТОВ «Ланнівська МТС», 2010 – 2014 рр. (станом на кінець року)

Види активів	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Джерела формування майна	20599	100	24152	100	28415	100	38040	100	63689	100	309,2
Власний капітал	16436	79,8	22635	93,7	25169	88,6	27077	71,2	49521	77,8	301,3
у т. ч. статутний капітал	14	0,1	14	0,1	14	0,0	14	0,0	14	0,0	100,0
додатковий капітал	4296	20,9	4296	17,8	4296	15,1	4296	11,3	4296	6,7	100,0
нерозподілений прибуток	12126	58,9	18325	75,9	20859	73,4	22767	59,9	45211	71,0	372,8
Зобов'язання	4163	20,2	1517	6,3	3246	11,4	10963	28,8	14168	22,2	340,3
у т. ч. довгострокові зобов'язання	-	х	-	х	-	х	-	х	1264	2,0	х
поточні зобов'язання	4163	20,2	1517	6,3	3246	11,4	10963	28,8	12904	20,3	310,0
з них: кредиторська заборгованість	4163	20,2	1506	6,2	3167	11,1	10963	28,8	11972	18,8	287,6

Продовження додатку Т

**Показники джерел формування капіталу ТОВ «Федунка»
Шишацького району, 2010 – 2014 рр. (станом на кінець року)**

Види активів	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Джерела формування майна	15391	100	23465	100	27542	100	35221	100	48416	100	314,6
Власний капітал	11734	76,2	18616	79,3	22101	80,2	28062	79,7	39607	81,8	337,5
у т. ч. статутний капітал	75	0,5	75	0,3	75	0,3	75	0,2	75	0,2	100,0
Зобов'язання	3657	23,8	4849	20,7	5441	19,8	7159	20,3	8809	18,2	240,9
у т. ч. довгострокові зобов'язання	1495	9,7	577	2,5	1744	6,3	1966	5,6	960	2,0	64,2
поточні зобов'язання	2162	14,0	4272	18,2	3697	13,4	5193	14,7	7849	16,2	363,0
з них: кредиторська заборгованість	953	6,2	2440	10,4	1028	3,7	1408	4,0	2383	4,9	250,1

Продовження додатку Т

Показники джерел формування капіталу ПП «Комунар»

Великобагачанського району, 2010 – 2014 рр. (станом на кінець року)

Види активів	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Джерела формування майна	23130	100	30102	100	35234	100	39272	100	45409	100	196,3
Власний капітал	21564	93,2	28522	94,8	33702	95,7	37681	95,9	43852	96,6	203,4
у т. ч. статутний капітал	24	0,1	24	0,1	24	0,1	24	0,1	24	0,1	100,0
додатковий капітал	2574	11,1	2471	8,2	2472	7,0	2573	6,6	2573	5,7	100,0
резервний капітал	13500	58,4	17448	58,0	23531	66,8	28112	71,6	31847	70,1	235,9
нерозподілений прибуток	5466	23,6	8579	28,5	7675	21,8	6972	17,8	9408	20,7	172,1
Зобов'язання	1566	6,8	1580	5,2	1532	4,3	1591	4,1	1557	3,4	99,4
у т. ч. довгострокові зобов'язання	1249	5,4	1247	4,1	1020	2,9	949	2,4	573	1,3	45,9
поточні зобов'язання	317	1,4	333	1,1	512	1,5	642	1,6	984	2,2	310,4
з них: кредиторська заборгованість	274	1,2	267	0,9	393	1,1	546	1,4	874	1,9	319,0

Продовження додатку Т

**Показники джерел формування капіталу СФГ «Урожай»
Кобеляцького району, 2010 – 2014 рр. (станом на кінець року)**

Види активів	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Джерела формування майна	2142,2	100	3285	100	3056,8	100	5951,2	100	6433,5	100	300,3
Власний капітал	2142,2	100	2919,1	88,9	3010,5	98,5	3906,2	65,6	4527,7	70,4	211,4
у т. ч. статутний капітал	1050,6	49,0	1494,9	45,5	1711,9	56,0	2657,5	44,7	4527,7	70,4	431,0
резервний капітал	1091,6	51,0	1424,2	43,3	1298,6	42,5	1248,7	21,0	-	-	х
Зобов'язання	-	-	365,9	11,1	46,3	1,5	2045	34,4	1905,8	29,6	х
у т. ч. довгострокові зобов'язання	-	-	110,4	3,4	-	-	1061	17,8	996,9	15,5	х
поточні зобов'язання	-	-	255,5	7,8	46,3	1,5	984	16,5	908,9	14,1	х

Додаток У

Динаміка та структура капітальних інвестицій у ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району, 2010 – 2014 рр.

Види активів	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Капітальні інвестиції – усього	3107	100,0	1742	100,0	2092	100,0	3678	100,0	4696	100,0	151,1
з них: нові активи	2738	88,1	1112	63,8	1976	94,5	3286	89,3	4619	98,4	168,7
активи, які були у використанні	369	11,9	630	36,2	116	5,5	21	0,6	77	1,6	20,9
витрати на капітальний ремонт	-	-	-	-	-	-	371	10,1	-	-	х
Капітальні інвестиції у матеріальні активи	3107	100,0	1742	100,0	2092	100,0	3678	100,0	4696	100,0	151,1
у т. ч. нежитлові будівлі та інженерні споруди	-	-	21	1,2	-	-	371	10,1	-	-	х
машини, обладнання, інвентар	1473	47,4	1112	63,8	101	4,8	1270	34,5	1971	42,0	133,8
транспортні засоби	1634	52,6	609	35,0	1991	95,2	2037	55,4	2725	58,0	166,8

Продовження додатку У

**Динаміка та структура капітальних інвестицій у ТОВ «Федунка»
Шишацького району, 2010 – 2014 рр.**

Види активів	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Капітальні інвестиції – усього	3131	100	8339	100	5293	100	6150	100	8411	100	268,6
з них: нові активи	2704	86,4	6743	80,9	4758	89,9	6052	98,4	7642	90,9	282,6
активи, які були у використанні	427	13,6	1596	19,1	535	10,1	98	1,6	769	9,1	180,1
витрати на капітальний ремонт	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Капітальні інвестиції у матеріальні активи	3131	100	8339	100	5293	100	6150	100	8411	100	268,6
у т. ч. нежитлові будівлі	1246	39,8	3138	37,6	2164	40,9	2230	36,3	3591	42,7	288,2
машини, обладнання, інвентар	1133	36,2	3057	36,7	1099	20,8	1934	31,4	1707	20,3	150,7
транспортні засоби	242	7,7	944	11,3	1243	23,5	660	10,7	1540	18,3	636,4
довгострокові біологічні активи тваринництва	510	16,3	1200	14,4	787	14,9	1326	21,6	1573	18,7	308,4

Продовження додатку У

Динаміка та структура капітальних інвестицій у ПП «Комунар»

Великобагачанського району, 2010 – 2014 рр.

Види активів	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Капітальні інвестиції – усього	2451	100	3559	100	4263	100	4054	100	11539	100	470,8
з них: нові активи	1615	65,9	2823	79,3	3250	76,2	1380	34,0	7471	64,7	462,6
активи, які були у використанні	353	14,4	590	16,6	2	0,0	1601	39,5	42	0,4	11,9
витрати на капітальний ремонт	483	19,7	146	4,1	1011	23,7	1073	26,5	938	8,1	194,2
витрати на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію	-		-		-		-		3088	26,8	х
Капітальні інвестиції у матеріальні активи	2451	100	3559	100	4263	100	4054	100	11539	100	470,8
у т. ч. земля	-	х	27	0,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	х
нежитлові будівлі	484	19,7	146	4,1	885	20,8	1073	26,5	938	8,1	193,8
інженерні споруди	-	х	0	0,0	16	0,4	0	0,0	7040	61,0	х
машини, обладнання, інвентар	1199	48,9	2784	78,2	2508	58,8	2037	50,2	2634	22,8	219,7
транспортні засоби	416	17,0	280	7,9	0	0,0	343	8,5	0	0,0	0,0
довгострокові біологічні активи тваринництва	321	13,1	293	8,2	829	19,4	454	11,2	849	7,4	264,5
інші матеріальні активи	31	1,3	29	0,8	25	0,6	147	3,6	78	0,7	251,6

Продовження додатку У

Капітальні інвестиції у СФГ «Урожай» Кобеляцького району, 2010 – 2014 рр.

Види активів	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014 р. у % до 2010 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Капітальні інвестиції – усього	473	100	1236	100	-	-	1202	100	724	100	153,1
з них: нові активи	473	100	1236	100	-	-	1202	100	724	100	153,1
Капітальні інвестиції у матеріальні активи	473	100	1236	100	-	-	1202	100	724	100	153,1
у т. ч. машини, обладнання, інвентар	413	87,3	1236	100	-	-	1202	100	382	52,8	92,5
транспортні засоби	60	12,7	-	-	-	-	-	-	342	47,2	570,0

Додаток Ф

Динаміка придбання нових активів у сільському господарстві Полтавської області, 2012 – 2014 рр.

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.			2014 р. до 2012 р.	
	сума, тис. грн.	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	сума, тис. грн.	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	сума, тис. грн.	структура, %	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	суми, %	питомої ваги, (+, -)
Капітальні інвестиції у матеріальні активи	1179493	75,5	1555418	84,6	1233261	100	79,1	104,6	3,6
У т.ч. в житлові будівлі	2128	28,0	1256	27,8	140	0,0	1,6	6,6	-26,4
Нежитлові будівлі	218022	46,9	116823	42,4	206986	16,8	52,7	94,9	5,8
Інженерні споруди	38458	52,9	14288	33,8	19942	1,6	53,1	51,9	0,2
Машини, обладнання та інвентар	641940	89,3	669908	90,9	702670	57,0	88,6	109,5	-0,7
З них електричне й електронне устаткування	30096	94,1	27021	90,6	41403	3,4	96,7	137,6	2,6
Транспортні засоби	113144	86,4	110949	82,6	111361	9,0	83,6	98,4	-2,8
Довгострокові біологічні активи рослинництва	2761	83,8	6997	100,0	3219	0,0	99,8	116,6	16
Довгострокові біологічні активи тваринництва	153913	99,3	623984	99,8	182845	0,3	99,8	118,8	0,5
Інші матеріальні активи	9127	96,3	11213	93,3	6098	14,8	90,5	66,8	-5,8

Продовження додатку Ф

Динаміка придбання активів, які були у використанні у сільському господарстві Полтавської області, 2012 – 2014 рр.

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.			2014 р. до 2012 р.	
	сума, тис. грн.	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	сума, тис. грн.	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	сума, тис. грн.	структура, %	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	суми, %	питомої ваги, (+,-)
Капітальні інвестиції у матеріальні активи	76302	4,9	77890	4,2	86916	100	5,6	113,9	0,7
У т.ч. в житлові будівлі	1403	18,5	499	11,0	5461	6,3	63,8	389,2	45,3
Нежитлові будівлі	16813	3,6	6162	2,2	7178	8,3	1,8	42,7	-1,8
Інженерні споруди	9993	13,7	7475	17,7	4707	5,4	12,5	47,1	-1,2
Машини, обладнання та інвентар	32408	4,5	43112	5,9	52718	60,7	6,6	162,7	2,1
З них електричне й електронне устаткування	47	0,1	388	1,3	1009	1,2	2,4	2146,8	2,3
Транспортні засоби	14227	10,9	18664	13,9	14733	17,0	11,1	103,6	0,2
Земля	370	100,0	369	100,0	1735	2,0	100,0	468,9	0
Довгострокові біологічні активи рослинництва	0	0,0		0,0		0,0	0,0	x	0
Довгострокові біологічні активи тваринництва	1060	0,7	1462	0,2	318	0,4	0,2	30,0	-0,5
Інші матеріальні активи	28	0,3	147	1,2	66	0,1	1,0	235,7	0,7

Продовження додатку Ф

**Витрати на капітальний ремонт у сільському господарстві
Полтавської області, 2012 – 2014 рр.**

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.			2014 р. до 2012 р.	
	сума, тис. грн.	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	сума, тис. грн.	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	сума, тис. грн.	структура, %	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	суми, %	питомої ваги, (+,-)
Капітальні інвестиції у матеріальні активи	100167	6,4	91973	5,0	107024	100,0	6,9	106,8	0,5
У т.ч. в житлові будівлі	3482	0,2	2737	60,6	1487	1,4	17,4	42,7	17,2
Нежитлові будівлі	59010	3,8	62387	22,6	75390	70,4	19,2	127,8	15,4
Інженерні споруди	3897	0,2	11822	28,0	7404	6,9	19,7	190,0	19,5
Машини, обладнання та інвентар	30492	2,0	11046	1,5	16428	15,3	2,1	53,9	0,1
З них електричне й електронне устаткування	1782	0,1	28	0,1	58	0,1	0,1	3,3	0,0
Транспортні засоби	3189	0,2	3938	2,9	6177	5,8	4,6	193,7	4,4
Земля	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0,0	x	0,0
Довгострокові біологічні активи рослинництва	0	0,0		0,0		0,0	0,0	x	0,0
Довгострокові біологічні активи тваринництва	0	0,0		0,0		0,0	0,0	x	0,0
Інші матеріальні активи	97	0,0	43	0,4	138	0,1	2,0	142,3	2,0

Продовження додатку Ф

**Витрати на поліпшення, реконструкцію та модернізацію у
сільському господарстві Полтавської області, 2012 – 2014 рр.**

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.			2014 р. до 2012 р.	
	сума, тис. грн.	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	сума, тис. грн.	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	сума, тис. грн.	структура, %	питома вага у структурі капітальних інвестицій, %	суми, %	питомої ваги, (+,-)
Капітальні інвестиції у матеріальні активи	207061	13,2	113376	6,2	132645	100	8,5	64,1	-4,7
У т.ч. в житлові будівлі	574	7,6	26	0,6	1471	1,1	17,2	256,3	9,6
Нежитлові будівлі	170835	36,8	90368	32,8	103118	77,7	26,3	60,4	-10,5
Інженерні споруди	20344	28,0	8674	20,5	5534	4,2	14,7	27,2	-13,3
Машини, обладнання та інвентар	14117	2,0	12878	1,7	21158	16,0	2,7	149,9	0,7
З них електричне й електронне устаткування	57	0,2	2374	8,0	324	0,2	0,8	568,4	0,6
Транспортні засоби	435	0,3	815	0,6	924	0,7	0,7	212,4	0,4
Земля	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0,0	x	0
Довгострокові біологічні активи рослинництва	533	16,2		0,0	7	0,0	0,2	1,3	-16
Довгострокові біологічні активи тваринництва	0	0,0		0,0		0,0	0,0	x	0
Інші матеріальні активи	223	2,4	615	5,1	433	0,3	6,4	194,2	4

Додаток Х

**Матриця «культура/операція/агрегат» у ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району
(у розрахунку на 100 га, інтенсивна технологія)**

	Операція	Культури (сівозміна)					
		Озима пшениця	Цукровий буряк	Кукурудза на зерно	Соняшник	Озимий ячмінь	Соя
Основний обробіток ґрунту	Лущення стерні	Case 310MX + культиватор плоскоріз ОПТ-3-5	Case 310MX + БДШ-8,2			Case 310MX + культиватор плоскоріз ОПТ-3-5	
	Оранка		New Holland T-8050 + Оптикон Мастер А8	Case 310MX + Оптикон Мастер А8			Case 310MX + Оптикон Мастер А8
	Культивація		Case 310MX + Tiger Meyt-12		Case 310MX + культиватор плоскоріз ОПТ-3-5		Case 310MX + КПС-12
Передпосівний обробіток ґрунту	Закриття вологи		МТЗ1221 + БЗП-15,2	Case 310MX + МФ	Т-150 + ЗБР-24		Case 310MX + МФ
	Культивація		Case 310MX + Tiger Meyt-12	Case 310MX + Tiger Meyt-12	Case 310MX + Tiger Meyt-12		Case 310MX + Tiger Meyt-12
	Загрузка добрив	Т-156	Т-156	Т-156	Т-156	Т-156	Т-156
	Підвезення добрив, зерна	КАМАЗ	КАМАЗ, ЗІЛ (зерна, добрив)	ЗІЛ	ЗІЛ	КАМАЗ	КАМАЗ (зерна, добрив)
	Підвезення води			КАМАЗ	КАМАЗ		

Продовження додатку Х

	Культури (сівозміна)						
	Операція	Озима пшениця	Цукровий буряк	Кукурудза на зерно	Соняшник	Озимий ячмінь	Соя
Передпосівний обробіток ґрунту	Внесення КАСУ		MT31221 + Fimko	MT31221 + Fimko			
	Боронування			T-150 + 3БР-24			
	Внесення гербіцидів				MT31221 + Fimko		
	Заробка гербіцидів				T-150 + 3БР-24		
	Сівба з внесенням мінер добрив	New Holland T-8050 + сівалка Turbosem 19-60	MT31221 + PL 212R	Case 310MX + сівалка John Deer 7000 16 r	Case 310MX + сівалка John Deer 7000 16 r	New Holland T-8050 + сівалка Turbosem 19-60	New Holland T-8050 + сівалка Turbosem 19-60
Догляд за посівами та збирання врожаю	Міжрядний обробіток				MT31221 + КРН-5,6		
	Підвезення мін. добрив	КАМАЗ				КАМАЗ	
	Внесення мін. добрив	MT31221 + Fimko				MT31221 + Fimko	
	Підвезення води	КАМАЗ	КАМАЗ	КАМАЗ		КАМАЗ	КАМАЗ
	Внесення гербіцидів			Обприскувач Berthoud			
	Обприскування	Обприскувач Berthoud	Обприскувач Berthoud			Обприскувач Berthoud	MT31221 + Fimko
	Обмолот	ДОН 1500Б		Case 8230	Case 8010	ДОН 1500Б	Case 8010
	Відвезення зерна	КАМАЗ		КАМАЗ	КАМАЗ	КАМАЗ	КАМАЗ
	Копка ц/б		Holmer Terra				
	Погрузка ц/б		Ropa				
	Вивіз на завод		КАМАЗ				

Додаток Ц

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
2	Розрахунок багатфакторної виробничої функції впливу факторів на коефіцієнт оновлення у сільському господарстві України, 2008-2014 рр.										
3	Роки	X ₀	Норма амортизації, %, X ₁	Рівень рентабельності виробництва, % X ₂	Фондовіддача, грн. X ₃	Інтенсивність вибуття, % X ₄	Коефіцієнт оновлення, % Y	X _{n1}	X _{n2}	X _{n3}	X _{n4}
4	2008	1	6,2	13,4	1,08	11,7	10,8	-0,176	-0,363	0,426	0,818
5	2009	1	5,6	13,8	0,95	8,4	7,2	-0,484	-0,337	-0,077	0,102
6	2010	1	5,9	21,1	0,89	7,2	7,2	-0,330	0,139	-0,310	-0,158
7	2011	1	6,0	27,0	1,15	6,6	2,0	-0,279	0,522	0,697	-0,288
8	2012	1	7,4	20,5	0,90	8,5	11,2	0,440	0,099	-0,271	0,124
9	2013	1	7,5	11,2	0,95	6,1	9,8	0,491	-0,506	-0,077	-0,396
10	2014	1	7,2	25,8	0,87	7,0	8,7	0,337	0,444	-0,387	-0,201
11	сума	7	45,80	132,80	6,79	55,50	56,90	0,00	0,00	0,00	0,00
12	середнє		6,54	18,97	0,97	7,93	8,13				
13	станд.відхилення		0,74	5,81	0,10	1,74					
14											
15	[R]										
16	1,00	-0,02	-0,42	-0,27			r _{YX1} = 0,567	r12= 0,088	tkp= 4,30		
17	-0,02	1,00	0,03	-0,38			r _{YX2} = -0,556	r13= 0,360	t12= 0,15		
18	-0,42	0,03	1,00	0,26			r _{YX3} = -0,516	r14= 0,201	t13= 0,67		
19	-0,27	-0,38	0,26	1,00			r _{YX4} = 0,469	r23= -0,107	t14= 0,36		
20								r24= 0,411	t23= -0,19		
21									t24= 0,78		
22											

Продовження додатку Ц

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
26	[Z]=[R] ⁻¹				Fkp= 19,25				[R]			
27	1,26	0,11	0,45	0,26	F1= 0,131		1,00	-0,02	-0,42	det[R]= 0,825		
28	0,11	1,20	-0,13	0,52	F2= 0,102		-0,02	1,00	0,03	Xi^2= 0,80		
29	0,45	-0,13	1,26	-0,26	F3= 0,132		-0,42	0,03	1,00	Xi^2kp= 7,81		
30	0,26	0,52	-0,26	1,34	F4= 0,169							
31	Роки	X ₀	Норма амортизації, %, X ₁	Рівень рентабельності виробництва, % X ₂	Фондовіддача, грн. X ₃	Коефіцієнт оновлення, % Y	Ŷ _i теоретичний рівень оновлення, %	(Y _i -Y _c) ²	(Y _i -Ŷ _i) ²			
32	2008	1	6,2	13,4	1,08	10,8	8,00	7,14	7,829			
33	2009	1	5,6	13,8	0,95	7,2	8,14	0,86	0,880			
34	2010	1	5,9	21,1	0,89	7,2	7,25	0,86	0,003			
35	2011	1	6,0	27,0	1,15	2,0	3,35	37,56	1,812			
36	2012	1	7,4	20,5	0,90	11,2	9,82	9,43	1,917			
37	2013	1	7,5	11,2	0,95	9,8	12,00	2,79	4,850			
38	2014	1	7,2	25,8	0,87	8,7	8,35	0,33	0,126			
39	2016	1	8,02	24,58	0,86		10,15					
40	сума	7	45,80	132,80	6,79	56,90	56,90	58,97	17,42			
41	середнє		6,54	18,97	0,97	8,13	8,13	8,42				
42	станд.		0,74	5,81	0,10		D[Y]=9,83					
43	[X]t								S= 2,95			
44	1	1	1	1	1	1	1					
45	6,20	5,60	5,90	6,00	7,40	7,50	7,20					
46	13,40	13,80	21,10	27,00	20,50	11,20	25,80					
47	1,08	0,95	0,89	1,15	0,90	0,95	0,87					

Продовження додатку Ц

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
49	[X]t*[X]					[X]T*Y	→ a	-9,5630	-0,269	1,666	11,598905	
50	7	45,8	132,8	6,79		56,90	11,599	10,28	0,16	1,36	16,160198	
51	45,80	303,46	868,31	44,22		380,78	1,666	0,705	2,41	#Н/Д	#Н/Д	
52	132,80	868,31	2755,54	128,95		1013,82	-0,269	2,39	3,00	#Н/Д	#Н/Д	
53	6,79	44,22	128,95	6,65		54,17	-9,5630	41,56	17,42	#Н/Д	#Н/Д	
54												
55	[[X]t*[X]]-1				Множинна виробнича регресія $Y_t=11,599+1,666X_1-0,269X_2-9,563X_3$							
56	44,99	-3,067	-0,075	-24,088	SST=	58,97	tkp=	4,303	Q=	16,42	Kx ₁ =	1,32
57	-3,07	0,319	0,000	1,005	SSE=	17,42	ta0=	0,59	Q'=	4,174	Kx ₂ =	-0,65
58	-0,07	0,000	0,004	-0,008	SSR=	41,56	ta1=	1,00	Dy=	52,99831794	Kx ₃ =	-0,81
59	-24,09	1,005	-0,008	18,200				ta2=	1,40			
60	Вихідні дані для побудови графіка						ta3=	0,76				
61												
	Роки	Коефіцієнт оновлення основних засобів, % Y	Ŷі теоретичний рівень оновлення, %	Ŷі прогнозний рівень оновлення основних засобів, %								
62												
63	2008	10,80	8,00									
64	2009	7,20	8,14									
65	2010	7,20	7,25									
66	2011	2,00	3,35									
67	2012	11,20	9,82									
68	2013	9,80	12,00									
69	2014	8,70	8,35									
70	2017			10,15								
								Ymin=	-52,672			
								Ymax=	53,325			
								[Xnp]*[Z]=		20,9837	-0,7640	0,0365

Додаток Ш

Функціонально-вартісний аналіз колісного трактора 3-го класу для ТОВ «Федунка» Шишацького району

John Deere 7810			
<i>Функціональні показники</i>	<i>Значення</i>	<i>Вартісні показники</i>	<i>Значення</i>
Основний технологічний параметр (максимальне тягове зусилля для тракторів, кН; вантажопідйомність для автомобілів, т; пропускна здатність для комбайнів, кг/с)	27	Ціна (вартість) енергозасобу, грн.	1470000
Потужність двигуна, кВт	110	Амортизаційні відрахування на роботу енергозасобу, грн./ум.ет.га	55,35
Витрати палива, кг/ум.ет.га	17,71	Витрати палива, грн./ум.ет.га	283,36
Середній виробіток енергозасобу, ум.ет.га/год.	2,53	Витрати пов'язані з ремонтом та обслуговуванням енергозасобу, грн./ум.ет.га	23,24
Нормативне річне завантаження, год.	1500	Витрати на оплату праці обслуговуючого персоналу, грн./ум.ет.га	9,27
Термін експлуатації, років	7		
Коефіцієнт надійності енергозасобу	0,97		
Функціональний індекс	2,821	Вартісний індекс	371,22
Функціонально-вартісний коефіцієнт енергозасобу – 131,59			
T-150K			
<i>Функціональні показники</i>	<i>Значення</i>	<i>Вартісні показники</i>	<i>Значення</i>
Основний технологічний параметр (максимальне тягове зусилля для тракторів, кН; вантажопідйомність для автомобілів, т; пропускна здатність для комбайнів, кг/с)	33	Ціна (вартість) енергозасобу, грн.	690000
Потужність двигуна, кВт	121	Амортизаційні відрахування на роботу енергозасобу, грн./ум.ет.га	43,56
Витрати палива, кг/ум.ет.га	11,6	Витрати палива, грн./ум.ет.га	185,6
Середній виробіток енергозасобу, ум.ет.га/год.	1,65	Витрати пов'язані з ремонтом та обслуговуванням енергозасобу, грн./ум.ет.га	18,30
Нормативне річне завантаження, год.	1600	Витрати на оплату праці обслуговуючого персоналу, грн./ум.ет.га	14,22
Термін експлуатації, років	6		
Коефіцієнт надійності енергозасобу	0,84		
Функціональний індекс	1,7	Вартісний індекс	271,68
Функціонально-вартісний коефіцієнт енергозасобу – 159,81			

Продовження додатку Ш

ХТЗ-17021			
<i>Функціональні показники</i>	<i>Значення</i>	<i>Вартісні показники</i>	<i>Значення</i>
Основний технологічний параметр (максимальне тягове зусилля для тракторів, кН; вантажопідйомність для автомобілів, т; пропускна здатність для комбайнів, кг/с)	35	Ціна (вартість) енергозасобу, грн.	801600
Потужність двигуна, кВт	125	Амортизаційні відрахування на роботу енергозасобу, грн./ум.ет.га	33,94
Витрати палива, кг/ум.ет.га	17,22	Витрати палива, грн./ум.ет.га	275,52
Середній виробіток енергозасобу, ум.ет.га/год.	2,46	Витрати пов'язані з ремонтом та обслуговуванням енергозасобу, грн./ум.ет.га	14,26
Нормативне річне завантаження, год.	1600	Витрати на оплату праці обслуговуючого персоналу, грн./ум.ет.га	9,54
Термін експлуатації, років	6		
Коефіцієнт надійності енергозасобу	0,77		
Функціональний індекс	2,322	Вартісний індекс	333,26
Функціонально-вартісний коефіцієнт енергозасобу – 143,52			

Джерело: розрахунки автора

**ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ**

вул. Мищенка, 2, м. Полтава, 36011, тел.: (+38 05322) 7-32-06, 60-31-10 тел./ факс: (+38 05322) 2-97-48,
E-mail: gof_apc@ukr.net, Web: <http://www.apk.poltava.ua>, Код ЄДРНОУ: 00732619

№ 42 від 06.05 2016 р.

ДОВІДКА

про впровадження у виробництво результатів наукових досліджень
здобувача Полтавської державної аграрної академії
Черкасова Олександра Олександровича

Результати дисертаційної роботи здобувача Черкасова О. О. на тему: «Організаційно-економічне відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств» прийняті Департаментом агропромислового розвитку до впровадження. Зокрема, наукові розробки щодо методики оцінки рівня ефективності відтворення основних засобів на основі використання інтегрального показника, механізм визначення черговості заміни активної групи основних засобів, аналіз розподілу корисності основних виробничих засобів галузі рослинництва із використанням типової сівозміни для зони Лісостепу України, оцінка альтернативних варіантів енергозасобів за допомогою функціонально-вартісного аналізу, методичний апарат визначення норми амортизації з урахуванням концепції цінності грошей у часі та темпів морального зносу основних засобів у сільському господарстві, обґрунтування механізму використання аграрних розписок для фінансування придбання основних засобів сільськогосподарськими підприємствами та фермерськими господарствами використано Департаментом при розробці програми соціально-економічного розвитку сільського господарства Полтавської області до 2020 р.

Довідка видана у спеціалізовану вчену раду із захисту дисертацій.

Заступник директора – начальник управління
розвитку агропромислового виробництва та
технічної політики

О.Б. Палій

УКРАЇНА

УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ
ШИШАЦЬКОЇ РАЙОННОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
38000, смт. Шишаки, вул. Партизанська, б. 2, тел. (+38 05352) 91-481
E-mail: sh_apc@ukr.net

№ 47 від 5.05.2016р.

Полтавська державна аграрна академія

ДОВІДКА

про впровадження у виробництво результатів наукових досліджень
здобувача Полтавської державної аграрної академії

Черкасова Олександра Олександровича

У роботі управління агропромислового розвитку Шишацької райдержадміністрації були використані такі результати наукових досліджень:

1. При виборі оптимального енергозасобу сільськогосподарським підприємствам використовувати функціонально-вартісний коефіцієнт енергозасобу, що дозволяє порівняти техніко-технологічні характеристики з витратами на придбання та експлуатацію енергозасобу.

2. У Програмі економічного та соціального розвитку району враховано організаційно-економічні заходи зміцнення матеріально-технічної бази аграрного сектору шляхом використання методичних підходів до оцінки черговості заміни активної групи основних виробничих засобів, системи показників обґрунтування зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств (кредит, фінансовий лізинг, аграрні розписки) за посередництвом розрахунку дисконтованих інвестиційних витрат та чистих дисконтованих інвестиційних витрат.

Довідка видана у спеціалізовану вчену раду із захисту дисертацій.

Начальник управління

Д. М. Хоролень

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ**

вул. Г. Сковороди, 1/3, м. Полтава, 36003, тел./факс: (0532) 50-02-73,
E-mail: pdaa@pdaa.com.ua Код ЄДРПОУ 00493014

27.04.2016 № 04-06/59

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження у виробництво результатів наукових досліджень
здобувача Полтавської державної аграрної академії

Черкасова Олександра Олександровича

Теоретичні розробки та практичні рекомендації, викладені у дисертаційній роботі Черкасова О.О. щодо методики розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, методики розрахунку коефіцієнта ефективності капітального ремонту техніки, системи показників обґрунтування зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах, а також модель проведення аналізу для визначення черговості заміни активної групи основних виробничих засобів використовуються у навчальному процесі при викладенні наступних навчальних дисциплін: «Економіка підприємства», «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Інноваційний розвиток підприємства», «Потенціал і розвиток підприємства», «Організація виробництва», «Управління потенціалом підприємства».

Довідка видана у спеціалізовану вчену раду із захисту дисертацій.

Ректор академії
професор

В. І. Аранчій

Спеціалізована вчена рада

ДОВІДКА

про впровадження у виробництво результатів наукових досліджень
на тему: «Організаційно-економічне відтворення основних засобів
сільськогосподарських підприємств»
здобувача Полтавської державної аграрної академії
Черкасова Олександра Олександровича

За результатами розгляду дисертаційного дослідження щодо організаційно-економічних аспектів відтворення основних засобів вважаємо доцільним у практику діяльності підприємства впровадити наступне: оцінку альтернативних варіантів енергозасобів за допомогою функціонально-вартісного аналізу, що дозволяє порівняти функціональність енергозасобу з витратами на його придбання та витратами на експлуатацію за критерієм мінімуму функціонально-вартісного коефіцієнту. З метою забезпечення простого відтворення основних засобів ТОВ «Федунка» враховувати принципи розробки амортизаційної політики та використовувати методичний апарат визначення норми амортизації з урахуванням концепції цінності грошей у часі та темпів морального зносу основних засобів у сільському господарстві.

Директор ТОВ «Федунка»

(підпис) В. Мальчик

Вих. від 19.09.2016 № 47

Спеціалізована вчена рада
із захисту дисертацій

Про впровадження у виробництво
результатів наукових досліджень

ДОВІДКА

Видана здобувачеві Полтавської
державної аграрної академії

**Черкасову Олександрю
Олександровичу**

Для впровадження у господарську діяльність ТОВ «Ланнівська МТС»
прийнято такі результати досліджень:

1. Методику оцінки ефективності відтворення основних засобів на засадах інтегрального індексу.
2. Рекомендації щодо проведення аналізу машинно-тракторних операцій для визначення черговості заміни активної групи виробничих засобів рослинництва, методичний підхід для обґрунтування доцільності проведення капітального ремонту, оцінка альтернативних варіантів енергозасобів за допомогою функціонально-вартісного аналізу.
3. Розроблені напрями та форми відтворення основних засобів в залежності від ширини асортименту, стадії життєвого циклу підприємства з урахуванням рівня фінансового забезпечення.

Директор ТОВ «Ланнівська МТС»

Р. О. Підгайний

Україна
Міністерство аграрної політики
Великобагачанський район
Степанівська сільська рада
ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«КОМУНАР»
Ідентифікаційний код № 03772185
№ 51 - 28 - квітня 2016 р.
38332 с. Степанівка
Великобагачанського району

Спеціалізована вчена рада

ДОВІДКА

про впровадження у виробництво результатів дисертаційного
дослідження здобувача Полтавської державної аграрної академії
Черкасова Олександра Олександровича

За підсумками дисертаційного дослідження за темою “Організаційно-економічне відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств” економічною службою використано методичні підходи до оцінки ефективності відтворення з урахуванням показників інтенсивності відтворення, доцільності, забезпеченості, результативності, інноваційності та ефективності. При розробці стратегічних планів технічного розвитку ПП “Комунар” враховано структуру організаційно-економічного механізму управління відтворенням основних засобів сільськогосподарського підприємства за функціями, завданнями та суб’єктами реалізації. В практику економічної роботи запроваджено систему показників обґрунтування зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств за посередництвом розрахунку дисконтованих інвестиційних витрат та чистих дисконтованих інвестиційних витрат.

Директор ПП “Комунар”

(підпис)

О. В. Джугань